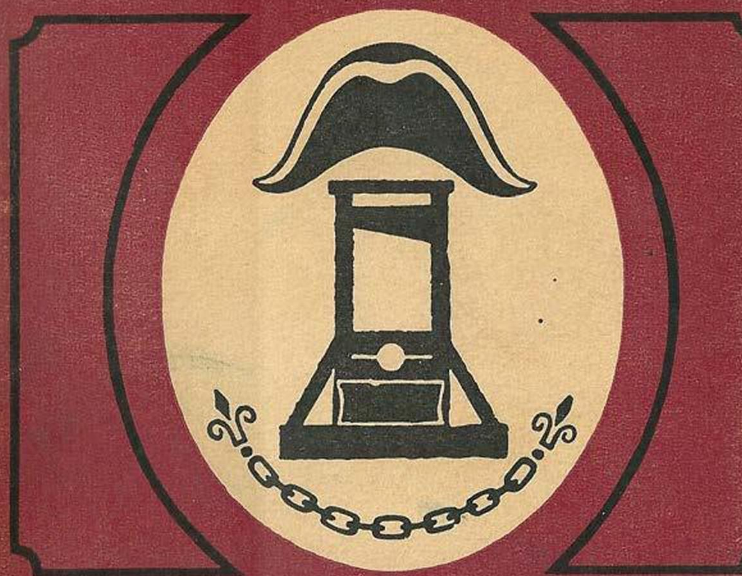

Alejo Carpentier

Secolul luminilor

Traducere de *Ovidiu Constantinescu*
şi *Maria Ioanovici*

Prefaţă de *Romul Munteanu*

Editura pentru Literatură Universală
Bucureşti – 1965

Cuprins

PARTEA A TREIA

I

Caută să tragă foloase.
Goya

Petrecute cu mare alai, cu salve, cu drapele tricolore şi cântece revoluţionare, escadrele mici începură să iasă din portul Pointe-à-Pitre. Esteban, după ce se înfruptase pentru ultima oară din voluptăţile oferite de mademoiselle Athalie Bajazet, muşcându-i sânii cu o sălbăticie pornită din dorinţa de răzbunare, îi dăduse o corecţie, zăbrelindu-i moalele trupului cu vânătăi – era prea bine făcută ca să se îndure s-o lovească în altă parte – ca uneia ce se dovedise a fi o spioană şi o delatoare, şi o lăsase acasă gemând, cuprinsă de căinţă şi poate pentru prima dată în viaţa ei îndrăgostită cu adevărat. Îl ajutase să se îmbrace, spunându-i *„mon doux seigneur”*[1] şi acum, la pupa bricului care depăşise de mult insula Porcilor, tânărul privea din depărtare oraşul, cu un binefăcător sentiment de uşurare. Escadra formată din două nave mici şi una mai mare, pe care-i fusese dat să navigheze, îi părea cu drept cuvânt mult prea firavă, mult prea neînsemnată ca să poată înfrunta puternicele lugre englezeşti sau cuterele acestora care, fiind nişte ambarcaţiuni mici, erau primejdios de sprintene. Socotea totuşi că era mai bine aşa, decât să rămână în lumea din ce în ce mai demoniacă a lui Victor Hugues, care se străduia să-şi amplifice cu orice preţ propria sa imagine, căutând să se adapteze dimensiunilor de statuie ecvestră, luate în ultima vreme de cel despre care ziarele americane vorbeau ca despre un „Robespierre

1 Bunul meu stăpân (în lb. franceză).

al Insulelor”... Esteban sorbea cu nesaţ aerul, ca şi cum ar fi vrut să-şi cureţe plămânii de nu ştiu ce inhalaţii pestilenţiale. Ieşeau acum în largul mării, continuându-şi drumul mai departe, peste mare, spre neţărmuritul ocean al tuturor odiseelor şi isprăvilor pline de măreţie. Pe măsură ce coasta se îndepărta, marea căpăta o culoare intens albastră şi viaţa de pe bord începea să fie dominată de ritmurile ei. Un fel de birocraţie marinărească se statornicea pe vas; fiecare îşi vedea de treburile lui – chelarul vârât în cambuză, tâmplarul robotind lângă o şalupă căreia trebuia să-i schimbe furchetele, unul călăfătuind, altul potrivind ceasurile de pe bord, bucătarul cu ambiţiile lui, vrând cu tot dinadinsul ca merluza proaspăt pescuită să fie servită în chip de trufanda, la ora şase, la masa ofiţerilor, în timp ce supa de zarzavaturi cu varză, praz şi cartofi trebuia să fie turnată în străchinile de la masa echipajului înainte de a se stinge văpăile apusului. În după amiaza aceea, toţi se simţeau ca şi când s-ar fi reîntors la o existenţă normală, la un amplu orar cotidian, străin de înfricoşătorul zgomot sacadat al ghilotinei – desprinşi dintr-o excesivă temporalitate, pentru a se integra în permanenţă şi eternitate. De aci încolo aveau să trăiască fără ziare venite de la Paris, fără lectura tuturor pledoariilor şi anchetelor, fără discuţii în contradictoriu, cu faţa la soare, simţindu-şi fiinţa îngemănată, într-un neîntrerupt dialog, cu astrele, cercetând mereu almincantaratul[2] şi steaua polară... Nici nu apucase bine bricul *Ami du Peuple* să iasă în largul mării, când zăriră un pui de balenă slobozind o ţâşnitură de apă zveltă, ca o fântână arteziană, în timp ce căuta să se scufunde în pripă de teamă să nu fie atacat de unul din vase. Şi prin unda aproape vânătă în lumina înserării, Esteban vedea conturându-se corpul peştelui uriaş, în adâncul pe care

2 Cerc al sferei cereşti, paralel cu orizontul, care serveşte la determinarea înălţimii aştrilor.

umbra lui părea să-l întunece şi mai mult, ca o imagine imediată a unui animal din alte vremuri, rătăcit poate cu patru sau cinci secole în urmă, sub o latitudine îndepărtată de meleagurile lui de baştină... Cum timp de câteva zile nicio navă nu apăru la orizont, escadra – compusă din *Décade* şi *Tintamarre*, în afară de bric – părea mai curând destinată unei călătorii de plăcere decât unei expediţii războinice. Uneori ancorau în câte un golf şi, după ce pânzele erau strânse, marinarii coborau pe uscat, unii după lemne, alţii după midii – atât de numeroase încât le găseau îngropate la o jumătate de palmă în nisip – folosindu-se de prilej ca să lenevească la umbra tufişurilor de uvero[3] sau să se scalde în câte o cotitură a ţărmului. Limpezimea, transparenţa, răcoarea apei din primele ore ale dimineţii îi produceau lui Esteban un fel de exaltare fizică, ce semăna foarte bine cu o beţie lucidă. Învăţa să înoate, bălăcindu-se în locurile unde putea să atingă fundul cu tălpile şi abia dacă se îndura să se întoarcă la mal când nu mai avea încotro; se simţea atât de fericit, atât de subjugat, atât de saturat de lumină încât, uneori, când punea din nou piciorul pe uscat, se împleticea în mers, clătinându-se ca un om turmentat. „M-am îmbătat cu apă”, zicea el; şi-şi lăsa trupul gol în bătaia soarelui, lungit pe burtă în nisip, sau cu faţa în sus, cu picioarele şi mâinile răşchirate, purtând întipărită pe chip atâta desfătare, încât s-ar fi spus că-i un mistic în extaz, răpit de o neînchipuită vedenie. Alteori, însufleţit de energiile proaspete pe care le trezea în el viaţa aceasta, pornea în lungi explorări ale falezelor, căţărându-se, sărind din colţ în colţ, plescăind cu picioarele în apă, minunându-se de tot ce descoperea la poalele stâncilor. Şi câte şi mai câte nu erau acolo: rămurişurile vii ale madreporelor, potirul pestriţ şi sonor al ghiocurilor, profilul zvelt ca de catedrală al unor melci

3 Arbust tropical foarte stufos, ale cărui fructe sunt numite „struguri de nisip”.

care, împodobiţi cum erau cu nenumărate gurgine şi ţurţuri, nu puteau fi asemuiţi decât cu nişte plăsmuiri gotice; mărăcinişul de piatră al murescului, pitagoreica spirală a fusului – disimularea unor scoici care, sub învelişul sărăcăcios de ghips, ascundeau splendorile bine tăinuite ale unui palat scânteietor. Ariciul-de-mare îşi zbârlea ţepii vineţii, stridia fricoasă îşi împreuna capacele, steaua de mare se închircea la apropierea unui pas omenesc, în timp ce bureţii, aninaţi de rocile acoperite cu apă, se legănau printre fulguitoare luciri. În adâncurile acestei prodigioase mări a Insulelor, până şi pietrele oceanului aveau un stil şi o vibraţie a lor; erau atât de perfect rotunde încât păreau şlefuite la nişte strunguri de giuvaergii; altele aveau o formă abstractă, dar înfiorate parcă de învârtejirea unui dans, găurite, subţiate, desfăşurate de un fel de impuls izvorât din însăşi substanţa lor. Erau acolo şi pietre transparente cu reflexe de alabastru şi pietre de marmură viorie, şi prunduri de granit cu nestatornice sclipiri prefirate sub unde, şi găoacele umile, zgrunţuroase ale melcilor bigarro a căror carne cu gust de algă oamenii o scoteau din minuscula cochilie verde-fumurie cu ajutorul unui spin de nopal. Pentru că cei mai extraordinari cactuşi stăteau de strajă în jurul acestor Hesperide fără nume unde poposeau adeseori navele în drumul lor pândit de atâtea primejdii, măreţe candelabre, panoplii de coifuri verzi, cozi de fazani verzi, săbii verzi, brusturi verzi, harbuji vrăjmaşi, gutui cu vrejuri târâtoare şi ghimpi ascuţiţi sub înşelătoare netezimi – o lume bănuitoare, gata să rănească, dar mereu sfâşiată de izbucnirea unei flori roşii sau galbene, oferită omului după ce mai întâi îl lăsa să se înţepe cu darul viclean al smochinului de India şi al fructului de nopal, al cărui miez reuşeai să-l dezghioci până la urmă cu condiţia de a înlătura prin şiretlic o nouă stavilă de ţepi urzicători. În contrast cu o vegetaţie atât de bine înarmată, ferecată

toată cu ghinturi, care îţi încurcau drumul atunci când încercai să te caţeri pe unele creste acoperite de corosoli cu poamele pironite, jos, în lumea străveche, creşteau pădurile de corali, cu infinitele lor urzeli de carne, de dantele şi stamine, mereu altele, ce îmbrăcau rămurişul arborilor lor de văpaie, cu reflexe aurii, transmutaţi în esenţa lor; arbori ce păreau produsul alchimiei, al cărţilor de magie şi al tratatelor ermetice; urzici ale unor tărâmuri intangibile, înflăcărate iederi cu viţele încâlcite în contrapuncte şi ritmuri atât de nedefinite încât orice delimitare între ceea ce era inert şi plăsmuirile în care pâlpâia viaţa, între vegetal şi animal, era imposibilă. Pădurea de corali reuşea să menţină în mijlocul unei economii sporite de forme zoologice primele izvodiri baroce ale creaţiei, luxul şi risipa ei dintru început: comorile ei ascunse adânc de tot, acolo unde omul, ca să le poată vedea, trebuia să împrumute din nou chipul peştelui care fusese înainte de a fi modelat în pântecul matern, adăugându-şi branhiile şi coada care l-ar fi putut face să aleagă de-a pururi acele fastuoase peisaje drept sălaş. Esteban vedea în pădurile de corali o imagine palpabilă, o reprezentare apropiată – şi în acelaşi timp atât de inaccesibilă – a paradisului pierdut, unde arborii, care nu purtau încă numele cele mai potrivite în graiul şovăielnic şi împleticit al unui copil, erau probabil înzestraţi cu aparenta imortalitate a acestei flore, somptuoase ca un chivot, ca un tufiş arzător, pentru care toamnele sau primăverile se manifestau numai prin variaţiuni de nuanţe sau prin uşoare alunecări de umbre... Mergând din surpriză în surpriză, Esteban descoperea o mulţime de plaje pe care marea, după trei secole de la descoperirea noului continent, abia începea să depună primele sticle lustruite; sticle inventate în Europa, dar necunoscute în America; sticle de butelii, de flacoane, de damigene, ale căror forme nu aveau asemănare în lumea nouă; sticle

verzi cu opacităţi şi bule de aer; sticle fine, hărăzite unor catedrale în construcţie, ale căror hagiografii fuseseră spălate de apă; sticle care, rostogolite de pe bordul vaselor sau scăpate din naufragii, fuseseră aruncate spre acest ţărm de ocean ca o noutate învăluită în taină, ca să se urce încetul cu încetul pe uscat, lustruite de valuri cu o iscusinţă de strungar şi de giuvaergiu şi care reuşise să restituie într-o oarecare măsură pierduta strălucire a coloritului lor acum stins. Erau plaje negre, acoperite cu ardezie şi marmură mărunţită, peste care soarele aşternea dâre de scântei; plaje galbene, cu panta schimbătoare, pe care de fiece dată fluxul lăsa întipărirea arabescurilor sale, netezind mereu nisipul ca să se întoarcă apoi să imprime alte desene; plaje albe, nespus de albe, atât de imaculate că un singur grăunte de nisip ar fi sărit în ochi ca o pată pe albeaţa lor, fiindcă erau vaste cimitire de scoici sfărâmate, purtate încolo şi încoace, frecate una de alta, zobite până se transformau într-o pulbere atât de fină, încât se scurgeau printre degete, nestatornice ca apa. Şi nu se putea să nu rămână uimit văzând cum în multitudinea acelor oceanide viaţa înmugurea peste tot, bâiguind, abia înfiripată, târându-se pe rocile mâncate de valuri ca şi pe un trunchi rătăcitor într-o eternă confuzie între ceea ce era caracteristic plantelor şi ceea ce aparţinea regnului animal; între ceea ce era purtat, mânat încolo şi încoace, plutea în voia apei, şi ceea ce se mişca cu propriile sale mijloace. Erau acolo recife ce se făureau singure, dezvoltându-se treptat; roca se maturiza; blocul uriaş de piatră se străduia de milenii să-şi desăvârşească relieful într-o lume de peşti-vegetali, de ciuperci-meduze, de stele cărnoase, de plante hoinare, de ferigi care îşi schimbau culoarea de la ceas la ceas din galbene ca şofranul devenind violete sau purpurii. Pe trunchiul unui manglier scufundat apărea un praf alb ca făina. Şi făina aceea se preschimba cu încetul în nişte frunzuliţe de pergament,

pergamentul dospea şi se învârtoşa pentru a da naştere unor solzi care se fixau pe lemn cu ajutorul unei ventuze, până ce, într-o buna dimineaţă, pe copac se desluşea conturul stridiilor care îl înveşmântau într-o armură de scoici cenuşii. Şi erau ramuri năpădite de stridii acelea cu care marinarii se întorceau pe vas, desprinzând câte o creangă de trunchi cu securea: tufe de păstăi calcaroase, ciorchine şi buchet totodată, mănunchi de frunze, de cochilii şi cristale de sare, în care omul lihnit de foame avea să descopere cel mai insolit, cel mai curios fel de mâncare. Niciun simbol nu tălmăcea mai bine noţiunea de mare ca femeile-amfibii din miturile antice, ale căror cărnuri atât de suave se ofereau mâinilor omeneşti în găvanele trandafirii ale ghiocurilor, cu care de secole buciumau vâslaşi din Arhipelag, cu gura lipită de scoică, răspândind peste nesfârşitele întinsuri împânzite de soare un vuiet puternic şi aspru de trombă marină, un muget de taur neptunian, de animal din alte timpuri... Strămutat în acest univers al tuturor simbiozelor, cufundat până la gât în ochiuri de apă mereu înspumate de căderea trâmbelor de valuri sparte, crâmpoţite, zdrenţuite ca de o stâncă vie şi muşcătoare, de „colţii câinelui”, Esteban observa cu mirare că graiul vorbit de către băştinaşii acestor insule fusese nevoit să recurgă adeseori la aglutinarea, la amalgamarea cuvintelor şi la metafore, pentru a traduce ambiguitatea unor lucruri ce includeau esenţe diferite. Aşa, bunăoară, cutare sau cutare copac era numit „salcâm-brăţară”, „ghioc-ananas”, „lemn-de-ţărm”, „zece-mături”, „vărul-trifoi”, „coconar-nestemată”, „negură-de-leac”, „toiag-iguan”, o seamă de vietăţi marine erau botezate cu nume care, pentru a sugera o imagine, foloseau echivocuri verbale, creând o fantastică zoologie de câini, boi şi tigri de mare, de peşti sforăitori, suflători, zburători, cu coadă roşie, vărgaţi, tatuaţi, cu coamă de leu, cu gurile în creştet sau cu branhiile la jumătatea corpului, cu pântecele alb,

peşti-cu-spadă şi peşti-rigi; unul smulgea testiculele – se întâmplaseră şi cazuri dintr-astea – altul era ierbivor, ţiparul de mare împestriţat cu roşu, în timp ce un al patrulea devenea veninos dacă mânca fructe de *manzanillo*[4], ca să nu mai vorbim de peştele numit băbătie, de peştele-căpitan, cu grumăjerul lui strălucitor de solzi aurii, sau de peştele-femeie – enigmaticul şi speriosul lamantin – întrezărit uneori la gurile fluviilor unde se amestecă apa sărată cu cea de izvor, cu înfăţişarea sa feminină şi sânii lui de sirenă, zburdând în vesele zaiafeturi nupţiale în luncile inundate. Nimic însă nu se putea compara, ca voioşie, ca euritmie, ca graţie a mişcărilor, cu zbenguielile delfinilor, care ţâşneau afară din apă, câte doi, câte trei, sau chiar câte douăzeci deodată, ori desenând în aer arabescul unui val, pe care îl subliniau prin traiectoria saltului lor. Câte doi, câte trei, câte douăzeci, delfinii, într-o mişcare coordonată se integrau în existenţa valului, însuşindu-şi aidoma unduirile lui cu întreruperi, zvâcniri, căderi şi încetiniri atât de perfect sincronizate, încât păreau că ei sunt aceia care-l poartă, imprimându-i un timp şi o măsură, un ritm şi o secvenţă. Pentru ca după un timp să se estompeze încetul cu încetul şi să dispară în căutare de noi aventuri, până ce întâlnirea cu un vas reuşea să-i stârnească din nou pe aceşti dansatori ai mării, care păreau că nu cunosc altă modalitate decât piruetele şi salturile de tritoni, pentru a ilustra propriile lor mituri... Câteodată cobora o linişte desăvârşită peste ape, ca şi când s-ar fi presimţit sosirea Evenimentului şi, o clipă mai târziu, se ridica la suprafaţă, mătăhălos, greoi, ciudat, un peşte din alte vârste, cu botul alandala aşezat la una din extremităţile mormanului de carne, pururea înfiorat de teamă din pricina propriei sale încetineli, cu pielea năpădită de vegetaţii şi paraziţi, ca o

---

4 Arbore tropical ale cărui fructe în formă de mere sunt veninoase.

cocă de navă a cărei carenă nu va fi fost de mult curăţată; monstrul îşi scotea la iveală spinarea imensă, împresurat de forfota peştilor remora[5], cu o solemnitate de galion despotmolit, de patriarh al ţinuturilor abisale, de Leviatan scos la lumină, făcând să spumege marea în jurul lui în timp ce ieşea la suprafaţă, poate doar pentru a doua oară de când astrolabul sosise pe aceste meleaguri. Huiduma îşi deschidea ochii mici de pahiderm şi, văzând că în apropiere se legăna pe valuri o biată luntre păcătoasă a unor pescuitori de sardele, se cufunda din nou, neliniştită şi fricoasă, în singurătatea plaiurilor sale din adâncuri, aşteptând să mai treacă un secol ca să revină din nou într-o lume plină de primejdii. După ce Evenimentul se încheia, stihia apelor îşi ducea mai departe viaţa ei, aşa cum apucase. Caii-de-mare naufragiau pe nisipurile presărate cu arici-de-mare, ale căror corpuri golite de conţinut şi văduvite de spini se uscau la soare preschimbându-se în nişte fructe geometrice de o simetrie atât de minunată, încât ar fi putut foarte bine figura într-o *Melancolie* de Dürer, peştele-papagal îşi aprindea lampioanele, în timp ce peştele-înger şi dracul-de-mare, peştele lui San-Pedro şi cocoşul-de-mare se adunau laolaltă pentru a închipui personajele unui *auto sacramental* în Marele Teatru al Întredevorării Universale, în care toţi se mâncau unii pe alţii, contopindu-se în aceeaşi substanţă, îmbucaţi unii într-alţii, integraţi în unicitatea fluidului... Fiindcă insulele, uneori, erau destul de înguste, Esteban, ca să se desprindă cu totul de epoca lui, pleca singur, pe ţărmul opus, unde se simţea stăpân pe toate: ale sale erau ghiocurile şi muzica lor ce amintea de vuietul mării; ale sale ţesuturile de baga, bătute cu topaze, ale broaştelor ţestoase, care-şi ascundeau ouăle în găuri, aruncând apoi ţărână peste ele cu labele lor solzoase, ca să le umple bine; ale sale

---

5 Specie de peşti prevăzuţi cu o ventuză pe cap cu ajutorul căreia se fixează pe orice corp plutitor.

splendidele pietre albastre care străluceau pe bancurile de nisip virgin pe care ţipenie de om nu pusese piciorul vreodată. Şi tot ai săi erau pelicanii care nu se arătau deloc speriaţi de prezenţa omului, fiindcă îl cunoşteau prea puţin, şi care zburau la poalele valurilor, cu ifosele lor de păsări guşate şi bucălate, pentru ca la un moment dat, ridicându-se brusc, să-şi dea drumul aproape vertical în apă, cu ciocul împins în jos de toată greutatea corpului, cu aripile strânse ca să precipite căderea. Pasărea îşi ridica apoi semeaţă capul, cu un aer triumfător, în timp ce prada îi aluneca pe gât, şi-şi scutura, veselă nevoie-mare, coada în semn de adâncă satisfacţie, sau ca un prinos de recunoştinţă, înainte de a-şi lua iarăşi zborul ei unduios, aproape de suprafaţa mării, şi atât de perfect paralel cu tălăzuirile ei, pe cât era de vertiginoasă sub apă lunecarea delfinilor. Lungit pe nisipul atât de fin încât orice gânganie cât de mică lăsa o dâră în urmă, cu trupul gol, singur pe lume, Esteban privea norii luminoşi, nemişcaţi, care îşi modificau cu atâta încetineală formele, încât nu le ajungea o zi întreagă ca să deseneze conturul unui arc de triumf sau un profil de prooroc. Fericire deplină, în afară de timp şi de loc. *Te Deum...* Sau, cu bărbia sprijinită pe o frunză răcoroasă de uvero, stătea cufundat în contemplarea unui melc – a unuia singur – ce se înălţa ca un monument, acoperindu-i întreaga perspectivă, în dreptul sprâncenelor. Melcul părea să fie mediatorul între ceea ce era nestatornic, pururea curgător, între fluiditatea fără lege şi fără măsură şi pământul cu cristalizările lui, cu structurile şi alternanţele lui, pământul pe care totul era închegat şi ponderabil. Din sânul mării supuse ciclurilor lunare, când surâzătoare, când furioasă, când învolburată, când lucie şi lină, străină pe veci de orice moduli, teoreme şi ecuaţii, ieşeau la iveală acele cochilii surprinzătoare, simboluri ce se puteau traduce în cifre şi proporţii a ceea ce tocmai lipsea stihiei materne. Dezvoltări lineare definitiv

statornicite, volute supuse unor legi bine stabilite, arhitecturi conice de o miraculoasă precizie, volume perfect echilibrate, arabescuri palpabile ce lăsau să se întrevadă toate extravaganţele viitorului. Contemplând un melc – unul singur – Esteban se gândea la prezenţa spiralei de-a lungul mileniilor, în faţa aşezărilor de pescari ce, având-o zi de zi sub ochi, erau incapabili încă s-o înţeleagă sau să perceapă măcar realitatea acestei prezenţe. Medita asupra carapacei ariciului-de-mare, asupra elicei murexului şi striaţiilor scoicii pecteu[6], mirându-se de acea ştiinţă a formelor desfăşurate atâta amar de vreme în faţa unei umanităţi care nu avea încă ochi să o vadă. „Cine ştie dacă nu cumva şi în jurul meu există ceva care să fie tot aşa, bine definit, înscris în spaţiu, prezent şi de care totuşi să nu-mi pot da seama?” Ce semn, ce mesaj ce avertisment în sinuozităţile frunzei de cicoare, în alfabetul muşchilor sau în geometria pomarrosei[7]? A privi un melc. Unul singur. *Te Deum.*

6 Scoica pecteu sau scoica sfântului Iacob are cochilia prevăzută cu paisprezece striaţiuni radiale.
7 Fruct de yambo, asemănător mărului, cu gust dulceag şi parfum de trandafir.

II

După ce prima oară când se dăduse semnalul de luptă, înfricoşat peste măsură, se grăbise să se pună la adăpost cât mai adânc în interiorul navei – slujba lui de grămătic, fiind considerată ca indispensabilă, îl îndreptăţea s-o facă – Esteban îşi dădu seama foarte curând că meseria de corsar, aşa cum o înţelegea Căpitanul Barthélémy, comandantul flotei, nu presupunea, în general, cine ştie ce peripeţii. Dacă se întâmpla să întâlnească vreun bastiment puternic şi bine înarmat, flotila mergea mai departe în drumul ei fără să arboreze culorile Republicii. Când însă captura era posibilă, ambarcaţiile uşoare se grăbeau să-i taie drumul în timp ce bricul trăgea o lovitură de tun în chip de avertisment. Atunci pavilionul duşman era coborât fără nicio rezistenţă, în semn de supunere. Navele se alăturau bord la bord, francezii săreau pe puntea vasului inamic şi se apucau să inspecteze încărcătura. Dacă nu erau mărfuri de soi, se mulţumea să pună mâna pe lucrurile de folosinţă – printre care banii şi calabalâcul echipajului intimidat – transportând pe bordul bricului tot ce credeau că le-ar putea prinde bine. Pe urmă nava era restituită căpitanului umilit, care pleca mai departe sau făcea cale întoarsă, înapoindu-se în port să povestească păţania lui. Dacă încărcătura era destul de îmbelşugată şi de preţioasă, aveau ordin s-o captureze împreună cu vasul – mai cu seamă dacă acesta era în bună stare – pe care trebuiau să-l escorteze până la Pointe-à-Pitre cu echipaj cu tot. Până atunci însă cazul acesta nu se prezentase încă flotilei comandate de Barthélémy, ale cărei registre Esteban le ţinea la zi cu o conştiinciozitate de cancelarist. Mările acelea erau de obicei cutreierate mai mult de bărci cu pânze decât de cargouri adevărate şi de cele mai multe ori mărfurile pe care le transportau nu erau făcute să ispitească. Cu siguranţă că nu plecaseră din Guadelupa să

aducă de aiurea zahăr, cafea sau rom, când asemenea produse de băcănie aveau cu prisosinţă prin partea locului. Cu toate acestea, oricât ar fi fost de păcătoasă şi de părăginită o ambarcaţie, francezii tot mai găseau ce să jefuiască: o ancoră nouă, arme, praf de puşcă, scule de tâmplărie, instrumente de navigaţie sau o hartă recentă cu indicaţii utile pentru navigaţia de-a lungul coastelor. Mai erau apoi atâtea alte lucruri pe care le dibăceau scotocind prin cufere şi prin cotloane dosnice. Unul se procopsea cu două cămăşi trainice şi un pantalon de nanchin; altul dădea peste vreo tabacheră de email, sau peste un potir bătut în nestemate descoperit în bagajele vreunui călugăr din Cartagina, pe care îl puneau să scoată pe loc „toată liturghia” – crucea şi chivotul agneţului, care puteau foarte bine să fie de aur – dacă nu voia să-i facă vânt în mare. Era vorba aşadar de un capitol special, acela al capturilor individuale, pe care prin forţa lucrurilor contabilitatea lui Esteban nu mai putea să le înregistreze; Barthélémy, la rândul său, închidea ochii ca să nu se pună rău cu oamenii lui ştiind că, în ultima vreme, în pricinile cu marinarii republicani, căpitanul pierdea întotdeauna mai cu seamă când, aşa cum era cazul său, îşi începuse cariera în flota Regelui. Aşa se făcea că la pupa vasului *Ami du Peuple* se înjghebase un fel de bursă de schimb şi vânzare a tot felul de obiecte puse la vedere pe lăzi sau atârnate de sfori pe care, atunci când ancorau în câte un golf ca să-şi împrospăteze provizia de lemne, marinarii de pe *Décade* şi *Tintamarre* obişnuiau s-o viziteze, aducând la rândul lor ceea ce aveau de vândut. Din amestecătura aceea de rufărie, şepci, centuri şi baticuri, ieşeau la iveală cele mai ciudate lucruri: medalioane făcute dintr-un ţest de broască ţestoasă; rochii de casă havaneze împodobite cu o spumă de horboţele, coji de nuci care cuprindeau un întreg alai de nuntă, cu nişte personaje cât purecii, îmbrăcate în costume mexicane; peşti împăiaţi cu limba de mătase roşie aprinsă,

caimani mici umpluţi cu rumeguş, drăcuşori din fier forjat în toiul unui dans, cutii din melci, păsărele de candel, ghitare cu trei coarde din Cuba şi Venezuela; băuturi afrodisiace preparate din iarba-armăsarului sau din faimoasa liană din Santo-Domingo, precum şi orice trofeu ce putea fi asociat cu ideea de femeie; cercei, gherdane de sticlă, jupoane, şorţuri, bucle de păr legate cu panglici, desene cu nuduri, stampe licenţioase şi, în sfârşit, o păpuşă îmbrăcată în păstoriţă care ascundea sub fuste un mătăsos şi bine garnisit giuvaer feminin în miniatură, atât de perfect executat în proporţii minuscule, încât nu se putea să nu te minunezi. Şi cum posesorul păpuşii cerea o groază de parale, fapt pentru care oamenii, neavând destui bani ca s-o cumpere, îl făcuseră tâlhar, Barthélémy, de teamă să nu se încingă vreo bătaie, puse pe supraveghetorul de pe bric să cumpere jucăria buclucaşă, cu intenţia de a o dărui lui Victor Hugues – care de la 9 Thermidor părea să fi prins gustul cărţilor licenţioase, în chip ostentativ poate, ca să arate că politica pariziană nu-l mai interesa câtuşi de puţin... Cea mai fericită zi pentru echipaje fu însă aceea când vânară o corabie portugheză, *Andorinha,* pe bordul căreia descoperiră o încărcătură de vin şi roşu şi alb, şi vin de Madera, atât de bogată încât calele miroseau a teasc. Esteban se grăbi să facă inventarul poloboacelor scăpate din mâinile marinarilor însetaţi care şi apucaseră a goli câteva butoaie, dând de duşcă vinul pe nerăsuflate. Singur în magazia care şi aşa destul de întunecoasă era şi mai întunecoasă din pricina butiilor, ferit de harţă şi încăierări, grămăticul se împărtăşea dintr-un găvan adânc de mahon, în aşa fel încât savoarea mustului se îmbina cu parfumul lemnului dens şi răcoros, care, atunci când îşi lipea buzele de el, îi dădea senzaţia cărnii. Esteban învăţase în Franţa să deguste minunatul suc al unui tărâm care prin belşugul viilor sale alimentase turbulenta şi grandioasa civilizaţie

mediteraneană – transplantată acum în această mediterană a Caraibilor, unde se continua amestecul de trăsături, început cu multe milenii în urmă, în sânul popoarelor mării. Aici trebuiau să se întâlnească din nou după o îndelungată dispersare, într-o împestriţare de graiuri şi chici, înfăptuind împerecheri primejdioase, descendenţii triburilor rătăcite, amestecaţi, îngemănaţi, pierzându-şi pentru o vreme culoarea pielii ca s-o redobândească iar mai apoi, ceva mai luminoasă într-o zi ca-n ziua următoare să devină iarăşi oacheşă printr-un salt înapoi, cu o proliferare inepuizabilă de profituri noi, de noi inflexiuni şi proporţii, sorbind la rândul lor din vinul care, de pe corăbiile feniciene, din cramele din Gades, din amforele lui Maarkos Sestios, trecuse, o dată cu ghitara şi cu castanietele, în caravelele plecate să descopere noul continent, pentru a ajunge în cele din urmă pe aceste ţărmuri prielnice transcendentalei întâlniri a măslinii cu porumbul. Adulmecând scândurile umede, Esteban îşi aminti deodată, cu o răscolitoare emoţie, de bătrânele butii patriarhale din magazinul de la Havana – atât de îndepărtat, de străin de tot ceea ce alcătuia traiul lui actual – unde picurarea izocronă a canalelor avea acelaşi sunet ca şi aici. Şi dintr-o dată, absurditatea vieţii pe care o ducea deveni atât de evidentă pentru el – ca şi când s-ar fi aflat în faţa unui adevărat teatru al absurdului – încât se sprijini de perete, uluit, cu ochii aţintiţi drept înainte, de parcă s-ar fi privit pe sine, năuc de mirare, evoluând pe o scenă. În ultimul timp, marea, existenţa fiziologică, peripeţiile navigaţiei îl făcuseră parcă să uite de sine, lăsându-se furat de simpla voluptate animalică de a se simţi din ce în ce mai sănătos şi puternic. Ca să se trezească dintr-o dată, în decorul unei magazii cu vinuri, până deunăzi necunoscută, întrebându-se ce căuta acolo. Căuta un drum pe care nu putea deloc să-l întâlnească. Aştepta un prilej care nu avea să vină niciodată. Burghez

prin origine, făcea pe grămăticul unor corsari – meserie care era destul s-o enunţe ca să-i dea în vileag absurditatea. Nu era, şi totuşi, în fapt, era prizonier, dat fiind că destinul său actual îl lega de un neam de oameni care aveau toată lumea împotriva lor. Nimic nu semăna mai mult cu un coşmar decât scena aceasta în care se privea pe sine însuşi, visând cu ochii deschişi, judecător şi împricinat totodată, protagonist şi spectator în acelaşi timp, înconjurat de nişte insule ce-i aminteau atât de bine de singurul ţărm pe care nu putea să coboare niciodată, condamnat poate pentru toată viaţa să simtă în nări adierile copilăriei sale, să regăsească în case, în arbori, în felul cum bătea uneori lumina (zugrăvelile acelea portocalii, porţile acelea albastre, arborii aceia de rodie aplecaţi peste coama unui zid), cadrul adolescenţei sale, fără a putea redobândi vreodată ceea ce era al său, ceea ce îi aparţinea din copilărie şi adolescenţă. Într-o după amiază, cel mai mare dintre ciocanele casei bătuse în poartă, dând semnalul unei operaţii diabolice care începuse prin a răvăşi trei vieţi până atunci strâns îmbinate, inaugurând nişte jocuri care scoteau la lumină chipurile deshumate ale lui Licurg şi Mucius Scaevola, pentru ca în cele din urmă să pună stăpânire asupra unui întreg oraş cu tribunalele sale sângeroase, asupra unei insule, a mai multor insule, asupra unei mări întregi, unde voinţa unuia singur, executorul postum al unei voinţe apuse, coborâse, apăsătoare, asupra tuturor vieţilor. Din ziua când Victor Hugues intrase la ei în casă – singurul lucru pe care-l aflaseră la început despre el era că purta o umbrelă verde – eul pe care îl contempla în mijlocul acelui decor de butii şi poloboace încetase să-şi mai aparţină sieşi: existenţa lui, devenirea lui, erau conduse acum de o voinţă străină... Altceva mai bun n-avea de făcut decât să bea ca să întunece o luciditate indezirabilă care-l răscolea atât de cumplit în momentul acela, încât îi venea să urle.

Esteban potrivi găvanul în dreptul unei canele şi-l umplu ochi. Sus, oamenii cântau în cor nişte cuplete din *Cei trei tunari din Auvergne.*

A doua zi debarcară pe o coastă împădurită şi pustie, unde pilotul vasului *Ami du Peuple* – corcitură de caraib şi negru, născut la Marie-Galante, care cunoştea atât de bine meleagurile antileze încât se bucura de un adevărat prestigiu în ochii tuturor – ştia că hălăduiau nişte porci mistreţi numai buni pentru un ospăţ în toată legea, vrednic de vinaţurile pe care le vor fi pus între timp să se răcească la gurile unor izvoare. Vânătoarea se organiză fără multă zăbavă, şi sălbăticiunile răpuse, ale căror rituri mai păstrau încă un rânjet furios de mistreţi hăituiţi, încăpură numaidecât pe mâinile bucătarilor. După ce le curăţară de păr pieile negre cu nişte răzuitoare din os de peşte, întinseră victimele pe grătarele dogorite de grămezi de jăratic, cu spinarea spre arşiţă şi pântecele despicat şi priponit cu nişte beţigaşe subţiri ce ţineau marginile spintecăturii larg desfăcute. O ploaie deasă de suc de lămâie, de portocală amară, de sare, piper, şovârf şi usturoi începu să cadă peste cărnuri, în timp ce din mănunchiurile de frunze verzi de goyav, aruncate peste jeratic, se ridicau încolăcituri albe de fum cu aromă de ierburi proaspete – cernându-se ca o burniţă de sus, de jos – spre pieile care, prididite de văpaie, căpătau treptat, treptat, o culoare ca de baga, plesnind în răstimpuri cu un zgomot sec şi lăsând să picure prin crăpături grăsimea cu sfârâituri vesele în fundul gropii, aşa încât chiar şi ţărâna începuse să miroasă a vier pârlit. Şi când porcii fură aproape rumeniţi îi împănară cu prepeliţe, cu porumbei sălbatici, cu sitari şi cu alte păsări jumulite în pripă. Beţigaşele ce ţineau pântecele căscat fură scoase şi coastele se împreunară la loc peste vânaturile dinăuntru, zăvorându-le ca în nişte cuptoare flexibile, pentru ca gustul cărnii pietroase şi negre să se întrepătrundă cu

acela al cărnii bălane şi grase, în vederea unui chiolhan care, după spusele lui Esteban, avea să fie un adevărat „Ospăţ al Ospăţurilor” – Cântarea Cântărilor. Vinul curgea în căni tot atât de repede pe cât erau deşertate cănile pe gâtlej şi cu atâta risipă – butii sparte cu toporul în toiul beţiei; butoaie date de-a dura pe povârnişurile pietroase şi cărora le săreau doagele când se izbeau de câte un colţ de stâncă mai ascuţit; poloboacele disputate de două tabere adverse care le tot rostogoleau dintr-o parte într-alta, până ce se spărgeau în cele din urmă; butoaie sfărâmate, ciuruite de gloanţe, călcate în picioare de un dansator cam lălâu de flamenco, pederast şi un pic spaniol care se îmbarcase pe *Décade* ca rândaş, cu titlul de prieten al libertăţii – încât într-un târziu echipajele adormiră ghiftuite, frânte de oboseală, sub tufişurile de uveros sau pe nisipurile ce păstrau încă ceva din căldura soarelui… În mahmureala trezirii din zori, Esteban observă că o mulţime de marinari se îmbulzeau pe ţărm, ca să se uite la vasele care îşi sporiseră între timp numărul: împreună cu *Andorinha* erau cinci acum. Ultimul sosit părea atât de vechi, atât de părăginit, cu mascaronul ciuntit, cu timoneria răpănoasă şi scorojită, încât s-ar fi spus că venea din alte timpuri, când oamenii mai credeau că Atlanticul îşi vărsa apele în marea negurilor. La un moment dat din marginea corăbiei dărăpănate se desprinse un caic mânat spre plajă de câţiva negri pe jumătate goi, care vâsleau în picioare, însoţindu-şi mişcările cu strigăte barbare ca luntraşii de pe fluvii. Unul dintre ei, care părea să fie căpetenia celorlalţi, sări pe uscat şi, făcând o serie de temenele ce puteau fi luate drept mărturii de prietenie, se adresă unuia dintre bucătarii negri într-un dialect pe care acesta, născut probabil undeva pe coasta Calabar, părea că-l înţelege cât de cât. După un colocviu însoţit de numeroase gesturi, tălmaciul îi lămuri că bătrâna corabie era un vas spaniol destinat comerţului cu sclavi negri şi că

echipajul fusese aruncat peste bord de prizonierii răsculaţi care veniseră acum să ceară ocrotirea francezilor. Pe toate coastele Africii se ştia mai demult că Republica desfiinţase sclavia în coloniile sale din America şi că din momentul acela toţi negrii deveniseră cetăţeni liberi. Căpitanul Barthélémy strânse mâna purtătorului de cuvânt şi-i dărui o cocardă tricoloră, întâmpinată cu strigăte de bucurie de oamenii din ceata lui, dornici care mai de care s-o ţină în palmă. Şi caicul mai aduse un grup de negri, şi încă unul, în timp ce alţii, mai nerăbdători, soseau înot să afle mai curând ce se întâmplă. Şi deodată, răzbiţi de foamea pe care nu şi-o mai puteau stăpâni, se năpustiră buluc peste rămăşiţele chiolhanului, rozând oasele, devorând măruntaiele aruncate, sugând grăsimile reci, lihniţi cum erau de câteva săptămâni. „Bieţii oameni – îi căina Barthélémy cu ochii scăldaţi în lacrimi. Atâta numai şi încă ar fi de ajuns ca să ne spele de multe păcate.” Înduioşat, Esteban îşi umplea mereu cana cu vin, oferind-o sclavilor de până mai ieri, care-i sărutau mâinile. Supraveghetorul de pe *Ami du Peuple,* care plecase să inspecteze vasul ce se predase, se întoarse cu vestea că pe bord rămăseseră o mulţime de femei, ascunse în cambuze, tremurând istovite de lipsuri şi de frică, fără să ştie ce se petrece pe uscat. Barthélémy, plin de chibzuinţă, dădu ordin să nu fie debarcate pe ţărm. Le trimise în schimb o şalupă cu merinde, carne, biscuiţi, banane şi ceva vin, în timp ce bărbaţii îşi reluau îndeletnicirile din ajun, ducându-se să vâneze alţi porci mistreţi. A doua zi trebuiau să se înapoieze la Pointe-à-Pitre pentru a escorta nava portugheză împreună cu diferitele mărfuri luate cu japca de ici şi de colo, cu încărcătura de vinaţuri şi cu negrii care urmau să îngroaşe în mod eficient miliţia oamenilor de culoare, fiind lucru ştiut că aceasta avea orişicând nevoie de braţe, pentru muncile anevoioase de fortificaţie pe care se sprijinea puterea lui Victor Hugues. Către

sfârşitul după-amiezii se încinse un chef tot atât de straşnic ca şi în ajun, numai de astă dată dispoziţia oamenilor era cu totul alta. Pe măsură ce vinul li se urca la cap, marinarii păreau din ce în ce mai preocupaţi de prezenţa femeilor, ale căror sobiţe de gătit se vedeau arzând în zarea luminată de apusul soarelui, printre râsetele ce se auzeau de pe ţărm. Unii prinseră a-i iscodi pe marinarii care fuseseră pe bordul vasului cu negri cerându-le detalii. Erau foarte tinere toate, zdravene şi bine făcute – fiindcă negustorii nu obişnuiau să ia din cele bătrâne, ştiind că asemenea marfă nu avea căutare. Şi în focul beţiei, amănuntele începeau să curgă: *„Y'en avec des fesses comme ça... Y'en a qui sont à poil... Y'en a une, surtout..."*[8] Deodată, zece, douăzeci, treizeci de bărbaţi dădură fuga la bărci şi începură a vâsli spre corabia dărăpănată, fără să se sinchisească de strigătele lui Barthélémy, care căuta să-i oprească. Negrii încetaseră să mănânce şi săriră în picioare, gesticulând neliniştiţi. Nu trecu mult şi, înconjurate de o dorinţă, agresivă, sosiră primele negrese, plânse, rugătoare, poate chiar într-adevăr speriate, dar docile faţă de oamenii care le târau spre tufişurile din apropiere. Nimeni nu-i lua în seamă pe ofiţeri, deşi aceştia îşi scoseseră săbiile din teacă... Şi în mijlocul harababurii ce se iscase, soseau mereu alte negrese, care o rupeau la fugă pe plajă, urmărite de marinari. Crezând că vin în ajutorul lui Barthélémy care răcnea cât îl ţinea gura, înjurând, ameninţând şi dând ordine fără niciun folos, fiindcă nimeni nu-l asculta, negrii înarmaţi cu pari tăbărâră asupra albilor. Se încinse o bătaie încrâncenată, într-o învălmăşeală de trupuri rostogolite pe nisip, călcate în picioare, stâlcite, ridicate în aer şi răbufnite de pietriş; de oameni prăvăliţi în mare, încleştaţi, căutând care mai de care să-şi bage adversarul

---

8 Sunt unele cu nişte fese uite aşa... Sunt unele goale-goluţe... E mai cu seamă una... (în lb. franceză.)

cu capul sub apă ca să-l înece. În cele din urmă, negrii se văzură încolţiţi într-o surpătură stâncoasă în timp ce de pe corabia lor se aduceau lanţuri cu ghiotura şi butuci pentru a fi legaţi fedeleş. Scârbit, Barthélémy se întoarse pe bordul vasului *Ami du Peuple,* lăsându-şi oamenii dedaţi samavolniciilor şi orgiei. Luând cu el, prevăzător, o velă umedă pe care s-o aştearnă pe jos – cunoştea perfidiile nisipului – Esteban se retrase cu una din sclave într-un fel de culcuş, tapisat cu licheni uscaţi, pe care-l descoperise printre stânci. Foarte tânără, supunându-i-se fără a crâcni, pentru a fi cruţată de alte brutalităţi mai mari, fata desfăcu pânza zdrenţuită cu care era înfăşurată. Sânii ei de adolescentă, cu două rotocoale largi pictate cu ocru în jurul sfârcurilor, coapsele-i cărnoase şi tari, gata să strângă, să se ridice, să ducă genunchii la piept, se ofereau, încordate, bărbatului, cu toată candoarea.

Insula era împânzită de o rumoare nedesluşită de râsete, exclamaţii în surdină, şoapte, deasupra cărora se înălţa când şi când un muget înăbuşit, asemănător cu geamătul unui animal bolnav, pitulat în vreo vizuină din apropiere. Uneori se stârnea zgomotul unei încăierări, probabil pentru posedarea aceleiaşi femei. Esteban regăsea mirosul, structura pielii, ritmurile şi răsuflarea gâfâitoare a celei care, într-o casă din cartierul Arsenalului din Havana, îi descoperise cândva paroxismele propriei sale cărni. Un singur lucru precumpănea în noaptea aceea: Sexul. Sexul ce oficia propriul său ritual, multiplicat prin el însuşi, într-un fel de liturghie colectivă, întrecând orice măsură şi care nu asculta de nicio autoritate, de nicio lege... Zorile începură a miji în sunetul goarnelor şi Barthélémy, hotărându-se să-şi impună cu tot dinadinsul voinţa, dădu ordin oamenilor din echipaj să se înapoieze imediat pe bordul vaselor respective. Cine nu se va supune fără zăbavă va fi părăsit pe insulă. Cu prilejul acesta avu de furcă iarăşi cu marinarii, care ţineau morţiş să-şi păstreze

negresele sub cuvânt că erau prăzile lor legitime şi personale. Comandantul escadrei îi linişti făgăduindu-le solemn că li se vor restitui femeile în momentul când vor ajunge la Pointe-à-Pitre. Emanciparea sclavilor se va înfăptui numai acolo, în niciun caz mai devreme, după ce se vor fi îndeplinit formalităţile legale de identificare şi înscriere, graţie cărora sclavii de până atunci aveau să devină cetăţeni francezi. Negrii şi negresele se îmbarcară pe corabia lor şi escadra o porni spre portul de baştină... Dar, după o bucată de drum, Esteban, al cărui simţ de orientare devenise mult mai ager în ultima vreme – mai ales că-şi însuşise în plus unele cunoştinţe de navigaţie – băgă de seamă că direcţia pe care o urmau vasele nu era cea mai potrivită pentru a-i duce spre insula Guadelupa. Barthélémy încruntă din sprâncene la observaţia grămăticului. „E un secret pe care te rog să-l păstrezi numai pentru dumneata, spuse el, îţi dai perfect de bine seama, cred, că nu pot să-mi respect promisiunea pe care am făcut-o corsarilor noştri. S-ar crea un precedent şi asta ne-ar aduce numai necazuri. Comisarul n-ar permite aşa ceva. Ne îndreptăm spre o insulă olandeză şi acolo vom vinde transportul de negri.” Esteban se uită la el uluit şi-i aduse aminte de cuprinsul decretului de abolire a sclaviei. Căpitanul scoase atunci de la el din birou o foaie cu instrucţiuni scrise de mâna lui Victor Hugues: „Franţa, în virtutea principiilor sale democratice, nu poate face negoţ cu sclavi. În schimb, căpitanii vaselor de corsari sunt autorizaţi, atunci când socotesc că e oportun sau necesar, să vândă în porturile olandeze sclavii capturaţi de la englezi, spanioli sau de la alţi duşmani ai Republicii”. „Bine, dar asta e o infamie! exclamă Esteban. Pentru asta am suprimat negoţul de sclavi ca să facem la rândul nostru trafic de negri printre alte naţiuni?” „Eu execut numai ceea ce-i scris aici – răspunse scurt Barthélémy. Şi, crezându-se obligat să invoce o jurisprudenţă inadmisibilă,

adăugă: Trăim într-o lume absurdă. Înainte de revoluţie se abătea deseori pe aici, printre insule, un vas care făcea transporturi de negri, şi de pe urma căruia trăgea foloase un armator filosof, prieten cu Jean-Jacques. Şi ştii dumneata cum se numea vaporul acela? *Contractul social.*”

III

În câteva luni, pirateria revoluţionară se dovedise o afacere extraordinar de înfloritoare. Din ce în ce mai îndrăzneţi în incursiunile lor, încurajaţi de succesele şi profiturile dobândite, ahtiaţi de prăzi şi mai bogate, căpitanii de vase din Pointe-à-Pitre se aventurau tot mai departe spre continent, spre insula Barbados, sau spre insulele Las Virgines – fără a se sfii să dea târcoale unor ţărmuri în preajma cărora oricând se puteau aştepta să le iasă în întâmpinare vreo escadră cu aspect îngrijorător. Pe zi ce trecea, îşi perfecţionau şi ei procedeele. Primenind tradiţiile corsarilor de pe vremuri, marinarii preferau să navigheze în flotile alcătuite din ambarcaţiuni mici – brigantine, cutere, goelete cu forma cea mai potrivită – uşor de manevrat şi de ascuns, iuţi la fugă, sprintene când îşi hăituiau vânatul, în loc să piloteze nave mari şi greoaie, ţinta cea mai lesnicioasă pentru artileria duşmană, şi mai cu seamă pentru cea britanică, ai cărei tunari aveau cu totul altă tactică decât cei francezi, deoarece în loc să caute a doborî catargele, ocheau direct în coca navei, în momentul când, încovoindu-se, valurile făceau să se aplece gurile de foc, aşa încât lovitura nimerea la ţanc.

Iată cum se făcea că portul Pointe-à-Pitre era înţesat cu vase noi iar danele gemeau de atâtea şi atâtea mărfuri, de atâtea şi atâtea calabalâcuri pe care nu le mai putea cuprinde; în cele din urmă fusese nevoie să se ridice nişte magazii pe ţărmul cu manglieri de la marginea oraşului, pentru păstrarea lucrurilor ce soseau în fiecare zi.

Victor Hugues se mai îngrăşase între timp, fără a se arăta totuşi mai puţin activ de când cazacele pe care le purta stăteau ca turnate pe trupul său. În ciuda aşteptării multora, Directoratul, aflat la o distanţă atât de mare şi extrem de ocupat, recunoscând meritele pe care Comisarul le dovedise recucerind şi apărând colonia, sfârşise prin a-l

confirma în atribuţiile sale. Şi astfel, împuternicitul reuşise să-şi constituie un fel de guvern individual, autonom şi independent, în această parte a lumii, realizând într-o măsură uluitoare dorinţa sa nemărturisită de a se identifica pe deplin cu Incoruptibilul. Năzuise să fie Robespierre, şi era un Robespierre în felul său. Cu acelaşi ton cu care Robespierre va fi vorbit cândva despre guvernul *său,* despre armata *sa,* despre flota *sa,* Victor Hugues vorbea acum despre guvernul *său,* armata *sa,* flota *sa.* Din nou arogant ca la început, Mandatarul nu se sfia să declare în timpul unei partide de şah sau de cărţi că el era unicul care ducea mai departe destinele Revoluţiei. Se lăuda că nu mai citeşte ziarele pariziene pentru că toate „miroseau a potlogărie”. Esteban observă totuşi că Victor Hugues, mândru nevoie-mare de prosperitatea insulei şi de bănetul pe care-l trimitea mereu în Franţa, începuse a recăpăta spiritul negustorului înavuţit care-şi cântăreşte în palmă cu voluptate bogăţiile. De câte ori vasele soseau aducând mărfuri de soi, Comisarul asista la descărcare, evaluând cu ochi de expert baloturile, butoaiele, uneltele şi armele. Folosindu-se de câţiva oameni de paie, deschisese un magazin universal, în apropiere de Piaţa Victoriei, având monopolul anumitor articole, care nu puteau fi cumpărate decât din magazinul respectiv, la preţuri stabilite în mod arbitrar. Victor nu uita niciodată să treacă pe acolo pe înserat, ca să controleze registrele în semiobscuritatea unui birou îmbălsămat de aroma vaniliei, şi ale cărui uşi cu arcade, zăbrelite şi rezistente, răspundeau spre două străzi încrucişate. Până şi ghilotina se burghezise, lucrând mai pe îndelete – o zi da şi patru nu – pusă în mişcare de ajutoarele domnului Anse, care mai tot timpul era ocupat cu cabinetul său de curiozităţi, silindu-se să-şi completeze colecţii şi aşa destul de bogate de coleoptere şi lepidoptere, înnobilate de impresionantele etichete cu numiri latineşti. Totul era din cale-afară de

scump şi totuşi se găseau mereu bani pentru plăţi într-o lume cu o economie închisă, în care preţurile creşteau necontenit iar gologanii se întorceau iarăşi şi iarăşi în aceleaşi buzunare, cu atât mai la preţ cu cât zimţii erau mai tociţi iar metalul, mereu răzuit şi pilit, după cum putea să-şi dea oricine seama pipăind monezile, pierdea din greutate... Cu prilejul unuia din popasurile în Pointe-à-Pitre, Esteban, care semăna cu un mulatru, atât era de bronzat la faţă, află cu bucurie, deşi foarte târziu, despre pacea semnată între Spania şi Franţa. Se gândea că de astă dată se vor restabili, în sfârşit, legăturile cu continentul, cu Puerto Rico şi cu Havana. Care nu-i fu însă dezamăgirea când îi ajunse la ureche zvonul că Victor Hugues refuza să ia în consideraţie acordurile de la Basel. Hotărât să atace ca şi până atunci navele spaniole, suspectându-le că „făceau contrabandă de război în folosul englezilor”, îi autoriza pe căpitanii săi de vase să le rechiziţioneze şi să stabilească, după cum credea fiecare, ceea ce trebuia să se înţeleagă prin contrabandă de război. Esteban trebuia să-şi îndeplinească mai departe rostul ce i se încredinţase în escadra lui Barthélémy, privind cum se îndepărtează din nou posibilitatea de a scăpa dintr-o lume de care viaţa maritimă, atemporală şi cârmuită numai de legea vânturilor, îl înstrăina tot mai mult. Pe măsură ce treceau lunile, începea să se resemneze a trăi de pe o zi pe alta – zile pe care nici nu le mai număra – mulţumindu-se să se bucure de măruntele desfătări pe care i le putea oferi o zi tihnită sau de plăcerile pescuitului. Îndrăgise pe câţiva dintre tovarăşii săi de drum: pe Barthélémy, care păstrase manierele ofiţerilor din vechiul regim şi arăta o grijă deosebită pentru ţinuta lui chiar în clipele de grea cumpănă; pe chirurgul Noöl, care scria un interminabil şi încâlcit tratat despre vampirii din Praga, despre îndrăciţii din Loudun şi bolnavii de ducă-se-pe-pustii din cimitirul din San Madardo; pe măcelarul Achilles, un negru din insula

Tobago, care cânta cele mai năstruşnice sonate lovind nişte căldări de diverse mărimi; pe cetăţeanul Gibert, meşter calafagiu, care ştia pe dinafară pasaje întregi din tragediile clasice, recitându-le cu un accent meridional atât de tărăgănat, încât versurile, sporite de obicei cu silabe noi, nu mai aveau nimic de-a face cu metrul alexandrin, bunăoară când Brutus devenea în gura lui *Brutusse,* iar Epaminondas – *Epaminondasse.* Pe de altă parte, tânărul era fascinat de lumea Antilelor, cu jocurile ei de lumini pururea schimbătoare ce se revărsau asupra celor mai diverse forme, de o varietate într-adevăr prodigioasă, cu toată unitatea de climă şi de vegetaţie. Îi plăcea muntoasa Dominică, ale cărei verzişuri îmbinau culori atât de profunde, cu aşezările ei numite Bataille, Massacre, în amintirea unor evenimente cutremurătoare, pe care istoria le înregistrase greşit. Cunoştea norii din Nevis, atât de molcom aşternuţi pe coline încât, zărindu-i, Marele Amiral îi luase drept gheţari. Visa să se urce cândva până în vârful steiului ascuţit de piatră de pe Santa Lucia, al cărui trunchi masiv implântat în mare părea de departe un far construit de nişte ingineri necunoscuţi, în aşteptarea corăbiilor care aveau să aducă o dată arborele crucii îngemănat cu catargele lor. Blajine şi îmbietoare când erau abordate dinspre sud, insulele acestui nesfârşit arhipelag deveneau abrupte, zbuciumate, scormonite de valurile uriaşe sparte într-o învolburare de spume, pe coastele ce-şi ridicau meterezele împotriva vânturilor din nord. O întreagă mitologie de naufragii, comori înecate, morminte fără epitafuri, înşelătoare lumini ce scăpărau în nopţile furtunoase, vieţi al căror destin era pecetluit din leagăn – cea a doamnei de Maintenon, a nu ştiu cărui taumaturg sefard, a unei amazoane menite a ajunge crăiasa Constantinopolului – era legată de aceste meleaguri, ale căror nume adesea Esteban le îngâna numai pentru sine, lăsându-şi urechea desfătată de eufonia

cuvintelor: Tórtola, Santa Ursula, Fecioara Grasă, Anegada, Sranaditas, Ierusalimul cucerit... Uneori, dimineaţa, marea era atât de liniştită, de tăcută, încât trosnetele izocrone ale parâmelor – al căror sunet era mai ascuţit sau mai grav în raport cu lungimea odgonului – se întreţeseau în aşa fel încât, de la prova până la pupa navei erau numai anacruze şi timpi tari, apogiaturi şi note acute, cu o pedală pe vibraţia aspră a unor saule întinse, ca o harpă înfiorată pe neaşteptate de suflarea unui alizeu. Dar peste zi, în timp ce navigau aşa, vânturile molcome se învolburau fără veste, stârnind valuri din ce în ce mai vajnice şi mai compacte.

Marea verde ca smaraldul de până atunci devenise verde ca iedera, opacă, din ce în ce mai frământată, pentru ca mai apoi verdele ei de cerneală să bată într-un verde fumuriu. Marinarii încercaţi adulmecau rafalele, ştiind să le deosebească după miros, sub negurile dese ce treceau peste capetele lor, întrerupte de subite acalmii când se dezlănţuia câte o răpăială caldă de ploaie cu picături grele ca de mercur. Cu puţin înainte ca lumina zilei să scapete în depărtare, se profila coloana rătăcitoare a unei trombe iar vasele, trecând din creastă în creastă ca purtate pe palme, se răzleţiră, împrăştiindu-şi fanarele în bezna nopţii. Lunecau acum vertiginos peste clocotul nesfârşit al apelor ce se răzvrătiseră printr-un act de voinţă, lovind navele din faţă sau dintr-o parte, sporind izbiturile valurilor de la fund în chile, cu toate străduinţele cârmacilor de a readuce vasele la linia de plutire pentru a evita iureşurile ce măturau puntea de-a curmezişul, atunci când nu găseau pupa corăbiei în calea lor. Barthélémy dădu ordin să se desfăşoare odgoanele de bord pentru înlesnirea manevrelor: „Ne-a încolţit bine”, rosti el cu puţin înainte de a se fi dezlănţuit clasica furtună din octombrie, ale cărei semne prevestitoare nu îngăduiau niciun echivoc şi care probabil avea să bântuie din plin abia după miezul nopţii.

Luat pe neaşteptate, Esteban, incapabil să înfrunte o viforniţă, se închise la el în cabină cu gândul că va reuşi să adoarmă. Nu era însă chip să aţipească, deoarece cum se întindea pe pat avea senzaţia că toate măruntaiele lui stau să se desprindă din loc. Nava era înconjurată de un muget cotropitor ce tălăzuia din zare-n zare, făcând să geamă lemnăria vasului cu toate mădularele şi din toate încheieturile ei. Şi orele treceau mistuite în lupta pe care, oamenii o dădeau sus, pe punte, în timp ce bricul părea că navighează cu o viteză inadmisibilă, săltat şi coborât de valuri, aruncat, zgâlţâit, pătrunzând tot mai adânc în inima uraganului. Esteban care nici nu mai încerca măcar să se stăpânească, zăcea întins pe patul cabinei, ameţit, bântuit de teamă, aşteptându-se din clipă în clipă să vadă apa răbufnind jos prin tambuchiuri, umplând calele, dând buzna pe uşi... Şi, deodată, cu puţin înainte de revărsatul zorilor, i se păru că mugetul din tării nu mai era chiar atât de vajnic şi că izbiturile valurilor începuseră a se rări. Sus, pe punte, marinarii îşi împreunaseră glasurile cântând în cor din răsputeri un imn Fecioarei prea milostive, mijlocitoarea corăbierilor pentru împăcarea mâniei divine.

Reînnoind la momentul oportun o veche tradiţie franceză, corsarii Republicii, în impasul în care se aflau, o chemau în ajutor pe Maica Domnului, cerându-i să liniştească pe deplin valurile şi să astâmpere vijelia. Vocile lor care de atâtea ori răsunaseră în contrapunct, cântând tot felul de cuplete deşănţate, o rugau acum pe Cea care zămislise fără prihană, în termeni bisericeşti.

Esteban îşi făcu o cruce şi se urcă pe punte. Primejdia trecuse: singur, fără să ştie nimic de soarta celorlalte nave – pierdute poate sau scufundate – *L'Ami du Peuple* intra într-un golf presărat cu insule. Presărat cu insule, dar, ca o curiozitate aproape neverosimilă, aceste insule erau extrem de mici, ca nişte schiţe, nişte machete de insule adunate laolaltă, aşa cum se adună studiile, schiţele,

mulajele fragmentare ale unor statui în atelierul unui sculptor. Niciuna dintre ele nu semăna cu cealaltă şi fiecare în parte era formată din altă rocă. Unele păreau a fi din marmoră albă, cu desăvârşire sterile, monolitice şi netede, ca un bust roman cufundat în apă până la umeri; altele erau alcătuite dintr-o îngrămădire de şisturi cu striaţii paralele, deasupra căreia creşteau, ca pe nişte terase pustii, doi sau trei arbori cu nenumărate gheare înfipte în sol şi cu rămurişuri foarte bătrâne, aprig biciuite de vânt; câteodată numai un copac pierdut în infinita lui singurătate, cu trunchiul albit de salpetru, aidoma unui varec uriaş. Unele erau atât de adânc săpate de neastâmpărul valurilor, încât păreau că plutesc pe faţa mării fără niciun punct de sprijin aparent; altele erau mâncate de spini sau gata să fie îngropate sub propriile lor năruituri. Pe coastele lor se căscau peşteri din tavanele cărora atârnau, cu capul în jos, cactuşi giganţi cu flori galbene sau roşii, alungite în chip de canafuri, ca nişte scumpe candelabre de teatru, şi care păreau a sluji drept altar vreunei plăsmuiri enigmatice, cu o formă geometrică bizară, izolată, aşezată pe un soclu – cilindric, piramidal, poliedric – ca un misterios obiect de veneraţie, piatră de la Mecca, emblemă pitagoreică sau materializare a unui cult abstract. Pe măsură ce bricul pătrundea în acea lume stranie pe care pilotul n-o avusese niciodată înaintea ochilor şi nici nu reuşea să o situeze după deriva cumplită din timpul nopţii, Esteban se simţea tot mai mult îndemnat să-şi manifeste uimirea de care era cuprins în faţa acelor năstruşnicii, născocind un nume pentru fiecare: bunăoară acolo nu putea fi decât insula îngerului, cu aripile acelea deschise, ce se conturau ca pe o frescă bizantină pe ţărmul stâncos; dincoace, de bună seamă, era insula Gorgona, cu cununa ei de şerpi verzi, după care venea Măciulia Retezată, Nicovala Stacojie, Insula Spongioasă, complet acoperită cu guano şi excremente de pelicani, aşa încât

părea un imens calup alburiu şi buretos, plutind în voia undelor. Treceau pe lângă Prispa cu Lumânări, în drum spre Maurul-care-părea-că-priveşte: prin dreptul Galionului împotmolit, în drum spre Alcazarul înfrumuseţat de spumegarea valurilor ce se rostogoleau în vestibule mult prea înguste, pentru a se preschimba în falnice panaşe, spărgându-se de-a lungul pereţilor înalţi ai falezei. Părăseau mai apoi Stânca Sprâncenată ca să se îndrepte spre Tigva Calului – cu fioroasele ei găvane întunecate ale ochilor şi nărilor – strecurându-se printre Insulele Calice, nişte steiuri de piatră atât de vechi, de sărace, de umile, încât păreau nişte cerşetoare îmbrăcate în zdrenţe, faţă de altele proaspete, strălucitoare ca sculptate în fildeş, mai tinere cu câteva milenii. Lăsând apoi în urmă Templul, o peşteră în interiorul căreia părea să se oficieze cultul unui triunghi de diorit, se apropiau de Insula Osândită, fărâmiţată încetul cu încetul de rădăcinile ficuşilor marini care îşi petreceau viţele printre pietre ca nişte odgoane de ancoră, învârtoşându-se din an în an ca să sfârşească prin a surpa malurile. Esteban observa cu uimire că Golful Miraculos era cumva ca o prefigurare a Antilelor – un anteproiect care ar fi înfăţişat în miniatură tot ceea ce, la o scară mai mare, se putea vedea în Arhipelag. Erau şi aici vulcani împlântaţi în mijlocul valurilor, dar ajungeau şi cincizeci de pescăruşi ca să-i înălbească. Erau şi aici Fecioare Durdulii şi Fecioare Costelive, dar ajungeau zece evantaie de mare, înfiripate unul lângă altul ca să le măsoare trupurile... După câteva ore de înaintare lentă, permanent controlată cu ajutorul sondei, bricul ajunse în dreptul unei plaje cenuşii şi hirsute din pricina parilor pe care stăteau întinse la uscat nişte năvoade mari. Se vedea un sat de pescari – şapte colibe acoperite cu frunze şi un şopron comun pentru adăpostit bărcile – străjuit de un foişor de piatră în care un pândar cu o mutră îndărătnică aştepta, gata să buciume din ghioc, să se iţească un banc

de peşti. În depărtare, în vârful unui pinten ce înainta în mare, se zăreau crenelurile unui castel ciclopic, cu o înfăţişare mohorâtă înălţându-se deasupra unui perete masiv de stânci violacee.

„Salinele din Araya” – îl înştiinţă pilotul pe Barthélémy, care dădu ordin să vireze pe loc pentru a fugi cât mai repede din preajma cumplitei fortăreţe ridicate de inginerii militari Antonelli, în timpul lui Filip al II-lea, santinelă de veacuri a tezaurului Spaniei. Ocolind cu grijă stâncile, vasul se grăbi să iasă din gâtuitura ce fusese identificată în sfârşit: era golful Santa Fe.

IV

Trecură astfel câteva luni stăpânite de aceleaşi griji şi aceleaşi preocupări. Barthélémy, care obişnuia să meargă de-a dreptul la ţintă numai când era sigur de reuşită, şi nu trebuia să-şi dea prea multă osteneală pentru asta, avea un miros care-l făcea să nimerească providenţial totdeauna prada cea mai prost apărată şi în acelaşi timp şi cea mai bogată. În afară de o întâlnire penibilă cu un vas danez, din Altona, al cărui echipaj se apărase vitejeşte, refuzând să coboare pavilionul şi atacând fără şovăire navele care încercau să-i taie drumul, escadra ducea o viaţă liniştită şi prosperă, cu grămăticul ei care nu părea să aibă deloc stofă de erou, stând tot timpul cu nasul în cărţi şi pe care ceilalţi îl luau peste picior, poftindu-l să se ascundă în cală de îndată ce se ivea o şalupă pescărească în zare. Acum însă, *L'Ami du Peuple,* ţinut mereu în stare de alarmă, abia apucând să ancoreze în port pentru ca în ziua următoare s-o pornească iarăşi la drum – căci pofta de câştig îl ţinea strâns în gheare pe comandantul său, tot mai mult aţâţat de vederea atâtor confraţi îmbogăţiţi peste noapte – dădea semne de istovire. Era de ajuns ca timpul să se înrăutăţească puţin şi nava să înceapă a se văita ca o femeie, să devină recalcitrantă şi să umble şchiopătând. Scârţâia din toate încheieturile. Vopseaua de pe catarge şi de pe ghiuri crăpa peste tot, coşcovită de abcese. Bordajele erau murdare şi scofâlcite. În cele din urmă vasul trebui să intre în reparaţie şi astfel Esteban se pomeni fără veste în mijlocul unei Guadelupe ale cărei prefaceri nu apucase încă să le observe cu destulă atenţie în timpul fugitivelor escale din ultima vreme.

Pointe-à-Pitre era acum, pe drept cuvânt, oraşul cel mai bogat din America. Atât de bogat încât nimeni n-ar fi fost în stare să creadă că Mexicul, despre care se povesteau atâtea minunăţii, cu toţi meşterii lui argintari şi făurari în

aur, cu minele din Taxco şi marile sale filaturi ar fi putut ajunge vreodată atât de prosper.

Aici aurul strălucea la soare într-o nesăbuită risipă de ludovici bătuţi la monetăria din Tours, de cvadrupli[9], de guinee britanice, de *moëdas* portugheze cu efigia lui Juan al V-lea, a reginei Maria şi a lui Pedro al III-lea, în timp ce argintul putea fi pipăit sub forma scudului de şase livre, piastrului filipinez şi mexican, fără să mai vorbim de cele opt monede diferite de aramă, tăiate, găurite, şi fracţionate, după nevoile fiecăruia. Micii negustori de până mai ieri, deveniţi între timp armatori de vase piratereşti, unii prin mijloace proprii, alţii uniţi în diferite asociaţii şi societăţi, erau prinşi ca într-un vârtej. Vechile companii ale Indiilor, cu sipetele şi casetele lor cu bijuterii, reîntinereau în acest capăt de lume din Marea Caraibilor, unde Revoluţia era pe cale de a face – în chipul cel mai vădit – fericirea multora. Registrul de capturi îşi sporise numărul filelor pentru a ţine la zi evidenţa celor cinci sute optzeci de ambarcaţii de cele mai diverse tipuri şi provenienţe, abordate sau remorcate de vasele corsarilor. Acum aproape nimeni nu se mai interesa de evenimentele petrecute în zilele acelea în Franţa. Guadelupa era mulţumită de sine şi nu avea nevoie de altceva, fiind privită cu simpatie, ba chiar cu invidie de unii spanioli de pe Continent, care primeau literatura ei de propagandă prin intermediul posesiunilor olandeze. Şi era un spectacol de toată frumuseţea pentru cei ce se aflau de faţă în momentul când, întorcându-se din câte o raită norocoasă, aventurierii coborau pe uscat, pentru a defila în alai strălucitor pe străzile oraşului. Purtau în văzul tuturor bucăţi de indian, museline portocalii şi verzi, mătăsuri de Mazulipatan, turbane din Madras, şaluri de Manila, şi câte alte scumpeturi pe care le fluturau sub ochii femeilor, îmbrăcaţi cu un fast orbitor, după canoanele statornicite

9 Monedă de aur bătută în timpul lui Ludovic al XIII-lea.

de moda locală, care le îngăduia să umble cu picioarele goale sau numai în ciorapi, fără pantofi, dacă ceva mai sus scânteiau în fel de fel de ape cazacele muiate în fireturi, cămăşile garnisite cu blană şi panglicile legate la gât, şi mai cu seamă un amănunt vestimentar ce nu putea cu niciun chip să lipsească – era o chestiune de onoare – pălăria de fetru, cu borul lăsat într-o parte şi împodobită cu pene vopsite în culorile republicane.

Vulcano, negrul, îşi ascundea lepra sub atâta belşug de zorzoane încât părea un împărat purtat în triumf. Englezul Joseph Murphy bătea din chimvale, cocoţat pe nişte catalige atât de înalte încât ajungea în dreptul balcoanelor. Şi după debarcare, o porneau aşa, în cârd cu toţii, petrecuţi de uralele mulţimii, spre cartierul Morne-à-Cail, unde un cetăţean invalid deschisese o cafenea, *Au rendez-vous des sans-culottes,* în care se afla, o colivie cu tucani şi cenzontles şi ai cărei pereţi erau acoperiţi cu alegorii caricaturale şi cu desene obscene în cărbune. Se încingea un chef în toată legea şi două trei zile în şir o ţineau într-un zaiafet cu rachiu şi femei, în timp ce armatorii supravegheau descărcarea prăzilor pe care le jucau la cărţi, pe măsură ce ieşeau la iveală, stând în jurul meselor rezemate de pereţii navelor respective. Esteban avu deci tot dreptul să se mire când, intrând într-o seară în cafeneaua din Morne-à-Cail, dădu peste Victor Hugues în mijlocul unui grup de căpitani de vase care pentru prima oară vorbeau despre lucruri serioase într-un asemenea loc. „Stai jos, băieţaş şi comandă ceva”, spuse agentul Directoratului, care, ridicat la această demnitate doar cu câtva timp mai înainte, nu părea prea sigur de sine, judecând după felul cum discuta – cu tonul unuia care caută prea mult să fie în asentimentul celorlalţi. Susţinându-şi argumentaţia cu detalii şi cifre, spicuind informaţii din diverse rapoarte mai mult sau mai puţin oficiale, îi acuza pe nord-americani că vindeau arme şi

vase de navigaţie englezilor în dorinţa de a-i alunga pe francezi din coloniile lor din America, trecând peste tot ce aceştia făcuseră pentru ei. „Numele de american – spunea el reproducând cele scrise de curând într-o publicaţie – nu poate să trezească în noi decât aversiune şi dispreţ. Americanul a devenit reacţionar, duşmanul oricărui ideal de libertate, după ce a înşelat lumea cu comediile lui mincinoase. Statele Unite s-au ferecat într-un naţionalism orgolios, ostil oricărui lucru care ar putea constitui o ameninţare pentru puterea lor. Oamenii care ieri şi-au câştigat independenţa azi se leapădă de tot ceea ce le dă dreptul să se mândrească. N-ar strica să le aducem aminte acestor fiinţe perfide că fără noi, care ne-am risipit şi sângele şi banii ca să le dăruim independenţa, George Washington ar fi fost spânzurat ca trădător.” Mandatarul se lăuda că scrisese Directoratului cerându-i să declare război Statelor Unite. Din păcate însă răspunsurile uimite dădeau în vileag o regretabilă ignoranţă a realităţii, fiind însoţite de recomandaţii pline de prudenţă care foarte curând se transformară în strigăte de alarmă şi chemări la ordine. Şi toate astea – explica Victor – numai din vina militarilor de carieră, ca Pélardy, pe care-i mătrăşise din colonie – după ce avusese cu ei nişte răfuieli furtunoase, pentru că obişnuiau să-şi bage nasul unde nu le fierbea oala – şi care acum unelteau împotriva lui la Paris. Amintea apoi de succesele pe care le obţinuseră toate iniţiativele sale, de felul cum reuşise să curăţească insula, de prosperitatea ce domnea în momentul de faţă. „În ce mă priveşte, voi lupta mai departe împotriva Statelor Unite. Interesele Franţei sunt în joc”, încheie el pe un ton categoric şi agresiv ca şi cum ar fi căutat să preîntâmpine orice obiecţie. Se vedea cât de colo, chibzuia în sinea lui Esteban, că cel care ţinuse în mâinile lui până atunci cârma cu o autoritate absolută, începea să simtă în jurul său prezenţa viguroasă a unor oameni pe care izbânzile

personale şi norocul îi făcuse să crească în propriii lor ochi ca nişte giganţi. Antonio Fuët, bunăoară, un marinar din Narbonne, căruia Victor îi încredinţase comanda unei falnice corăbii cu o arboradă după sistemul american şi cu bordaje din mahon acoperit cu foi de aramă, devenise un adevărat erou de epopee, pe care mulţimea îl întâmpina cu ovaţii, din ziua în care deschisese focul asupra unui vas portughez, încărcând tunurile cu bani de aur în lipsa altor mitralii. Mai apoi chirurgii de pe *Sans-Pareil* avuseseră mult de lucru cu morţii şi răniţii pe care-i scotociseră cu vârful scalpelului, ca să recupereze monedele ce se împlântaseră în carnea şi măruntaiele lor. Şi acest Antonio Fuët – poreclit de atunci „Căpitanul Zgârie-Brânză” – avusese îndrăzneala să-i interzică agentului, ca unuia ce reprezenta autoritatea civilă şi deci nu avea nici în clin nici în mânecă cu militarii, accesul într-un club pe care căpitanii de vas cu dare de mână îl deschiseseră într-o biserică numită în batjocură „capela Palatului Regal”, ale cărei grădini şi acareturi cuprindeau un cartier întreg din oraş. Esteban aflase cu uimire că masoneria renăscuse, activă şi plină de vitalitate, în rândurile corsarilor francezi. Aceştia aveau loja lor în „capela Palatului Regal” în care se înălţau din nou coloanele Jakin şi Boaz. După un scurt popas lângă Fiinţa Supremă, reveniseră la Marele Arhitect, la frunzele de salcâm şi la maiul lui Hiram-Abi. Atribuţiile pe care le aveau de îndeplinit maeştrii şi cavalerii cădeau în sarcina comandanţilor de vas Laffite, Pierre Gros, Mathieu Goy, Christophe Chollet, a renegatului Joseph Murphy, a lui Langlois-picior-de-lemn, şi chiar a unui mulatru numit Petréas-Tuciuriul, în sânul unei tradiţii scoase din nou la lumină prin osârdia fraţilor Modeste şi Antoine Fuët. Şi astfel, în locul puştilor cu ţeava scurtă ce detunau de câte ori corsarii abordau o corabie, în timpul ceremoniilor de iniţiere se auzea, potrivit ritualului, clinchetul nobilelor spade fluturate de aceleaşi mâini care

scotociseră cândva măruntaiele cadavrelor ca să recupereze monedele năclăite de sângele ce începea să se închege. „Toată confuzia asta – îşi spunea Esteban – se datorează faptului că poartă în ei nostalgia Crucifixului. Un toreador sau un pirat n-ar mai fi de nicio ispravă dacă n-ar avea un templu în care să poată mulţumi cuiva pentru că mai este încă în viaţă. Ca mâine o să vedem ieşind la iveală icoanele Fecioarei Prea Milostive, Făcătoare de Minuni.” Şi se bucură în sinea lui la gândul că existau nişte forţe ascunse care începuseră să sape puterea lui Victor Hugues. Se petrecea în el acum un proces afectiv invers, aşa cum se întâmplă atunci când înclini că doreşti umilirea sau prăbuşirea unor oameni până mai ieri admiraţi, dar care au devenit între timp din cale-afară de orgolioşi sau de aroganţi. Privi spre schela ghilotinei care stătea mereu în acelaşi loc. Dezgustat de ceea ce descoperea în sine, se simţi ispitit în momentul acela să-şi închipuie că Maşina, care în ultimul timp era mult mai puţin activă, lâncezind uneori săptămâni întregi, rămăsese acolo să-l aştepte pe Înaltul Mandatar. Se mai văzuseră cazuri dintr-astea. „Sunt un porc – se mustră el cu jumătate de glas. Dacă aş fi credincios m-aş duce să mă spovedesc.” Câteva zile mai târziu, în cartierul din preajma portului, adică la drept vorbind în tot oraşul, era o vâlvă şi un chiloman puţin obişnuit. Căpitanul Cristophe Chollet, despre soarta căruia nu se mai ştia nimic de vreo două luni, se întorcea cu oamenii săi într-o răbufnire furtunoasă de salve, urmat de nouă corăbii capturate după o luptă navală în apele Insulei Barbados. Vasele purtau diferite pavilioane: care spaniol, care englez, care nord-american, iar printre cele de la urmă se afla unul care ducea un transport ceva mai curios: o companie de operă, cu tot ce era de trebuinţă: orchestranţi, partituri şi decoruri. Era vorba de trupa Domnului Faucompré, tenor de forţă, care de câţiva ani se tot plimba cu drama muzicală *Richard Inimă de Leu,* a lui

Grétry, de la Cap Français la Havana şi de acolo la New-Orléans, fiind înscrisă într-un repertoriu ce cuprindea *Zémire şi Azor, Slugă Stăpână, Frumoasa Arsène,* precum şi alte opere de mare montare, cu atât mai spectaculoase cu cât în desfăşurarea acţiunii interveneau tot felul de trucuri ingenioase, oglinzi magice şi vijelii dezlănţuite în plină scenă. Acum proiectul lui de a purta frumuseţile artei lirice la Caracas şi în alte oraşe ale Americii, unde alte companii mai mici, care se deplasau fără prea mare cheltuială, începeau să realizeze profituri însemnate, se putea socoti încheiat la Pointe-à-Pitre, oraş fără teatre. Monsieur Faucompré însă, care pe lângă cariera de artist mai făcea şi meseria de impresar, auzind de huzurul ce domnea în ultima vreme în colonie, era cum nu se poate mai fericit că apucase să ajungă acolo, după spaima prin care trecuse în timpul abordajului, când avusese fericita inspiraţie să-şi ajute compatrioţii, dându-le indicaţii utile prin gura unui tambuchi în care se adăpostise. Toată trupa era compusă numai din francezi şi cum cei în mijlocul cărora picase erau tot francezi, cântăreţul, obişnuit să-i înflăcăreze adesea pe coloniştii regalişti cu aria *Oh, Richard, oh, mon roi,* simţise trezindu-se în el un nebănuit avânt revoluţionar, şi începuse a cânta cât îl ţinea gura *Le réveil du peuple*[10], de pe puntea de comandă a navei din fruntea convoiului, spre desfătarea echipajului, cu tot felul de gargariseli vocale ce făceau să vibreze – după cum observase supraveghetorul – paharele din sufrageria ofiţerilor. Faucompré era însoţit de *madame* Villeneuve, al cărei talent foarte maleabil se împăca la nevoie tot atât de bine cu rolurile de păstoriţă ingenuă ca şi cu acela de mamă a Grahilor sau de regină nefericită, de domnişoarele Montmousset şi Jeandevert, blonde amândouă şi guralive, excelente interprete pentru stilul dantelat al lui Paisiello şi Gimarosa. Vasele capturate după o luptă crâncenă trecură

10 Deşteptarea poporului (în lb. franceză).

pe al doilea plan în faţa spectacolului prilejuit de debarcarea companiei teatrale cu personalul ei feminin îmbrăcat în toalete provocătoare, croite după ultima modă, încă necunoscută în Guadelupa, unde se ştia doar din auzite despre pălăriile cu voalete, sandalele greceşti şi tunicile aproape transparente ce ridicau talia până aproape de sâni şi care erau în aşa fel ajustate pe corp, încât nu puteau decât să avantajeze silueta; şi-apoi aveau atâtea cufere înţesate cu costume, pe cât de fastuoase pe atât de năclăite de sudoare, cu coloanele şi tronurile purtate în cârcă şi cu clavecinul de concert transportat la palatul guvernamental într-un car tras de măgari cu atâta grijă, de parcă ar fi trebuit să mute dintr-un loc într-altul chivotul legii. Trupa teatrală sosise într-un oraş fără teatre, şi cum trebuia neapărat să joace, se luară măsurile de cuviinţă. Şi cum schela ghilotinei putea fi foarte bine folosită ca scenă, maşina fu surghiunită într-o curte din vecinătate, spre bucuria găinilor, care o luară în stăpânire, dormind cocoţate în vârful uşorilor. Scândurile podelei fură spălate şi frecate cu peria, ca să nu mai rămână nici urmă de sânge, şi se întinse o tendă între doi copaci; după aceea, trupa începu repetiţiile unei opere căreia i se acordase preferinţă faţă de celelalte din repertoriu, atât pentru faima pe care o câştigase în toată lumea, cât mai ales pentru conţinutul unor arii care prevestiseră la vremea lor spiritul revoluţionar: *Le devin du village*[11] de Jean-Jacques. Dat fiind că muzicanţii aduşi de domnul Faucompré nu erau destul de numeroşi, se gândiră să sporească ansamblul împrumutând câţiva instrumentişti care făceau parte din fanfara vânătorilor basci. Însă faţă de lipsa de pregătire a unor oameni care se încăpăţânau să cânte cu însufleţire ştimele lor cu o întârziere de cinci măsuri, dirijorul companiei socoti cu cale să renunţe la serviciile lor, lăsând acompaniamentul soliştilor pe seama

11 Ghicitorul satului.

pianului, a câtorva instrumente de lemn şi a viorilor de care nu se putea în niciun caz dispensa, cu atât mai mult cu cât domnul Anse se obligase să le muştruluiască, şi astfel, într-una din serile următoare avu loc în Piaţa Victoriei reprezentaţia de gală. Un spectacol de gală la care ieşi în vileag dintr-o dată parvenitismul coloniei, din plin revărsat. După ce oamenii de rând se adunară buluc, înghesuindu-se până la limita spaţiului rezervat obrazelor subţiri, despărţite de plebe prin frânghii îmbrăcate în catifea albastră şi dichisite cu funde tricolore, îşi făcură apariţia căpitanii de vase muiaţi în fireturi, cu nenumărate decoraţii, eşarfe şi cocarde pe piept, la braţ cu demoazelele lor încărcate cu bijuterii, gătite cu pietre preţioase, veritabile sau false, cu podoabe din argint mexican şi cu perle din Insula Margarita, care mai de care mai înzorzonate. Esteban sosi însoţit de o demoazelă Athalie Bajazet, scânteietoare şi transfigurată, scăldată în sclipirile paietelor, goală goluţă sub tunica grecească după moda zilei. În primul rând, Victor Hugues şi funcţionarii săi, înconjuraţi de o mulţime de femei gureşe, numai zâmbete şi dulceaţă, gustau din punciul şi vinurile servite pe tăvi ce treceau din mână în mână, fără a catadicsi să arunce o privire spre ultimele rânduri, unde se îmbulzeau mamele norocoaselor concubine, nişte huidume obeze, îngreunate de povara unor sâni fioros de mari şi înţolite cu rochii demodate, pe care se căzniră să le ajusteze cu fel de fel de înnădituri şi clinuri pe cărnurile lor revărsate. Esteban îl văzu pe Victor încruntându-se la sosirea lui Antonio Fuët, întâmpinat cu ovaţii de mulţime, dar în acelaşi moment orchestra execută primele măsuri ale uverturii şi madame Villeneuve puse capăt aplauzelor, atacând aria Colettei:

J’ai perdu tout mon bonheur,
J’ai perdu mon serviteur,

Colin me délaisse...[12]

Apăru şi ghicitorul care, după accentul său gutural, părea să fie din Strasbourg, şi acţiunea se desfăşură mai departe, în mijlocul bucuriei generale, cu totul deosebită de bucuria pe care o stârnise, cu câtva timp mai înainte, în acelaşi loc, priveliştea ghilotinei, în ziua când fusese pusă pentru prima oară în funcţiune.

Publicul, care asculta cu luare aminte gata să prindă. Orice aluzie din zbor, se pricepu să aplaude strofele cu un grăunte de conţinut revoluţionar, asupra căruia monsieur Faucompré, interpretul lui Colin, se străduia să atragă atenţia aruncând ocheade înaltului mandatar, ofiţerilor de bord şi căpitanilor de vase ce asistau la spectacol însoţiţi de iubitele lor.

Je veux revoir ma charmante maîtresse
Adieu châteaux, grandeures, richesses...
Que de seigneurs d'importance
Voudraient avoir sa foi
Malgré toute leur puissance
Ils sont moins heureux que moi[13]

Finalul dezlănţui un entuziasm atât de gălăgios, încât la stăruinţele publicului care nu se mai sătura ascultând, actorii se văzură nevoiţi să-l repete de cinci ori:

---

12 Apusă-i fericirea / Apus-a lui credinţă / Colin mă părăseşte... (în lb. franceză).

13 Rămas bun, străluciri, sipeturi şi castele
Căci pieptul mi-e încins de dorul mândrei mele.
Câţi domni prea slăviţi n-ar râvni
Ca mine să fie iubiţi
Dar, cât de puternici ar fi
Ca mine nu-s fericiţi.

A la ville on fait plus de fracas
Mais sont-ils aussi gais dans leurs ébats?
Toujours contents
Toujours chantants
Beauté sans fard
Plaisir sans arts
Tons leurs concerts valent-ils nos musettes?[14]

Şi festivitatea luă sfârşit în sunetele imnurilor revoluţionare cântate cu tot sufletul de Monsieur Faucompré, îmbrăcat în *sans calotte,* fiind urmată de o serată fastuoasă în Palatul Guvernamental, la care oaspeţii închinară paharele pline cu cele mai alese vinuri. Fără să se sinchisească câtuşi de puţin de insistenţele doamnei Villeneuve, a cărei frumuseţe coaptă amintea de Ledele planturoase din tablourile pictorilor flamanzi, Victor Hugues era cu totul prins într-o convorbire intimă cu o metisă din Martinica, Marie-Anne Angélique Jacquin, de care părea foarte legat de când, bănuind intrigile ce se urzeau în jurul său, se trezise, poate, în el dorinţa de a simţi în preajmă căldura omenească pe care ca guvernator cu împuterniciri depline ar fi vrut s-o poată dispreţui. În noaptea aceea, omul fără prieteni se arătă deosebit de amabil faţă de toată lumea. De câte ori trecea pe lângă Esteban îi punea mâna pe umăr cu un gest părintesc. Puţin înainte de revărsatul zorilor, înaltul mandatar se retrase în apartamentul său, în timp ce Modeste Fuët împreună cu poliţaiul Lebas – omul de încredere al agentului de care

14 La oraş cheful şi zarva e-n toi,
Dar cine petrece mai bine ca noi?
Pururea râzând
Pururea cântând
Fără fandoseli
Şi sulimeneli.
Mai dulce nu sună cimpoiul decât lăutele lor?

unii se temeau, considerându-l, poate pe nedrept, un spion al Directoratului – se îndreptau spre mahalalele oraşului, în compania frumoaselor Montmousset şi Jeandevert. Tânărul grămătic, care pierduse socoteala paharelor, se întoarse la han pe nişte uliţe întunecate, umflându-se de râs când o vedea pe mademoiselle Athalie Bajazet cum se căznea să treacă peste băltoacele lăsate de ploaia din ajun, cu poalele tunicii greceşti suflecate până mai sus de genunchi, după ce mai înainte îşi scosese din picioare sandalele antice. În cele din urmă, din cale-afară de îngrijorată să nu-şi stropească îmbrăcămintea cu noroi, îşi ridică rochia trăgând-o peste cap şi şi-o petrecu pe după gât ca un şal: „E groaznic de cald în noaptea asta”, căută ea să se scuze, strivind cu palma ţânţarii care-i pişcau fesele. În liniştea nopţii se auzeau răsunând ciocăniturile târzii ale celor care tocmai terminau de demontat decorurile operei.

V

La 7 iulie 1798 – în legătură cu anumite evenimente nu se mai ţinea seama de cronologia calendarului republican – Statele Unite declarară război Franţei, pe mările din jurul Americii. Vestea căzu ca un trăsnet, făcând mare vâlvă în toate cancelariile Europei. Trecu totuşi o bună bucată de vreme până ce ştirea aceasta reuşi să ajungă pe meleagurile înfloritoarei, voluptoasei şi însângeratei insule a Sfintei Fecioare din Guadelupa, după ce străbătuse mai întâi de două ori Atlanticul. Fiecare îşi vedea de treburile lui, văitându-se zilnic de zăduful cumplit ce bântuia în vara aceea. Izbucnise o epidemie printre vite, care se soldase cu câteva victime; avusese loc o eclipsă de lună, fanfara batalionului de vânători basci organizase câteva retrageri cu torţe şi izbucniseră câteva incendii pe câmp din cauza arşiţei care uscase prea tare păişurile. Victor Hugues ştia

că generalul Pélargy, înveninat cum era, făcea tot ce-i stătea în putere ca să-l discrediteze în faţa Directoratului, dar în acelaşi timp era convins – acum când îi trecuse îngrijorarea din primele zile – că nu se găsea nicăieri un om capabil să-l înlocuiască în funcţia ce i se încredinţase. „Atâta timp cât voi fi în măsură să trimit cinstitelor feţe tainul lor de aur – îşi zicea el – mă vor lăsa în pace.” Gurile rele din Pointe-à-Pitre şopteau prin colţuri că averea lui personală s-ar fi ridicat la un milion de livre dacă nu şi mai mult. Se vorbea, de asemenea, de eventuala sa călătorie cu Marie-Anne Angélique Jacquin. Şi tocmai atunci, mânat de pofta lui de câştig tot mai nesăţioasă cu cât trecea vremea, mandatarul înfiinţase o agenţie menită să asigure administrarea bunurilor părăsite de emigranţi, a finanţelor publice, a armamentului corsarilor şi a monopolului vămilor. Iniţiativa aceasta dezlănţuise o adevărată vijelie, cu atât mai aprigă cu cât o mulţime de oameni care se bucuraseră până atunci de tot felul de favoruri de când el era la conducere se socoteau lezaţi acum. În piaţă, pe străzi, lumea comenta samavolnicia unui asemenea procedeu cu atâta ardoare, că fusese nevoie să se scoată iarăşi ghilotina la vedere, inaugurându-se o nouă şi scurtă perioadă de teroare, ca un binevenit avertisment. Îmbogăţiţii, privilegiaţii, funcţionarii abuzivi uzufructuarii proprietăţilor abandonate de stăpânii lor înghiţiră hapul, punându-şi lacăt la gură. Behemoth[15] se făcuse negustor, înconjurându-se de balanţe, greutăţi şi cântare, care la orice oră din zi şi din noapte preţăluiau bogăţiile adunate în depozitele lui…

În momentul când declaraţia de război a Statelor Unite ajunse la urechile tuturor, aceiaşi indivizi care jefuiseră până atunci corăbiile nord-americane se grăbiră să-l scoată pe Victor Hugues vinovat de tot ceea ce în ochii lor acum

15 Unul dintre numele sub care este desemnat în cărţile biblice diavolul.

lua proporţiile unui dezastru, ale cărui consecinţe puteau fi catastrofale pentru întreaga colonie. Deoarece vestea sosise cu atâta întârziere, era foarte probabil ca insula să fi fost înconjurată între timp de vasele duşmane şi deci se puteau aştepta oricând la un atac, dacă nu chiar în ziua aceea, în orice caz în dimineaţa următoare. Se vorbea despre o escadră puternică plecată din portul Boston, despre debarcarea unor trupe în Basse-Terre, despre o apropiată blocadă...

Toată lumea se frământa, cuprinsă de îngrijorare, când, într-o după-amiază, trăsura cu care de obicei Victor Hugues se plimba în împrejurimile oraşului se opri în faţa tipografiei lui Loeuillet unde Esteban tocmai corecta nişte şpalturi. „Dă-le încolo, îi strigă agentul pe ferestruică. Vino cu mine până la Gozier.” Pe drum vorbiră despre tot felul de lucruri fără nicio importanţă. În momentul când ajunseră pe ţărmul golfului, agentul îl puse pe tânăr să se urce într-o barcă şi, scoţându-şi cazaca, vâsli până în dreptul unei insuliţe. Coborând pe plajă, Victor se întinse cu voluptate, destupă apoi o sticlă de cidru englezesc şi începu a i se destăinui, rostind apăsat: „Vor să mă zboare de aici. Altfel n-am cum să spun: vor să mă zboare, asta e! Cinstitele feţe ale Directoratului îmi cer să mă duc la Paris ca să dau socoteală de ceea ce-am făcut în timpul guvernării mele. Şi asta nu e tot: cine crezi că vine să-mi ia locul? un neisprăvit, generalul Desfourneaux, iar pramatia de Pélardy se întoarce victorios, cu titlul de comandant al forţelor armate”. Se lungi pe nisip, cu ochii aţintiţi spre cerul care începuse să se întunece. „Atâta mai lipseşte acum: să las pe altul să-mi ia puterea din mână. Mai am încă oameni pe care mă pot bizui.” „Vrei cumva să declari război Franţei?” întrebă Esteban, care după cele întâmplate cu Statele Unite, îl credea pe Victor capabil de orice îndrăzneală. „Franţei, nu. Poate doar porcilor ăstora din guvern.”

Tăcură apoi şi unul şi altul o bucată de vreme, în care tânărul se întreba de ce agentul, care nu prea obişnuia să-şi dea gândurile pe faţă, îl alesese tocmai pe el ca să-şi descarce sufletul de povara unei veşti nebănuite încă de nimeni, veste dezastruoasă pentru cineva care nu avusese de întâmpinat asemenea răsturnări grele în cariera lui. În momentul acela glasul însoţitorului său întrerupse tăcerea: „Acum nu mai ai pentru ce să rămâi în Guadelupa. Îţi voi da un răvaş de drum pentru Cayenne. De acolo poţi trece în Paramaribo, unde ai să găseşti vapoare nord-americane şi spaniole. În sfârşit, ai să vezi tu cum o să te descurci." Esteban îşi înfrână bucuria de teamă să nu cadă într-o capcană, cum i se mai întâmplase cândva. Dar de astă dată totul era limpede. Înaltul dregător mazilit îi mărturisi că de mai multă vreme trimitea ajutoare în medicamente, bani şi tot felul de lucruri unui mare număr de deportaţi din Sinnamary şi Kuru. Tânărul ştia că unii dintre cei mai de seamă conducători ai Revoluţiei fuseseră trimişi în surghiun în Guyana, dar ceea ce ştia era destul de vag şi de confuz, pentru că de multe ori i se spusese că unul sau altul ar fi fost „surghiunit", citându-i-se numele unor oameni pe care ceva mai apoi îi vedea semnând diverse articole în presa pariziană. Nu avea nicio idee de soarta lui Collot d'Herbois în zona americană. Cât priveşte pe Billaud-Varennes, acesta, după cum auzise, creştea papagali undeva, în apropiere de Cayenne. „Acum de curând am aflat că scârnăvia asta de guvern a interzis să i se trimită ceva din Franţa lui Billaud. Vor să-l lase să moară de foame şi de mizerie", îl încunoştinţă Victor. „Billaud n-a fost unul dintre cei care l-au trădat pe Incoruptibil?", întrebă Esteban. Celălalt îşi suflecă mânecile ca să-şi scarpine braţele înroşite de o spuzeală: „Nu e momentul acum să i se facă imputări unui om care a fost în fruntea revoluţionarilor. Billaud a avut greşelile lui, ce-i drept, dar erau greşelile unui patriot. N-am să-i las să-l

distrugă prin mizerie.” În împrejurările actuale, nu i-ar fi venit totuşi la îndemână să se creadă că luase sub aripa lui ocrotitoare pe fostul membru al Comitetului Salvării Publice. De aceea îi cerea tânărului, în schimbul libertăţii pe care i-o dăruia, să se îmbarce a doua zi pe vasul *Vénus de Médicis,* o goeletă care trebuia să plece la Cayenne cu o încărcătură de vinuri şi de făină, şi să facă în aşa fel ca să ajungă în mâinile prietenului căzut în dizgraţie o însemnată sumă de bani. „Ai grijă acolo să te păzeşti de Jeannet, agentul Directoratului. E invidios pe mine, e bolnav de invidie. Tot timpul caută să mă imite, dar degeaba, că mai mult se face de râs. Un dobitoc. Era cât pe ce să-i declar război.” Abia atunci Esteban băgă de seamă că Victor, care totdeauna avusese aspectul unui om sănătos, era tare gălbejit la faţă. Şi în acelaşi timp burta era prea rotofeie sub cămaşa încheiată la întâmplare. „Bine băieţaş – zise deodată, cu o nebănuită blândeţe. Am să-l bag la închisoare pe domnul acela Desfourneaux când o să sosească. Şi pe urmă om vedea ce-o mai fi. Pentru tine marea aventură s-a terminat. Acum ai să te întorci acasă; la magazinul vostru. E o afacere bună; vezi, ocupă-te de ea. Nu ştiu ce vei fi gândind despre mine. Poate că sunt un monstru. Există totuşi epoci, ţine minte ce-ţi spun, care nu sunt făcute pentru oamenii blajini.” Luă puţin nisip în pumn, lăsându-l să curgă dintr-o mână într-alta, aşa cum se prefiră nisipul într-o clepsidră. „Revoluţia se prăbuşeşte. Nu mai am de ce să mă agăţ. Nu cred în nimic.”

Începuse să se înnopteze. Traversară din nou golful şi se urcară în trăsură, îndreptându-se spre palatul guvernamental. Victor îi înmână câteva plicuri şi pachete sigilate: „Aici ai răvaşul de drum şi nişte bani pentru tine. Asta este pentru Billaud. Aici o scrisoare pentru Sofía. Drum bun… emigrantule.” Esteban îl îmbrăţişă pe agent cu o afecţiune spontană: „De ce te-ai vârât în politică?” îl

întrebă amintindu-şi de zilele când celălalt nu-şi înstrăinase încă libertatea pentru a îndeplini sarcinile unei dregătorii care sfârşise prin a se preschimba într-o tragică servitute. „Probabil pentru că m-am născut brutar – spuse Victor. Dacă negrii n-ar fi dat foc brutăriei mele în noaptea aceea, poate că – ştiu eu – Congresul Statelor Unite nu s-ar fi întrunit ca să declare război Franţei. Dacă nasul Cleopatrei... cine a spus asta?...” Ieşind afară în stradă ca să se ducă la han, Esteban avu senzaţia că trăieşte în viitor, aşa cum se întâmplă îndeobşte în ajunul unor schimbări. I se părea curios să se simtă desprins dintr-o dată de lumea înconjurătoare. Lucrurile atât de cunoscute, de familiare din preajmă deveneau străine de existenţa lui. Se opri o clipă în faţa Lojei Corsarilor, ştiind c-o vede pentru ultima oară. Intră apoi într-o cârciumă ca să-şi ia rămas bun de la zilele petrecute în partea locului, singur, cu un pahar de rachiu dres cu lămâie şi nucşoară, în faţă. Tejgheaua, butoaiele, gălăgia femeilor mulatre ce serveau în local făceau parte acum din trecut. Legăturile se destrămau. Ţinuturile de sub tropice, în care fusese integrat atâta vreme, recăpătau o înfăţişare exotică. În Piaţa Victoriei, ajutoarele lui monsieur Anse roboteau în jurul ghilotinei, pe care se apucaseră s-o demonteze. Maşina îşi încheiase cumplita ei misiune pe insulă. Echerul strălucitor de oţel agăţat de înaltul mandatar în vârful uşorilor, se întorcea la loc, în ladă. Poarta îngustă, prin care atâtea vieţi omeneşti trecuseră din plină zi într-o ireversibilă noapte, era ridicată de la locul ei. Unealta, singura care ajunsese pe tărâmurile Americii, ca un braţ secular al libertăţii, era sortită să ruginească în fundul unei prăvălii de fiare vechi.

Înainte de a juca ultima carte, Victor Hugues caută să escamoteze maşinăria pe care tot el o instaurase ca pe o necesitate primordială, o dată cu tipografia şi cu armele, alegând, probabil, pentru sine, o moarte în care omul, într-

o atitudine de suprem orgoliu, să se poată contempla în clipa când îşi dă obştescul sfârşit.

PARTEA A PATRA

I

Aşternuturile Morţii
Goya

În momentul când Esteban, obosit după atâtea peregrinări de la Puerta de Remire la Piaţa Armelor şi din strada Portului iarăşi la Puerta de Remire, se aşeză pe o bornă, descurajat de tot ce văzuse, avu senzaţia că nimerise în ospiciul de nebuni de la „The Rake'e Progress”.

Totul în această cetate insulară numită Cayenne i se părea neverosimil, alandala, într-o dungă. Era adevărat deci ceea ce auzise în timpul călătoriei pe nava *Vénus de Médicis.* Călugăriţele din ordinul Saint-Paul-de-Chârtres, care îngrijeau de spital, mergeau prin oraş în straiele lor monahale ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic în Franţa, veghind asupra sănătăţii revoluţionarilor care nu se puteau dispensa de serviciile lor. Grenadirii – ştie Dumnezeu de ce – erau toţi alsacieni, după cum îi arăta graiul lor tărăgănat, şi se acomodau atât de greu cu clima, încât mai tot anul aveau faţa spuzită şi plină de furuncule. Câţiva negri, care acum se numeau chipurile că sunt liberi, erau scoşi în văzul lumii pe un fel de estradă, cu gleznele prinse în belciuge de un drug de fier, ca pedeapsă pentru că se lăsaseră pe tânjală. Deşi exista un azil de leproşi, întâlneai la tot pasul muribunzi care băteau drumurile în voie, dând în vileag racilele lor cumplite, ca să capete de pomană. Miliţia de culoare era o adunătură de oameni în zdrenţe, localnicii păreau slinoşi; albii mai procopsiţi umblau toată ziua posaci. Obişnuit cu femeile din Guadelupa, Esteban era peste măsură de mirat de lipsa de pudoare a

negreselor, care forfoteau peste tot, cu sânii goi, despuiate până la brâu – ceea ce nu era totdeauna un spectacol prea agreabil, mai ales când îi ieşea în cale vreo bătrână mestecând un boţ de tutun ce-i umfla obrajii. Şi pe urmă acolo mai era un soi nou de oameni, cu o înfăţişare sălbatică: pieile roşii care veneau la oraş în pirogi, ca să ofere fructe de goiav, liane cu virtuţi medicinale, orhidee sau ierburi de leac. Unii îşi aduceau nevestele şi le puneau să se prostitueze în şanţurile forturilor, la umbra pulberăriei, sau în spatele bisericii *Saint-Sauvear,* în care nu se mai slujea acum. Se vedeau feţe tatuate ori unse cu fel de fel de vopsele ciudate. Şi mai curios încă era faptul că, în ciuda soarelui orbitor, care scotea în valoare exotismul acestei privelişti, lumea aceea pestriţă, atât de pitorească în aparenţă, era o lume tristă, sleită, în care totul părea să se estompeze în umbre de acvaforte. Arborele Libertăţii, sădit în faţa unei clădiri cu pereţii scorojiţi, aşa-numitul palat guvernamental, se uscase, nefiind udat la vreme. Într-o hardughie de casă cu nenumărate pridvoare şi galerii îşi aflase locaş un club politic întemeiat de funcţionarii coloniei, care nu mai aveau nici măcar atâta energie cât să repete discursurile de odinioară, aşa încât până la urmă rezidenţa se transformase în tripou permanent, unde se juca zi şi noapte cărţi, sub un portret pătat de muşte al Incoruptibilului, pe care nimeni nu se învrednicea să-l dea jos din perete, cu toate insistenţele depuse de agentul Directoratului, pentru că rama era zdravăn bătută în cuie. Oamenii mai înstăriţi sau care se bucurau de sinecurile administrative nu cunoşteau altă distracţie decât mâncarea şi băutura, omorându-şi timpul în chiolhanuri interminabile care începeau la amiază, ca să se prelungească până noaptea târziu. Lipsea însă freamătul, învolburarea fustelor, moda nouă care înviorau atât de mult străzile din Pointe-à-Pitre. Bărbaţii umblau cu nişte

haine ponosite pe care le înnoiseră probabil sub vechiul regim, şi transpirau atât de îmbelşugat în gherocurile de pânză groasă, încât îmbrăcămintea le era veşnic jilavă în spinare şi la subsuori. Nevestele se mândreau cu nişte rochii şi nişte dichisuri aidoma celor pe care le purtau la Paris ţărăncile din corul operei. Nu exista o singură casă mai acătării, un singur local de petrecere, un colţişor măcar unde să poţi zăbovi. Totul era mediocru şi uniform. Undeva unde părea să fi fost odată o grădină botanică, se lăfăiau acum nişte hăţişuri scârnave – depozit de gunoaie – scotocite de câinii răpănoşi. În partea ce privea spre continent se bănuia vecinătatea unei vegetaţii înţesate, ostile, mult mai greu de străbătut chiar decât zidurile unei închisori. Esteban simţea un fel de ameţeală la gândul că pădurea ce începea acolo, în preajmă, se întindea otova, fără nicio întrerupere şi fără niciun luminiş, până pe ţărmurile Orenocului şi ale fluviului Amazoanelor; până în Venezuela spaniolă; până în Laguna de Parima; până la mult prea îndepărtatul Peru. Tot ceea ce fusese plăcut sub tropicele din Guadelupa devenea agresiv, impenetrabil, încâlcit şi aspru, cu arborii nemăsurat de înalţi, care se devorau unii pe alţii, împresuraţi de liane, mâncaţi de tot felul de paraziţi. Pentru cel ce venea din nişte locuri atât de frumos dezmierdate cu nume ca Le Lamentin, Le Moule, Pigeon, denumirile întâlnite aici: Maroni, Oyapoc, Appronague, aveau o sonoritate dezagreabilă, ce zgâria urechea şi păreau să anunţe apropierea unor puhoaie năprasnice, a unor nestăvilite proliferări...

Însoţit de ofiţerii de pe vasul *Vénus de Médicis,* Esteban se duse să-şi prezinte omagiile lui Jeannet şi să-i înmâneze o scrisoare din partea lui Victor Hugues, pe care destinatarul o citi cu un dezgust aproape ostentativ. Agentul particular al Directoratului în Guyana – parcă nu-ţi venea să crezi că un om cu asemenea mutră era văr cu Danton – avea o figură respingătoare, verzuie din pricina

unei boli de ficat şi era ciung de braţul stâng, amputat în urma infecţiei provocate de colţii unui vier. Esteban află cu prilejul acesta că Billaud-Varennes trăia în surghiun la Sinnamary, împreună cu majoritatea deportaţilor francezi – o parte din ei fuseseră surghiuniţi în Kuru sau în Conamama – care nu aveau voie sub niciun cuvânt să pătrundă în oraş. Acolo – spunea Jeannet – aveau pământ arabil cu prisosinţă, precum şi tot ceea ce le trebuia ca să ispăşească în modul cel mai cuviincios pedepsele impuse de diferite guverne revoluţionare. „Mulţi preoţi refractari?” întrebă Esteban. „Sunt de toate neamurile – răspunse agentul cu o indiferenţă ticluită. Deputaţi, emigranţi, ziarişti, magistraţi, cărturari, poeţi, preoţi francezi şi belgieni.” Esteban socoti cu cale să nu se arate prea curios să afle locul precis unde sălăşluiau anumite persoane. Căpitanul vasului *Vénus de Médicis* îl sfătuise să strecoare banii trimişi lui Billaud-Varennes prin mijlocirea altora. Aşteptând momentul prielnic, tânărul se hotărî să tragă la un han ţinut de un oarecare Hauguard, cel mai de soi din câte hanuri erau în Cayenne, unde putea să bea un vin bun şi să mănânce ca lumea. „Aici ghilotina a stat degeaba – spunea Hauguard, în timp ce negresele Angesse şi Scholastique strângeau farfuriile ca să pună mai apoi pe masă o sticlă de tafia[16]. În schimb ne-am chinuit cum e mai rău, pentru că mai curând ai dori să-ţi dea cineva una în cap şi să te răpună decât să mori aşa, cu ţârâita.” Şi-i explică lui Esteban ce trebuia să înţeleagă prin „pământurile arabile” pe care Jeannet le înfăţişase ca o mană cerească pentru deportaţi.

Dacă în Sinnamary, unde se afla Billaud, puteai să duci de bine, de rău o viaţă ticăloasă, îndulcită întrucâtva de vecinătatea unei mari fabrici de zahăr şi a câtorva ferme mai mult sau mai puţin înfloritoare, un nume cum ar fi Kuru, Conamama sau Iracubo era sinonim cu o moarte

---

16 Rachiu preparat din trestie-de-zahăr.

lentă. Siliţi să trăiască într-o zonă limitată în chip arbitrar, din care nu aveau voie să facă un pas în afară, deportaţii locuiau câte nouă, câte zece, claie peste grămadă, în nişte barăci sordide, sănătoşi cu bolnavi laolaltă, ca pe pontoane, în mijlocul unor terenuri inundabile pe care nu se putea cultiva nimic, suferind de foame şi de tot felul de lipsuri, privaţi de cel mai necesar medicament, în afară de rachiul pe care câte un chirurg, trimis de agentul Directoratului în inspecţie oficială, îl împărţea tuturor ca pe un leac bun pentru orice beteşug. „Ghilotina seacă”, aşa-i spune lumea pe la noi, adăugă Hauguard. „Tristă situaţie, într-adevăr, mărturisi Esteban. Numai că printre cei năpăstuiţi aici sunt unii care au comandat execuţiile de la Lyon, care au fost acuzatori publici, asasini politici; când te gândeşti că oamenii ăştia au putut fi în stare să aşeze trupurile decapitaţilor în tot felul de poziţii deşănţate la picioarele eşafodului”. „De-a valma dreptăţii cu păcătoşii” rosti Hauguard, alungând muştele cu evantaiul. Tânărul tocmai se pregătea să-l întrebe câte ceva despre Billaud, când un bătrân zdrenţăros, ce duhnea de departe a rachiu, se apropie de masă, strigând în gura mare că ori câte urgii s-ar abate asupra francezilor, aceştia îşi merită soarta pe deplin. „Lăsaţi-l în pace pe domnul”, spuse hangiul vădind oarecare consideraţie faţă de bătrânul mătăhălos, care, în ciuda mizeriei, mai păstra totuşi un aer destul de maiestos. „Trăiam ca patriarhii biblici, înconjuraţi de odraslele noastre şi de turme de vite, stăpâni peste ferme şi arii – începu să glăsuiască intrusul, vorbind puţin împleticit şi greoi, într-un fel desuet, care răsuna pentru prima oară la urechea lui Esteban. Ale noastre erau pământurile de la Prée-des-Bourques, de la Pont-des-Buot, de la Fort-Royal, şi încă atâtea şi atâtea altele, fără pereche în lume, pentru că smerenia noastră a făcut să pogoare asupra lor binecuvântarea Celui de Sus.” Şi se închină pe îndelete, cu un gest atât de neobişnuit la vremea aceea, încât lui

Esteban i se păru extrem de original: „Eram acadienii[17] din Noua Scoţie, supuşi atât de credincioşi regelui Franţei, încât patruzeci de ani încheiaţi nu ne-am înduplecat să semnăm o hârtie infamă prin care trebuia să recunoaştem oblăduirea grăsanei aceleia de Ana Stuart şi a nu mai ştiu cărui rege George, arză-l necuratul în focul gheenei acum şi-n vecii vecilor. Şi atunci a venit peste noi Marea Răsturnare, într-o bună zi ostaşii englezi ne-au alungat din casele noastre, ne-au luat caii şi vitele, ne-au prădat cuferele, după care am fost trimişi în surghiun, toţi câţi eram, cu mic şi cu mare, la Boston, sau, mai rău, în Carolina de Sud sau în Virginia, unde ne-au obijduit mai straşnic decât pe negri. Şi cu toată sărăcia cruntă, cu toată zăcăşia protestanţilor şi cu toată ura celor ce ne vedeau umblând pe străzi ca milogii, noi aduceam mai departe slavă stăpânilor noştri: Celui ce împărăteşte în Ceruri ca şi celui a cărui domnie se află statornicită din tată în fiu aci, pe pământ. Şi cum Acadia nu mai era ceea ce fusese pe vremea când plugurile noastre aveau binecuvântarea Celui de Sus, de o sută de ori ne-au făgăduit să ne dea înapoi şi pământuri şi ferme şi tot dacă ne plecăm cerbicia în faţa Coroanei Britanice. Şi de fiecare dată am fost dârji, domnule. În cele din urmă, după ce ne-au lăsat să ne prăpădim cu duiumul, după ce am zăcut în cenuşă şi ne-am scărpinat rapănul cu un ciob, ca Iov, au sosit armatele Franţei şi ne-au slobozit. Şi aşa am ajuns iarăşi în îndepărtata noastră ţară, domnule, cu încredinţarea c-am fost izbăviţi. Dar aici ne-au risipit prin ţinuturi neroditoare şi nimeni nu şi-a plecat urechea la plângerile noastre. «Bunul nostru rege nu poartă nicio vină», ziceam noi, «fiindcă n-are de unde să cunoască restriştea noastră de acum şi nici nu-şi poate închipui ce a fost Acadia, odinioară, când părinţii noştri mai trăiau încă». Iar eu şi

---

17 Veche provincie din extremitatea estică a Americii de Nord, care a aparţinut Franţei.

alţii ca mine am nimerit aici, în Guyana, unde pământul vorbeşte un grai străin pentru noi. Oameni ai brădetului şi ai crângurilor de arţari, ai stejărişurilor şi ai mestecănişului, ne-am pomenit dintr-o dată pe aceste meleaguri, unde tot ce răsare şi înmugureşte este sortit să rămână vlăstar sterp; unde munca de peste zi se iroseşte noaptea, prin uneltirile diavolului. Aici, domnule, diavolul se vâră peste tot, şi-ţi dai seama de asta când vezi că nu e chip să se statornicească vreun rost. Tot ce-i făcut să fie drept se înconvoaie şi ce ar trebui să fie încovoiat se îndreaptă. Soarele, care era izvor de viaţă şi de bucurie la noi, în Acadia, după ce se topesc zăpezile, primăvara, devine un blestem aici, pe malurile fluviului Maroni. Ceea ce acolo era prielnic semănăturilor şi le ajuta să încolţească, aici devine o urgie ce le înăbuşă, făcându-le să putrezească. Totuşi îmi rămânea mândria că nu-mi călcasem legământul de credinţă faţă de regele Franţei. Mă aflam printre francezi şi ei, cel puţin, ştiau să mă respecte, fiindcă eram dintr-un popor care iubea ca nimeni altul libertatea şi care, totuşi, preferase sărăcia, surghiunul şi moartea, numai ca să nu-şi calce credinţa... Ale noastre erau, domnule, pământurile de la Prée-de-Bourques, de la Pont-des-Buot, de la Grand Prée. Şi într-o zi tocmai voi, francezii – şi beţivul trânti pe masă pumnii lui noduroşi – tocmai voi v-aţi încumetat să retezaţi capul regelui nostru, pricinuind cea de-a doua Mare Răsturnare, care avea să ne răpească cinstea şi demnitatea. M-am pomenit dintr-o dată luat la ochi ca «suspect», ca unul ce eram duşmanul nu ştiu cui, împotriva nu ştiu căror lucruri, închipuieşte-ţi eu, care de peste şaizeci de ani pătimesc fiindcă n-am vrut să fiu altceva decât francez; eu, care mi-am pierdut toată averea şi am avut parte s-o văd pe nevastă-mea murind în durerile facerii, în cala unui vapor, unde zăceam întemniţaţi, fiindcă nu m-am îndurat să mă lepăd de ţara şi de credinţa mea... Singurii francezi care

au mai rămas pe lume, domnule, sunt acadienii. Ceilalţi au devenit anarhişti care nu mai au frică nici de Dumnezeu, nici de altcineva şi nu visează decât să întindă focul răzmeriţei printre laponi, mauri şi tartari.” Bătrânul înşfăcă o sticlă cu tafia şi trase o duşcă zdravănă, apoi se prăbuşi peste nişte saci cu făină şi adormi numaidecât, aşa cum căzuse, pe burtă, bombănind supărat pe copacii care nu voiau cu niciun preţ să crească pe aceste meleaguri. „Se vede c-au fost adevăraţi francezi trup şi suflet, spuse Hauguard. Păcat doar c-au mai apucat să trăiască într-o epocă ce nu e a lor. Parc-ar fi nişte fiinţe de pe altă lume.” Şi Esteban se gândea cât de absurdă era întâlnirea aceasta pe tărâmul Guyanei, dintre acadienii convinşi de nestrămutata măreţie a unui regim pe care nu-l cunoşteau decât din pompa şi alegoriile sale, din portretele şi simbolurile ce-l înfăţişau, şi ceilalţi oameni care, cunoscând prea bine slăbiciunile aceluiaşi regim, se hotărâseră să lupte toată viaţa ca să-i distrugă. Unii erau martiri din pricina distanţei şi niciodată n-aveau să-i înţeleagă pe ceilalţi ce deveniseră martiri datorită prea marii apropieri. Aceia care nu văzuseră în viaţa lor un tron şi-l imaginau monumental şi fără nicio fisură. Alţii însă, care îl avuseseră în faţa ochilor, ştiau cât era de crăpat şi despoleit... „Ce-or fi gândind îngerii despre Dumnezeu?” – rosti din senin Esteban, punând o întrebare lui Hauguard, căruia cu siguranţă i se păru lipsită de orice noimă. „Că este un gogoman simandicos – răspunse celălalt râzând – deşi Collot d’Herbois în ultimele zile ale vieţii lui l-a chemat mereu într-ajutor.” Şi astfel Esteban avu prilejul să cunoască jalnicul sfârşit al celui care comandase execuţiile de la Lyon. La Cayenne fusese găzduit împreună cu Billaud într-un spital de maici, unde printr-o crudă ironie a soartei locuise într-o încăpere numită „Sala Sfântului Ludovic” – el, care ceruse pedeapsa imediată, fără zăbavă, a ultimului dintre Ludovici. De la început o ţinuse numai într-o beţie;

bea în neştire, povestind fără şir prin cârciumi, fragmente răzleţe dintr-o veridică istorie a revoluţiei. Noaptea, când se îmbăta, îşi plângea nefericirea şi singurătatea în mijlocul acelui infern, cu gesturi şi izbucniri patetice de comedian bătrân care-l scoteau din sărite pe austerul Billaud: „Nu eşti pe scenă – se răstea la el. Păstrează-ţi cel puţin demnitatea; gândeşte-te, ca şi mine, că ţi-ai îndeplinit datoria.” Lovitura de bici a reacţiunii din Thermidor, deşi răzbătuse cu oarecare întârziere în colonie, îi asmuţi pe negri împotriva foştilor membri ai Comitetului Salvării Publice. Aceştia nu mai puteau ieşi pe stradă fără să fie batjocoriţi şi insultaţi. „Dacă ar fi s-o iau de la început – spunea Billaud printre dinţi – n-aş mai da libertate unor oameni care nu ştiu cu ce preţ a fost dobândită; mai mult chiar, aş abroga decretul din 16 Pluviôse anul 11” („Victor era grozav de mândru că l-a adus în America”, se gândea Esteban). Jeannet căutase să-l îndepărteze pe Collot din oraş, surghiunindu-l în Kuru. Acolo, bietul papa Gérard, care dăduse în patima băuturii, bătea drumurile cu bluza ruptă şi buzunarele pline cu fiţuici murdare, legându-se de trecători, adormind prin şanţuri şi luându-se la harţă cu cârciumarii care nu voiau să-i dea de băut pe veresie. Într-o noapte deşertase pe gât o sticlă întreagă cu medicamente, crezând că era rachiu înăuntru. Intoxicat cu medicamentul care acţiona aproape ca o otravă, fusese expediat la Cayenne prin grija unui sanitar. Negrii care trebuiau să-l care până acolo îl părăsiră însă pe drum, sub cuvânt că era un ucigaş de oameni şi de Dumnezeu. Lovit de o insolaţie, fu transportat, în sfârşit, la spitalul de maici Saint-Paul de Chârtres unde, pentru a doua oară, întâmplarea făcuse să fie găzduit în sala Sfântului Ludovic. Striga în gura mare numele Domnului şi al Sfintei Fecioare, rugându-se pentru iertarea păcatelor. Răcnetele lui erau atât de amarnice, încât la un moment dat o santinelă alsaciană, exasperată

de această tardivă pocăinţă, îi aduse aminte că nu trecuse nicio lună de când îl îndemnase să ia în deşert numele sfânt al Născătoarei de Dumnezeu, şi de când căutase cu tot dinadinsul a-l convinge că istoria sfintei Odile nu era decât o născocire ticluită pentru îndobitocirea poporului. Acum Collot cerea să vină neîntârziat un duhovnic şi hohotea, zvârcolindu-se în aşternut şi gemând că i s-au aprins măruntaiele, că-l mistuie febra, că nu mai poate fi scăpare pentru el. În cele din urmă se rostogolise pe podele şi-şi dăduse sfârşitul, podidit de sânge pe gură. Jeannet tocmai juca biliard cu câţiva funcţionari în momentul când i se adusese la cunoştinţă că murise Collot: „Să-l îngroape. Nu merită mai multe onoruri decât un câine”, spuse fără să lase din mână tacul cu care se pregătea să facă un carambol iscusit. În ziua înmormântării însă oraşul vuia împânzit de o veselă răpăitură de tobe. Negrii, informaţi cu certitudine că se petrecuseră unele schimbări în Franţa, se gândiseră, deşi cam târziu, fiindcă trecuse de mult Bobotează, să ţină carnavalul pe care de ani de zile nu-l mai prăznuiseră, de când era în vigoare ateismul oficial. Dis-de-dimineaţă se costumaseră, care în regi şi regine africane, care în diavoli sau în vrăjitori, care în generali, care în măscărici, ieşind pe străzi cu tigve de dovleac, cu clopoţei şi cu tot ce putea fi lovit sau zăngănit în cinstea lui Melchior, Gaspar şi Baltazar. Groparii, care dădeau din picioare nerăbdători, stârniţi de ritmurile muzicilor îndepărtate, săpaseră de mântuială o groapă îngustă în care înghesuiseră cu anasâna coşciugul înnădit din bucăţi de scânduri şi cu capacul pe jumătate desfăcut. La prânz, când tot oraşul era prins în vârtejul dansurilor, pătrunseseră în cimitir nişte porci, din aceia suri, năpârliţi, cu urechi clăpăuge şi veşnic flămânzi, care începuseră a scurma mormântul cu râtul lor ascuţit, ispitiţi de gustul cărnii adulmecate sub scândurile rupte de greutatea bulgărilor de pământ. Se

stârni o forfoteală dezgustătoare în jurul stârvului răsucit, împins, scotocit de lăcomia dobitoacelor. Unul înşfăcase o mână care trosnea ca ghinda între măselele lui, alţii tăbărâseră asupra obrajilor, grumazului, spinării. Şi vulturii, care atâta doar aşteptau, pândind de pe zidurile cimitirului, curăţaseră resturile. Aşa se încheiase povestea lui Jean Marie Collot d'Herbois, sub cerul însorit al Guyanei. „Moarte vrednică de un încrâncenat ca el", rosti bătrânul acadian care, aşezat pe un sac de făină, ascultase sfârşitul istorisirii, scărpinându-şi rapănul.

În câteva zile Esteban avu tot răgazul să-şi dea seama că Victor Hugues se arătase mult prea optimist atunci când îi spusese că în împrejurările de faţă călătoria de la Cayenne la Paramaribo era floare la ureche. Invidios de belşugul ce domnea în Guadelupa, Jeannet căutase să aibă şi el corsarii lui: mici patroni de corăbii stăpâniţi de pofta câştigului, dar lipsiţi de prestanţa şi de autoritatea unui Antoine Fuët, care atacau pe nimerite orice ambarcaţie solitară sau rătăcită, justificând astfel calificativul de „Război al Briganzilor" cu care nord-americanii pecetluiau în ultima vreme activitatea maritimă a francezilor în Caraibe. Şi ca să facă rost de bani, Jeannet vindea în Surinam, la orice preţ, prăzile aduse de plescaşii săi. De aceea nu elibera decât oamenilor lui de încredere, pe care-i lua ca părtaşi la foloase, răvaşe de drum ca să treacă pe teritoriul olandez. Stricteţea de care dădea dovadă în această privinţă era motivată prin faptul că numai aşa putea preîntâmpina orice tentativă de evadare din partea deportaţilor, deoarece cu câteva luni mai înainte unii din ei reuşiseră să fugă cu complicitatea cine ştie cărui duşman al regimului. Pe de altă parte, la Cayenne, figurile noi nu erau prea bine văzute. Orice străin era privit din capul locului ca un eventual spion al Directoratului. Dacă Esteban nu bătea totuşi la ochi, asta se datora faptului că se pierdea printre oamenii din echipajul corăbiei *„Vénus*

de Médicis", care rămăsese ancorată în aşteptarea încărcăturii. Odată şi odată însă trebuia să ridice ancora şi cu prilejul acesta, vrând, nevrând, Esteban avea să se întoarcă la Ponte-à-Pitre, unde poate între timp se dezlănţuise un război civil sau bântuia teroarea albă care-şi pusese în funcţiune mecanismele ei inchizitoriale. Numai când se gândea la această posibilitate tânărul avea senzaţia unei prăbuşiri lăuntrice. Sângele-i zvâcnea înăbuşit şi simţea ca o sfârşeală sub furca pieptului, curmându-i răsuflarea. O teamă necunoscută până atunci îl năpădea, încuibându-se ca o boală în el. Nu mai apuca să doarmă o noapte întreagă. Abia punea capul jos că se şi trezea cu impresia că totul îl apasă: pereţii făcuţi anume ca să-l ţină ferecat; tavanul scund ca să împuţineze aerul pe care îl respira; casa i se părea o celulă; insula o închisoare iar marea şi pădurile din preajmă nişte ziduri de o grosime incomensurabilă. Doar când mijeau zorile se simţea întrucâtva mai uşurat. Se scula plin de curaj, zicându-şi că poate ziua aceea va aduce o schimbare; că vreo întâmplare neprevăzută îi va deschide calea. Pe măsură însă ce ziua trecea fără peripeţii, deznădejdea punea stăpânire pe el, lăsându-l sleit de curaj şi de puteri. Cădea pe pat şi zăcea aşa, ca împietrit, incapabil să facă un gest, covârşit de o imensă povară ce-i îngreuia trupul, încât negresa Agnesse, crezându-l istovit de un acces de friguri, îi dădea chinină cu lingura ca să-l întremeze. Atunci, de groaza singurătăţii, se grăbea să coboare în cârciuma hanului căutând compania oricui – a lui Hauguard, a unui muşteriu cu chef, a bătrânului acadian care vorbea în imagini biblice… ca să se ameţească pălăvrăgind… Astfel află că Jeannet fusese destituit de Directorat şi înlocuit cu un agent nou, Burnel, care, după câte se spunea, ar fi păstrat o deosebită stimă faţă de Billaud-Varennes. Ştirea îi băgase în sperieţi pe funcţionarii coloniei. Temându-se ca nu cumva surghiuniţii

din Sinnamary să dea în vileag toate abuzurile şi jecmănelile lor, trimiseră îndată medicamente şi merinde celor mai de seamă dintre ei, ale căror învinuiri puteau să ajungă mai degrabă la urechile noului împuternicit. Se întâmpla un lucru destul de curios, şi anume, că ultimii iacobini, persecutaţi în Franţa, ridicau iarăşi capul pe meleagurile americane, unde în mod inexplicabil li se făceau tot felul de hatâruri, încredinţându-li-se puteri şi funcţii oficiale. Dintr-odată se stabilise un trafic atât de activ între Cayenne, Kuru şi Sinnamary, încât Esteban socoti de cuviinţă să se descotorosească de pachetele şi scrisorile pe care i le înmânase Victor Hugues. Nimic nu-l împiedica bunăoară să distrugă conţinutul pachetelor cusute în pânză de vele sau să-şi însuşească obiectele de preţ aflate în cutiile pecetluite cu ceară roşie care făceau de asemenea parte din comisionul său. În felul acesta s-ar fi despovărat de un bagaj cât se poate de compromiţător într-o vreme când percheziţiile poliţieneşti erau în toi, fără a fi nevoit să dea socoteală cuiva de o faptă atât de urâtă, ceva mai puţin urâtă acum când în situaţia principalului deportat intervenise o schimbare. Pe de altă parte, Billaud-Varennes era un personaj faţă de care simţea o puternică aversiune. Din pricină însă că frecventase o vreme îndelungată cercurile revoluţionare, Esteban devenise superstiţios. Credea, de pildă, că în anumite împrejurări, faptul de a te lauda cu o sănătate înfloritoare sau de a-ţi mărturisi bucuria putea să atragă după sine cine ştie ce boală sau necaz. De asemenea credea că destinul era îndeobşte neînduplecat cu cei care se bizuiau prea mult pe norocul lor. Şi mai ales era convins că faptul de a nu aduce la îndeplinire o sarcină sau, în anumite cazuri, de a nu-ţi da osteneala să ajuţi pe un om ajuns la mare ananghie putea să provoace o paralizare a energiilor sau a înrâuririlor prielnice propriei persoane, vinovată de egoism sau de nepăsare faţă de o forţă necunoscută ce cântărea

faptele omeneşti. Şi văzând că nu era chip să găsească un mijloc cât de cât posibil ca să treacă spre Paramaribo, îşi închipuia că împrejurările s-ar putea schimba în favoarea sa dacă s-ar strădui să îndeplinească misiunea pe care o primise din partea lui Victor Hugues. Neavând la îndemână un alt confident, se hotărî să-şi deschidă sufletul faţă de Hauguard, un om obişnuit să aibă de-a face cu fel de fel de inşi de toată mâna, care-şi petrecea timpul între oalele sale şi negresele de la han fără să-şi bată capul cu probleme politice. Din câte-i spuse hangiul, dacă răposatul Collot d’Herbois fusese privit cu dispreţ de toată lumea din cauza alcoolismului, a suspinelor lui de histrion ratat şi a laşităţilor din ultima vreme, Billaud, la rândul său, era înconjurat de o ură care, departe de a-l intimida, avea darul să-i sporească orgoliul într-atât, încât stârnise uimirea chiar şi a celor care, indirect, sau în urma unei dispoziţii date de el şi acoperite de valul uitării, erau siliţi acum să îndure toate suferinţele deportării. În mijlocul atâtor fiinţe descurajate şi pocăite, slabe de înger şi înăcrite, neînduratul de ieri, solitar şi sălbatic, croit dintr-o bucată, nu voia să accepte niciun compromis; dacă făcând un pas înapoi, susţinea el, istoria l-ar pune din nou în faţa încercărilor prin care trecuse, ar proceda exact ca şi mai înainte. Creştea într-adevăr papagali şi cacatoeşi, dar îşi alesese această îndeletnicire numai ca să poată spune, plin de sarcasm, că păsările sale, ca şi popoarele, repetau cuvânt cu cuvânt orice ai fi vrut să le înveţi… Esteban se gândea să-şi cruţe osteneala unui drum până la Sinnamary, încredinţând tot ce avea în păstrare unei persoane de nădejde pe care s-o cunoască hangiul. Care nu-i fu mirarea însă când Hauguard îl sfătui să stea de vorbă cu maica superioară de la Saint-Paul-de-Chârtres, pentru care Billaud-Varennes părea să aibă multă stimă, spunându-i „prea cuvioasă soră”, de când îl îngrijise în timpul unei boli grave, care-l doborâse la pat curând după sosirea lui în

colonie... A doua zi, tânărul fu primit la spital, într-o încăpere îngustă, în care se opri. Cuprins de uimire, în dreptul unui impresionant crucifix agăţat în faţa unei ferestre deschise spre mare. Între cei patru pereţi văruiţi, unde singurul mobilier existent erau două taburete, unul din piele neargăsită de vită, celălalt dintr-o împletitură de păr de catâr – dialogul dintre ocean şi Figură era de un stăruitor şi constant patetism, dincolo de orice contingenţă şi loc. Tot ce se putea spune despre om şi despre lumea sa, tot ce sălăşluia între lumini, semiobscurităţi şi tenebre era exprimat – o dată pentru totdeauna – în spaţiul acela cuprins între o geometrie simplă de lemn negru şi fluid şi unica imensitate a placentei universale, cu acel corp interpus, în momentul suprem al agoniei şi reînvierii sale...

Trecuse atâta timp de când Esteban nu avusese în faţa ochilor un chip de Crist, încât i se părea că săvârşeşte un lucru ilicit privindu-l atât de aproape ca şi cum s-ar fi întâlnit cu o veche cunoştinţă aflată în surghiun care s-ar fi întors în ţară fără permisiunea autorităţilor. Chipul pe care-l privea, îşi dădea acum seama, fusese martorul şi confidentul copilăriei sale, mai stăruia încă la căpătâiul fiecărui pat din bătrâna casă părintească, unde probabil mai era aşteptată şi acum întoarcerea celui plecat. Şi pe urmă, era amintirea atâtor lucruri pe care le cunoşteau amândoi. Nu era nevoie de cuvinte ca să povestească despre o anumită fugă în Egipt şi despre slăvită noapte petrecută în staul, printre regi şi păstori („mi-aduc aminte şi acum de păstoriţa de pe capacul cutiei cu muzicuţă pe care mi-au adus-o în dar cei trei magi, într-o zi de Bobotează, o zi deosebit de tristă pentru mine, fiindcă eram bolnav”) şi de neguţătorii care-şi întinseseră tarabele cu tot felul de marafeturi la intrarea templului şi despre pescarii de pe lac („îi asemuiam cu năvodarii zdrenţăroşi şi hirsuţi care umblau pe străzi şi la noi în oraş, cu calmari proaspeţi”) şi despre volbura potolită a furtunilor şi despre

ramurile înverzite dintr-o anumită duminică („Sofía mi le-aducea mie pe cele dăruite de călugăriţe; erau frunze de palmier mlădioase şi amărui, care timp de câteva zile îşi păstrau frăgezimea, împletite printre vergelele de la pat”), precum şi despre vestitul proces, despre osândă şi despre ţintuirea pe cruce. „Cât timp aş fi fost eu în stare să suport?” se întreba Esteban în copilărie, gândindu-se că nu putea fi o suferinţă chiar atât de cumplită să-ţi străpungă cineva palmele cu nişte cuie. Şi făcuse de o sută de ori experienţa, înţepându-se cu vârful unui creion, cu un ac de brodat, cu gurguiul unui flaconaş cu oţet, pe care căuta să le înfigă cât mai adânc, fără să simtă o durere prea mare. Cu picioarele însă va fi fost probabil o încercare mai grea, fiind mult mai groase. Totuşi, se prea poate ca răstignirea să nu fi fost cel mai groaznic dintre supliciile născocite de oameni. Crucea însă era în acelaşi timp ancoră şi copac şi era dat ca Fiul lui Dumnezeu să îndure chinurile agoniei îngemănat cu o formă de două ori simbolică, înfăţişând deopotrivă pământul şi apa, lemnul şi marea, al căror etern dialog Esteban îl surprinsese în dimineaţa aceea într-o încăpere îngustă din spital. Trezit din reflecţiile sale atemporale de glasul unei goarne ce începuse a suna pe meterezele fortăreţei, se gândi deodată, fără nicio tranziţie, la slăbiciunea Revoluţiei care, în lipsa unor zeităţi viabile, asurzise lumea cu vacarmul unui nou *Dies Irae.* Fiinţa supremă era o zeitate fără istorie. Nu apăruse un Moise îndeajuns de măreţ pentru a fi vrednic să asculte cuvintele tufişului de foc şi pentru a încheia o alianţă între cel veşnic şi triburile sale alese. După cum, de asemenea, această zeitate nu se întrupase şi nici nu sălăşluise în mijlocul pământenilor. Ceremoniile oficiale în cinstea fiinţei supreme nu aveau un caracter sacru; lipsea statornicia năzuinţelor, credinţa nestrămutată în stare a face faţă eventualului şi imediatului, statornicie şi credinţă care înscriseseră pe o traiectorie multiseculară pe cel ucis

cu pietre în Ierusalim ca şi pe cei patruzeci de legionari din Sebactes; pe arcaşul Sebastian, pe păstorul Irineu, pe cărturarii teologi Augustin, Anselmo şi Toma ca şi pe mai recentul Felipe de Jesús, martirul Filipinelor, pentru cinstirea căruia numeroase altare mexicane fuseseră împodobite cu Cristoşi chinezi, făcuţi din fibre de trestie-de-zahăr, care imitau atât de perfect structura cărnii încât, pipăindu-i, mâna se trăgea înapoi înfiorată de senzaţia iluzorie a vieţii ce mai palpita încă în rana pricinuită de lance – unica lance înroşită de un asemenea destin – atunci când pătrunsese între coaste... Fără a simţi nevoia să se roage, pentru că nu credea, Esteban încerca un sentiment plăcut stând aşa, singur, alături de cel răstignit, ca şi cum s-ar fi aflat din nou într-o atmosferă familiară. Dumnezeul acela era ca o moştenire ce-i aparţinea de drept; putea să-l renege, dar făcea totuşi parte din patrimoniul celor din neamul său.

„Bună ziua” – îi spuse el zâmbitor, cu jumătate de glas. „Bună ziua” – răspunse, în spatele lui, vocea liniştită a maicii superioare. Esteban îi mărturisi, de la bun început, fără ocolişuri, scopul pentru care venise. „Du-te la Sinnamary ca din partea noastră – îl povăţui măicuţa – şi caută-l pe abatele Brottier, căruia poţi să-i încredinţezi fără grijă pachetele. E singurul prieten de nădejde pe care îl are în toată colonia domnul Billaud-Varennes...” „Hotărât – îşi spuse în sinea lui Esteban – aici se petrec nişte lucruri de toată nostimada.”

III

Loc de surghiun, cum era Sinnamary devenise, fără doar şi poate, unul dintre cele mai curioase ţinuturi, care aveau ceva ireal, fantastic, în sumbra realitate a mizeriei sale sordide şi a scursorilor lui. În mijlocul unei vegetaţii vechi de când lumea, era ca o cetate antică, bântuită de ciumă şi străbătută de convoaie mortuare, ai cărei locuitori zugrăviţi de penelul unui Hogarth păreau să ilustreze în mod permanent şi caricatural propriile lor atribuţii şi îndeletniciri. Erau acolo preoţi care scoseseră din nou la lumină cărţile lor proscrise, slujind liturghia în catedrala pădurii: lăcaşul obştesc al indigenilor, a cărui sală comună semăna cumva cu naosul unei biserici gotice, cu căpriorii aşezaţi în unghi ascuţit, susţinând acoperişul înalt din frunze de palmier. Erau acolo deputaţi şi, ca întotdeauna, cu părerile împărţite, guralivi, schismatici, invocând la tot pasul exemple istorice, argumentând cu citate din textele clasice, stăpânii unei agora care nu era de fapt decât o simplă ogradă, curtea din spate a unei cârciumi înconjurată de ţarcuri, printre ale căror ostreţe porcii îşi vârau râtul ori de câte ori discuţiile deveneau mai aprinse. Şi tot acolo era şi armata, reprezentată de incredibilul Pichegru[18]. Esteban nu reuşea, cu niciun chip, să-l identifice sub trăsăturile personajului întâlnit pe meleagurile Guyanei – care dădea ordine unui batalion fantomatic, uitând că imensitatea oceanului îl despărţea de ostaşii săi. Iar printre aceştia, taciturn, detestat ca un

---

18 *Charles Pichegru* (1761–1804), general francez, s-a distins în campaniile din timpul Revoluţiei, care l-a proclamat „salvator al patriei”. Uneltind cu emigranţii în favoarea monarhiei, este destituit şi deportat în Guyana. Izbuteşte să evadeze, se întoarce în Franţa şi ia parte la un complot împotriva lui Napoleon. Arestat, se sinucide în închisoare.

Atrid, tiranul de odinioară, cu care nimeni nu schimba un cuvânt, surd, absent, indiferent la ura de care era înconjurat. Copiii se opreau locului atunci când îl vedeau trecând pe acela ce fusese cândva preşedintele Iacobinilor, preşedintele Convenţiei, membru al Comitetului Salvării Publice: pe omul care încuviinţase execuţiile de la Lyon, de la Nantes, din Arras, cel care semnase Legile din Prerial, sfetnicul lui Fouquier-Tinville[19], care nu se sfiise să ceară moartea lui Saint-Just, a lui Couthon şi chiar a lui Robespierre, ca mai apoi să-l împingă pe Danton pe treptele eşafodului – ceea ce pentru negrii din Cayenne n-ar fi fost totuşi o grozăvie chiar atât de cumplită pe lângă matricidul săvârşit, după părerea lor, prin decapitarea unei regine care fusese, cel puţin aşa îşi închipuiau ei, crăiasa unor cuprinsuri vaste cât toată Europa. Lucrul cel mai ciudat era însă că tot trecutul acesta de tragedie, trăit pe cea mai vastă scenă a lumii, îi conferea lui Billaud-Varennes un fel de majestate înfiorătoare, o putere de fascinaţie resimţită tocmai de persoanele care îl urau din toată inima. În timp ce alţii care ar fi putut trece drept prietenii săi îl ocoleau ostentativ, vedeai în schimb apropiindu-se de casa lui, sub cele mai neverosimile pretexte, oameni la care nici nu te-ai fi aşteptat, fie un preot breton, îmbrăcat în zdrenţe, fie un fost girondin, fie un moşier scăpătat odată cu eliberarea sclavilor, fie un abate remarcabil prin spiritul său enciclopedic cum era, bunăoară, Brottier, la poarta căruia bătea acum Esteban, după o plictisitoare călătorie cu goeleta de-a lungul unor ţărmuri scunde, acoperite de mlaştini şi de manglieri. Puţin mai apoi veni să-i deschidă un cultivator elveţian care, judecând după nasul lui roşu, părea să fie un straşnic băutor de vin alb. Se numea Sieger şi era şi el în aşteptarea preotului care se afla, după spusele lui, la

19 Magistrat francez (1746–1795), a îndeplinit în timpul Revoluţiei funcţia de acuzator public.

căpătâiul unor muribunzi. „Tocmai acum când porcul de Jeannet s-a îndurat, în sfârşit, să le trimită ceva doctorii, năut şi anason, deportaţii mor pe capete, câte zece, doisprezece pe zi. Când o să vină Burnel n-o să mai găsească decât un nesfârşit cimitir, la fel ca la Iracubo.” Cu acest prilej Esteban află că Billaud se bizuia atât de mult pe protecţia noului agent al Directoratului încât se şi pregătea în vederea funcţiei importante care cu siguranţă avea să-i fie încredinţată în colonie, redactând între timp un program întreg de reforme administrative. Posomorât, imperturbabil, noul Oreste se preumbla prin împrejurimile târgului pe înserat, totdeauna corect îmbrăcat, într-un contrast izbitor cu neglijenţa din ce în ce mai vădită a multora dintre surghiuniţi ale căror luni de suferinţă puteau fi socotite dintr-o singură ochire, slinul şi rupturile hainelor de pe ei aflându-se într-un hal fără hal. Noii veniţi se simţeau crescând peste măsură în propriii lor ochi, plini de demnitatea pe care le-o insuflau veşmintele lor într-o lume de fiinţe gârbove şi despuiate. Înconjurat de oameni care se tânguiau şi de învinşi, magistratul înălţa fruntea, făgăduindu-le tuturor că în curând îl vor vedea la Paris, înfricoşându-i şi pedepsindu-i pe duşmanii săi; comandantul militar în dizgraţie îşi purta, în văzul tuturor, galoanele, pomenind mereu despre ofiţerii „săi” şi despre tunurile „sale”. Cel care încetase pe veci de a mai fi ceva se considera însă reprezentantul poporului. Autorul uitat compunea versuri satirice şi cântece menite a răzbuna nişte inşi pe care chiar rubedeniile lor îi socoteau răposaţi. Care cum îi venea se apuca să-şi scrie memoriile, să redacteze apologii, istorii ale Revoluţiei sau fel de fel de teorii despre Stat, care erau citite apoi în grup filă cu filă, la umbra unui roşcov sau a unui tufiş de bambus. Această revărsare de orgoliu, duşmănie şi disperare închipuia un fel de dans macabru, în care toţi se făleau cu rangurile şi demnităţile lor, pe când foamea, boala şi moartea îşi şi

puseseră pecetea asupra lor. Cutare îşi punea nădejdea în prietenia nu ştiu cărui înalt personaj, cutare în tenacitatea unui avocat, iar cutare într-o neîntârziată revizuire a „cazului său”. Mai apoi însă, înapoindu-se la colibele lor, îşi vedeau iarăşi picioarele roase de insectele ce le intrau pe sub unghii şi în fiecare dimineaţă se trezeau din somn cu noi ulceraţii pe trupurile mâncate de abcese şi râie. Întotdeauna se întâmpla acelaşi lucru la început: când noii veniţi mai aveau cât de cât energie, alcătuiau comunităţi după sistemul Rousseau, împărţindu-şi îndatoririle, stabilind orarii, căutând să păstreze o anumită disciplină şi citind mereu *Georgicele,* pentru a prinde curaj. Porneau să repare coliba rămasă liberă după moartea ultimilor locatari; se duceau după lemne şi apă, în timp ce majoritatea se îndeletniceau cu tăierea copacilor, cu desţelenitul paraginilor şi cu semănatul grânelor. Mai cu vânatul, mai cu pescuitul trăgeau nădejde să apuce timpul primei recolte. Şi cum nici magistratul nu putea să-şi terfelească unicul său veston, nici comandantul militar să-şi strice uniforma strălucitoare, se îmbrăcau cu toţi în haine de pânză groasă şi cu cămăşi de etamină, pătate imediat cu răşină şi mâzgă vegetală, care nu ieşea la spălat.

Cu timpul toţi căpătau o înfăţişare de muncitori pălmaşi, aidoma celor zugrăviţi de Le Nain, cu bărbi hirsute şi ochii din ce în ce mai înfundaţi în cap. Moartea, harnică şi zeloasă, pornea la treabă o dată cu ei, însoţindu-i pas cu pas când se duceau să plivească buruienile, să răstoarne brazdele şi să arunce sămânţa pe ogor. Unul începea să aibă călduri; altul să vomite fiere verzuie, iar cel de-al treilea avea pântecele umflat şi răscolit de bolboroseli. Între timp plantele sălbatice cotropeau loturile defrişate, pe care semănăturile se iroseau mâncate încă de când începeau să încolţească de felurite lighioane. Şi nu mai rămâneau decât nişte cerşetori în zdrenţe care se

încăpăţânau să scoată ceva din munca pământului, în momentul când se dezlănţuiau ploile, atât de îmbelşugate, de năprasnice, încât într-o dimineaţă se trezeau cu apa până la genunchi în locuinţele inundate, împresuraţi de râuri ce-şi ieşiseră din matcă şi de păşuni care, musteau saturate de apă. Era prilejul cel mai nimerit pentru negri ca să le facă tot felul de farmece coloniştilor improvizaţi, socotindu-i nişte uzurpatori oploşiţi în chip samavolnic pe acele pământuri asupra cărora, oricum, ar fi putut avea şi ei pretenţii. De fiecare dată când se trezeau din somn, magistratul, comandantul militar, reprezentantul poporului se vedeau ameninţaţi de cele mai ciudate lucruri, pe cât de înspăimântătoare, pe atât de enigmatice; o hârcă de bou, cu coarnele vopsite în roşu, aşezată în faţa colibei sau tigve de dovleac pline cu oscioare, boabe de porumb şi pilitură de fier; ori pietroaie care aduceau a figură umană, cât de cât incrustate cu scoici în chip de ochi şi dinţi. Apoi pietricele învelite în câte o bucată de pânză muiată în sânge; găini negre agăţate de buiandrug cu capul în jos; sau şuviţe de păr omenesc, ţintuite pe uşă cu un cui a cărui provenienţă era cu totul misterioasă prin partea locului, unde fiece cuişor era la mare preţ, bătut fără să se fi auzit o singură lovitură de ciocan. Surghiuniţii păreau înconjuraţi de o atmosferă de farmece şi blesteme, ţesută din norii negri ce stăteau gata să se prăvălească peste acoperişuri. Unii, ca să se liniştească, îşi aminteau de vrăjitoarele din Bretania sau de fermecătorii din Poitou, fără să poată însă adormi tihniţi atâta vreme cât se ştiau împresuraţi, pândiţi, cercetaţi de magicienii nocturni care niciodată nu lăsau vreo urmă, folosindu-se de tot felul de semne misterioase pentru a da de ştire c-au trecut pe acolo. Ciuruite de invizibile molii, uniforma comandantului militar, vestonul magistratului, ultima cămaşă a tribunului, într-o bună zi le rămâneau ferfeniţite în mână, dacă nu cumva un şarpe cu clopoţei, ascuns în buruieni, salva pe

loc situaţia cu implacabila iuţeală a unui resort declanşat printr-o năprasnică zvâcnire a cozii. În câteva luni trufaşul magistrat, ţanţoşul comandant militar, fostul tribun, reprezentantul poporului, preotul refractar, acuzatorul public, poliţistul delator, personajul influent de odinioară, avocatul sforar, monarhistul renegat, adeptul lui Babeuf care preconiza desfiinţarea proprietăţii particulare deveniseră nişte făpturi vrednice de plâns, care umblau în zdrenţe, târându-şi paşii spre o groapă clisoasă şi rece, a cărei cruce cu nume cu tot avea să fie ştearsă de pe faţa pământului o dată cu căderea primelor ploi. Şi ca şi când paharul n-ar fi fost destul de plin, peste aceste câmpii ale morţii se abătea uneori stolul de păsări răpitoare al unor mărunţi funcţionari coloniali, traficanţi de rapăn şi jeg care, în schimbul unei promisiuni fie ca să expedieze o scrisoare, fie ca să le aducă un chirurg, fie ca să le facă rost de vreo doctorie, de câte o sticlă de tafia sau de ceva merinde, le luau verigheta sau vreun breloc ori medalion de familie – orice amintire păstrată până atunci din răsputeri, ca o ultimă raţiune a existenţei.

Începuse să se întunece afară când Sieger, sătul de atâta aşteptare, îi propuse lui Esteban să treacă pe la locuinţa celui mai detestat om din colonie unde s-ar fi putut să-l găsească pe abatele Brottier. Până atunci Esteban nu se simţise deloc îndemnat să-l vadă în carne şi oase pe faimosul surghiunit; aflând însă că foarte curând acesta s-ar putea să se bucure de oarecare autoritate în Cayenne, se decise să-l însoţească pe elveţian. Şi, cu inima împărţită între curiozitate şi teamă, intră într-o coşmelie dărăpănată, în interiorul căreia însă domnea o curăţenie desăvârşită; aşezat într-un fotoliu ros de termite, Billaud, a cărui privire lăsa să se vadă un dezgust încuibat de luni şi luni de zile în sufletul lui, citea nişte jurnale vechi.

IV

Monstru plin de trufie
Goya

Atitudinea condescendentă şi oarecum distantă cu care „teribilul” de odinioară primi pachetele trimise de Victor Hugues avea ceva din demnitatea unui monarh detronat. Fără a se arăta prea curios să afle cel puţin ce cuprind plicurile sigilate, îi oferi lui Esteban un loc la masa lui şi un pat, pe care îl numi circumspect „lacedemonian” – ca să se odihnească peste noapte. Se interesă apoi dacă în Guadelupa aveau ceva veşti mai noi, din cele care nu apucaseră încă să ajungă în această „cloacă a lumii” aşa cum era, după părerea lui, Cayenne. Auzind că Victor Hugues fusese chemat la Paris pentru a da socoteală de felul cum înţelesese să guverneze, se ridică în picioare, izbucnind furios din senin: „Aşa vasăzică!... Aşa!... imbecilii ăştia i-au pus gând rău, vor să scape de el, de el care a făcut tot ce i-a stat în puteri ca insula să nu devină colonie engleză. Acum au să piardă Guadelupa şi n-ar fi de mirare ca până la urmă perfidul Albion să înghită şi Guyana noastră.” („Nu şi-a schimbat prea mult stilul”, îşi spuse Esteban, amintindu-şi că tradusese cândva un discurs al lui Billaud, ce făcuse vâlvă la vremea lui şi în care acesta atacase „Perfidul Albion” pentru că se străduia să „pună stăpânire pe mări, împânzind oceanul cu fortăreţe plutitoare”.) Tocmai atunci însă sosi şi abatele Brottier, peste măsură de indignat de spectacolul la care asistase: ca să mântuie mai degrabă cu morţii din ziua aceea, soldaţii din garnizoana neagră aflată la Sinnamary săpaseră nişte gropi revoltător de mici, sărind cu picioarele pe burta cadavrelor ca să le silească să intre într-o scobitură în care abia dacă putea să încapă o oaie. În alte părţi nici nu-şi mai dădeau osteneala să poarte pe

năsălii trupurile neînsufleţite, mulţumindu-se să le târască de picioare până în locul unde trebuiau să fie înhumate. „Şi totuşi au mai rămas cinci neîngropaţi; i-au lăsat aşa cum erau, legaţi în hamacuri, deşi începuseră să miroasă, sub cuvânt că s-au săturat să tot care atâtea stârvuri. În noaptea asta morţii şi viii vor dormi laolaltă în casele din Sinnamary.” (Fără să vrea, lui Esteban îi veni în gând un alt paragraf din acelaşi discurs rostit de Billaud cu patru ani în urmă: „Moartea este un apel la egalitate pe care un popor liber se cuvine să-l consacre printr-o mărturie publică menită să-i amintească la tot pasul acest avertisment necesar.

O ceremonie funebră este un omagiu şi în acelaşi timp o consolare capabilă să şteargă chiar şi pecetea cumplită a morţii: este ultimul rămas bun al naturii”.) „Şi când te gândeşti că le-am dat libertate unor oameni ca ăştia!” spunea Billaud, revenind la ideea lui fixă care-l urmărea de când sosise la Cayenne. „Ar fi totuşi exagerat să privim decretul din Pluviôse ca pe o nobilă eroare a umanitarismului revoluţionar – observă ironic Brottier, cu dezinvoltură, ca unul care-şi îngăduia să stea la discuţie cu „Teribilul”. În momentul când Santhonax, la Santo-Domingo, a fost convins că spaniolii vor invada colonia, a proclamat cu de la sine putere, cu propriile sale riscuri, eliberarea negrilor din sclavie. Asta s-a întâmplat cu un an înainte ca dumneavoastră să lăcrimaţi de entuziasm în faţa Convenţiei „decretând statornicirea deplinei egalităţi între toţi locuitorii posesiunilor franceze de peste ocean, în Haiti au procedat aşa ca să se descotorosească de spanioli, în Guadelupa ca să scape mai sigur de englezi, iar aici, ca să le vină de hac marilor proprietari şi acadieni din vechea generaţie care ar fi fost gata oricând să dea mâna cu englezii şi olandezii, ca nu cumva ghilotina de la Pointe-à-Pitre să ajungă la Cayenne. Simplă politică colonială!” „Şi cu cele mai proaste rezultate, adăugă Siéger, care

rămăsesese fără braţe de muncă în urma decretului din Pluviôse. Santhonax a şters-o la Havana. Acum şi negrii din Haiti cer independenţa.” „La fel ca, şi aici, zise Brottier, amintindu-le că până în momentul acela în Guyana fuseseră date peste cap două conspiraţii ale partizanilor libertăţii absolute, dintre care cea de-a doua se credea, poate pe nedrept, că fusese pusă la cale de Collot d’Herbois (fără voia lui, Esteban pufni în râs, spre nedumerirea celorlalţi, gândindu-se că poate Collot ar fi vrut să creeze un fel de Coblenz al negrilor din acele ţinuturi). „Mi-aduc aminte şi acuma – continuă Sieger – de proclamaţia ridicolă afişată din ordinul lui Jeannet pe toate zidurile oraşului, prin care se aducea la cunoştinţa cetăţenilor marele eveniment.” Şi cu un glas cavernos, zise: „De azi înainte nu vor mai exista stăpâni şi sclavi... Cetăţenii negri consideraţi până la această dată fugari se pot întoarce alături de fraţii lor, lângă care vor fi în deplină siguranţă şi vor afla protecţia şi bucuria chezăşuită prin folosinţa drepturilor omului. Cei care erau sclavi sunt în măsură să trateze de la egal la egal cu foştii stăpâni în privinţa muncilor pe care le au de terminat sau le vor îndeplini pe viitor.” Şi revenind la tonul firesc: „Tot ce a reuşit să facă Revoluţia franceză în America a fost să legalizeze o mare bejenie care se desfăşoară, fără încetare, din secolul al XVI-lea şi până acum. Negrii nu v-au aşteptat pe dumneavoastră ca să se proclame liberi de nenumărate ori.” Şi dovedind o cunoaştere temeinică a cronicilor americane, lucru destul de rar pentru un francez (dar în acelaşi moment Esteban îşi aminti că de fapt Sieger era elveţian), cultivatorul se apucă să treacă în revistă răscoalele negrilor care cu o tenacitate uluitoare se ţinuseră lanţ pe continent... Ciclul fusese inaugurat în Venezuela în răpăitul clocotitor al tobelor, atunci când negrul Miguel, ridicându-se cu minerii din Buria, întemeiase un regat pe nişte meleaguri atât de albe şi

strălucitoare încât păreau aşternute cu fărâmituri de cleştar. Şi în locul tuburilor de orgă ce ar fi trebuit să întâmpine cu freamătul lor ceremonia ungerii domneşti, răsunaseră doar beţele de bambus lovite în cadenţă de pământ în timp ce un episcop, de felul lui congolez sau yoruba, despre a cărui existenţă nu se ştia nimic la Roma, dar care purta totuşi mitra şi cârja, aşezase coroana strălucitoare pe fruntea negresei Guiomar, soţia primului monarh african din America: Guiomar având aceeaşi putere ca şi Miguel... Pe urmă tobele începuseră să bată din nou, de data asta în Defileul Negrilor, în Mexic, şi de-a lungul coastei, la Veracruz, unde viceregele Martin Enriquez, drept pedeapsă, poruncise să fie castraţi toţi fugarii „chiar dacă nu s-ar fi dovedit că săvârşiseră vreun delict sau se dedaseră la violenţe”... Chiar dacă acele încercări fuseseră zădărnicite, şaizeci şi cinci de ani în şir avea să rămână în picioare puternica Redută a Palmierilor, înălţată în inima pădurii braziliene de către vestita căpetenie a răsculaţilor Ganza-Zumba, redută de ale cărei firave metereze din lemn şi fibre aveau să se zdrobească peste douăzeci de expediţii militare olandeze şi portugheze, înzestrate cu, o artilerie fără nicio eficacitate împotriva unei strategii ce scotea din nou la lumină vechile şiretlicuri ale războaielor numide, folosindu-se uneori de animale pentru a-i băga în sperieţi pe albi. Gloanţele nu aveau nicio putere asupra lui Zumbi, nepotul regelui Zumba, comandantul oştilor ai cărui oameni zburau din copac în copac prin frunzarele pădurii, căzând peste coloanele duşmane ca fructele coapte... Şi războiul palmierilor avea să mai ţină încă patruzeci de ani, în timp ce fugarii negri din Jamaica se afundau în junglă pentru a întemeia un stat liber, sortit să dureze timp de aproape un secol. Coroana Britanică se văzuse nevoită să caute a-i îndupleca pe fugari pentru a duce tratative cu ei ca de la guvern la guvern, promiţând conducătorului lor, un

cocoşat, anume Old Cudjoe, dezrobirea tuturor oamenilor săi şi o mie cinci sute de acri de pământ pe care aceştia urmau să-i ia în stăpânire...! Zece ani mai târziu tobele răsunau în Haiti: în regiunea Cap Haitien, mahomedanul Mackandal, un ciung căruia i se atribuiau puteri licantropice, pusese la cale o revoluţie bazată pe tăria otrăvurilor, strecurând prin case şi prin herghelii nişte substanţe toxice necunoscute, care aveau un efect fulgerător omorând pe loc şi oameni şi animale. Abia pierise vrăjitorul ars pe rug în piaţa publică, şi Olanda trebuise să adune în grabă o oaste de mercenari europeni ca să dea piept, în pădurile din Surinam, cu gloatele înfricoşătoare de fugari negri conduse de trei căpetenii populare, Zan-Zan, Boston şi Araby, din pricina cărora colonia era ameninţată să se ducă de râpă. Patru campanii istovitoare nu reuşiseră a nimici cu desăvârşire o lume secretă ce cunoştea graiul copacilor, al blănurilor şi al fibrelor şi care, în cele din urmă, se risipise prin cătunele pitite în adâncul nepătrunselor desişuri, unde se întorsese la cultul zeilor ancestrali... S-ar fi părut că albii izbutiseră, în sfârşit, să restabilească ordinea lor pe continent, când cu şapte ani în urmă, un alt negru răzvrătit, tot mahomedan, Bouckman, tăbărâse în pădurea Gaiman din Santo-Domingo, dând foc la case şi pustiind plantaţiile. Şi nu erau nici trei ani de când negrii din Jamaica se răsculaseră din nou ca să răzbune osândirea celor doi hoţi supuşi la cazne în Trelawney-Town. Şi pentru ca şi ultima răscoală să poată fi înăbuşită, fuseseră mobilizate trupele din Fort Royal şi se aduseseră la Montego-Bay haite de câini dresaţi, din Cuba. În momentul acela chiar, mulatrii din Bahia făceau să răsune din nou tobele; de astă dată era vorba de o „Rebeliune a Croitorilor" care cereau, în ritm de macumba, privilegiul egalităţii şi al fraternităţii; în felul acesta tobele djuka se alăturaseră Revoluţiei franceze... „De unde se poate vedea lămurit – rosti în încheiere Siéger

– că faimosul decret din Pluviôse n-a adus nimic nou pe aceste meleaguri, decât doar un motiv în plus pentru ca gloatele de fugari să ia ca şi până acum drumul bejeniei”. „Parcă nu-ţi vine să crezi – zise după o pauză Brottier – că negrii din Haiti n-au vrut cu niciun preţ să accepte ghilotina. Sonthonax n-a apucat s-o folosească decât o singură dată. Negrii au dat buzna să vadă cum se decapitează un om. Înţelegând cum merge treaba, au năvălit cu toţii, furioşi, asupra maşinăriei şi au făcut-o bucăţi.” Abatele azvârlise săgeata, ştiind precis unde trebuia să bată. „A fost nevoie de măsuri chiar atât de severe pentru a se restabili ordinea în Guadelupa?”, întrebă Billaud, care, cu siguranţă, era la curent cu tot ce se întâmplase prin partea locului. „Mai ales la început – răspunse tânărul – când ghilotina era în piaţa Victoriei”. „Cumplită realitate, când te gândeşti că nu cruţă nici bărbaţii, nici femeile”, spuse Siéger, într-un fel destul de echivoc. „Cu toate astea nu-mi amintesc să fi fost ghilotinată acolo vreo femeie” întâmpină Esteban, dându-şi seama în aceeaşi clipă că observaţia lui nu căzuse prea bine. Grăbindu-se să schimbe vorba, abatele se încurcă într-o serie de consideraţii generale. „Numai albii sunt în stare să supună femeile la rigorile unor legi atât de aspre. Negrii schingiuiesc, violează, spintecă, dar sunt incapabili să execute cu sânge rece o femeie. Cel puţin nu cunosc niciun exemplu de felul acesta.” „Pentru ei femeia este un pântece”, spuse Esteban. „Iar pentru noi, o scăfârlie, adăugă Sieger. Să porţi un pântece între şolduri este un destin. Să porţi o scăfârlie pe umeri este o responsabilitate.” Billaud ridică din umeri în semn că butada elveţianului nu avea niciun haz. „Dar despre ce discutam mai înainte?” rosti el cu un surâs uşor, care abia flutură pe chipul de obicei atât de impasibil încât niciodată nu puteai şti dacă era într-adevăr atent la conversaţie sau se gândea la altceva. Cultivatorul reluă firul expunerii sale

în legătură cu fugarii: „Tot ce ştiu e că Bartolomé de las Casas a fost unul dintre cei mai mari criminali din istorie. A ridicat acum aproape trei secole o problemă atât de gravă încât aş putea spune că depăşeşte în importanţă chiar un eveniment atât de extraordinar ca Revoluţia. Grozăviile petrecute la Sinnamary, la Kuru, la Conamama, la Iracubo vor ajunge să fie privite de nepoţii noştri ca nişte infime peripeţii adăugate la atâtea alte suferinţe omeneşti, pe când problema negrilor va rămâne mai departe în picioare. Abia am legalizat răzmeriţa din Santo-Domingo şi iată că se şi grăbesc să ne alunge de pe insulă. Mai încolo să vedeţi că vor cere să trăiască pe picior de deplină egalitate cu albii. „Aşa ceva n-au să obţină niciodată”, exclamă Billaud. „Şi de ce?” întrebă Brottier. „Pentru că suntem deosebiţi. Sunt visuri filantropice din care m-am trezit, domnule abate. E o mare distanţă de la un numid la un roman. Un garamanta nu e tot una cu un atenian. După cum acest «Pontus Euxinus» pe ţărmurile căruia ne aflăm în surghiun nu e totuna cu Mediterana”... În momentul acela intră în odaie Brigida, tânăra slujnică a lui Billaud, care tot umblând încolo şi încoace, când la bucătărie, când în odaia folosită ca sufragerie în care toate lucrurile erau vraişte, atrăsese atenţia lui Esteban prin fineţea neobişnuită a trăsăturilor ei, cu atât mai mult cu cât fata avea figură nici mulatră nici metisă. Să tot fi avut treisprezece ani, dar corpul ei mlădiu era destul de împlinit, cu rotunzimi ce se conturau sub pânza grosolană a rochiei. Venise să-i înştiinţeze respectuoasă şi cuminte că cina – un ghiveci copios cu cartofi, banane şi pastramă – era servită. Billaud se duse să aducă o sticlă cu vin, un lux neaşteptat de care se bucura numai de trei zile, şi câteşipatru se aşezară la masă, fără ca Esteban să fi reuşit însă să se dumirească prin ce concurs de împrejurări neobişnuite se legase o atât de ciudată prietenie între omul detestat de toată colonia, abatele care poate tocmai

datorită lui se afla aici, în surghiun, şi cultivatorul calvinist, ruinat din pricina ideilor pe care le întruchipa stăpânul casei. Tot timpul mesei nu discutară decât politică.

Se spunea că Hoche[20] murise otrăvit. Că popularitatea lui Bonaparte creştea din zi în zi. Că printre hârtiile lăsate de Incoruptibil se găsiseră nişte scrisori care arătau că atunci când fusese răsturnat în urma evenimentelor din Thermidor, se pregătea să plece în străinătate, unde avea unele bunuri personale puse la păstrare. De o bună bucată de vreme lui Esteban începuse să i se facă lehamite de toate veşnicele pălăvrăgeli pe socoteala ambiţioşilor la ordinea zilei sau a puternicilor din ajun. Toate discuţiile în acea perioadă se învârteau în jurul aceluiaşi subiect. Tânărul ajunsese să dorească prilejul de-a asista la o conversaţie tihnită despre cetatea divină, despre viaţa castorilor sau minunile electricităţii. Nu era nici opt, când, biruit de un somn cotropitor, se scuză pentru că moţăise până atunci şi ceru voie să se întindă pe laviţa pe care Billaud îl poftise să doarmă. Luă în mână o carte lăsată de cineva pe un scăunaş. Era un roman de Ann Radcliffe[21]: *Italianul sau Confesionalul Penitenţilor Negri.* Citi la întâmplare o frază care i se păru anume scrisă pentru el: *Alas! I have no longer a home: a circle to smile wescome upon me. I have no longer even one friend to support, to retain me! I am a miserable wanderer on a distant shore*!…[22]

---

20 *Louis-Lazare Hoche* (1768–1797), unul dintre cei mai importanţi generali din timpul Revoluţiei.

21 *Ann Ward Radcliffe* (1764–1823), scriitoare engleză, autoare de romane şi note de călătorie. Romanul citat datează din 1797.

22 *Vai! Nu mai am un cămin: un cerc de zâmbete care să mă înconjoare! Nu mai am un prieten care să mă sprijine, să mă reţină! Sunt un biet pribeag pe un ţărm*

Când se trezi trecuse de miezul nopţii: în camera de alături, Billaud-Varennes, gol până la brâu din pricina zăpuşelii, scria la lumina unui opaiţ. Când şi când se plesnea zdravăn cu palma peste umeri sau peste ceafă strivind câte o gânganie ce-l necăjea. Lângă el şedea tolănită pe un pat hodorogit tânăra Brigida, fără nimic pe ea şi-şi vântura sânii şi coapsele cu un număr vechi din *La décade philosophique.*

îndepărtat!... (în lb. engleză.)

V

Toată luna octombrie – un octombrie bântuit de furtuni, cu ploi năprasnice în timpul nopţii şi cu călduri insuportabile dimineaţa, întrerupte la amiază de câte o răpăială ce nu făcea decât să sporească şi mai mult năduful din pricina aburilor ce împânzeau aerul cu miros de ţărână, de cărămidă şi de cenuşă udă – Esteban se aflǎ într-un permanent impas sufletesc. Moartea abatelui Brottier, răpus în timpul unei scurte şederi la Cayenne, de ciuma pe care probabil o adusese cu sine de la Sinnamary, îl tulburase peste măsură. Tânărul se bizuise întrucâtva pe influenţele de care presupunea că răzbătătorul şi descurcăreţul preot s-ar fi putut să dispună ca să găsească mijlocul de a ajunge la Surinam. Acum însă,când nu mai avea pe nimeni căruia să i se poată destăinui, Esteban trebuia să rămână mai departe prizonierul unui întreg oraş, al unei ţări întregi, încătuşat ca într-o temniţă. Şi această ţară se întâmpla să fie acoperită pe tot cuprinsul ei de nişte desişuri atât de nepătrunse, încât singura ieşire posibilă nu era decât marea, ieşire închisă cu uriaşele zăvoare ale hârţogăriei, cu neputinţă de desferecat. Se constata în epoca respectivă o înmulţire prodigioasă a hârtiilor, un adevărat potop universal de documente cu tot felul de sigilii şi peceţi, semnături şi parafe purtând diferite denumiri ce epuizau o serie întreagă de sinonime cum ar fi „foaie de călătorie”, „răvaş de drum”, „paşaport”, precum şi orice alte cuvinte venite să exprime permisiunea de a trece dintr-o ţară într-alta, dintr-un ţinut într-altul, ba uneori chiar dintr-un oraş într-altul. Birarii, dijmarii, taxidarii din porturi, accizarii şi vameşii de altă dată nu făceau decât să prefigureze în mod pitoresc armata de poliţişti şi de politicieni care se străduiau acum pretutindeni – unii de frica revoluţiei, alţii de spaima contrarevoluţiei – să restrângă libertatea oamenilor,

îngrădindu-le primordiala, fecunda, creatoarea posibilitate de a se deplasa pe suprafaţa planetei pe care le fusese hărăzit să trăiască. Esteban îşi ieşea din sărite şi tremura tot, furios, când se gândea că fiinţa omenească, lepădându-se de ancestral, de instincte nomade, întocmise în aşa fel lucrurile încât libertatea sa suverană de mişcare ajunsese să depindă de o simplă fiţuică. „Fără doar şi poate” – îşi spunea el – „nu sunt făcut să fiu ceea ce se înţelege azi printr-un bun cetăţean.” Toată luna aceea în Cayenne domni harababura, zavera şi învălmăşeala. Îndârjit din pricina mazilirii sale, Jeannet asmuţise miliţiile negre împotriva trupelor alsaciene care cereau sus şi tare să li se plătească solda pe câteva luni în urmă. Speriat însă de isprava lui, se grăbise să anunţe o iminentă blocadă pe care nişte escadre nord-americane o pregăteau împotriva coloniei, fluturând sub ochii cetăţenilor spectrul unei posibile înfometări, astfel că lumea cuprinsă de panică făcea coadă în faţa băcăniilor. „Aşa o să termine de vândut toate mărfurile pe care le mai are prin magazii, până nu apucă alţii să pună mâna pe ele”, zicea Hauguard, ca unul care cunoştea de mult toate matrapazlâcurile coloniale... La începutul lunii noiembrie însă, încordarea scăzu brusc o dată cu sosirea lui Burnel pe bordul fregatei *L’Insurgée* salutată cu salve de tunuri de artileria din port. Îndată ce descinse la palatul guvernamental, noul agent al Directoratului, fără să-şi mai piardă vremea cu cei care aşteptau ticsiţi în anticameră, dornici să-l „informeze” despre o mulţime de lucruri, trimise la Sinnamary după Billaud-Varennes, pe care-l întâmpină cu tot fastul, îmbrăţişându-l în văzul tuturor, spre spaima unora care-şi închipuiau că Teribilul de odinioară era cu desăvârşire uitat. În Cayenne, se răspândi zvonul că, închişi amândoi trei zile în şir într-unul din birourile palatului unde li se serveau chiar şi gustările frugale, compuse din brânză şi vin, dintre mese, cercetaseră împreună o serie de

probleme politice locale. Probabil că totodată examinaseră şi situaţia deportaţilor, de vreme ce câţiva dintre bolnavii din Kuru fuseseră aduşi pe neaşteptate la Sinnamary. „De, cam târziu” – bombănea Hauguard printre dinţi. „Oamenii mor pe capete la Conamama Kuru şi Iracubo, în lunile cele mai bune, mortalitatea este cam de treizeci la sută. Ştiu bunăoară că dintr-un lot de cincizeci şi opt de prizonieri aduşi anul trecut pe corabia *La Bayonnaise* n-au mai rămas în viaţă decât doi. Printre cei care s-au prăpădit în ultima vreme era şi un savant, Havelange, rectorul universităţii din Louvain.” Avea dreptate hangiul, deportarea îşi depăşise menirea în acele lagăre ale morţii, presărate cu morminte şi oseminte deasupra cărora se roteau vulturii negri. Patru fluvii mari din Guyana împrumutaseră numirile lor, indigene, vastelor cimitire ale oamenilor albi decedaţi în majoritate, pentru că rămăseseră credincioşi unei religii pe care de aproape trei secole omul alb se străduia s-o răspândească printre indienii din America... Elveţianul Sieger, care venise în oraş ca să trateze în mod discret cumpărarea unei moşii pentru Billaud-Varennes, îi destăinui lui Esteban un lucru surprinzător, care arăta în ce măsură un anumit spirit iacobin *enragé*[23] caracteristic pentru clubul cordelierilor, se manifesta din nou în sânul guvernului din Cayenne: Burnel, sprijinit pe sub mână de Directorat, avea misiunea de a trimite agenţi secreţi la Surinam, cu scopul de a pune la cale o răscoală generală a sclavilor – sub egida decretului din Pluviôse anul II – ca mai apoi să poată anexa această colonie, trădare incalificabilă, cu atât mai mult cu cât Olanda era, pentru moment, unica aliată leală pe care o avea Franţa în acea parte a lumii. În aceeaşi noapte, Esteban îl pofti pe elveţian la el în cameră, unde cinstiră cele mai alese vinuri de la han, împreună cu slujnicele Agnesse şi Scholastique, care nu aşteptară prea multe rugăminţi ca să-şi scoată

23 Turbat (în lb. franceză).

bluzele şi fustele; Hauguard, de fel scandalizat de toanele oaspeţilor săi, se dusese să se culce.

După ce dormiră zdravăn ca după chef, tânărul îşi spuse păsul lui Sieger, rugându-l să-i facă rost, cu trecerea de care se bucura, de un răvaş de drum pentru Surinam: „Acolo – îl încredinţă el cu un gest de complicitate – aş putea să aduc servicii foarte utile, ca propagandist sau agitator”. „Ai dreptate s-o ştergi de aici” – încuviinţă celălalt. „Ţara asta nu poate să-i intereseze decât pe cei care umblă după învârteli şi care se cheamă că sunt prietenii guvernului. Ori eşti politician, ori om de paie. Dumneata ai reuşit să-i câştigi simpatia lui Billaud. O să încercăm să-ţi obţinem hârtiile de care ai nevoie”... O săptămână mai târziu corabia *La Diomède,* care între timp îşi schimbase numele în *L'Italie Conquise,* ridica ancora, îndreptându-se spre colonia vecină pentru a încerca să desfacă pe piaţă (de astă dată în profitul lui Burnel), o încărcătură de mărfuri capturate în largul mării de căpitanii vaselor lui Jeannet.

În momentul când Esteban, după o aşteptare chinuitoare în atmosfera deprimantă de mizerie sordidă ce domnea la Cayenne, într-o lume a cărei istorie era în întregime urzită din jafuri, epidemii, omoruri, deportări, agonii colective – se trezi pe străzile oraşului Paramaribo, avu impresia că nimerise într-un oraş spilcuit şi împodobit ca pentru o zi mare – oraş care amintea prin anumite particularităţi de o chermesă flamandă, iar prin altele, mult mai numeroase, de o ţară tropicală unde toată lumea trăia în huzur. Un belşug şi o prisosinţă fără seamăn părea că se revărsaseră pretutindeni, pe bulevardele sădite cu portocali, tamarini şi lămâi, străjuite de case arătoase şi primitoare de lemn cu câte trei sau patru caturi, ale căror ferestre fără geamuri erau acoperite cu perdele de tul. În încăperi se lăfăiau dulapuri mari, ticsite cu tot ceea ce o viaţă chivernisită putea să adune mai bun, iar sub reţelele

apărătoarelor de ţânţari, din tul şi ele, se legănau hamacuri încăpătoare cu franjuri de fir. Pentru Esteban ieşeau iar la iveală candelabrele şi sfeşnicele cu zorzoane de sticlă, oglinzile cu ape adânci, brizbizele şi cristalele din copilăria sa. Butoaiele se rostogoleau pe rampele de încărcare; gâscanii sâsâiau în curţile pentru orătănii; surlele garnizoanei se luau la întrecere, iar sus, pe meterezele fortului Zelanda, o caraulă vestea perindarea orelor pe cadranul solar, bătând cu ciocanul într-un clopot cu un gest circular de automat. În preajma măcelăriilor în care se vindea carne de broască ţestoasă şi pulpă de berbec împănată cu usturoi, Esteban reîntâlnise prin băcănii tot felul de minunăţii pe care începuse să le uite: bere Porter, şunci vârtoase de Westfalia, somon şi ţipari afumaţi, fileuri de peşte marinat cu capere şi foi de dafin şi muştarul picant de Durham. Pe apele fluviului pluteau bărci cu prova aurită şi cu felinar la pupa, ai căror luntraşi negri, cu câte un şorţ alb încins la brâu, vâsleau printre corturi şi baldachine de mătase în culori deschise sau de catifea de Genova.

În această nouă Olandă de peste ocean viaţa pe care o duceau locuitorii ajunsese la un asemenea rafinament încât parchetele de mahon erau frecate în fiecare zi cu portocale amare, al căror suc, impregnându-se în lemn, răspândea o plăcută aromă de mirodenii. Biserica catolică, templele protestante şi luterane, sinagoga portugheză, sinagoga germană, cu clopotele şi orgele lor, cu canoanele, imnurile şi psalmodiile ce făceau să răsune sfintele locaşuri duminica şi la zile mari, la Crăciun ca şi la Sărbătoarea Marii Iertări, la Paştile evreiesc ca şi în Sâmbăta Mare, cu scripturile şi liturghiile lor, cu lumânările aurite, făcliile, sfeşnicele somptuoase aprinse la Hanukkah-Menorah se înălţau în faţa ochilor lui Esteban ca nişte simboluri ale unei toleranţe pe care omul, în anumite părţi ale lumii, se străduise să le cucerească şi să

le apere fără şovăială împotriva inchiziţiilor religioase sau politice... În timp ce mărfurile de pe vasul *L'Italie Conquise* erau descărcate şi puse în vânzare, tânărul hoinărea pe ţărmurile fluviului Surinam, care servea drept scăldătoare pentru întreg oraşul, interesându-se cât de des ancorau în port vasele nord-americane, printre care auzise că s-ar fi aflat şi o corabie uşoară cu pânze numită *Arrow.* Fără a îndrăzni să spere că şederea lui în Paramaribo s-ar putea să coincidă cu reîntoarcerea navei căpitanului Dexter – de altminterea în şase ani de zile era posibil să se fi schimbat comandantul – Esteban simţea totuşi că aventura lui se apropia de sfârşit. După plecarea goeletei franceze trebuia să rămână mai departe la Paramaribo, ca agent comercial, chipurile al guvernului din Cayenne, cu misiunea de a împărţi, acolo unde socotea că lucrul acesta ar putea să aibă un efect neîndoielnic, câteva sute de copii tipărite după decretul din Pluviôse anul II, tradus în limba olandeză şi însoţit de îndemnuri la rebeliune. Esteban de altfel şi alesese un loc unde să arunce manifestele, temeinic legate de nişte pietroaie, ca să dispară pe veci în adâncurile fluviului. Pe urmă se gândea să aştepte sosirea vreunei nave yankee care, în drum spre Baltimore sau spre Boston, ar fi făcut un popas la Santiago de Cuba sau la Havana. Între timp ar putea încerca să-şi alunge urâtul în braţele vreuneia dintre olandezele blonde, durdulii şi voluptoase, cu pielea aproape aurie între dantelele cu care îşi înveşmântau nurii, aşa cum le vedea stând la fereastră seara, după cină, ca să ia aer. Unele cântau ciupind strunele unei lăute; altele, sub cuvânt că veniseră numai aşa, în treacăt, umblau din poartă în poartă să arate prin vecini tapiseriile lucrate cu mâna lor, înfăţişând fie priveliştea nostalgică a unei străzi din Delft, fie faţada unei vestite primării reconstituite din memorie, fie o amestecătură de steme pestriţe împletite cu lalele. Esteban fusese avertizat că străinii erau îndeobşte priviţi

cu ochi buni de aceste persoane atât de îndatoritoare, care ştiau prea bine că bărbaţii lor aveau ibovnice de culoare la conacele de pe plantaţiile lor dinafara oraşului, unde obişnuiau să rămână destul de des peste noapte: *Nigra sum, sed formosa, filiae Jerusalem. Nolite me considerare quod fusca sum quia decoloravit me sol.*[24] *As*tfel de conflicte mocnite nu existau numai prin partea locului. Foarte mulţi albi, după ce îşi biruiau reticenţele din primul moment, ajungeau a se dedulci cu atâta râvnă la căldura trupurilor de negrese, încât s-ar fi zis că li se făcuse niscaiva farmece. Umblau tot felul de legende despre nu ştiu ce ierburi lăsate să dospească, nu ştiu ce droguri şi licori misterioase administrate pe ascuns ibovnicului cu pielea albă, ca să-l lege, să-l ţină ferecat, să-i paralizeze în aşa măsură voinţa încât să rămână în cele din urmă nesimţitor la iubirea oricărei femei de rasa lui. Nici nu se putea un rol mai plăcut decât să facă pe Taurul, Lebăda sau Ploaia de Aur, ceea ce era de obicei însoţit de felurite daruri: brăţări, şaluri, fuste de indian şi esenţe de flori aduse de la Paris. Albul privit de obicei cu indulgenţă de câte ori îşi făcea de cap cu câte o slugă nu-şi pierdea câtuşi de puţin prestigiul atunci când se întâmpla să se încurce cu o negresă. Şi dacă mai avea şi o prăsilă numeroasă – metişi, mulatri sau odrasle care aveau pe sfert sau numai a opta parte sânge de negru în vine – datorită acestei fecundităţi ajungea să câştige faima de patriarh viguros pe care mulţi i-o invidiau. Femeia albă, în schimb – erau destul de rare, ce-i drept, cazurile când se apropia de un bărbat de culoare – era detestată. A fi o Desdemona colonială era cel mai ingrat rol pe care putea să-l joace o femeie pe toată întinderea de pământ cuprinsă între ţinuturile locuite de natchezi şi până la Mar del

---

24 Sunt neagră, dar sunt frumoasă, fiice ale Ierusalimului. Nu vă uitaţi că sunt aşa de negricioasă, căci m-a ars soarele (Biblia, Cântarea Cântărilor).

Plata... O dată cu sosirea vasului *Amazon,* un cargobot din Baltimore care se întorcea din Rio de la Plata, se încheie şi popasul pe care Esteban îl făcuse în Paramaribo, după plecarea corăbiei *L'Italie Conquise.* În timpul şederii sale în oraş se înfruptase din farmecele unei cuconiţe ceva mai coapte, cititoare de romane care pentru dânsa erau foarte moderne, cum ar fi bunăoară *Clarisse Harlowe* şi *Pamela* de Richardson, dar cu pielea încă fragedă, mirosind totdeauna frumos, înfăinată din belşug cu pudră de orez risipită cu dărnicie, cuconiţă care îl trata cu vinuri portugheze, în timp ce soţul, din motive bine cunoscute, îşi petrecea noaptea la conacul plantaţiei Egmont... Cu vreo două ore înainte de a-şi căra bagajele pe bordul cargobotului *Amazon*, Esteban, necăjit de o mică gâlmă ce-i ieşise sub braţul stâng, trecu pe la spitalul oraşului ca să-l întrebe pe chirurgul-şef Greuber dacă nu era ceva să-i dea de gândit. După ce unse locul dureros cu un emolient, blajinul medic îl conduse până în pragul unei săli în care aşteptau nouă negri, sub paza unor străji înarmate, fumând liniştit tutunul acru şi fermentat cu miros de oţet, din nişte pipe de pământ cu ciubucul atât de tocit încât găvanul pipei ajunsese aproape de buze. Şi tânărul se cutremură aflând că era vorba de nişte sclavi acuzaţi de a se fi răzvrătit încercând să fugă de la stăpâni şi condamnaţi de Curtea de Justiţie din Surinam la amputarea piciorului stâng. Drept care, sub cuvânt că sentinţa trebuia executată în condiţii perfecte de curăţenie, după metode ştiinţifice, renunţându-se la procedeele arhaice, rămăşiţe ale unor vremuri de barbarie, ce provocau nişte suferinţe cumplite sau care puneau în pericol viaţa acuzatului, cei nouă sclavi fuseseră aduşi la cel mai bun chirurg din Paramaribo, care urma să aducă la îndeplinire, cu fierăstrăul în mână, hotărârea tribunalului. „Uneori se amputează şi braţe – îi explică doctorul Greuber – când sclavul a îndrăznit să ridice mâna asupra

stăpânului.” Apoi, întorcându-se spre cei ce aşteptau zise: „Să intre primul!” Văzând că un negru înalt şi vânjos cu o frunte voluntară se ridica liniştit de la locul lui, Esteban, mai mult mort decât viu, intră grabnic în prima cârciumă ce-i ieşi în cale şi ceru de băut ceva tare, orice ar fi fost, ca să-i treacă spaima. Şi rămase o bucată de vreme cu privirea îndreptată spre faţada spitalului, fără a-şi putea lua ochii de la o anumită fereastră închisă, zugrăvindu-şi în închipuire ceea ce se întâmpla în momentul acela înăuntru. „Suntem cele mai cumplite fiare din câte au fost făcute pe lume”, repeta în gând, clocotind indignat, furios pe sine, capabil să incendieze edificiul dacă ar fi avut vreun mijloc la îndemână…

De pe bordul vasului *Amazon,* gata să-şi înceapă călătoria în josul fluviului, purtat de curentul ce avea să-l ducă la Surinam, Esteban aruncă mai multe pachete într-o canoe pescărească, mânată de nişte vâslaşi negri: „Luaţi de citiţi! le strigă el. Iar dacă nu ştiţi carte, căutaţi pe cineva care să vi le citească.” Erau copiile după decretul din Pluviôse anul II, trase la tipar în limba olandeză, pe care acum tânărul se felicita că nu le aruncase în apă, aşa cum avusese intenţia cu câteva zile mai înainte.

VI

... Se afla în dreptul Gurilor Dragonului, în noaptea împânzită de puzderia de stele, acolo unde Marele Amiral al lui Ferdinand şi al Isabelei văzuse apa dulce învălmăşită cu apa sărată într-o încrâncenare ce dăinuia de la facerea lumii. „Cea dulce se punea împotriva celei sărate ca să nu pătrundă înăuntru, iar cea sărată împotriva celei dulci ca să nu iasă afară.” Atunci, însă, ca şi odinioară, trunchiurile groase smulse din inima pădurilor de pe uscat de viiturile ce se porneau vijelioase în luna lui august, izbite de stânci, luau drumul mării, slobozindu-se din apa dulce pentru a se răspândi în noianul celei sărate. Esteban le vedea plutind spre Trinidad, Tobago sau insulele Grenadine aşternându-se ca nişte umbre întunecate peste licăritoarele fosforescenţe, întocmai ca luntrele lungi, lungi de tot, care plecaseră cu câteva veacuri – nu prea multe – în urmă pe aceleaşi căi, în căutarea Pământului Făgăduinţei. În acea epocă de piatră – atât de recentă totuşi şi atât de actuală încă – împărăţia de miazănoapte era obsesia tuturor celor care se adunau roată, noaptea, în preajma focurilor aprinse. Cu toate astea ştiau mai nimic despre ea. Pescarii aflaseră unele zvonuri din gura altor pescari, care le auziseră de la alţi pescari din josul sau din susul apei, iar aceştia, la rândul lor, şi le însuşiseră de la alţii mai departe. Existau însă Lucrurile acelea care făcuseră un drum atât de lung, aduse prin schimburi în natură şi nenumărate călătorii pe mare, se aflau acolo, enigmatice şi solemne, cu tot misterul alcătuirii lor. Nimic altceva decât nişte pietricele – parcă avea vreo importanţă mărimea lor? – dar ale căror forme erau atât de grăitoare, aveau o asemenea privire care te înfrunta, râdeau sau se şi strâmbau în fel de fel de chipuri care mai de care mai ciudate, venite din cetăţile în inima cărora se aflau pieţe imense, băi pentru fecioare şi nemaivăzute palate. Puţin

câte puţin, tot vorbind într-una despre împărăţia de miazănoapte, oamenii simţeau cumva că dobândiseră oarecare drepturi asupra ei. Atâtea lucruri zămisliseră cuvintele transmise din generaţie în generaţie, încât acele lucruri deveniseră cu trecerea vremii un fel de patrimoniu colectiv. Lumea aceea din depărtări era un pământ-în-aşteptare, unde odată şi odată fără doar şi poate avea să se statornicească poporul ales, atunci când un semn din cer avea să-i dea de ştire că trebuie să plece. Până atunci, mulţimea se îngroşa zi de zi, sporind furnicarul omenesc ce adăsta la vărsătura Râului-fără-Sfârşit a Râului-Mamă, situată la sute de zile de drum la sud de Gurile Dragonului. Unele triburi coborâseră din creierii munţilor, părăsindu-şi aşezările în care sălăşluiau din timpuri imemoriale. Altele abandonaseră malul drept, în timp ce neamurile pădurene ieşeau la iveală din desiş pâlcuri, pâlcuri, la fiecare lună nouă, sleite de puteri, orbite de lumină după atâtea luni de zile în care pribegiseră prin întunecimea verzuie a codrilor, ţinând malul apelor, ocolind smârcurile... Zăbava însă se prelungea. Isprava era copleşitor de mare şi mult prea lung drumul pe care-l aveau de străbătut, pentru ca să se poată hotărî chiar aşa cu una, cu două, căpeteniile lor. Copiii şi nepoţii creşteau, iar ei stăruiau încă pe loc, foindu-se fără nicio treabă, sporovăind iarăşi şi iarăşi despre aceleaşi minunăţii, privind lucrurile misterioase ce creşteau tot mai mult în ochii lor, cu fiece zi de aşteptare. Şi iată că într-o seară, sortită să rămână de pomină, o fulgerătură de foc săgetă cu un şuierat asurzitor bolta cerească, îndreptându-se spre ţelul pe care cu mult înainte oamenii şi-l statorniciseră în năzuinţa lor de a atinge limanul împărăţiei de miazănoapte. Şi ordia se puse atunci în mişcare, împărţită în sute de cete războinice, cotropind cuprinsurile străine. Toată partea bărbătească a celorlalte popoare era secerată fără milă; numai femeile erau cruţate pentru ca stirpea cuceritorilor să se poată prăsi. Şi astfel

se alcătuiră două graiuri; acela al părţii femeieşti, pentru rosturile bucătăriei şi ale facerii şi graiul bărbătesc, grai de viteji, a cărui cunoaştere era privită ca un privilegiu mai presus de orice. Şi merseră aşa preţ de un veac prin păduri, peste plaiuri, prin defileuri, până ce la un moment dat cotropitorii se treziră în faţa mării. Aflaseră că seminţiile celelalte, prinzând de ştire despre năprasnica înaintare a celor din Sud, se strămutaseră pe nişte insule undeva departe, deşi nu chiar la capătul lumii, dincolo de zare. O seamă de lucruri proaspăt găsite, aidoma celor pe care le ştiau dinainte, arătau că drumul spre insule era poate cel mai prielnic pentru a răzbate spre împărăţia de miazănoapte. Şi cum timpul nu însemna nimic faţă de obsesia Pământului-în-Aşteptare, unde trebuiau să ajungă cu orice preţ, oamenii poposiră, o bucată de vreme, pentru a se deprinde cu meşteşugul navigaţiei. Pirogele sparte, părăsite pe plajă, slujiră drept model pentru luntrele pe care cotropitorii le scobiră din trunchiuri de copaci. Cum însă aveau de înfruntat distanţe mari, începură a le meşteri din ce în ce mai lungi şi mai zvelte, puternic întărite, cu botul înalt şi tăios, în care puteau să încapă până la şaizeci de oameni. Şi într-o bună zi, strănepoţii celor care deschiseseră drumul migraţiunii terestre, făcură începutul migraţiunii maritime, pornind cu bărcile cârduri, cârduri, să descopere insulele. Nu avură de furcă prea mult ca să străbată strâmtorile, să evite curenţii şi să treacă de pe un ţărm pe altul, nimicind locuitorii – paşnici agricultori şi pescari ce nu aveau niciun fel de pricepere în meşteşugul războiului. Marinarii înaintau, luând insulele în şir, din ce în ce mai iscusiţi şi mai îndrăzneţi, deprinşi acum să se orienteze după poziţia aştrilor.

Pe măsură ce înaintau, vedeau ridicându-se în faţa lor turnurile, palatele, pieţele vaste ale împărăţiei de miazănoapte. O simţeau apropiindu-se o dată cu insulele ale căror cuprinsuri se desfăşurau din ce în ce mai întinse

şi mai îmbelşugate, brăzdate de munţi tot mai înalţi. Încă trei insule, încă două, poate chiar numai una singură – fiindcă socoteala se făcea pe insule – şi aveau să pună piciorul, în sfârşit, pe Pământul-în-Aşteptare. Avangărzile de altfel şi debarcaseră pe cea mai mare dintre toate – poate ultima etapă. De astă dată minunile ce trebuiau să se arate nu erau hărăzite a desfăta doar pe nepoţii năvălitorilor. Cei de azi chiar aveau să le vadă cu ochii lor. Numai la gândul acesta luntraşii se opinteau mai spornic şi vâslele se cufundau, şiraguri, şiraguri în mare, mânuite de braţele lor nerăbdătoare.

Iată însă că în zare începuseră să mijească nişte mogâldeţe ciudate, ce nu semănau cu nimic din cele ştiute de ei, cu nişte alveole de o parte şi de alta şi nişte arbori foarte înalţi purtând bucăţi mari de pânză ce se umflau ori fluturau în bătaia vântului, ca nişte semne cu totul necunoscute. Cotropitorii se ciocneau de alţi cotropitori, nebănuiţi, neaşteptaţi, veniţi cine ştie de unde, care picaseră numai bine ca să spulbere un vis dezmierdat veacuri întregi. Acum Marea Migraţiune nu mai avea niciun rost: împărăţia de miazănoapte avea să treacă în mâinile unor oameni la care nimeni nu se aştepta. Cuprinşi de o furie viscerală, caraibii luau cu asalt uriaşele nave, minunând prin îndrăzneala lor pe cei care le apărau. Se căţărau pe borduri, atacând cu o înverşunată disperare, de neînţeles pentru noii-veniţi. Două ere istorice cu neputinţă de împăcat se înfruntau într-o luptă neîmpăcată, în care omul totemurilor dădea piept cu omul teologiei. Pentru că, dintr-odată, arhipelagul în litigiu devenise un arhipelag teologic. Insulele îşi schimbau identitatea, integrându-se într-un auto sacramental ce se desfăşura pe scena marelui teatru a lumii. Prima insulă pe care o întâlnise în cale cotropitorul venit de pe un continent mai presus de închipuirea băştinaşilor din partea locului primise numele lui Cristos, în ziua când cea dintâi cruce, întocmită din

crengi, fusese împlântată pe ţărmul său. Cea de-a doua purta hramul Născătoarei de Dumnezeu, fiind botezată Santa Maria de la Concepción. Treptat, treptat Antilele se transformau într-un imens vitraliu, scăldat în lumină, în care ctitorii erau înfăţişaţi sub chipul *Fernandinei* şi al *Isabelei,* iar apostolul Toma, Ioan Botezătorul, Sfânta Lucia, Sfântul Martin, Sfânta Fecioară din Guadelupa şi supremele reprezentări ale Treimii se aflau rânduiţi la locurile cuvenite, în timp ce oraşele Navidad, Santiago şi Santo-Domingo începeau să se înfiripe, profilându-se pe fondul azuriu, împestriţat cu alb de labirintul celor Unsprezece Mii de Fecioare, nenumărate ca şi aştrii risipiţi pe Campus Stellae. Făcând un salt peste milenii, această nouă Mare Mediterană devenea moştenitoarea celeilalte Mediterane, primind, o dată cu grâul şi cu limba latină, cu vinul şi cu Vulgata, pecetea simbolurilor creştine. Şi astfel locuitorii Insulelor Caraibe erau sortiţi să nu ajungă niciodată în împărăţia mayaşilor, jefuiţi de ceea ce li se cuvenea şi răniţi de moarte, seminţia lor trebuind să fie oprită în loc tocmai în momentul culminant al străduinţelor ei seculare. Şi din marea migraţiune zădărnicită, care îşi va fi avut obârşia pare-se pe malul stâng al fluviului Amazoanelor, cam prin cel de-al XIII-lea veac, după cronologia *celorlalţi,* valabilă doar pentru ei, singurele vestigii concrete rămase pe plajă şi ţărmuri aveau să fie doar petroglifele caraibe – jaloane ale unei epoci niciodată scrise – cu chipurile lor zgâriate, ori săpate în piatră, ca nişte orgolioase embleme solare… Esteban se afla în dreptul Gurilor Dragonului în zorii încă înstelaţi, acolo unde Marele Amiral văzuse apa dulce învălmăşită cu apa sărată, într-o încrâncenare ce dăinuia de la facerea lumii. „Cea dulce se punea împotriva celei sărate ca să nu pătrundă înăuntru, iar cea sărata împotriva celei dulci ca să nu iasă afară.” Dar apa aceea dulce, atât de îmbelşugată, nu putea să-şi aibă obârşia decât undeva pe

întinsul nemărginit al uscatului sau, ceea ce era mult mai verosimil pentru cei care încă mai credeau în existenţa monştrilor catalogaţi de Isidor din Sevilla, în paradisul terestru. Şi acel paradis terestru cu nesecatele-i izvoare ce hrăneau cele mai mari fluvii din lume era situat de cartografii în cele mai diverse locuri din Asia şi de pe continentul african. Gustând aşadar din apa pe care plutea corabia sa şi găsind-o „din ce în ce mai dulce şi mai gustoasă”, Amiralul, care cutreierase mările în lung şi-n lat, chibzui că fluviul ce o purta spre mare nu putea să izvorască decât de la rădăcina Arborelui Vieţii. Gândul acesta fulgerător îl făcu să pună în cumpănă textele clasice: „Nu găsesc nicăieri şi nici nu mi-a fost dat a citi vreodată în scripturile latineşti sau greceşti ceva care să-mi arate fără greş locul unde se află în lume raiul pământesc, după cum tot aşa nu l-am văzut însemnat pe niciun mapamond”. Şi de vreme ce Venerabilul Bede, şi sfântul Ambrozie şi Duns Scot erau de părere că paradisul terestru s-ar fi aflat în Orient, unde cei porniţi din Europa credeau cu tot dinadinsul că ajunseseră navigând paralel cu soarele şi nu împotriva lui, era limpede ca lumina zilei că insula spaniolă, numită Santo-Domingo nu putea fi decât Tarsis, decât Caethia, decât Ofir, Ofar şi Cipango – adică toate insulele sau tărâmurile pomenite de cei din vechime şi care fuseseră greşit situate până atunci într-un univers ţărmurit de Spania, aşa cum fusese întreaga peninsulă datorită recuceritorilor ei. Sosiseră în sfârşit acei „ani îndepărtaţi” vestiţi de Seneca, ani „în care marea oceanică va slobozi legăturile lucrurilor şi un tărâm întins se va deschide în faţa oamenilor; şi un nou năier, aidoma celui care l-a călăuzit odinioară pe Iason, va descoperi, o lume nouă; şi atunci insula Thule nu va mai fi cel din urmă tărâm”. Descoperirea căpăta dintr-o dată o gigantică dimensiune teologică. Călătoria aceasta spre golful Perlelor din marginea Pământului Făgăduinţei era

însemnată şi subliniată cu o trăsătură de foc în cartea proorocirilor lui Isaia. Totodată se adeverea prevestirea Abatelui Ioachim Calabrezul care mărturisea că omul sortit să ridice din nou lăcaşul de pe Muntele Sion avea să purceadă din Spania. Lumea era plăsmuită ca un sân de femeie din gurguiul căruia creştea Arborele Vieţii. Şi acum se ştia că din nesecatele-i izvoare atât de îmbelşugate, încât puteau să potolească setea tuturor vieţuitoarelor de pe faţa pământului, se despletea nu numai Gangele, Tigrul şi Eufratul, dar şi Orinoco, făgaşul vânjoaselor trunchiuri de copaci ce coborau spre mare şi că la obârşia acestuia din urmă s-ar fi descoperit, în sfârşit, după o atât de îndelungată zăbavă – aici la îndemână, uşor accesibil, gata să se dezvăluie în toată splendoarea lui – paradisul terestru. Şi în faţa Gurilor Dragonului, cu undele-i limpezite de razele răsăritului de soare, Amiralul putea să-şi trâmbiţeze bucuria fremătătoare, acum că desluşise în fine lupta seculară în care apele dulci se înfruntau cu cele sărate: „Aşadar, regele şi regina şi principii şi toată suflarea de sub schiptrul lor să înalţe slavă Mântuitorului nostru Isus Cristos care ne-a dăruit, o atât de strălucită biruinţă. Preoţii să purceadă cu alai şi să se prăznuiască sărbători cu mare fală; să se împodobească sfintele lăcaşuri cu ramuri înverzite şi cu flori; fie ca Domnul nostru Cristos să se bucure pe pământ precum se bucură în ceruri, văzând apropiata izbăvire a unor neamuri sortite până acum pierzaniei.” Aurul ce se găsea cu prisosinţă pe aceste meleaguri avea să pună capăt abjectei servituţi la care fusese supus omul pe continentul european atât de sărac în aur. Cuvintele proorocilor se împlineau şi se adevereau prezicerile celor din vechime ca şi inspiratele străfulgerări ale teologilor. Veşnica încrâncenare a apelor, în acea parte a lumii, le dădea de ştire că fusese descoperit, în cele din urmă, după o chinuită aşteptare de câteva secole, Pământul Făgăduinţei… Esteban se afla deci

la Gurile Dragonului, acolo unde se înmormântaseră, înghiţite de valuri, atâtea expediţii care părăsiseră apele sărate pentru cele dulci, în căutarea Pământului Făgăduinţei, fantomaticul pământ în veşnică mişcare – atâta de nestatornic şi de fantomatic încât în cele din urmă se mistuise de-a pururi, dincolo de îngheţata oglindă a lacurilor Patagoniei. Şi cum şedea aşa, sprijinit de balustrada vasului *Amazon*, în faţa coastei stâncoase şi împădurite, se gândea că priveliştea aceea nu se schimbase întru nimic de când o contemplase Marele Amiral, trimisul Isabelei şi al lui Ferdinand, atunci ca şi acum stăruind asupra ei mitul Pământului Făgăduinţei. Cu toate că, ce-i drept, îşi modificase caracterul, după culoarea fiecărui secol, pentru a răspunde unor dorinţe mereu primenite, mitul rămăsese acelaşi; era, trebuia să fie, nu se putea să nu existe în prezent – în oricare prezent – o lume mai bună. Caraibii îşi imaginaseră în felul lor o lume mai bună, după cum şi-o închipuise, la rândul său, în forfota învolburată a undelor de la Gurile Dragonului, iluminat, transfigurat de gustul apei venite din adâncul continentului, Marele Amiral, trimisul Isabelei şi al lui Ferdinand. Portughezii năzuiseră la regatul minunat al Părintelui Juan, aşa cum probabil năzuiseră câteodată la ţara belşugului copiii plaiurilor castiliene după ce îmbucau câte un codru de pâine întins în ulei cu usturoi. O lume mai bună găsiseră enciclopediştii în orânduirile vechilor incaşi, după cum o lume mai bună păreau să întruchipeze Statele Unite, atunci când Europa fusese vizitată de ambasadorii lor fără perucă, încălţaţi cu pantofi cu catarame, obişnuiţi a vorbi simplu şi fără ocolişuri, şi care împărţeau binecuvântări în numele libertăţii. Şi nu era mult de când Esteban plecase la rândul său spre o lume mai bună, atras de uriaşa coloană de foc ce părea că se înalţă spre Orient. Ca să se înapoieze acum după o călătorie fără folos, copleşit de o cumplită oboseală, căutând în zadar o

uşurare în amintirea vreunei peripeţii plăcute care să-i aducă un zâmbet pe buze. Pe măsură ce se perindau zilele petrecute pe mare, tot ceea ce-i fusese dat să trăiască i se înfăţişa ca un coşmar stăruitor – coşmar urzit din incendii, persecuţii şi osânde – vestit de profeţiile lui Cazotte[25], cu cămilele lui ce vărsau pe gură ogari, şi de numeroşii prezicători ai veacului de apoi care se înmulţiseră peste măsură în secolul acela atât de vast, încât evenimentele petrecute în sânul lui s-ar fi putut desfăşura de-a lungul câtorva sute de ani. Culorile, sunetele, cuvintele care-i mai stăruiau încă în minte îi făceau rău, stârnindu-i o nelinişte profundă, aidoma celei pe care o provoacă într-o anumită parte a pieptului, acolo unde frământările sufleteşti se concretizează în pulsaţii şi aritmii viscerale, ultimele zvâcniri ale unei boli ce ar fi putut să fie fatală. Întâmplările lăsate în urmă şi care ieşeau acum la iveală dintr-un vălmăşag de neguri şi dintr-un clocot asurzitor, în ropot de tobe şi horcăieli, în ţipete şi cazne, se asociau în mintea sa cu imaginea unui cutremur, a unei convulsii colective, a unor dezlănţuiri rituale... „Am trăit printre barbari, îi spuse Esteban Sofíei, în clipa când se deschise în faţa lui, scârţâind din balamale, poarta grea a casei familiale, ce se ridica, la fel ca odinioară, în colţul străzii cu podoaba atât de caracteristică a zăbrelelor înalte, vopsite în alb.

---

25 *Jacques Cazotte* (1719–1792), scriitor francez. Manifestându-şi ostilitatea faţă de Revoluţie a fost decapitat. Aşa-zisa *Profeţie a lui Cazotte* asupra evenimentelor revoluţionare a fost o lucrare care i s-a atribuit postum, fără a-i aparţine însă.

PARTEA A CINCEA

I

Cu sau fără dreptate
Goya

Tu! – exclamase Sofía pomenindu-se faţă în faţă cu vlăjganul acela cu mâinile aspre, ars de soare, care îşi purta ca marinarii calabalâcul, mult-puţin cât avea, într-o desagă din pânză de vele, aruncată peste umăr. „Tu!” Şi-l săruta cu foc pe obrajii ţepoşi, pe frunte, pe gât. „Tu!” spunea Esteban, încremenit de uimire, uluit de femeia pe care, o ţinea în braţe acum, femeie în toată puterea cuvântului, atât de împlinită la trup şi atât de diferită totodată de fetişcana cu şolduri strâmte a cărei imagine o păstrase în gând, atât de diferită de aceea care fusese prea mult pentru el o tânără măicuţă ca să mai poată fi şi verişoara sa, prea copilă ca să fie femeie; tovarăşa lui de joacă, o făptură asexuată, care îi uşura suferinţele când avea câte o criză, aşa cum fusese pentru el Sofía odinioară. Privea acum în jur redescoperind fiece lucru, totul, dar cu sentimentul neîmpăcat că nu era decât un străin. El, care visa de atâta timp la clipa când avea să se întoarcă iarăşi acasă, nu simţea acum fiorul aşteptat. Lucrurile pe care le cunoştea – şi le cunoştea prea bine – i se păreau acum străine, fără să poată stabili din nou contactul cu ele. Aici se afla harpa de altădată, sub tapiţeriile cu cacatoeşi, inorogi şi ogari; dincolo oglinzile mari, cu marginile şlefuite, şi oglinda de Veneţia, cu florile-i nebuloase; ceva mai departe, biblioteca, în care acum cărţile şedeau frumos orânduite în rafturi. Urmat de Sofía, Esteban trecu în sufrageria cu dulapuri încăpătoare şi naturi moarte neguroase înfăţişând fazani şi iepuri printre fructe. Se

îndreptă apoi spre odaia din vecinătatea bucătăriilor în care locuise din copilărie. „Stai puţin s-aduc cheia”, spuse Sofía. (Esteban îşi aminti atunci că, în casele bătrâneşti din partea locului, camerele morţilor erau, după datină, pe veci încuiate cu cheia.) Când uşa se deschise, tânărul se trezi în faţa unui vălmăşag colbuit de marionete şi aparate de fizică, lăsate vraişte pe podea, pe fotolii, pe patul de fier care fusese atâta timp patul său de suferinţă. Montgolfiera decolorată mai atârna şi acum de frânghie; pe scena teatrului de păpuşi stăruia încă decorul unui port mediteranean, pregătit parcă pentru un spectacol cu *Vicleniile lui Scapin.* Jur împrejurul orchestrei de maimuţe, zăceau aruncate buteliile de Leyda sparte, barometrele şi vasele comunicante, din zilele de demult. Şi deodată, întâlnirea aceea cu propria lui copilărie – sau cu o adolescenţă infantilă, ceea ce era acelaşi lucru – încovoie umerii lui Esteban, podidit de un plâns cu sughiţuri. Şi plânse aşa o bucată de vreme cu capul în poala Sofíei, ca odinioară în copilărie, când îi mărturisea frământările sale de bolnav a cărui viaţă părea să fie ratată. Se statorniceau din nou legături uitate. Unele lucruri începuseră iar să-i vorbească. În drum spre salon, la întoarcere, trecură prin vestibulul cu tablouri. Arlechinii însufleţeau ca şi mai înainte carnavalurile şi călătoriile spre Citera; atemporale şi frumoase, naturile moarte înfăţişau aceleaşi oale şi fructiere, aceleaşi două mere, aceeaşi bucată de pâine şi acelaşi fir de praz, zugrăvite de nu ştiu care imitator al lui Chardrin, alături de imaginea pieţei monumentale şi pustii, care amintea destul de mult prin factura sa „fără aer” – fără densitate atmosferică – de stilul lui Jean-Antoine Caron. Personajele fantastice ale lui Hoggart rămăseseră la locul lor, urmate de *Tăierea capului sfântului Dionisie,* ale cărei culori, în loc să se şteargă în bătaia luminii puternice a tropicelor, căpătaseră parcă o strălucire nemaipomenită. „L-am restaurat şi l-am vernisat de

curând”, îi explică Sofía. „Văd şi eu” – spuse Esteban. „Sângele pare proaspăt.” Ceva mai încolo, însă, unde spânzurau mai înainte nişte peisaje reprezentând fie secerişul, fie culesuri de vii, se aflau acum nişte picturi noi, într-o manieră rigidă şi rece ce ilustrau edificatoare episoade din istoria antică, violuri şi scene de judecată, ca atâtea şi atâtea altele pe care Esteban le văzuse în ultimii săi ani petrecuţi în Franţa. „De abia acum au ajuns aici marafeturile astea?” întrebă el. „Este o artă foarte gustată în momentul de faţă, spuse Sofía. „E ceva mai mult decât o simplă îmbinare de culori; are idei; îţi arată exemple, te face să gândeşti.” Esteban se opri brusc, zguduit până în adâncul inimii, în faţa *Exploziei într-o catedrală* a maestrului napolitan anonim.

Era ca o prefigurare a unor evenimente atât de cunoscute, încât se simţea buimăcit de puhoiul interpretărilor pe care le prilejuia această pânză profetică, antipicturală, străină de orice şcoală, care nu se ştie prin ce misterios hazard ajunsese acolo, în casă. Dacă acea catedrală, potrivit învăţămintelor ce-i fuseseră împărtăşite odinioară, era reprezentarea – chivotul şi tabernacolul – propriei sale fiinţe, o explozie se produsese în ea, fără îndoială, cu toate că întârziată şi lentă, distrugând altare, simboluri şi odoare pentru care avea veneraţie. Iar dacă înfăţişa epoca în care trăia, o explozie formidabilă făcuse într-adevăr să se surpe zidurile principale, îngropând sub o avalanşă de dărâmături chiar pe cei care poate construiseră maşina infernală. Dacă însă catedrala era biserica creştină, Esteban observa că un şir de coloane puternice rămăseseră în picioare, în faţa altui şir care, fărâmat în bucăţi, se prăbuşea în acea apocaliptică imagine, ca un simbol al rezistenţei, al continuităţii şi al viitoarei reconstruiri, după vremurile de urgie, bântuite de stele prevestitoare de nenorociri. „Totdeauna ţi-a plăcut să te uiţi la tabloul ăsta” – constată Sofía. „Şi când te

gândeşti că mie mi se pare atât de absurd şi dezolant!” „Dezolant şi absurd în momentul de faţă”, spuse Esteban. Şi amintindu-şi, deodată, că mai avea şi un văr, întrebă unde era Carlos. „A plecat dis-de-dimineaţă la câmp cu bărbatul meu” – răspunse Sofía. „Au să se întoarcă ceva mai târziu.” Şi rămase nedumerită în faţa expresiei de stupoare, de uimire îndurerată ce se întipări pe figura lui Esteban. Luând un ton flecar şi, indiferent, tânăra începu să-i povestească cu risipă de cuvinte, ceea ce era un lucru cu totul neobişnuit din partea ei, cum se căsătorise cu un an mai înainte cu cel care devenise între timp asociatul lui Carlos în negoţ, şi arătă spre uşa cu un singur canat, ce răspundea în aripa cealaltă a casei, şi care rămăsese aşa cum o ştia, înfundată, lângă stratul de flori străjuit de cele două trunchiuri de palmier, ca de nişte coloane străine de restul arhitecturii. Descotorosindu-se de Don Cosma, după ce se liniştise agitaţia antifrancmasonică, ce, până la urmă, fusese numai o simplă ameninţare, Carlos se gândise să se întovărăşească cu cineva care, în schimbul unei participaţii destul de însemnate la câştiguri, să aducă drept capital puterea lui de muncă şi mai ales priceperea în comerţ, ceea ce îi lipsea. Astfel, dăduse peste un om capabil şi foarte versat în afaceri, pe care-l cunoscuse la lojă. „La lojă?”, se miră Esteban. „Lasă-mă să vorbesc K, spuse Sofía, continuând panegiricul aceluia care, în scurtă vreme după ce începuse să se ocupe de negoţul lor, îl pusese de-a binelea pe picioare şi, folosindu-se de uluitoarea prosperitate ce se revărsa asupra ţării, întreise şi împătrise veniturile magazinului. „Acum eşti bogat!” – îi strigase ea lui Esteban cu obrajii îmbujoraţi de entuziasm. „Nici nu ştii ce bogat eşti! Şi asta i-o datorăm – şi tu şi eu, noi toţi numai lui Jorge. Ne-am căsătorit acum un an. Bunicii lui erau irlandezi. E ceva rudă cu familia O’Farril.” Esteban se simţi stingherit că Sofía insista asupra acestei legături cu una dintre cele mai vechi şi mai bogate familii

de pe insulă: „Acum probabil vă ţineţi numai de petreceri?” întrebă el nemulţumit. „Nu fi dobitoc! Nu s-a schimbat nimic. Jorge este ca şi noi. Să vezi ce bine ai să te înţelegi cu el.” Şi începu să-i vorbească despre mulţumirea clipei de faţă, despre bucuria pe care o simţea făcând un bărbat fericit, despre încrederea şi liniştea hărăzite femeii care ştie că are un tovarăş de viaţă. Şi ca şi cum ar fi dorit să i se ierte o trădare, adăugă: „Voi sunteţi bărbaţi. O să aveţi fiecare căminul vostru. Nu te uita aşa la mine. Ţi-am spus doar că totul a rămas la fel ca înainte.” Bărbatul care se uita la el însă, avea o imensă tristeţe în priviri. În ruptul capului n-ar fi crezut c-o să audă vreodată din gura Sofíei un asemenea pomelnic de locuri comune la îndemâna ei: „să faci fericirea unui bărbat”; „încrederea pe care o simte femeia când ştie că are un tovarăş de viaţă”. Era îngrozitor să te gândeşti că un al doilea creier, situat în matrice, formula ideile rostite acum de Sofía, al cărei nume atribuia femeii menite să-l poarte o „înţelepciune surâzătoare”, o ştiinţă plină de seninătate. În închipuirea lui Esteban numele de Sofía se înfăţişase întotdeauna umbrit de uriaşa cupolă a Bizanţului; străjuit de ramurile Arborelui Vieţii şi înconjurat de arhonţi, în reprezentarea marelui mister al femeii neprihănite. Şi acum, fusese de ajuns o mulţumire ascunsă, prilejuită de o sarcină incipientă – bucuria de a constata că sângele izvorât din adâncul fiinţei pentru prima oară de când ieşise din epoca pubertăţii încetase să se mai risipească – pentru ca sora mai mare, tânăra măicuţă, pura esenţă feminină de odinioară, să devină o bună soţie, consecventă şi cumpătată, cu spiritul în întregime preocupat de pântecul ocrotit cu grijă de viitoarea bunăstare a rodului zămislit, mândră de faptul că soţul ei se înrudea cu o oligarhie care ajunsese să se îmbogăţească de pe urma exploatării seculare a cine ştie câtor generaţii de negri. Dacă se simţise străin întorcându-se din nou la *el* acasă, Esteban se simţea şi mai străin

acum, în faţa femeii, doamna şi stăpâna aceleiaşi case – aşa cum avusese ocazia să constate din primul moment – în care totul era prea cu socoteală aşezat pentru gustul lui, prea curat, prea ferit de orice lovituri şi stricăciuni. „Miroase a irlandez aici”, îşi spuse Esteban, cerând voie (da, chiar aşa, „cerând voie”) să facă o baie; din obişnuinţă, Sofía intră cu el în baie şi tot vorbind de una, de alta, uită să mai plece până când Esteban rămase numai în chiloţi. „Ce faci atâtea fasoane, crezi că n-am mai văzut un bărbat dezbrăcat?”, spuse ea, aruncându-i un săpun de Castilla pe deasupra paravanului. Prânziră singuri, după ce Esteban dădu mai întâi o raită pe la bucătărie şi cămară, şi îmbrăţişă pe Rosaura şi pe Remigio, emoţionaţi şi bucuroşi din cale-afară; amândoi erau la fel cum îi lăsase: ea, tot atât de nostimă ca şi mai înainte, el, purtând aceeaşi vârstă nedefinită a negrului sortit să trăiască o sută de ani în împărăţia lumii acesteia. Vorbiră puţin şi numai nimicuri, mulţumindu-se mai mult să se privească: aveau atâtea lucruri să-şi spună încât niciunul nu se hotăra să-şi deschidă inima.

Esteban amintise doar în treacăt de locurile prin care colindase, fără să dea prea multe amănunte. Dacă s-ar fi înfiripat din nou atmosfera de intimitate pe care o absenţă îndelungată o împrăştiase, şi ar fi început să i se mărturisească, ar fi avut nevoie de ore, de zile întregi, ca să-i împărtăşească toate experienţele lui din timpul anilor zbuciumaţi în care trăise în afara legii. Acum însă, când se uita în urmă, anii aceia parcă trecuseră ca un vis. Oricât de scurţi i se păreau acum, erau totuşi unele lucruri, mai cu seamă unele cărţi, care în vremea asta apucaseră să îmbătrânească peste măsură. O întâlnire cu abatele Raynal, pe care-l descoperi într-unul din rafturile bibliotecii, îi aduse un zâmbet pe buze. Baronul de Holbach, Marmontel, cu incaşii săi de operă comică, Voltaire ale cărui tragedii fuseseră atât de actuale, atât de

subversiv actuale abia cu zece ani în urmă, acum i se păreau cu totul în afara vremii, ceva atât de învechit, de perimat, pe cât putea fi bunăoară acum un tratat de farmacopee din secolul al XIV-lea. *Contractul social* însă îi făcea impresia unui lucru şi mai anacronic şi mai depăşit, micşorat în chip uluitor de evenimente, ştirbit, fisurat. Deschise exemplarul, ale cărui file erau presărate cu interjecţii admirative, cu diferite comentarii şi însemnări făcute cu mâna sa – mâna sa de odinioară. „Îţi mai aduci aminte?” – îl întrebă Sofía, lăsându-şi capul pe umărul său. „Înainte nu înţelegeam nimic. Acum parcă mi s-a luminat mintea.” Se urcară amândoi la etaj. Esteban se opri în faţa priveliştii ce dezvăluia o intimitate împărtăşită cu un necunoscut, privind acel spaţios, şi totuşi prea îngust după părerea lui „pat matrimonial”; noptierele de la căpătâiul fiecăruia, împestriţate cu cărţi felurit legate; papucii de saftian, aşezaţi lângă cei ai Sofíei. Se simţi din nou ca un străin. Şi cu toate că Sofía stăruia să-i facă patul în camera de alături, unde se afla biroul lui Jorge, în care însă Jorge aproape că nu intra niciodată, Esteban intră în camera lui de odinioară şi, punând într-un colţ claie peste grămadă aparatele de fizică, cutiile cu muzicuţă şi marionetele, agăţă hamacul pe care-l adusese cu el de cele două inele fixate în perete: aceleaşi inele sortite cândva să ţină suspendat cearşaful, răsucit în chip de frânghie, pe care îşi odihnea capul în timpul crizelor sale de astmă. Sofía îşi aminti să-l întrebe deodată ce mai face Victor Hugues. „Te rog să nu-mi pomeneşti niciodată de el” – spuse Esteban, scotocind în desaga lui de marinar. „Mi-a dat o scrisoare pentru tine. E un monstru acum.” Şi vârând câteva monede în buzunar, ieşi în stradă. Era nerăbdător să respire aerul unui oraş care, din momentul când coborâse pe ţărm i se păruse grozav de schimbat. După câţiva paşi ajunse în faţa catedralei, cu antablamentul ei sobru din calcar maritim – care se remarca prin structura lui decorativă înainte chiar

de a încăpea pe mâna cioplitorilor – împodobită, dar nu excesiv, cu sinuozităţile unui baroc moderat. Lăcaşul acela, înconjurat de palate cu grilaje şi balcoane, arăta în ce măsură evoluaseră gusturile celor care conduceau destinele arhitectonice ale oraşului. Hoinări aşa până pe înserat pe strada Cănţălariilor, pe strada Inchizitorului, a Negustorilor, din piaţa lui Cristos o apucă spre biserica Sfântului Duh, din întineritul bulevard Paula ieşi în piaţa mare sub al cărei arcade se plimbau, în amurg, sporovăind zgomotos, grupuri, grupuri de oameni care n-aveau altceva de făcut. O droaie de gură-cască se înghesuiau sub ferestrele unei case din care se revărsau sunetele unui pian de curând adus din Europa. Bărbierii zdrăngăneau din ghitare în pragul prăvăliilor. În curtea unei case trecătorii puteau privi spectacolul iluzoriu al unei scăfârlii vorbitoare. Prostituându-se pentru a spori veniturile cine ştie cărei doamne cucernice şi cât se poate de onorabile – cazul era, destul de frecvent în oraş – două sclave nostime îl îmbiară să vină cu ele. Esteban cântări în palmă monedele pe care le luase de acasă şi intră cu amândouă în penumbra unei şandramale dubioase… Era noapte când se întoarse acasă. Carlos se repezi să-l îmbrăţişeze. Nu se schimbase prea mult. Părea ceva mai matur, ceva mai sigur pe sine şi poate ceva mai gras ca înainte: „Noi, ăştia, comercianţii, sedentari cum suntem…”, spuse el râzând. În momentul acela veni şi Sofía să-şi prezinte soţul: un bărbat zvelt, căruia i-ai fi dat douăzeci şi cinci de ani, deşi avea treizeci şi trei împliniţi, al cărui chip cu trăsături fine şi distinse, cu o frunte înaltă şi luminoasă şi cu o gură senzuală, deşi puţin cam rece şi dispreţuitoare, era într-adevăr frumos. Esteban, care se temuse să n-o vadă alături de un practician de birou, scund, guraliv şi superficial, rămase plăcut impresionat de înfăţişarea respectivului soţ; observă totuşi că în ţinuta lui, în felul său de a fi şi-n îmbrăcămintea sa căuta să păstreze o seriozitate plină de

condescendenţă, un aer distant şi politicos totodată, umbrit de o uşoară melancolie care, împreună cu preferinţa manifestată pentru costumele de culoare închisă, gulerele late şi moi şi pieptănătura aparent neîngrijită, constituia o trăsătură caracteristică destul de recentă a tinerilor care, în ultima vreme erau trimişi să-şi facă educaţia în Germania sau, în cazul de faţă, în Anglia. „N-o să-mi spui că nu-i frumos”, gunguri Sofía cu un glas întrebător, privindu-şi soţul cu o duioasă admiraţie... În seara aceea stăpâna casei făcuse o adevărată risipă de candelabre şi de tacâmuri de argint în cinstea familiei pentru prima oară reunite din nou în jurul cinei. „Cum văd aţi tăiat viţelul cel gras”, glumi Esteban, văzând cum se perindă tăvile cu păsări, care mai de care mai gustos pregătite, ca şi cele mai savante sosuri care îi aminteau de ospeţele lor de odinioară când, aşezaţi la masă în aceeaşi sufragerie, cei trei adolescenţi căutau să-şi închipuie că se află în palatul de la Potsdam, la băile Karisbad, sau în interiorul nu ştiu cărui palat rococo din împrejurimile unei Viene imaginare. Sofía îi lămuri că toate păsările în aspic, pastele cu carne, umpluturile cu trufe stropite cu vin de Xeres fuseseră anume făcute pentru noul-venit care, dat fiind că trăise o bună bucată de vreme în Europa, trebuia să aibă gusturi grozav de rafinate şi ştia să aprecieze asemenea delicatese. Esteban însă, după ce îşi cercetă amintirile, se văzu nevoit să mărturisească – lucru de care nu-şi dăduse încă seama până atunci – că surpriza uluitoare pe care o încercau la început în faţa focurilor de artificii ale unei bucătării mult prea bogate în arome, în nuanţe, în subtile onctuozităţi, în amestecuri de ierburi şi mirodenii, lăsând în gură un vag buchet de esenţe, nu ţinuse decât foarte puţin. Poate, pentru că fusese nevoit să se obişnuiască, luni de zile, cu ardeii iuţi, cu batogul şi fripturile împănate cu usturoi ale bucătăriei basce, începuse să-i placă mâncărurile rustice şi mărinăreşti,

preferând gustul bucatelor simple cu care se împăca mult mai bine decât cu sosurile – „terciuri” – cum le numea el, cu un vădit dispreţ. Şi făcea elogiul guliei bine mirositoare şi curate, coapte în spuză; al bananei verzi, rumenite în ulei; al mugurilor de palmier, acel prodigios sparanghel al înălţimilor, care conţinea esenţa unui arbore întreg; al afumăturilor de broască ţestoasă şi de porc mistreţ; al ariciului de mare şi al stridiei de manglider; al proaspătului gazpacho[26] cu biscuiţi de campanie şi al crabului pitic pe care-l mâncai cu coajă cu tot în timp ce carapacea prăjită trosnea între dinţi lăsându-ţi o pulbere de sare marină pe buze. Şi mai cu seamă îşi amintea cu plăcere de sardelele scoase din plasă, pe care le frigeau de vii pe jăratic, după pescuitul de la miezul nopţii, pentru a le înfuleca mai apoi pe covertă cu câte o ceapă crudă şi un codru de pâine neagră, întinzând mâna, între două dumicaturi, spre burduful doldora de vin roşu, vârtos. „Pentru asta m-am omorât toată după-amiaza cu cartea de bucate în mână”, spuse Sofía râzând... Cafeaua o băură în salonul cel mare, unde Esteban se gândi cu un fel de nostalgie la dezordinea ce domnea odinioară. Era evident că de când stăpâna casei se căsătorise, soţul, vlăstar de irlandezi, impusese un anumit tipic în gospodărie. În afară de aceasta, Sofía nu ştia ce să mai facă tot timpul ca să-i fie pe plac, foindu-se de colo până colo, aducându-i foc pentru pipă, ca să se aşeze în cele din urmă pe un scăunaş, la picioarele fotoliului său. În acelaşi timp, liniştea soţului, zâmbetul prevenitor al lui Carlos, neastâmpărul Sofíei, care ieşi iar din încăpere ca să aducă o pernă, arătau că toţi aşteptau cu nerăbdare momentul în care Esteban, aidoma călătorilor din antichitate – pentru oamenii aceştia aflaţi la o distanţă atât de uriaşă de evenimente, noul venit era ca un Sir Guillaume de Mandeville[27] al revoluţiei – avea

---

26 Un fel de ciorbă rece, preparată cu pâine şi zarzavat.
27 Numele compilatorului englez al scrierilor lui Jean de

să înceapă istorisirea aventurilor sale. Cuvintele însă îi veneau greu pe buze, la gândul că cele dintâi pe care le va rosti vor atrage după ele multe altele, atât de multe încât zorile îi vor apuca tot acolo, aşezaţi pe acelaşi divan, povestind mai departe. „Vorbeşte-ne despre Victor Hugues”, îl îndemnă Carlos în cele din urmă. Înţelegând că Ulise nu va putea scăpa în noaptea aceea de obligaţia de a-şi depăna Odiseea, Esteban îi ceru Sofíei: „Adu-mi o sticlă de vin obişnuit şi pune la răcit alta, pentru mai târziu”.

Bourgogne (sec. al XIV-lea), cuprinzând relatările privitoare la călătoriile sale pline de extraordinar în Orientul Mijlociu şi Extremul Orient.

II

Nu trebuie să strigi
Goya

Îşi începuse istorisirea pe un ton vesel, împărtăşindu-le peripeţiile călătoriei peste ocean, din Port-au-Prince până în Franţa, pe o corabie ticsită cu refugiaţi care se dovediseră până la urmă a fi cea mai mare parte masoni, membrii unui club foarte puternic de filadelfi din Santo-Domingo. Era într-adevăr pitoresc să vezi atâţia filantropi, prieteni cu chinezii, cu persanii şi cu algonchinii, punând la cale cele mai cumplite pedepse pentru momentul când răscoala negrilor va fi fost înăbuşită şi când aveau să se răfuiască în lege cu unele slugi ingrate care veniseră primele, cu torţa în mână, să incendieze plantaţiile lor. Le descrise apoi pe un ton glumeţ „raitele sale de huron” prin Paris, mărturisindu-le visurile şi speranţele sale, isprăvile şi experienţele pe care le făcuse şi presărându-şi povestirea cu diferite anecdote: bunăoară aceea cu cetăţeanul care ar fi dorit să se ridice, la graniţa Franţei, un monument simbolic de proporţii colosale, atât de fioros şi de agresiv – un gigant de bronz a cărui figură trebuia să bage în răcori pe toţi – încât tiranii, numai văzându-l, ar fi dat bir cu fugiţii împreună cu oştile lor înspăimântate; cu altul care, într-un moment de grea cumpănă pentru ţară, se găsise să atragă atenţia Adunării, făcând-o să piardă vremea de pomană asupra faptului că titlul de „cetăţeană” acordat femeilor avea cusurul de a lăsa în umbră o neliniştitoare întrebare, dat fiind că nimeni nu putea şti dacă respectiva cetăţeană era sau nu „domnişoară”; le povesti cum „mizantropul” fusese înzestrat cu un final revoluţionar, prin transformarea lui Alceste, subit împăcat cu neamul omenesc; zeflemisi succesul imens obţinut în Franţa, după plecarea sa, de un roman care-i căzuse în

mână la Guadelupa: *Micul Emil,* în care un copil din popor, dus la Versailles, afla cu mirare că şi delfinul se juca de-a trompeţii... Ar fi vrut să-şi păstreze mai departe voioşia dar, treptat, treptat, faptele, priveliştile evocate de cuvintele lui începură să se contureze în culori mai sumbre. Epoca arborilor libertăţii fusese urmată de epoca eşafoadelor. Fusese un moment neprecis, şi care nici nu putea fi determinat, dar îngrozitor, în care se petrecuse o schimbare radicală în sufletele oamenilor: cel ce fusese blajin în ajun se trezise crâncen în ziua următoare; cel care nu depăşise până atunci o retorică limitată la cuvinte, începuse să semneze sentinţe. Şi toată lumea fusese prinsă în vârtej de acel năprasnic vârtej cu totul de neînţeles, când te gândeai în ce loc anume pe faţa pământului se dezlănţuise: în ţara în care s-ar fi părut că civilizaţia îşi găsise supremul echilibru; în ţara arhitecturilor senine, unde natura era atât de blândă şi artizanatul de o incomparabilă iscusinţă; unde însăşi limba părea făcută pe măsura versului clasic. Niciun popor nu putea fi mai străin de spectacolul eşafoadelor ca poporul francez. Inchiziţia franceză fusese blândă în comparaţie cu cea spaniolă. Noaptea Sfântului Bartolomeu era nimica toată pe lângă măcelul universal poruncit de regele Filip, împotriva protestanţilor. Privit acum de la distanţă, Billaud-Varennes i se înfăţişa lui Esteban ca un personaj absurd, profilat pe un fundal de majestuoase coloane, în mijlocul unor grădini dichisite, cu o vegetaţie ordonată şi împodobită cu statui de Houdon, în atitudinea exotică şi sângeroasă a unui preot aztec, ridicând în aer cuţitul de obsidian. Această revoluţie răspunsese, cu siguranţă, unei obscure năzuinţe milenare, ce se transformase în cele din urmă în cea mai ambiţioasă aventură a fiinţei umane. Esteban se îngrozea însă gândindu-se cât de costisitoare fusese această acţiune: „Prea curând am uitat morţii”. Morţii din Paris, din Lyon, din Nantes, din Arras (îşi înşira numele oraşelor

care arătau cât de întins fusese câmpul suferinţelor sale, ca Orange); morţii de pe pontoanele din Atlantic, din lagărele de la Cayenne, din atâtea alte locuri, fără să uite morţii al căror număr era cu neputinţă de stabilit – sechestraţi, aruncaţi pe ferestre, dispăruţi... Şi în afară de aceştia mai erau acele cadavre vii, oamenii a căror viaţă fusese distrusă, a căror vocaţie fusese frustrată, ale căror opere rămăseseră truncheate, şi care erau siliţi să târască pururea după ei o viaţă lamentabilă, dacă nu vor fi avut energia necesară pentru a se sinucide. Elogia pe nefericiţii adepţi ai lui Babeuf, pe care îi considera ultimii revoluţionari adevăraţi, credincioşi celui mai pur ideal de egalitate, în mod tragic contemporani cu cei care încă mai propovăduiau, în colonii, o fraternitate şi o libertate reduse la nişte simple sforării politice, în scopul de a păstra posesiunile actuale sau de a dobândi altele noi. Bătrânul Iehovah, ale cărui biserici şi catedrale îşi redeschideau porţile pretutindeni unde pentru moment domnea ateismul, ieşise victorios din această încercare. Credincioşii săi puteau spune acum că tot ceea ce se întâmplase nu fusese, în definitiv, decât, o manifestare a mâniei sale dezlănţuite de numeroşii filosofi care, în timpul acestui secol care îşi trăia ultimele săptămâni, îndrăzniseră să-l tragă de barbă, tratându-l pe Moise drept impostor afirmând că Sfântul Pavel nu era decât un gogoman – ajungând chiar să insinueze, aşa cum făcuse Victor Hugues într-un discurs inspirat în mare măsură de baronul de Holbach, că de fapt Isus fusese fiul unui legionar roman. Şi povestitorul încheie cu amărăciune, golind ultimul său pahar de vin: „de astă dată revoluţia a eşuat. Poate că viitoarea va merge pe calea cea bună. Dar, atunci când o să izbucnească, nu mai pune nimeni mâna pe mine, chiar dacă m-ar căuta cu lumânarea în toiul zilei. Să ne ferim de vorbele prea frumoase: de lumile mai bune create de cuvinte. Epoca noastră se stinge, înăbuşită de un

exces de cuvinte. Nu există alt pământ al făgăduinţei decât acela pe care omul îl poate descoperi în sine însuşi.” Spunând asta, Esteban se gândea la Ogé, care obişnuia să citeze o frază a maestrului său, Martinez de Pasqually: *Fiinţa* o*menească nu va putea fi luminată decât prin dezvoltarea însuşirilor divine ce zac adormite în adâncul său sub preponderenţa materiei...* Zorile începeau să mijească la ferestrele şi în oglinzile salonului. Băteau clopotele de utrenie în pragul unei duminici pe care vânturile dinspre miazănoapte porniseră s-o biciuiască dis-de-dimineaţă. Dangătele clopotelor atât de bine cunoscute din copilărie se îngânau acum cu vuietul înfundat al clopotului celui mare de la catedrala nouă. Noaptea trecuse pe nesimţite, ca în fericitele vremuri când toată casa era vraişte. Şi ca şi când niciunul dintre ei n-ar fi avut chef să se culce, rămaseră mai departe în fotoliile lor, înfăşuraţi în pledurile pe care le aduseseră rând pe rând ca să se învelească, tăcând cu toţii, cufundaţi parcă în gânduri. „Ei uite, *noi* suntem de altă părere” rosti Sofía, deodată, cu o voce scăzută dulce-acrişoară, care de obicei era semnalul unei discuţii. Esteban se crezu obligat să întrebe ce voia să înţeleagă prin noi. „Noi trei”*,* răspunse Sofía cu un gest circular, eliminându-l parcă pe Esteban din sânul familiei. Şi, ca şi cum ar fi vorbit mai mult pentru sine, începu un monolog care găsea o deplină încuviinţare atât la Carlos cât şi la Jorge, judecând după chipurile lor. Oamenii nu puteau să trăiască fără un ideal politic; fericirea popoarelor nu putea fi cucerită de la prima încercare; chiar dacă se comiseseră erori grave, acele erori puteau fi totuşi de folos, deoarece lumea va trage învăţăminte din ele pe viitor; îşi dădea seama, fireşte, că Esteban făcuse anumite experienţe dureroase – şi îl compătimea din toată inima – dar poate că fusese totuşi victima unui idealism exagerat; recunoştea că excesele săvârşite de revoluţie erau deplorabile, dar marile cuceriri

omeneşti se dobândesc numai prin suferinţă şi sacrificiu. În rezumat: nu se putea înfăptui nimic măreţ pe pământ fără vărsare de sânge. „Asta a spus-o Saint-Just înaintea ta”, exclamă Esteban. „Fiindcă Saint-Just era tânăr. Aşa ca noi. Ceea ce mă miră mai mult, când mă gândesc la Saint-Just, este că de abia se ridicase de pe băncile şcolii.” Sofía era informată de tot ce-i povestise vărul său, referitor la viaţa politică în primul rând, şi poate *mai mult decât el,* care nu avusese decât o viziune parţială şi limitată a faptelor, viziune alterată câteodată de vecinătatea unor lucruri ridicole, destul de mărunte, a unor inevitabile naivităţi, care nu micşorau cu nimic măreţia unei încercări supraomeneşti. „Deci faptul că am coborât în infern nu mi-a folosit la nimic?” exclamă Esteban... Sofía voia numai să spună că de la distanţă puteai avea o imagine mai obiectivă a evenimentelor, mai puţin pătimaşă. Regreta şi ea, bineînţeles din toată inima, frumoasele mănăstiri distruse, minunatele biserici ce căzuseră pradă focului, statuile mutilate, vitraliile sparte. Jumătate din operele gotice însă puteau foarte bine să dispară de pe faţa planetei dacă era în joc fericirea omului. Cuvântul „fericire” avu darul să-l scoată din fire pe Esteban: „Luaţi seama! Credincioşii plini de smerenie ca voi, visătorii, cititorii ahtiaţi de scrieri umanitare, calviniştii ideii sunt aceia care înalţă ghilotinele.” „Măcar de-am putea înălţa una, şi cât mai curând, în mijlocul acestui oraş plin de imbecili şi de putregaiuri”, răspunse Sofia. I-ar fi plăcut într-adevăr să vadă căzând capetele gloatei de funcţionari stupizi, de exploatatori de sclavi, de bogătaşi plini de ifose, de galonaţi ce populau insula asta, ţinută sub obroc, surghiunită la capătul lumii, redusă la o simplă imagine lipită pe cutiile de tutun, de către cel mai incapabil şi mai imoral guvern din istoria contemporană. „Sunt câţiva aici care ar merita să fie ghilotinaţi” adăugă Carlos, întărind cuvintele ei. „Chiar mai mulţi” rosti Jorge sentenţios... „La

orice m-aş fi aşteptat” – spunea Esteban – dar nici prin gând nu mi-ar fi trecut să găsesc aici un club de „iacobini”. Nu chiar aşa, îi explicară ceilalţi. În orice caz nişte oameni foarte informaţi (stăruinţa cu care era repetat acest cuvânt îl exaspera pe Esteban) hotărâţi „să facă ceva”. Trebuia să fii pe deplin conştient de vremea în care trăieşti, să ai o ţintă în viaţă, să acţionezi într-un anume fel într-o lume în plină transformare. Carlos se străduise în ultimii ani să înjghebeze o mică lojă androgină – lojă androgină fiindcă erau prea puţini ca să se poată lipsi de concursul unor femei inteligente şi luminate – cu scopul politic de a răspândi scrierile filosofice care pregătiseră revoluţia, precum şi o parte din textele ei de bază: *Declaraţia Drepturilor omului, Constituţia Franceză,* discursuri mai importante, catehismele bunului cetăţean etc. Îi aduseră câteva foi volante şi nişte broşuri care, după forma neobişnuită a literelor şi caracterul primitiv al tipăriturii arătau că fuseseră lucrate clandestin în imprimeriile din Nouvelle-Grenade sau din Havana – poate din Rio de la Plata sau din Puebla de Los Angeles. Esteban cunoştea textele acelea. Le cunoştea chiar atât de bine încât, după anumite întorsături de fraze, după anumite expresii fericite, după prezenţa unui adjectiv care-i dăduse destulă bătaie de cap până reuşise să-i găsească un echivalent în limba spaniolă, reuşise să identifice propriile sale traduceri, făcute la Pointe-à-Pitre, după indicaţiile lui Victor Hugues, pentru tiparniţa lui Loeuillet. Şi iată că textele acestea, multiplicate de imprimeriile de pe Continent îi apăreau din nou în faţa ochilor... *„Vous m'emmerdez!”*[28], izbucni el lovindu-se de fotolii în graba de a ieşi mai repede din cameră. Străbătând curtea interioară zări o cheie uitată în broasca uşii care ducea în depozitul de mărfuri. Şi deodată avu curiozitatea să vadă locul acela care într-un fel îi aparţinea şi lui, mai ales că, fiind

28 Mă plictisiţi (în lb. franceză).

duminică, nu se afla nimeni înăuntru. Mirosul de saramură, de cartofi încolţiţi, de pastramă, de ceapă, pe care odinioară nu-l putea suferi, îi pătrunse în nări ca boarea unui humus mănos şi înviorător. Era un miros de cală de corabie, de dană portuară, de pivniţă ticsită cu provizii. Vinul negru picura din canele; coaja brânzeturilor din La Macha prinsese un strat de mucegai, unturile musteau prin lutul chiupurilor pântecoase. Şi peste tot domnea cea mai deplină ordine, aşa cum nu fusese odinioară. Totul era aliniat, aşezat în teancuri, atârnat, după cerinţele fiecărui sort: sus, agăţate de bârnele de cedru, şuncile şi funiile de usturoi; ceva mai jos, grânele movilite în chip de metereze; iar la poalele lor putinele cu hamsii şi cu peşti marinaţi. Şi mai încolo, în curtea interioară, acum acoperită, umplând dulapurile cu zăbrele, se afla o colecţie întreagă de probe de mărfuri şi produse noi, menite să dea mai mare extindere comerţului: solniţe, medalioane, mucări din argint mexican; porţelanuri fine, englezeşti, gingaşe bibelouri chinezeşti aduse prin Acapulco; jucării mecanice, ceasuri elveţiene, vinuri şi tonice din vestitele pivniţe ale contelui de Aramia. Esteban intră în biroul de alături unde registrele, călimările, bricegele, nisiparniţele, riglele şi balanţele şedeau fiecare la locul său, în aşteptarea celor care aveau să le folosească a doua zi. Văzând cele două mese impunătoare instalate în cea mai elegantă dintre încăperi, tânărul se gândi că în curând probabil va fi aşezată cea de-a treia masă, pentru el, acolo, lângă peretele îmbrăcat în mahon, pe care stătea de strajă un portret în ulei al tatălui, fondatorul casei, încruntat – aşa cum era de obicei – cu aerul lui sever, purtând întipărite pe faţă mărturiile onorabilităţii şi spiritului de iniţiativă. Şi căută să-şi închipuie cum va fi pe viitor când, în dimineţile strălucitoare, va trebui să stea închis acolo, printre probele de orez şi năut, şi să se plimbe printre registrele de contabilitate şi tabelele de

taxe vamale, sau să discute cu vreun rău platnic, cu vreun negustor cu bucata din provincie în timp ce, afară, soarele va răspândi puzderie de scântei peste apele golfului brăzdate de vreun cliper în drum spre New York sau Capul Horn. Îşi dădea seama că treaba asta n-o să reuşească *niciodată* să-l intereseze îndeajuns, ca să-i închine cei mai frumoşi ani ai vieţii. Aventurile sale marinăreşti, traiul de azi pe mâine, obişnuinţa de a nu avea nimic la sufletul său îl învăţaseră cu nărav. Acum că se trezise ca un om întors din infern, nu reuşea să se regăsească – să se simtă el însuşi – în realitatea vieţii normale în care intrase din nou. Într-un târziu se duse la el în cameră. Sofía, cu o adâncă tristeţe zugrăvită pe faţă, îl aştepta, neîndurându-se să plece la culcare. „Te-ai supărat pe noi” – îl dojeni ea – „fiindcă avem o credinţă”. „Credinţa în ceva care îşi schimbă înfăţişarea de la o zi la alta va fi un izvor de mari şi cumplite decepţii pentru voi, spuse Esteban. Voi ştiţi doar că sunt lucruri pe care le urâţi. Atâta tot. Şi de aceea vă puneţi toate speranţele şi toată încrederea în altceva, orice ar fi, numai să fie altceva.” Sofía îl sărută, la fel ca odinioară când era copil, şi avu grijă să-l învelească după ce se culcă în hamac: „Creadă fiecare ce-o vrea, şi să fim iar aşa ca înainte”, spuse ea la plecare. Rămas singur, Esteban îşi dădu seama că una ca asta era cu neputinţă. Există epoci făcute pentru a decima turmele, a încurca limbile şi a împrăştia triburile.

III

Zilele treceau şi Esteban tot nu se hotăra să-şi înceapă lucrul în magazin. „Mâine”, spunea el ca şi cum ar fi vrut să se scuze, deşi nimeni nu-i pretindea nimic. Şi a doua zi o pornea iar hai-hui prin oraş, sau, trecând cu barca pe malul dimpotrivă al golfului, se ducea în târguşorul Regla. Acolo îl aşteptau rachiuri tari din trestie-de-zahăr şi vinuri dulcege ce se urcau la cap, pe tejghelele cu purcei fripţi care îi aminteau de zaiafeturile de odinioară. În radă, ceva mai la o parte, înghesuite unele într-altele ca cerşetorii într-o noapte de iarnă, mucegăiau navele cu pânze lăsate în părăsire, fiind prea vechi şi hodorogite ca să mai poată sluji la ceva, necontenit legănate de mişcarea lină a valurilor care pătrundeau prin bordajele găurite, năpădite de scoici şi alge vineţii. Încă mai dăinuiau, undeva pe aproape, ruinele barăcilor în care fuseseră siliţi să trăiască, luni de zile, iezuiţii expulzaţi din regatele Spaniei, aduşi din îndepărtatele lor mănăstiri din Anzi, pe drumul dinspre Portobello. Negustorii de cărţi de rugăciuni, de iconiţe şi de obiecte vrăjitoreşti – magnete, bucăţi de ghips, de fier sau corali – îşi vindeau marfa nestingheriţi. Acolo, lângă fiecare biserică creştină, se afla câte o biserică închinată lui Obtala, Ochum sau Yemanya, pe care negrii fugiţi de la stăpân o duraseră chiar în spatele sacristiei, fără ca niciun paroh să fi putut protesta cumva, dat fiind că înşişi negrii liberi îşi adorau vechii lor zei africani, întruchipaţi de statuile înălţate pe altarele templelor catolice. Uneori, la întoarcere, Esteban intra în teatrul Coliseu, unde o trupă spaniolă dădea viaţă, cu ajutorul unor cuplete de vodevil, unei lumi de tineri spilcuiţi şi de cheflii, amintindu-i de Madrid, pe care nu apucase să-l vadă din pricina războiului... În preajma Crăciunului, Sofía, Carlos şi Esteban fură invitaţi de nişte rubedenii de-ale lui Jorge să petreacă sărbătorile la

conacul unei plantaţii considerată ca una dintre cele mai înfloritoare de pe insulă. Ocupaţi până peste cap cu afacerile ce trebuiau încheiate la sfârşitul anului, Carlos şi Jorge, care nu puteau să lase baltă magazinul, hotărâră ca Sofía să plece mai înainte, împreună cu Esteban, urmând ca ei să sosească o săptămână mai târziu, când vor fi mântuit cu treburile din oraş. Ideea aceasta îi zâmbi lui Esteban, care se simţea separat de Sofía din pricina soţului, tot timpul prezent între ei, mai ales că pe de altă parte nu reuşise să lege o prietenie mai strânsă cu Carlos, din cale-afară prins cu treburile lui şi care, de cele mai multe ori, seara, pleca la câte o reuniune masonică sau, dacă rămânea acasă, obosit după o zi întreagă de muncă, moţăia într-un fotoliu din salon, după cină, prefăcându-se că ascultă pălăvrăgelile celorlalţi... „Acum te regăsesc, în sfârşit”, spuse Esteban când se văzu singur cu Sofía, în intimitatea trăsurii ce se îndrepta spre Artemisa. Sub poclitul de muşama ridicat în sus, se simţeau amândoi ca într-un leagăn bălăbănit prin hârtoapele drumurilor. Mâncau în hanuri şi la poştele de cai, amuzându-se să ceară bucatele cele mai populare sau cele mai neobişnuite – tocană cu rântaş gros, ori porumbei sălbatici la grătar – iar Sofía, care nici nu gusta măcar băutura acasă, se străduia să descopere câte o sticlă mai atrăgătoare, rătăcită printre rachiurile şi butelcile cu vin ordinar. Se îmbujora la faţă, tâmplele i se îmbrobonau de sudoare, dar râdea cu poftă, întocmai ca odinioară, mai puţin rigidă, mai puţin amfitrioană, scăpată parcă de sub un control tolerant dar stăruitor. Pe drum, Esteban vrând-nevrând, ajunse să vorbească despre Victor Hugues. La un moment dat o întrebă pe Sofía ce era cu scrisoarea pe care i-o adusese. „Nimic” – răspunse ea. „Mă aşteptam la ceva mai mult. Îl ştii cum e: glume care nu mai au niciun haz aşternute pe hârtie. În fond: tristeţe. Zice că n-are niciun prieten.” „Asta e pedeapsa lui – singurătatea”, spuse

Esteban. „A crezut că pentru a fi mare trebuie să rupă cu toate prieteniile. Nici Robespierre n-a mers până acolo.” „Întotdeauna era înclinat să se bizuie prea mult pe el”, răspunse Sofía. „De aceea, când a căutat să se ridice mai sus decât îl ţineau puterile, s-a văzut că n-are stofă în el. Ar fi vrut să ajungă un erou de tragedie şi până la urmă a rămas un simplu figurant. În afară de asta, şi-a ales şi nişte teatre păcătoase. Rochefort, Guadelupa... scări de serviciu!” „Nu era un om superior. Atâtea şi atâtea lucruri au dovedit-o.” Şi Esteban căuta să-şi reamintească tot ceea ce putea să pună în umbră înfăţişarea lui orgolioasă: cutare frază stângace auzită din gura lui; cutare expresie banală: cutare încurcătură cu o slujnică, cutare dovadă de slăbiciune – ca atunci când, într-o zi de pomină, rămăsese tăcut, cu un surâs odios pe buze, în faţa lui Antoine Fuët care-l ameninţase că va pune să-l bată cu nuielele dacă va mai îndrăzni să vină nepoftit la loja corsarilor. Şi pe urmă cultul său pentru Robespierre, pe care se străduia să-l imite... Şi căuta să pună cât mai multe păcate în sarcina prietenului său de ieri, sub cuvânt că-l iubise şi că nu putea să treacă peste slăbiciunile lui: „Mi-ar fi plăcut să-l vorbesc de bine, dar nu pot. Prea multe lucruri îi pătează amintirea”. Sofía îl asculta, încuviinţând în felul ei, prin nişte sunete nearticulate ce puteau fi luate drept mărturii de surpriză, dezaprobare, uimire sau indignare faţă de o cruzime, o lipsă de tact, o josnicie sau un abuz de putere. „Mai bine să nu mai vorbim despre el. A fost buruiana cea rea a unei revoluţii măreţe.” „O buruiană care, până la urmă, s-a umplut de bani şi s-a însurat cu o fată bogată” – observă Esteban. „Numai dacă nu-l vor fi închis la Paris pentru matrapazlâcurile lui. Sau pentru rebeliune. Fără sa mai punem la socoteală măsurile luate împotriva lui de magistraţii teroarei noi.” „Mai bine să nu mai vorbim despre el”, insistă iar Sofía. Dar după vreo două leghe, începeau iar să vorbească despre Victor Hugues, cu

aceeaşi însufleţire, forfecându-l în fel şi chip, într-o depănare de locuri comune: „E vulgar...” „Nu ştiu cum de-am putut să-l găsim atât de interesant...” „Este incult: citează în discursurile lui tot ce a reuşit să ciupească din ultima carte frunzărită...” „Un aventurier...” „Asta a fost toată viaţa: un aventurier...” „Ne uitam la el ca la o minune fiindcă venea de departe şi vânturase lumea...” „Altminterea curajos, ce-i drept...” „Şi îndrăzneţ...” „La început fanatic; dar poate se prefăcea numai pentru că era ambiţios...” „O bestie politică...” „Ăştia sunt oamenii care discreditează o revoluţie...”

Înconjurat de palmieri şi de arbori de cafea, conacul rubedeniilor lui Jorge era un fel de palat roman, cu înalte coloane dorice, ce străjuiau galeriile exterioare împodobite cu farfurii de porţelan, vase antice, mozaicuri de Talavera şi jardiniere pline cu begonii. Saloanele, galeriile curţii interioare, sufrageriile erau atât de spaţioase, încât ar fi putut găzdui cu înlesnire o sută de persoane. La orice oră focul ardea în bucătării, iar zilele se petreceau în ospeţe interminabile, gustări şi trataţii; musafirii găseau oricând la îndemână o ceaşcă de cacao ori un pahar de xeres. Şi nu se putea să nu rămâi mirat văzând, printre rodii şi copaci ornamentali încătuşaţi de plantele agăţătoare, statuile de marmură albă ce împodobeau grădinile. Pomona şi zeiţa vânătorii, Diana, ocroteau un bazin natural, tapisat cu ferigi şi tufe de malanga, pe firul unui pârâu ce făcea la un moment dat, o guşă. Alei largi şi umbrite de migdali, de roşcovi şi de palmieri regali se pierdeau într-o învolburare de frunzişuri undeva, departe, spre o tainică pergolă italiană cotropită de trandafiri agăţători, spre un mic templu grec menit să adăpostească cine ştie ce zeitate mitologică, sau spre un labirint de merişor în care era plăcut să te rătăceşti când începeau să se aştearnă umbrele amurgului. Stăpânii casei, care aveau toată grija ca oaspeţii lor să se simtă bine, se fereau să-i

stingherească în vreun fel oarecare. Vechile datini de ospitalitate creolă lăsau tuturora libertatea să facă ce le trecea prin cap, şi în timp ce unii colindau drumurile călare, alţii plecau la vânătoare sau hoinăreau, iar cei rămaşi acasă se împrăştiau, care cu o tablă de şah, care cu o carte, în imensitatea parcurilor. Un clopot atârnat în foişor bătea tactul vieţii de fiecare zi, poftind musafirii la masă sau la sindrofiile la care lua parte numai cine dorea. După ospăţul din fiecare scară, ce se prelungea până pe la ora zece când se răcorea afară, se aprindeau ghirlande de lampioane pe vasta esplanadă din spatele casei şi începea concertul unei orchestre de treizeci de muzicanţi negri, instruiţi de un capelmaistru german, fost violonist în orchestra din Mannheim. Sub cerul înstelat, atât de scânteietor încât părea spuzit de stele, răsunau solemn primele măsuri ale unei simfonii de Haydn, sau instrumentele atacau vesele un allegro de Stamitz ori de Cannabich. Alteori, cu concursul unora dintre invitaţii înzestraţi cu voci frumoase, se cântau mici opere de Telemann sau *La Serva Padrona* de Pergolese. Şi astfel trecea timpul şi se depănau ultimele zile ale unui Secol al Luminilor care părea să fi durat mai mult de trei sute de ani, atât de numeroase fuseseră evenimentele petrecute de-a lungul lui. „Ce viaţă fericită!” spunea Sofía. „Şi totuşi, dincolo de arborii aceia, există ceva inadmisibil.” Şi arăta un şir de chiparoşi înalţi, ca nişte obeliscuri, de culoare verde-închis, ce se ridicau deasupra vegetaţiei înconjurătoare, ascunzând o altă lume: aceea a furnicarului de sclavi adăpostiţi în barăci, unde se auzeau tobele răpăind ca o grindină îndepărtată. „Crede-mă că şi mie îmi pare tot atât de rău”, îi răspundea Esteban. „Dar cu slabele noastre puteri n-o să fim niciodată în stare să schimbăm cumva lucrurile. Au fost alţii care, având toată puterea în mână, n-au reuşit să facă nimic, cu toate încercările lor”... În după-amiaza zilei de 24 decembrie, în

timp ce unii se zoreau să împodobească ieslea de Crăciun, părăsindu-şi lucrul din când în când ca să dea o raită pe la bucătărie, să vadă cât de bine se rumeniseră curcanii în cuptoare şi dacă sosurile începuseră să aburească, răspândind o aromă destul de elocventă, Esteban şi Sofía se îndreptară spre poarta conacului, străjuit de un grilaj monumental, ca să-i aştepte pe Carlos şi pe Jorge, care trebuiau să sosească din moment în moment. O răpăială de ploaie îi sili să se adăpostească sub o pergolă, incendiată de revărsarea florilor de Crăciun, proaspăt desfăcute. Ploaia stârnea miresmele pământului, făcând să adie ultima boare de parfum din frunzele căzute pe alei. „Ploaia a încetat, florile s-au deschis şi vremea cântecelor a sosit”, murmură Esteban, citând un verset biblic care îi amintea de lecturile din adolescenţă. În momentul acela închise ochii ca orbit de o lumină prea vie. Se simţi dintr-o dată ca răscumpărat, redat lui însuşi, printr-o revelaţie ameţitoare: acum, da, acum de abia înţelegi. Acum ştii ce se plămădea înlăuntrul tău de atâţia ani. Priveşti chipul ce-l ai în faţă şi înţelegi, în sfârşit, singurul lucru pe care ar fi trebuit să-l înţelegi, după ce te-ai trudit atâta vreme să mergi pe urmele unor adevăruri ce depăşeau înţelegerea ta. Ea era prima femeie pe care ai cunoscut-o, mama îmbrăţişată de tine în locul aceleia pe care n-ai apucat s-o cunoşti. Ea ţi-a dezvăluit neasemuitele duioşii ale femeii care-ţi veghează insomniile, care-ţi împărtăşeşte suferinţele şi ţi le alină în zori cu dezmierdările ei. Ea este sora care a cunoscut formele trupului tău, aşa cum numai o virtuală amantă ce ar fi crescut o dată cu tine, ar fi putut să le cunoască. Esteban îşi rezemă capul de umărul plăsmuit parcă din propria sa carne şi izbucni în hohote de plâns atât de adânci, atât de sfâşietoare, încât Sofía, uluită, îl luă în braţe şi-l sărută pe frunte, pe obraji, strângându-l la piept. Dar gura care o căuta acum pe a sa era înfrigurată de dorinţă, însetată, lacomă. Îndepărtându-i faţa cu mâinile,

Sofía se desprinse brusc şi rămase în picioare, în faţa lui, atentă la reacţiile sale, ca un om care ar fi pândit gesturile unui duşman. Esteban o privea îndurerat, fără să facă o mişcare, dar cu atâta patimă în ochi, încât femeia, simţindu-se privită ca o femeie, se retrase un pas înapoi. Celălalt începu să-i vorbească: îi vorbea despre ceea ce izbutise în sfârşit să înţeleagă, despre ceea ce descoperise în sine însuşi. Un glas ce nu mai semăna cu cel de până atunci rostea cuvinte neaşteptate, neîngăduite, care, departe de a-i trezi vreun fior, sunau a gol la urechea ei, ca nişte locuri comune. Nu ştia ce să facă, ce să zică, aproape ruşinată că era nevoită să asculte monologul acela plin de mărturisiri penibile care dădeau în vileag banale decepţii de alcov, dorinţi arzătoare niciodată satisfăcute, o tainică şi nelămurită aşteptare ce-l făcuse în cele din urmă pe cutreierătorul unor meleaguri pustii să se întoarcă la locul de unde plecase în lume. „Ajunge”, strigă Sofía cu obrajii împurpuraţi de mânie. Poate că altă femeie ar fi ascultat aceleaşi cuvinte cu mai mult interes. Cum însă ea nu voia să audă nimic, totul suna fals, ca o calpă monedă verbală. Şi pe măsură ce însoţitorul său vorbea mai fierbinte, ea căuta să-i taie vorba, cu acelaşi răspuns din ce în ce mai precipitat. „Ajunge”, ridicând glasul până la un ton atât de categoric, încât nu mai admitea nicio replică. Urmă o tăcere apăsătoare. Amândoi îşi simţeau inima zvâcnind cu putere în piept, ca şi cum amândoi ar fi făcut un efort istovitor. „Ai stricat tot, ai spulberat tot” rosti ea. Şi de astă dată Sofía izbucni în plâns, rupând-o la fugă prin ploaie... Noaptea căzu asupra unui bolnav. Acum nimic nu mai putea fi ca înainte. Criza ce izbucnise avea să ridice o dată pentru totdeauna între ei o barieră de neîncredere, de tăceri pline de ascunzişuri, de priviri încruntate, pe care nu se simţea în stare să le înfrunte. Se gândea c-ar fi fost mai bine să plece, părăsindu-şi căminul, dar îşi dădea seama că nu avea destulă tărie s-o facă. Vremurile erau

atât de tulburi, încât călătorul care pornea la drum se aştepta la cele mai mari buclucuri, la fel ca în evul mediu. Şi Esteban ştia câte necazuri putea cuprinde cuvântul *aventură...* Ploaia încetase. Prin tufişuri începură a mişuna lanterne şi măşti. Soseau păstori, morari cu faţa albită de făină, negri care nu erau negri, băbuţe de doisprezece ani, oameni bărboşi sau cu coroane de carton pe cap care scuturau în mână maracase, zurgălăi, dairele şi tălăngi. Şi glasuri de copii se împleteau cântând:

Mătuşica vine
Cu mâinile pline.
„Ce belşug, zice, pe voi.”
„Prea puţin” ne plângem noi.
Carpeni verzi de viţă
Flori de lămâiţă.
Fii slăvită acolo sus
Maica Domnului Isus.

În spatele unui boschet de arbori ornamentali, conacul strălucea cu toate candelabrele, lămpile veneţiene şi policandrele aprinse. Toată lumea trebuia să aştepte acum miezul nopţii în mijlocul tăvilor de punci. În momentul când clopotul din foişor avea să bată de douăsprezece ori, datina cerea ca fiecare să înghită pe nemestecate douăsprezece boabe de strugure. Pe urmă începea interminabila masă de ajun, la sfârşitul căreia oaspeţii îşi făceau de lucru încă o bucată de vreme, spărgând cu cleştele alune şi migdale. Orchestra de negri avea să cânte pentru prima oară în noaptea aceea valsurile noi, ale căror note sosiseră în ajun şi pe care muzicanţii le repetaseră toată ziua. Esteban nu ştia cum să facă să scape de petrecerea aceea, de copiii care nu-l lăsau în pace o clipă, de servitorii care-l strigau pe nume, poftindu-l să ia parte la vreun joc sau să guste din cupele cu vin în timp ce

printre coloanele scăldate în lumină tălăzuiau râsetele din ce în ce mai zgomotoase ale musafirilor înveseliţi de băutură. Deodată se auzi un ropot mărunt de cai ce mergeau la trap. Remigio apăru în capătul aleii, cocoţat pe capra trăsurii murdare de noroi. Nu era nimeni însă în trăsură. Oprind brusc în dreptul lui Esteban, vizitiul îi dădu de ştire că Jorge avusese o sincopă şi zăcea acum doborât de o epidemie nouă care bântuia oraşul; se spunea că molima s-ar fi dezlănţuit din pricina mormanelor de cadavre rămase pe câmpurile de luptă din Europa şi ale căror miasme pestilenţiale fuseseră aduse de nişte vase, sosite de curând în port, pentru un troc de mărfuri necunoscute prin partea locului, cu fructe tropicale care aveau multă căutare printre bogătaşi.

IV

În toată casa stăruia un iz de boală. De cum intrai pe uşă simţeai că-ţi taie suflarea mirosul de muştar şi de sământă de in ce venea tocmai din fundul casei, de la bucătării. Pe culoare şi scări, era un du-te-vino de ceaiuri de buruieni şi de cataplasme, de siropuri medicamentoase şi uleiuri camforate, în timp ce slugile cărau găleţi cu apă de nalbă şi de cepe de stânjenei menite să domolească fierbinţeala bolnavului care nu reuşea să scape de o febră necruţătoare, atât de puternică, încât uneori îl făcea să aiureze. După o călătorie tristă şi grabnică – atât cât se putea – în timpul căreia de abia schimbaseră câteva cuvinte, Sofía şi Esteban îl găsiră pe Jorge într-o stare foarte gravă. Şi nu era vorba de un caz izolat. Jumătate din oraş căzuse la pat lovită de una din acele molime care secerau cu duiumul vieţile omeneşti. Văzându-şi soţia la căpătâi, Jorge o privi cu o infinită oboseală, apucându-i mâinile ca şi cum i-ar fi sosit, în sfârşit, salvarea mult aşteptată. Fiindcă uşile camerei erau închise ca nu cumva bolnavul să stea în curent, înăuntru stăruia o atmosferă sufocantă şi grea, din pricina mirosurilor farmaceutice, a spirtului pentru frecţii şi a lumânărilor de ceară aprinse tot timpul, deoarece Jorge avea senzaţia apăsătoare că nu s-ar mai fi trezit niciodată dacă ar fi adormit pe întuneric. Sofía îl înveli cu grijă, îl mângâie, îi puse o compresă cu oţet pe fruntea încinsă şi coborî în magazin ca să afle din gura lui Carlos în amănunţime tratamentul prescris de medicii care nu prea ştiau nici ei, în realitate, cum să lupte împotriva unei boli încă necunoscute prin partea locului... Şi secolul nou începu pentru ei cu insomnii şi priveghiuri, cu zile înseninate de speranţă şi altele pline de descurajare, în care, chemate parcă de nu ştiu ce glasuri misterioase, printre mozaicurile din vestibul apăreau sutane, în dorinţa de a le fi de folos, aducându-le în casă imagini sfinte şi

moaşte făcătoare de minuni. Pe toate mobilele de la etaj găseai reţete şi sticluţe cu doctorii sau pămătufuri pe jumătate arse, care slujiseră la pusul ventuzelor de la căpătâiul bolnavului. Copleşită de durere dar liniştită, Sofía nu se dezlipea de lângă el, deşi i se spunea mereu că boala se putea lua foarte uşor. Mulţumindu-se să se şteargă cu o loţiune aromatică şi să ţină mereu în gură câte o cuişoară ca măsură de precauţie, îşi îngrijea soţul cu o râvnă şi cu o duioşie care îi aminteau lui Esteban de crizele lui de astmă din adolescenţă. Acum dragostea Sofíei – poate o inconştientă anticipare a sentimentului matern – se revărsa asupra altui bărbat, şi evidenţa acestui lucru era cu atât mai dureroasă pentru cel care avea toate motivele să regrete vremurile scăpătate ale unui paradis pierdut; paradis care se irosise fără ca Esteban să fi băgat de seamă atunci, când nu depindea decât de el ca să măsoare belşugul unei fericiri pe care, având-o zilnic la îndemână şi obişnuindu-se cu ea, o acceptase ca şi cum i s-ar fi cuvenit de drept. Noapte de noapte Sofía stătea ca o soră de caritate în fotoliul ei, unde abia apuca să aţipească, dar atât de uşor, încât deschidea ochii cum îl auzea pe Jorge suspinând. Uneori ieşea din cameră cu chipul răvăşit de suferinţă: „Aiurează”, spunea ea, izbucnind în plâns. Îşi recăpăta însă cumpătul îndată ce vedea că bolnavul îşi venise în fire, agăţându-se de viaţă cu o energie neaşteptată, înfruntând cu o voinţă de fier junghiurile ce-i săgetau coastele, strigând că n-o să se lase răpus de moarte. Uneori, când se simţea pentru moment ceva mai bine, făcea proiecte de viitor: Nu, n-avea niciun rost să-şi risipească tinereţea între pereţii unui magazin. Doar nu pentru asta a venit omul pe lume. Îndată ce va fi ieşit din convalescenţă, vor pleca amândoi în străinătate; vor face în sfârşit călătoriile pe care le tot amânaseră. Se vor duce în Spania, în Italia; clima atât de blândă a Siciliei îl va pune pe picioare. Vor părăsi definitiv insula aceasta

nesănătoasă, unde oricând te puteai aştepta să izbucnească o molimă cumplită, aşa cum fuseseră cele ce pustiiseră Europa pe vremuri. Esteban era la curent cu planurile lui şi se simţea sfâşiat de durere la gândul că acestea s-ar putea realiza, lipsindu-l de o prezenţă care era unica justificare a existenţei sale actuale, văduvită de orice ambiţii, de orice idealuri şi de orice dorinţe. Îşi dădea seama cât de adâncă era dezamăgirea pe care i-o lăsaseră experienţele sale personale atunci când era obligat să primească pe vizitatorii care veneau mai toată ziua să întrebe ce mai face bolnavul. Nimeni nu-i trezea nici cel mai mic interes. Rămânea în afara conversaţiilor. Mai cu seamă când vizitatorii erau nişte filantropi întârziaţi, dintre cei ce frecventau mica lojă androgină întemeiată de familia sa. Lojă în care Esteban nu voise cu niciun preţ să pună piciorul de când se întorsese la Havana. *Ideile* pe care le lăsase în trecut îl ajungeau acum din urmă într-un mediu parcă anume făcut să le neutralizeze. Aici soarta sclavilor smulgea lacrimi celor care, nu mai departe decât în ajun, mai cumpăraseră câţiva negri ca să sporească numărul braţelor de muncă de pe plantaţiile lor. Corupţia guvernului colonial era comentată cu indignare chiar de cei care trăgeau foloase de pe urma ei, rotunjindu-şi veniturile. Vorbeau despre o posibilă independenţă cei care ar fi fost peste măsură de fericiţi să fi primit un titlu de nobleţe acordat de suveran. În rândurile claselor bogate din partea locului începuse să se propage aceeaşi stare de spirit care în Europa făcuse pe atâţia aristocraţi să-şi înalţe singuri eşafoade. Se citeau cu o întârziere de patruzeci de ani cărţi închinate unei Revoluţii pe care aceeaşi Revoluţie, apucând pe drumuri neprevăzute, le făcuse inactuale… După trei săptămâni, starea bolnavului le trezi unele speranţe. Nu fiindcă s-ar fi ameliorat. Dar, deşi gravă, rămăsese totuşi staţionară după nişte suferinţe atât de cumplite încât altora poate le-ar fi grăbit moartea.

Doctorii care, având atâtea cazuri înaintea ochilor începeau să capete oarecare experienţă, socotiseră cu cale să aplice bolnavilor un tratament foarte asemănător cu cel folosit în cazurile de pneumonie. Aşa stăteau lucrurile când, într-o după amiază, se auzi bătând în uşa de la intrare. Esteban şi Sofía se aplecară peste balustrada galeriei din curtea interioară să vadă cine lovea atât de zgomotos cu ciocanul şi dădură cu ochii de căpitanul Caleb Dexter, în mare ţinută, cu tunică albastră şi mănuşi în mâini. Neştiind că era cineva bolnav în casă, Dexter venise pe neanunţate, aşa cum făcea de obicei, când vasul *Arrow* ancora în portul Havana. Esteban îl întâmpină bucuros, strângându-l la piept cu drag, deoarece prezenţa lui îi amintea de zilele senine ale unui trecut scăpătat. Aflând cele întâmplate, nord-americanul se arătă mâhnit de necazurile pe care le aveau şi insistă să le aducă de la el de pe vas nişte cataplasme marinăreşti care făceau adevărate minuni, după cum se dovedise de atâtea ori, cu toate că Sofía încerca să-i demonstreze că Jorge avea pielea atât de iritată din pricina revulsivelor încât cu greu mai tolera chiar şi pe cele mai puţin drastice. Caleb Dexter însă convins de eficacitatea remediului său se şi grăbi să-l aducă, înapoindu-se la ora când se aprindeau lămpile cu nişte alifii şi pomezi care miroseau a acizi corosivi. Se aşeză un tacâm mai mult la masă, şi apariţia unei supiere mari, englezeşti, cu o formă elegantă, inaugură prima cină din ultimele săptămâni de care cei ai casei se puteau bucura într-o atmosferă relaxată. Jorge adormise, sub privegherea unei călugăriţe din ordinul Sfintei Clara, pe care o chemase Sofía. „O să scape”, îi asigura Carlos. „Îmi spune mie inima c-a trecut hopul.” „Să te audă Dumnezeu”, spunea Sofía, folosind o expresie cu care nu era obişnuită şi care în gura ei suna mai curând ca un descântec, fără ca Esteban să-şi poată da seama dacă Dumnezeul invocat de ea era Iehova din Biblie, Dumnezeul

lui Voltaire sau Marele Arhitect al masonilor, atât de încâlcit era vălmăşagul de zeităţi spre care se aflau îndreptate privirile în Secolul Luminilor, de curând încheiat. Esteban nu izbuti să scape până la urmă şi trebui să-şi povestească peripeţiile prin care trecuse pe Marea Caraibilor, dar de astă dată îşi depănă amintirile cu dragă inimă şi chiar cu umor, cu atât mai mult cu cât marinarul cunoştea scena pe care se desfăşurase marea sa aventură. „Mai mult ca sigur că ostilităţile dintre Franţa şi Statele Unite nu vor mai dura mult”, afirmă Caleb Dexter. „Au şi început tratativele de pace.” Cât despre Guadelupa, acolo domnea o debandadă nemaipomenită de când Victor Hugues, care în primul moment refuzase să încredinţeze frânele puterii succesorilor săi Pelardy şi Desfourneaux, fusese în cele din urmă silit să se îmbarce. În Guadelupa loviturile de stat erau puse la cale de militarii la ordinea zilei, în timp ce Grangurii Albi de odinioară, renăscuţi din aparenta lor cenuşă, se războiau făţiş cu Grangurii Albi nou veniţi, silindu-se să redobândească privilegiile lor de pe vremuri. Pe de altă parte, în coloniile franceze exista o tendinţă generală de revenire la practicile vechiului regim, mai ales acum de când Victor Hugues îşi luase în primire noile sale atribuţii ca împuternicit al Directoratului, la Cayenne. „Cum, n-aţi ştiut?”. Se miră marinarul observând stupefacţia celorlalţi, care îl considerau pe Victor Hugues un om cu desăvârşire învins, cu cariera distrusă, poate întemniţat, dacă nu chiar condamnat la moarte. Ca să afle acum că după ce câştigase bătălia de la Paris, domnia-sa descinsese iar pe continentul american, cu aere de învingător, înzestrat cu un nou bicorn şi împuternicit cu un nou mandat. Când s-a auzit vestea asta – povestea iancheul – un vânt de teroare s-a stârnit în tot cuprinsul Guyanei. Lumea a ieşit valvârtej pe străzi, jelindu-se în gura mare că de aci încolo o urgie şi mai cumplită o să se abată asupra lor. Pierzând orice speranţă de a mai supravieţui

nenorocirilor ce-i loveau neîncetat, deportaţii din Sinnamary, Kuru, Iracubo şi Conamama, strigau, plângeau şi înălţau mâinile la cer, rugându-se Celui-de-sus să-i cruţe de noi suferinţe. Toată lumea era cuprinsă de panică de parcă s-ar fi anunţat venirea unui antihrist. Autorităţile fuseseră nevoite în cele din urmă să afişeze în diferite locuri din Cayenne o proclamaţie prin care se făcea cunoscut poporului că timpurile se schimbaseră, că de astă dată nu se va mai întâmpla nimic din cele petrecute în Guadelupa, şi că noul mandatar, însufleţit de un spirit generos şi iubitor de dreptate, va face tot ce-i va sta în putere ca să statornicească o viaţă fericită în colonie. („Sic", spuse Esteban, recunoscând frazeologia de odinioară.) Situaţia devenise însă tragicomică atunci când, pentru a-şi dovedi bunele intenţii, Victor Hugues sosise la Cayenne cu muzica militară ostentativ instalată la prova navei în locul unde se înălţa odinioară ghilotina adusă în Guadelupa ca o ameninţare sortită să înfricoşeze populaţia. În acelaşi loc unde cu şase ani mai înainte cuţitul ghilotinei căzuse cu un zgomot sinistru de atâtea ori, pus în mişcare de *Monsieur* Anse, care voia să încerce mecanismul, de astă dată răsunară marşurile vesele ale lui Gossec, melodii pariziene la modă şi rustice contradansuri cântate din surle şi clarinete. Victor Hugues venise singur; îşi lăsase nevasta în Franţa sau poate nici nu se însurase – Caleb Dexter nu ştia prea bine, deoarece veştile aduse de el îi sosiră din Paramaribo, unde în momentul acela vecinătatea temutului agent al Directoratului era un prilej de adâncă îngrijorare. Şi, spre mirarea tuturor, mandatarul se arătase mărinimos, mai mult chiar, îi vizitase pe deportaţi, îmbunătăţindu-le întrucâtva condiţiile mizerabile în care trăiau şi făgăduindu-le multora dintre ei o grabnică întoarcere în patrie. „Lupul îmbrăcat în blană de miel", spuse Esteban. „Un simplu instrument politic care încearcă să se adapteze

imperativelor prezentului”, adăugă Carlos. „În orice caz un individ extraordinar”, spuse Sofía. Caleb Dexter plecă devreme, fiindcă vasul său trebuia să ridice ancora imediat în zorii zilei: oricum, vor avea prilejul să stea mai pe îndelete de vorbă peste o lună, când va face o nouă escală la Havana, înainte de a-şi continua drumul spre sud. Şi atunci vor sărbători în lege, destupând câteva sticle de vin bun, însănătoşirea bolnavului. Esteban îl conduse până în port, mânând trăsura... La întoarcere, îl găsi pe Carlos în poartă: „Fugi după doctor” – îi spuse – „Jorge se sufocă. Mi-e teamă că n-o să apuce dimineaţa.”

Bolnavul continua să lupte. Nimănuia nu-i venea să creadă că omul acela palid şi firav, cu înfăţişarea lui de vlăstar al unei familii degenerate, mai păstra încă în el atâta vitalitate. Chinuit în permanenţă de o senzaţie de asfixiere, mistuit de febră, mai găsea totuşi destulă putere să strige, în timpul delirului, că nu vrea să moară. Esteban avusese de câteva ori prilejul să asiste la agonia unui indian ori a unui negru: atunci însă lucrurile se petrecuseră cu totul altfel. Oamenii renunţau la viaţă fără să protesteze, ca nişte animale greu rănite, din ce în ce mai străin de tot ceea ce-i înconjura, nemaidorind altceva decât să fie lăsaţi în pace, primind cu resemnare înfrângerea finală. Jorge, în schimb, se încorda, se tocmea, gemea, incapabil să accepte ceea ce pentru ceilalţi era evident. S-ar fi zis că civilizaţia şubrezise tăria fiinţei omeneşti, lăsând-o cu desăvârşire lipsită de curaj în faţa morţii, în ciuda tuturor argumentelor pe care le făurise de-a lungul secolelor, pentru a o explica în mod lucid şi pentru a o accepta cu seninătate. Şi acum, când clipa din urmă se apropia necruţător, cu fiecare bătaie a ceasului, omul tot mai ţinea să se încredinţeze că moartea nu era un sfârşit, ci doar o tranziţie şi că, trecând de vămile ei, aştepta o altă viaţă, în care trebuia să intre cu anumite garanţii, dobândite de partea ceastălaltă a barierei. Jorge

însuşi ceru să vină un preot care primi ca pe o supremă spovedanie cuvintele fără şir bolborosite de bolnav. Ştiind că medicii se dăduseră bătuţi, Rosaura o convinse pe Sofía să-i dea voie să cheme un bătrân vraci negru. „N-avem nimic de pierdut!” – spuse tânăra soţie. „Ogé nu dispreţuia vrăjitorii...” Unchiaşul începu prin a curăţa încăperea cu esenţe aromatice, după care aruncă nişte melci pe podea, uitându-se cum căzuseră – cu gura în jos sau în sus – şi aduse în cele din urmă nişte buruieni cumpărate de la un neguţător care ţinea o dugheană cu ierburi de leac undeva, pe lângă piaţă. Se văzură obligaţi să recunoască, oricum, că datorită cunoştinţelor sale bolnavul se simţea mai uşurat; nu mai avea sufocaţii atât de cumplite iar inima, care în anumite momente părea gata să se oprească, se mai înviorase... Dar mai mult decât atât nu se putea spera. Mecanismele fizice ale bolnavului slăbeau rând pe rând. Leacurile negrului îi procuraseră doar pentru scurtă vreme alinare. Antreprenorii de pompe funebre, mânaţi fără greş de instinct, dădeau mereu târcoale casei. Esteban nu se miră când îl văzu pe croitorul lui Carlos aducând nişte haine de doliu. La rândul ei, Sofía îşi comandase atâtea rochii cernite, încât ajunsese să umple câteva cufere, puse de-a valma într-o încăpere din fund, în care tânăra soţie se îmbrăca şi se dezbrăca de când bărbatu-său căzuse la pat. Totuşi, probabil dintr-o tainică superstiţie, nu se încumeta să le deschidă. Esteban o înţelegea; poruncindu-şi veşminte de doliu, Sofía îndeplinise un ritual menit să zădărnicească hotărârile soartei. Scoţându-le înainte de vreme din cufăr ar fi însemnat să accepte un lucru ce nu-l dorea. Fiecare trebuia să se prefacă pe deplin convins că niciodată zăbranicele n-aveau să mai pătrundă sub acoperământul casei. Trei zile mai târziu însă, după o sincopă cardiacă, culoarea neagră îşi făcu intrarea pe uşa principală, pe la ceasurile patru după amiază; negrul raselor călugăreşti, negrul sutanelor, hainele cernite ale

prietenilor, clienţilor magazinului, fraţilor masoni, cunoscuţilor şi salariaţilor; zăbranicele pompelor funebre, cu catafalcul şi cu celelalte accesorii; negrul negrilor adevăraţi, foste slugi care de vreo patru generaţii întreţineau legături sporadice cu familia şi care apăruseră ca nişte umbre uitate, din îndepărtatele lor mahalale, împletindu-şi glasurile tânguitoare sub arcadele curţii interioare, pentru a boci mortul. Într-o societate atât de riguros împărţită în compartimente, priveghiul era singura ceremonie care înlătura barierele dintre rase şi dintre clasele sociale, aşa încât bărbierul care săpunise cândva obrajii defunctului putea să stea nestingherit lângă sicriul acestuia, cot la cot cu comandantul militar al coloniei, cu rectorul Protomedicatului, cu contele de Pozos Dulces, sau cu bogatul proprietar de plantaţii, care nu demult primise titlul de marchiz, acordat printr-o ordonanţă regală. Ameţită de prezenţa sutelor de chipuri necunoscute – toată negustorimea din Havana năpădise în noaptea aceea casa cu plafoane înalte – Sofía, slăbită de veghi, împietrită de durerea adâncă ce nu simţea nevoia să se reverse în lacrimi spectaculoase, îşi juca rolul de văduvă cu o demnitate şi o distincţie care-l umpleau de mirare pe Esteban. Palidă, încruntată, cuprinsă poate de sfârşeală din pricina parfumului prea puternic al florilor atât de felurite, încât miresmele lor amestecate o înăbuşeau cu o duhoare grea, la care se mai adăuga mirosul făcliilor şi lumânărilor, ca şi izul de medicamente ce mai stăruia încă între pereţii încăperii cu iuţeala pătrunzătoare a muştarului şi tăria camforului, tânăra femeie păstra sub veşmintele dizgraţioase de doliu şi cu toate imperfecţiunile sale o anumită frumuseţe. Fruntea era poate prea voluntară, sprâncenele, prea bogate; ochii prea lâncezi, braţele sale erau prea lungi; picioarele poate prea subţiri pentru a susţine construcţia şoldurilor. Totuşi emana din făptura ei, chiar într-o împrejurare penibilă ca asta, o

lumină de feminitate pregnantă, izvorâtă din adânc, lumină pe care Esteban abia acum o întrezărea, descoperind, în sfârşit, resorturile tainice ale puternicei sale personalităţi umane. Ieşi în curte pentru a scăpa de zumzetul rugăciunilor murmurate la căpătâiul mortului care zăcea întins pe catafalc, în salon. Se duse la el în cameră unde marionetele, în momentul acela, căpătau prin contrast un relief ciudat de măscărie cu draci ca într-o gravură de Collot. Se trânti în hamac, obsedat de un gând pe care nu putea cu niciun chip să-l alunge: mâine va fi un bărbat mai puţin în casă. Planurile de călătorie care-i făcuseră atâta sânge rău cu câteva zile înainte rămâneau vorbe în vânt. Începea acum plictiseala anului de doliu cu sărindare şi vizite obligatorii la cimitir. Avea un an înainte pentru a-i convinge pe ceilalţi că trebuie neapărat să-şi schimbe felul de viaţă. Îi va fi destul de uşor să reia un subiect în jurul căruia se învârteau mai toate discuţiile lor încă din adolescenţă. Carlos, ale cărui ocupaţii îl ţineau legat de magazin, avea să-i însoţească probabil vreo două sau trei luni. După aceea Esteban va potrivi în aşa fel lucrurile, ca să rămână cu Sofía undeva, într-o ţară din Europa, poate în Spania, mai puţin ameninţată acum de o agresiune din partea francezilor care, făcând un salt peste Mediterană, tăbărâseră fără nicio noimă asupra Egiptului. Numai că nu trebuia să se pripească; să nu se lase mânat de primul imbold. Să caute să se folosească de neistovitele tertipuri ale ipocriziei. Să mintă de câte ori va fi nevoie. Să joace, în mod conştient, rolul lui Tartuffe... Se întoarse apoi în atmosfera pâcloasă a priveghiului, strângând mâinile şi primind îmbrăţişările întristate ale persoanelor care continuau să se perinde pe poarta principală, ticsind galeriile. Privi spre coşciug. Cel ce zăcea încremenit acela era un intrus. Un intrus pe care prietenii săi îl vor purta a doua zi pe umeri. Nu se simţea câtuşi de puţin vinovat faţă de el; nici măcar nu săvârşise păcatul de a fi dorit în taină

eliminarea sa fizică – cum numeau cu pedanterie filosofii secolului trecut executarea unei fiinţe dăunătoare. Ferecând porţile casei, reducând din nou cercul familiei la proporţiile sale exacte, doliul avea să urzească din nou atmosfera zilelor de odinioară. În camere lucrurile vor sta iarăşi vraişte, aşa cum erau mai demult, ca şi când timpul s-ar fi întors înapoi. După nesfârşita noapte a priveghiului, după înmormântare, cu antifoanele slujbei, cu crucea purtată de un cioclu, cu ofrandele, sfeşnicele, flamurile şi florile ei, cu pomelnicul şi prohodul – şi cu comentariile ei – cutare a venit în uniformă de gală (cutare a spus, iar cutare a plâns, suspinând că viaţa omului nu înseamnă nimic...) după terminarea ceremoniei, după ce vor fi strânse în mod obligatoriu o sută de mâini transpirate sub soarele arzător ce se oglindea în lespezile de marmură, silindu-i să clipească mereu din ochi, aveau să se restabilească iar legăturile fireşti cu trecutul... Şi după ce îşi îndepliniră până la capăt istovitoarele îndatoriri funebre, Carlos, Esteban şi Sofía se întâlniră din nou în jurul impunătoarei mese din sufragerie, la fel ca pe vremuri – era o duminică – în faţa cinei comandate la ospătăria vecină. Remigio, care nu putuse să meargă după târguieli la piaţă fiindcă fusese la cimitir, aducea tăvile acoperite cu şervete, de sub care ieşeau la iveală pălămide cu migdale, marţipane, porumbei cu mujdei de usturoi, trufe şi fructe glasate, după lista de bucate pe care Esteban o întocmise personal – poruncind să se procure tot ce s-ar fi putut să nu se găsească, oricât ar fi costat. „Ce coincidenţă – spuse Sofía. Parcă-mi aduc aminte c-am mâncat cam aceleaşi lucruri după moartea...” (Şi nu mai apucă să-şi termine vorba, fiindcă tatăl nu era pomenit niciodată la ei în casă.) „Aceleaşi lucruri, confirmă Esteban. Ospătăriile nu au prea multe feluri de bucate.” Şi în momentul acela observă că verişoara lui îşi rezemase coatele pe masă, ca şi cum apucăturile proaste de

odinioară ar fi pus din nou stăpânire pe ea. Gusta câte puţin din toate, la întâmplare, privind faţa de masă, jucându-se în neştire cu paharele. Se retrase devreme, răpusă de oboseala nopţilor de veghe. Dar cum n-ar fi mai avut niciun rost acum să înfrunte primejdia unei contagiuni postume, ceru să i se aducă pătceanul ei îngust de pe vremea când nu era încă măritată, surghiunit într-o încăpere în care erau strânse vechiturile, în camera unde mai aşteptau însă câteva din cuierele cu veşminte de doliu pe care nu apucase încă să le deschidă. „Biata Sofía! spuse Carlos când cei doi bărbaţi rămaseră singuri. La vârsta ei, să rămână văduvă.” „O să se mărite iar în curând”, îl linişti Esteban, pipăind o boabă cenuşie, legată cu un fir de aur, pe care odinioară, în călătoriile lui pe mare, o purtase ca un talisman menit să împrăştie furtunile şi să preîntâmpine orice nenorocire... Zilele următoare, vrând să fie şi el de folos cumva, se duse regulat la magazin; şedea la biroul lui Jorge, prefăcându-se dintr-o dată peste măsură de interesat de treburile comerţului. Acolo, prin legăturile de fiecare zi pe care le avea cu negustorii din partea locului şi cu fel de fel de muşterii din provincie, ajunse să afle o seamă de ştiri senzaţionale. De la un capăt la altul al insulei se simţea o fierbere mocnită. Proprietarii bogaţi trăiau tot timpul cu frica-n sân, convinşi cu tot dinadinsul că negrii prinseseră curaj şi uneltеau ceva, pregătindu-se să facă aceleaşi isprăvi pe care le făcuseră negrii din Santo-Domingo. Umblau din gură în gură tot felul de legende urzite în jurul existenţei misterioase a unei căpetenii mulatre, al cărei nume nu se cunoştea şi pe care nimeni nu-l văzuse la faţă, un năzdrăvan care umbla din sat în sat, răzvrătind argaţii de la morile de zahăr. Fiţuicile „blestemaţilor de franţuzi” stăteau dosite în numeroase buzunare. Şi mereu ieşeau la iveală, lipite peste noapte de cine ştie cine pe zidurile oraşului, nişte afişe pline de ameninţări care, în numele „libertăţii de conştiinţă”

trâmbiţau „trăiască Revoluţia”, anunţând cetăţenilor că în curând ghilotina avea să se înalţe în toate pieţele publice. Orice gest brutal săvârşit de un negru – chiar dacă era vorba de un nebun sau de un beţiv – era interpretat ca o manifestare subversivă. Pe de altă parte, navele proaspăt ancorate în port aduceau veşti în legătură cu agitaţiile politice din Venezuela şi Noua Grenadă. Vântul conspiraţiei sufla pretutindeni. Se spune că garnizoanele erau în stare de alarmă şi că din Spania sosiseră tunuri noi, sortite să întărească bateriile ce apărau forturile Principelui… „Fleacuri!” – dădea din umeri Carlos, de câte ori îi ajungeau la ureche asemenea zvonuri şi, prudent, căuta să aducă din nou vorba despre afaceri. „În târgul ăsta de provincie lumea trăncăneşte vrute şi nevrute.”

VI

Amară prezenţă
Goya

Într-o seară în care atât Carlos cât şi Sofía se duseseră să asiste la o ceremonie a lojei androgine, Esteban, puţin răcit, se instală în salon, cu un pocal cu punci la îndemână, ca să citească o veche culegere de preziceri şi profeţii, publicată cu jumătate de secol mai înainte de Torros Villarroel, Marele Mag din Salamanca. Rămase uimit descoperind că cel care se lăuda, ca să-şi vândă mai cu spor prorocirile, că era doctor în crisopeie[29], magie, filosofie naturală şi transmutaţii, anunţase, cu, o precizie cutremurătoare, căderea tronului Franţei:

De ai să socoteşti până la o mie,
trei sute apoi de câte două ori
şi iar de două ori cincizeci şi încă zece deşte de vei număra de nouă ori
fi-va-ţi ţie dat să vezi
Francia urgisită, ultima năpastă
a din urmă şi a mai cumplită
pentru domnul tău şi coconul său
şi slava ta cea strălucită dintru început.
Sorocul să-şi încheie fostu-i-a menit.

Citi apoi autobiografia lui Villarroel, plină de haz prin peripeţiile ei burleşti, care purtaseră pe cele mai întortocheate drumuri paşii poetului, rând pe rând ţârcovnic la un schit, student şi toreador, vraci şi dansator, executor testamentar şi matematician, soldat în Porto şi profesor universitar. Magul ajunsese în cele din urmă să-şi odihnească oasele în straie călugăreşti. Era tocmai asupra

29 Iscusinţa de a fabrica aur din orice material.

misteriosului episod în care nişte fantome gălăgioase tulburau pacea unei case din Madrid, desprinzând cadrele de pe pereţi, când îşi dădu seama că ploaia ce se stârnise o dată cu căderea nopţii începea să se înteţească, învârtejită de răbufnirile vântului. Se adânci din nou în lectură fără să se sinchisească de faptul că la etaj se auzea troncănind ca şi când ar fi rămas o fereastră deschisă. Esteban se gândea la coincidenţa nostimă care făcea ca zgomotul ferestrei trântite de vânt să-i lovească urechea tocmai când ajunsese la pasajul în care se vorbea de strigoi şi stafii. Dar cum clămpăneala canatului devenea din ce în ce mai supărătoare, Esteban se urcă la etaj. Era o uşa cu geamuri de la camera Sofíei, pe care verişoara sa o uitase deschisă spre galerie. Şi se căia că fusese atât de tembel şi nu se grăbise s-o închidă mai devreme, fiindcă ploaia bătuse din plin în odaie, de parcă ar fi aruncat cineva găleţi cu apă pe podele, udând covorul de lângă pat. În dreptul dulapului, unde dalele erau puţin scufundate, se făcuse o băltoacă. În mijlocul lăcăriei zăceau cuierele de răchită cu veşminte de doliu, pe care Sofía nu apucase încă să le desfacă, şi cum răchita era uscată, apa pătrunsese înăuntru, sorbită cu lăcomie. Esteban le ridică de jos şi le aşeză pe o masă. Părându-i-se însă răzbite de umezeală, socoti de cuviinţă să scoată afară lucrurile, ca să se zvânte. Deschise primul cufăr şi de unde se aştepta să-şi afunde mâinile într-o grămadă de pânzeturi şi stofe mohorâte, i se arătară înaintea ochilor valuri de stofe în culori luminoase, de satinuri, mătăsuri şi podoabe atât de sclipitoare, cum nu mai văzuse niciodată în dulapurile Sofíei. Deschise capacul următorului: acolo se afla o risipă costisitoare de olănduri, de dantele de Valenciennes, ţesături nespus de gingaşe, îmbinate cu cămăşi şi rufărie intimă de o rară fineţe. Uluit, simţindu-se vinovat ca şi când violase un secret, Esteban închise cuierele la loc, lăsându-le unde le pusese. Coborî apoi să caute nişte cârpe ca să şteargă podeaua. Şi în timp

ce se îndeletnicea cu treaba aceasta, nu-şi putea lua ochii de la coşurile de răchită, care fuseseră aduse în casă cu tot ce se află înăuntru chiar în zilele când Jorge, în camera de alături, pătimea chinuit de ultimele sale accese de febră. La priveghi verişoara sa apăruse îmbrăcată în doliu, bineînţeles. Dar după câte ştia el nu avea mai mult de trei rochii îndoliate, pe care le purta pe rând; ba chiar i se părea curios că Sofía le alesese atât de sărăcăcioase şi de şleampăte, călăuzită poate de un sentiment pe care Esteban îl interpretase ca o dorinţă de mortificare. Şi se căznea acum să înţeleagă cum putea să se împace acest sentiment cu faptul că-şi cumpărase nişte toalete atât de scumpe, de nepotrivite şi de inutile cum erau acelea pe care le descoperise puţin mai înainte. Erau acolo rochii vrednice să atragă toate privirile la baluri şi la teatru; duzine întregi de ciorapi; sandale brocate; podoabe somptuoase ce puteau fi tot atât de bine purtate la petrecerile din lumea mare cât şi în intimitatea cea mai deplină. Ridică şi capacul celui de-al treilea cufăr pe care nu-l deschisese încă. Înăuntru era îmbrăcăminte mai obişnuită, mai de toate zilele; rochii de stradă, fără pretenţii, bune pentru orice împrejurare, alături de rochii de casă dintr-un satin de foarte bună calitate, după cum se vedea imediat, toate de culoare deschisă, veselă, cu o croială mai deosebită. Şi aici era aceeaşi enigmă: niciunul din costumele pe care le văzuse nu era de culoare neagră sau măcar mai închisă, ca să se apropie cât de cât de o haină îndoliată, nu exista niciun detaliu cât de mic care să sugereze doliul. Sofía cunoştea cu siguranţă repeziciunea cu care, mai cu seamă la vremea aceea, se schimbau modele feminine. În oraşul lor, care trecea din nou printr-o epocă de prosperitate economică, femeile erau la curent cu tot ce se purta în Europa. Era cu totul de neînţeles, aşadar, pentru ce cumpărase Sofía în ultimul moment un trusou atât de costisitor, ştiind că după anul de doliu pe

care trebuia neapărat să-l respecte urma o perioadă în care era iarăşi obligată să poarte un semidoliu, aşa încât atunci când va avea, în sfârşit, posibilitatea să le îmbrace, toaletele sale vor fi demodate... Năpădit de întrebări, Esteban se tot frământa cu mintea să afle adevărul, făcând tot felul de ipoteze, care mai de care mai dezastruoase – ajunsese chiar să presupună că verişoara lui ducea o dublă existenţă, despre care nici fratele ei n-avea habar – când auzi huruitul trăsurii care intra pe poarta cea mare. Puţin mai apoi Sofía se opri surprinsă în pragul camerei. Esteban care tocmai storcea în mâini o cârpă deasupra găleţii îi explică ce se întâmplase. „Probabil, că s-au udat toate hainele”, spuse, arătând cuierele. „Le scot chiar acum, lasă-mă singură”, răspunse ea, conducându-l până la uşă. Şi după ce-i ură noapte bună, răsuci de două ori cheia în broască.

A doua zi Esteban stătea la biroul lui, în magazin, şi se chinuia în zadar să-şi adune gândurile ca să lucreze, când se stârni o fierbere neobişnuită în stradă. Ferestrele se închideau rând pe rând, alarmate de ştirea că negrii se răsculaseră, călcând pe urmele celor din Haiti. Negustorii ambulanţi se zoreau să-şi pună marfa la adăpost, întorcându-se în fuga mare acasă, care cu câte o roabă încărcată cu jucării, care cu sacul înţesat cu odoare bisericeşti. Cumetrele vorbeau în gura mare, din poartă în poartă, despre vărsări de sânge şi violuri, într-o hărmălaie de glasuri ce creştea în răstimpuri ca să acopere hodorogeala unei trăsuri care se răsturnase în timp ce dădea colţul în goană la o răspântie. Ştirile cele mai contradictorii se răspândeau prin mulţimea ce stătea strânsă buluc din loc în loc pe stradă: cum că două regimente ar fi fost trimise la zidurile de centură ca să ţină piept sclavilor ce se îndreptau încolonaţi spre oraş, că negrii ar fi încercat să arunce în aer pulberăriile, că nişte agitatori francezi debarcaţi de pe vasele ce veniseră de la

Baltimore provocau tulburări în oraş; că în cartierul Arsenalului izbucniseră câteva focuri. În curând se dovedi însă că toată tevatura fusese iscată de o încăierare între nişte golani şi un grup de marinari americani care, după ce chefuiseră în lege, bând zdravăn, jucând cărţi şi bucurându-se de femeile din spelunca faimoasei Lola, voiseră să-şi ia tălpăşiţa fără să plătească un ban, ba mai mult chiar, bătuseră măr pe patron, o călcaseră în picioare pe patroană şi făcuseră zob consolele şi oglinzile tripoului. Totul se terminase printr-o bătaie în toată puterea cuvântului, datorită intervenţiei unui pâlc de negri congolezi, care mergeau în procesiune, cu felinare înfipte în vârful unor prăjini, la biserica din Paula unde se prăznuia hramul nu ştiu cărui sfânt. Câţiva răniţi rămăseseră pe câmpul de bătaie, după o învălmăşeală în care intraseră în acţiune bâtele şi toporiştele, înverşunată şi mai mult de amestecul caraulelor. O oră mai târziu ordinea fusese restabilită în toată mahalaua în care de obicei scandalurile se ţineau lanţ. Profitând însă de ocazie ca să pună capăt unei stări de lucruri ce începuse să-l îngrijoreze, guvernatorul dădu de ştire prin crainici populaţiei că se vor lua cele mai drastice măsuri împotriva tuturor persoanelor bănuite că răspândesc idei subversive, că lipesc pamflete pe ziduri – ceea ce se întâmpla destul de des – că propovăduiesc abolirea sclaviei, sau fac comentarii injurioase la adresa coroanei spaniole… „Jucaţi-vă, jucaţi-vă mai departe de-a revoluţia”, spuse Esteban, întorcându-se acasă pe înserat. „Tot e bine să te joci de-a ceva decât să stai cu braţele încrucişate”, i-o reteză Sofía pe un ton acru. „Cel puţin eu nu am secrete de ascuns”, spuse Esteban, privind-o drept în faţă. Sofía ridică din umeri şi-i întoarse spatele. Pe chipul ei se întipărise o expresie aspră şi voluntară. Tot timpul mesei nu scoase o vorbă, evitând privirile vecinului său, în ochii căruia se citea o întrebare stăruitoare. N-o făcea însă pentru că s-ar

fi simţit stingherită ca un om a cărei rea-credinţă ar fi ieşit în vileag, ci cu atitudinea trufaşă a femeii hotărâte să nu dea nimănui socoteală. În seara aceea, în timp ce Esteban şi Carlos îşi omorau plictiseala jucând o interminabilă partidă de şah, Sofía cerceta un atlas uriaş cu hărţi astronomice, care-i acoperea faţa. „Azi după-masă a sosit în port vasul *Arrow”,* spuse la un moment dat Carlos, atacând cu un nebun negru ultimul cal care-i mai rămăsese lui Esteban. „Probabil că mâine iancheul o să mănânce cu noi”. „Bine că ţi-ai adus aminte – spuse Sofía, de la imensa depărtare a constelaţiilor sale. O să punem un tacâm mai mult la masă.”

În ziua următoare, sosind la ora mesei acasă, Esteban se aştepta să găsească toate luminile aprinse. În clipa când deschise uşa salonului însă îşi dădu seama că se întâmplă ceva ciudat. Dexter se plimba nervos de colo până colo prin cameră, dând nişte explicaţii destul de curioase lui Carlos, care-l asculta zdrobit, cu ochii înotând în lacrimi şi puţin ridicol din pricina obezităţii lui incipiente, cu mutra îndurerată pe care o avea: „N-am nicio putere – striga nord-americanul. Deschizând larg braţele. E văduvă şi majoră. Sunt obligat s-o primesc ca pe o pasageră oarecare. Am încercat să stau de vorbă cu ea. Nu vrea să audă nimic. Fiică-mea să fi fost şi tot n-aş fi putut face mai mult.” Şi se pierdea în tot felul de amănunte: îşi cumpărase biletul de călătorie la Miralla şi Compania, plătindu-l în numerar. Răvaşul de drum pe care şi-l procurase cu ajutorul unui frate mason purta toate vizele necesare. Va merge cu vasul *Arrow* până în insula Barbados, unde urmează să coboare ca să se îmbarce din nou pe una din navele olandeze ce se duc la Cayenne. „La Cayenne – îl îngâna Carlos, consternat. Auziţi, la Cayenne, dacă-i posibil aşa ceva! În loc să fi plecat la Madrid, la Londra sau la Neapole!” Şi băgând de seamă abia atunci că Esteban era de faţă, îi vorbi ca şi cum ar fi fost la curent

cu cele întâmplate: „Parcă şi-a pierdut minţile. Zice că i s-a făcut lehamite de casă: că e sătulă până-n gât de oraşul ăsta şi a plecat aşa, în lume, fără să spună nimic, fără să-şi ia rămas bun de la nimeni. S-a îmbarcat acum două ore cu bagaj cu tot.” Se dusese după ea, crezând că va putea s-o înduplece să se întoarcă îndărăt: „Parc-ai vorbi cu pereţii. Doar nu pot s-o aduc pe sus acasă. Vrea să plece şi pace. Şi întorcându-se spre Dexter: Dumneavoastră sunteţi doar căpitanul vasului şi cred că aveţi dreptul să nu primiţi pe bord un pasager, dacă nu vă convine. Nu-mi spuneţi mie că nu se poate”. Iritat de insistenţele lui Carlos, care părea să-i pună la îndoială probitatea, Dexter ridică tonul: „Nu există niciun motiv legal sau moral care să justifice lucrul ăsta. Lăsaţi-o să facă ce vrea. Nu poate nimeni s-o împiedice dacă i-a abătut să se ducă la Cayenne. N-o s-o facă acum, o s-o facă fără doar şi poate altă dată. Chiar dacă îi încuiaţi uşa, o să iasă pe fereastră.” „De ce?” lătrau ceilalţi doi încolţindu-l ca nişte cotei. Dexter îi dădu la o parte cu mâinile sale mari şi puternice: „Dar înţelegeţi odată, oameni buni, că ştie foarte bine pentru ce vrea să plece la Cayenne”. Şi aţintind spre ei degetul, ca un predicator când vrea să le spună ascultătorilor să ia aminte, cită un proverb din Biblie: „Blânde par cuvintele celui ce dă în vileag, dar ele pătrund până în tainele pântecului”. Aforismul acela, atât de frust ca expresie din cauza cuvântului final, avu efectul unui revulsiv asupra lui Esteban. Apucându-l pe marinar de reverele redingotei, îi ceru să vorbească lămurit, pe şleau fără ocolişuri. Dexter îi azvârli în faţă o frază brutală care limpezi pe deplin lucrurile: „În timp ce dumneata cu Ogé vă duceaţi, umblaţi după târfe pe cheiurile din Santiago, Sofía rămânea pe bord cu *celălalt.* Oamenii mei mi-au povestit tot. Prea bătea la ochi. Am fost atât de supărat atunci, încât am căutat să plec cât mai repede...” Esteban nu mai avea nimic de întrebat. Totul se înlănţuia. Acum înţelegea, în

sfârşit, pentru ce Sofía îşi făcuse atâtea toalete scumpe, la câtăva vreme după ce aflase că o anumită persoană era din nou atotputernică într-o ţară apropiată din America; înţelegea mobilul ascuns a miilor de întrebări cu ajutorul cărora, amăgindu-l cu câteva adjective peiorative la adresa *celuilalt,* reuşea să-l tragă de limbă şi să afle tot ce dorea să ştie despre viaţa acestuia, despre reuşitele şi greşelile lui. Admitea cu ipocrizie că era un monstru, o fiinţă îngrozitoare, o bestie politică, ca să afle cât mai multe lucruri din crâmpeie, din fărâmituri, din destăinuiri smulse cu încetul, în legătură cu gesturile, dorinţele şi acţiunile înaltului mandatar mazilit şi apoi din nou înscăunat. Şi între timp, voinţa ei, redusă la tăcere, lucrase într-ascuns cu tenacitate, pentru a răbufni la un moment dat, lăsând frâu liber unor dorinţe pe care nici chiar prezenţa unui muribund nu reuşise să le zăgăzuiască. Era, în toate astea, o promiscuitate odioasă de flori mortuare, de făclii funerare, amestecate laolaltă cu gânduri pâcloase, manifestate în chip evident prin cumpărarea dichisurilor intime, făcute să-i îmbrace goliciunea. Sofía i se dezvăluia dintr-o dată lui Esteban în ipostaza larvară, josnică, de neconceput, a unei femeiuşte docile, îngăduitoare, îmbătată de voluptate sub povara unui bărbat care cunoscuse împotrivirile fecioriei sale. Amintindu-şi de scârba întipărită pe chipul ei într-o noapte, când văzuse viermuiala femeilor de stradă, care nu erau altceva decât protagonistele înrobite – cele mai *dezinteresate* poate – ale împerecherii omeneşti, Esteban nu reuşea să îmbine cele două personalităţi deosebite care sălăşluiau în acelaşi trup: aceea a tinerei fete care, îmbujorată de indignare şi de mânie în faţa unui act pe care educaţia sa religioasă îl condamna ca pe un lucru degradant, şi cealaltă, care, nu mult după aceea, capitulase în faţa dorinţei, îndeletnicindu-se cu şiretlicurile prefăcătoriei şi ale complicităţii. „Numai tu eşti de vină, fiindcă ai măritat-o cu

un dobitoc”, strigă Esteban, căutând un ţap ispăşitor pentru ceea ce considera o trădare monstruoasă. „Adevărat, nu se poate spune c-a fost o căsătorie fericită”, confirmă Dexter netezindu-şi în faţa oglinzii, reverele mototolite. „Când soţii se înţeleg în aşternut, îţi dai seama numaidecât, chiar dacă se ceartă. Aici însă totul era o comedie. Lipsea ceva. Era destul să te uiţi la mâinile lui: avea nişte mâini de călugăriţă, cu degete moi, care nu ştiau să apuce lucrurile.” Şi Esteban îşi aminti grija meticuloasă cu care Sofía jucase rolul soţiei devotate – chiar pe marginea mormântului – arătând întotdeauna o supunere, o solicitudine, o maleabilitate care nu se potriveau cu firea ei independentă şi dezordonată. Aproape că-i părea bine acum că nu fusese fecioară atunci când făcuse această nechibzuită căsătorie pe care o privea ca pe cea mai inadmisibilă concesie faţă de convenienţele unei societăţi dispreţuite. Gândul acesta însă îi flutură din nou pe dinaintea ochilor imaginea puternicei prezenţe care, deşi atât de departe, continua să apese asupra casei. Văzând inerţia lui Carlos, care stătea în fotoliu prăbuşit şi înlăcrimat, se ridică hotărât în picioare: „Mă duc s-o aduc. Oricum ar fi trebuie s-o aduc”, spuse el. „Chiar dacă faci scandal să ştii că-i zadarnic” – îi atrase atenţia Dexter. „Are dreptul să plece”. „Du-te – spuse Carlos – să mai încercăm o dată...” Esteban trânti poarta şi o porni întins spre port. Sosind pe cheiul lângă care acostase vasul *Arrow,* simţi că i se taie răsuflarea din pricina mirosului puternic de peşte proaspăt pescuit: pe unde mergea erau numai coşuri cu pălămidă, cambula, sardele, ai căror solzi străluceau la lumina faclelor. Uneori, câte un negustor de peşte băga mâna sub o pânză de iută şi scotea afară un pumn de calmari pe care-i arunca în terezia unei balanţe. Sofía stătea în picioare la prova navei lipite de chei, îmbrăcată în doliu, aşa cum plecase de acasă; se profila ca o umbră cernită, mai înaltă şi mai subţire, privită de jos de

pe chei, insensibilă parcă la mirosul de solzi, de măruntaie şi de sânge care se înălţa până la ea. Avea ceva din atitudinea impasibilă a unei eroine mitice, contemplând ofrandele aduse în lăcaşul ei de nişte locuitori din adâncul mării. Furtuna din sufletul lui Esteban se potoli brusc în clipa când îşi ridica ochii spre femeia ce şedea nemişcată, uitându-se la el în timp ce se apropia de vas, fără să facă un gest, cu o fixitate dezarmantă în privire. Dintr-o dată i se făcu frică. Se simţi nevolnic, lipsit de curaj, la gândul că s-ar putea să audă anumite cuvinte care, rostite de gura ei, i-ar fi răsunat ca un bucium în urechi. Nu îndrăzni să urce pe bord, mulţumindu-se s-o privească în tăcere. „Vino”, spuse într-un târziu. Sofía se întoarse cu faţa spre punte, sprijinindu-se de balustradă. Pe malul celălalt licăreau luminile unor cartiere necunoscute; în spatele lor se îngemănau sclipirile uriaşului candelabru baroc care era oraşul, cu şiragurile lui de geamuri roşii, verzi, portocalii, aprinse printre arcade. Iar la stânga se afla întunecoasa trecătoare ce ducea în largul mării acoperite de negurile nopţii: marea aventurilor, a călătoriilor pândite de nenumărate primejdii, a războaielor şi bătăliilor care întotdeauna însângeraseră Mediterana celor o mie de insule. Se îndrepta spre cel care îi trezise conştiinţa propriei sale fiinţe şi care, în scrisoarea adusă de nefericitul care rămăsese jos, îndurerat, îi vorbise de singurătatea lui în mijlocul atâtor triumfuri. Acolo, unde se afla el, erau atâtea de făcut; un om de talia lui nu putea să pună la cale decât lucruri măreţe; proiecte, în care fiecare putea să-şi găsească măsura exactă. „Vino – repeta glasul de jos – te crezi prea puternică.” Să se întoarcă ar fi însemnat să se îndoiască de această putere; să sufere o a doua înfrângere.

Cunoştea îndeajuns nopţile în care trupul său rămânea ca de piatră, nopţile în care era nevoită să simuleze plăcerea. „Vino”. În urma ei, căminul strămoşesc, lipit de

trup ca o scoică, iar acolo, departe, revărsatul de zori, strălucirea unei imensităţi necuprinse, departe de strigătul negustorilor şi tălăngile oilor. Aici, parohia, cutia milelor, plictisitoarea rutină a vieţii de fiecare zi, acolo, departe, o lume epică, locuită de titani. „Vino”, o îmbia vocea lui Esteban. Sofía se desprinse de balustradă, topindu-se în umbra ce învăluia puntea. Celălalt îi vorbea mai departe ridicând glasul. Zarva pescarilor însă acoperea monologul ce se înălţa spre ea în rafale, amintindu-i de casa clădită de ei toţi împreună şi care acum era sortită să cadă în paragină. „Ca şi când fraţii de sânge ar putea dura împreună o casă adevărată”, se gândea Sofía. Rezemat de chila vasului, Esteban continua să vorbească în deşert. Uriaşul trunchi de lemn, mirosind a sare, a alge, a vegetaţii marine i se părea moale la pipăit, aproape feminin, docil, cum îl simţea sub palmele lui, umed şi catifelat. Sus, la prova, un mascaron cu chip de femeie, alb ca varul la faţă şi cu ochii încercănaţi cu o dungă groasă albastră, se substituise celei care avea să plece în zori, cu braţele încărcate de uimitoare bogăţii, liberă să se lase în voia propriilor sale dorinţe, desferecată din întunecimile ce-i umbreau frumuseţea şi-i stăvileau bucuriile. Avea să se desprindă din sânul familiei pentru a-i da în vileag toate secretele, împărtăşindu-le unui străin, care în momentul acela poate o aştepta. Esteban se simţea nemernic şi despuiat – gol, aşa cum îl văzuse Sofía, prea deseori pentru ca goliciunea lui să poată fi în ochii săi o goliciune adevărată – gândindu-se că intenţia lui de a fi brutal se spulberase, transformându-se în rugăminţi. Sus, pe bordul vasului, femeia aştepta să se desfăşoare pânzele înfoiate de vânt. Ogorul ei era sortit să primească o sămânţă străină; avea să fie deopotrivă potir şi arcă, întocmai ca femeia din Geneză, care părăsise vatra părintească pentru a se duce după bărbat... Lumea începuse să-l privească, ciulind urechea ca să audă vorbele lui pe care credeau că

le înţeleg. Îndepărtându-se de corabie, se întâlni, printre coşurile cu peşti, cu căpitanul Dexter. „Ei, am avut dreptate?” îl întrebă marinarul. „Perfectă dreptate – răspunse Esteban. Drum bun tuturor!”

VII

Se oprise locului la un colţ de stradă în apropiere de chei nehotărât, ruşinat de înfrângerea suferită şi bolborosea cuvintele pe care ar fi trebuit să le spună şi care nu reuşiseră să i se desprindă de pe buze. Vaporul era acolo, la câţiva paşi, înconjurat de torţe, ca o vrajă sau ca un blestem, aşa cum se profila în noapte. Sirena de la prova, cu coada ei dublă lipită de copastie, se ivea când şi când din întuneric de câte ori un felinar îi lumina obrazul de mască funerară, scoasă dintr-un mormânt. Esteban simţea cum se frământă în el cuvintele pe care nu apucase sa le spună şi care se înlănţuiau acum, închipuind discursuri, mustrări, reproşuri, invective, insulte atât de grele încât pronunţându-le, limba se oprea neputincioasă, incapabilă să găsească altele mai cumplite. Dacă Sofía înfrunta fără să clipească iureşul acesta de cuvinte – şi era în stare s-o facă – bărbatul avea să rămână din nou dezarmat, la fel ca mai înainte. Tot felul de gânduri rele îi încolţeau în minte. Era ora opt. Vasul căpitanului Dexter trebuia să ridice ancora la cinci dimineaţa. Erau nouă ceasuri la mijloc în care ar fi avut poate răgazul să facă ceva. Peste arsura pe care i-o lăsase în suflet supărarea, Esteban încerca să clădească teoria unei îndatoriri de îndeplinit: avea obligaţia s-o împiedice cu orice preţ pe Sofía să ajungă la Cayenne. Nu trebuia să pregete niciun moment chiar dacă s-ar vedea silit să recurgă la cele mai extreme mijloace ca să împiedice o sinucidere morală. O asemenea aventură echivala cu o coborâre în infern. Fără îndoială, Sofía era majoră. Din punct de vedere legal, însă, Carlos avea dreptul să-i zădărnicească fuga, sub cuvânt că sora lui suferea de o boală mintală. Exact aşa cum se întâmplase cu câteva luni mai înainte, când o tânără văduvă dintr-o familie simandicoasă încercase s-o şteargă în Spania cu un saltimbanc din cei care cântau în

vodevilurile de la Coliseo. Oricând te puteai bizui pe sprijinul autorităţilor în împrejurările în care cinstea familiilor onorabile ar fi fost cumva primejduită. Dezlănţuirile pasionale erau privite cu ochi răi de societatea colonială, gata în orice clipă să solicite ajutorul poliţiei atunci când vreo încurcătură cu crai de inimă sau femeiuşti zvânturate se întâmpla să-i tulbure liniştea. Biserica se amesteca şi ea în asemenea cazuri, punându-se de-a curmezişul în calea vinovaţilor... Esteban, hotărât să caute prin orice mijloc să preîntâmpine un lucru pe care-l socotea intolerabil, sosi acasă cu sufletul la gură, lac de apă din pricina alergăturii şi abia apucă să intre înăuntru gâfâind că se pomeni pe negândite în faţa unor oameni cu figuri mohorâte de poliţişti despre care habar n-avea ce căutau acolo, cotrobăind peste tot, deschizând dulapurile, scotocind birourile şi sertarele, cercetând fiecare cotlon de jos, din grajd, şi până în camerele de la etaj. Unul dintre ei tocmai cobora scările, purtând pe cap un pachet de imprimate. Trecându-le din mână în mână, poliţiştii constatară că tipăriturile descoperite în odaia Sofíei, sub pat, cuprindeau textul *Declaraţiei Drepturilor Omului şi ale Cetăţeanului* şi principiile de bază ale Cons*tituţiei Franceze*... Plecaţi – îi şopti Rosaura, apropiindu-se de el. Domnul Carlos a fugit pe terasă.” Tânărul se retrase în vestibul, în vârful picioarelor, pas cu pas, vrând să iasă în stradă. Afară, la uşă, însă stăteau de strajă doi oameni: „Înapoi”, îl luară în primire aceştia împingându-l într-un colţ al salonului, unde rămase sub pază. Timp de câteva ore îl lăsară să aştepte, fără să-l întrebe nimic. Treceau încolo şi încoace, prin faţa lui, ca şi când nici nu s-ar fi sinchisit de el, uitându-se dacă nu era ceva dosit după tablouri sau sub covor. Înfipseră apoi nişte vergele de fier în pământul afânat al brazdelor din grădină să vadă dacă nu întâmpină cumva rezistenţa vreunei cutii îngropate printre flori, în timp ce unul dintre ei scotocea la

întâmplare volume din bibliotecă, cercetând legăturile şi pipăind grosimea copertelor şi arunca pe jos tot ce i se părea vrednic de interes: operele lui Voltaire, Rousseau, Buffon, şi, în general, mai toate lucrările tipărite în limba franceză – numai pe cele în proză, versurile fiind probabil mai puţin suspecte. În sfârşit, la trei dimineaţa, percheziţia se termină. Existau suficiente probe, mai multe chiar decât ar fi fost nevoie pentru a dovedi că locuinţa aceea era un cuib de conspiratori francmasoni, duşmani ai coroanei, care răspândeau scrieri revoluţionare, cu intenţia de a sădi anarhia şi ateismul în posesiunile de peste ocean. „Unde este doamna?” – se interesară poliţiştii, care fuseseră informaţi că Sofía era unul dintre cei mai periculoşi conspiratori. Rosaura şi Remigio răspunseră că nu ştiau nimic. Că ieşise devreme în oraş. Că de obicei stătea mai toată vremea acasă, şi doar printr-o întâmplare nu se afla acolo, deşi era destul de târziu. Cineva îşi dădu cu părerea că n-ar strica să cerceteze rând pe rând navele ancorate în port, ca să preîntâmpine o încercare de fugă. „Ar însemna să pierdeţi vremea degeaba – spuse Esteban, ridicând glasul din colţul unde şedea. Vara mea, Sofía, n-are niciun amestec în toate astea. Aţi fost greşit informaţi. Eu am ascuns hârtiile la ea în cameră, azi după-masă, fără ştirea ei”. „Şi vara dumneavoastră nu doarme acasă?” „Nu mă interesează viaţa ei particulară”. Ceilalţi schimbară între ei o privire ironică. Vorba aia:

„Morţii cu morţii şi viii cu viii”, spuse unul, râzând grosolan. Şi începură iar să se tocmească dacă să percheziţioneze sau nu vasele... Cineva îi ceru atunci lui Esteban să scrie câteva rânduri pe o hârtie. Surprins, arestatul mâzgăli câteva versuri de San Juan de la Cruz[30] pe care şi le amintea perfect fiindcă le citise zilele acelea: „Oh, de m-aş vedea cât de curând slăvit de această dragoste neţărmurită...” „E acelaşi scris”, spuse unul

30 Teolog şi poet mistic spaniol (1542–1591).

dintre anchetatori, fluturând un exemplar din *Contractul Social* pe marginea căruia Esteban făcuse, cu câţiva ani în urmă, unele aprecieri destul de necuviincioase la adresa monarhiei. De astă dată atenţia tuturor se îndreptă asupra lui: „Ştim că v-aţi întors de curând dintr-o călătorie îndelungată”. „Exact”. „Şi unde aţi fost?” „La Madrid”. „E o minciună – îl înfruntă unul. În biroul verişoarei dumneavoastră am găsit două scrisori, datate din Paris, care mărturisesc, într-adevăr, un înfierbântat entuziasm revoluţionar”. „Se poate – încuviinţă Esteban. Dar după aceea am plecat la Madrid”. „Lăsaţi-mă pe mine – interveni un altul, ieşind în faţă. Că pe mine nu mă poate prosti chiar aşa uşor”. Şi începu să-l iscodească punându-i diferite întrebări în legătură cu diferite străzi, pieţe, biserici şi locuri, pe care Esteban nu le cunoştea. „N-aţi fost niciodată la Madrid”, afirmă poliţistul. „Se poate”, spuse Esteban. „Din ce trăiaţi la Paris – îl luă în primire un al treilea – fiindcă Spania era în război cu Franţa şi deci familia n-avea cum să vă trimită bani?” „Trăiam din traduceri”. „Ce fel de traduceri?” „Diverse”. Era ora patru. Din nou absenţa Sofíei începu să le dea de bănuit şi se gândiră c-ar trebui totuşi să cerceteze vasele... „Bine, dar e stupid, izbucni deodată Esteban, bătând cu pumnul în masă: Credeţi că intrând cu forţa într-o casă din Havana veţi suprima ideea de libertate în întreaga lume! Acum e prea târziu. Nimeni nu poate stăvili mersul lucrurilor”. Şi repetă aceleaşi cuvinte, strigând atât de tare, încât i se umflară vinele de la gât, pentru a încheia cu osanale aduse fraternităţii şi egalităţii, în timp ce pana grefierului alerga şi mai spornic pe hârtie. „Foarte interesant. Foarte interesant. Acum începem să ne înţelegem”, spuseră anchetatorii. Şi cel care părea mai mare dintre ei începu să-l încolţească pe Esteban punându-i întrebări peste întrebări: „Sunteţi mason?” „Da, sunt!” „Tăgăduiţi pe Isus Cristos şi sfânta noastră credinţă?” „Dumnezeul meu este

Dumnezeul filosofílor”. „Împărtăşiţi şi răspândiţi ideile Revoluţiei franceze?” „Cu toată convingerea”. „Unde au fost tipărite proclamaţiile descoperite în odaia de sus?” „Nu sunt un delator”. „Cine le-a tradus în limba spaniolă?” „Eu”. „Şi carmaniolele americane?” „Poate”. „Când?” În momentul acela intră un poliţist care continuase să scotocească prin încăperile de la etaj, în nădejdea că va mai găsi totuşi încă ceva: „Ia uitaţi-vă ce evantaie întrebuinţa doamna – spuse el deschizând unul, pe care era pictată o scenă înfăţişând căderea Bastiliei. Şi asta nu-i tot: are o sumedenie de cutii şi testele de ace, ale căror culori sunt foarte suspecte”. Văzând marafeturile acelea tricolore, Esteban se simţi înduioşat la gândul că o fiinţă atât de fermă ca Sofía putea să fie însufleţită de un asemenea entuziasm juvenil, încât fusese în stare să colecţioneze nişte obiecte de bazar care de câţiva ani se vindeau în toată lumea. „Trebuie neapărat să prindem în laţ păsărica”, spuse cel care părea să fie mai mare dintre toţi, şi, din nou se gândiră să meargă în port. Atunci Esteban se hotărî să le povestească în amănunţime tot: începu cu sosirea lui Victor Hugues la Havana, ca să poată depăna cât mai încet episoadele pe care grefierul le consemna cu o înfrigurată sârguinţă. Vorbi despre legăturile sale personale cu Brissot şi Dalbarade, de lucrările pe care le efectuase în ţara bască în scopuri propagandistice; de prietenia sa cu acele personaje de tristă amintire care fuseseră trădătorii Marchena şi Martinez de Ballesteros. Apoi, plecarea la Guadelupa: tiparniţa meşterilor Loeuillet tatăl şi fiul; şederea la Cayenne, în timpul căreia se văzuse deseori cu Billaud-Varennes, duşman înverşunat al reginei Franţei. „Scrie, grefier, scrie tot”, spunea cel ce părea să fie comandantul, încântat de toate aceste mărturisiri. „Biyo se scrie cu «y»?” întrebă grefierul. „Cu doi de i”, îi explică Esteban, pregătindu-se să ţină o lecţie de gramatică franceză: „Cu

doi de i, fiindcă...” „Doar n-o să ne certăm acum pentru un i în plus sau în minus, exclamă comandantul ridicând braţele la cer. Şi cum v-aţi întors la Havana?” „Un francmason se descurcă uşor în orice împrejurare”, răspunse Esteban, continuând o povestire menită să-i dea un prestigiu conspirativ cât mai impunător. Pe măsură însă ce limbile pendulei se apropiau de ora cinci, destăinuirile sale începură să ia o întorsătură grotescă. Anchetatorii nu reuşeau să înţeleagă de ce în loc să se apere, omul acesta le împărtăşea cu atâta sinceritate o seamă de infracţiuni care puteau foarte bine să-l ducă la spânzurătoare. Şi cum îşi deşertase tot sacul de poveşti, Esteban începu să facă tot felul de glume fără perdea pe socoteala Mesalinelor burbonice, a coarnelor pe care Prinţul Păcii le pusese Majestăţii-Sale şi a petardelor care foarte curând aveau să explodeze în fundul regelui Carlos. „E un fanatic, spuneau poliţiştii. E fanatic sau îi lipseşte o doagă. America este împânzită de tot felul de Robespierre. Dacă nu deschidem bine ochii, ca mâine o să înceapă un măcel cumplit în toată ţara”. Şi Esteban vorbea mai departe, punându-şi în sarcină fapte pe care nu le săvârşise, lăudându-se c-ar fi strecurat cu propriile sale mijloace proclamaţiile revoluţionare în Venezuela şi în Noua Grenadă. „Scrie, grefier, scrie tot. Ai grijă să nu-ţi scape nimic”, spunea mereu şeful, care nu mai găsea răgazul să pună vreo întrebare... Se făcuse ora cinci şi jumătate. Esteban ceru să vină cineva cu el pe terasă unde pretindea c-ar fi lăsat un obiect de care avea trebuinţă în interiorul unui vas vechi ce împodobea balustrada. Sperând că vor putea pune mâna pe încă un corp delict, câţiva poliţişti se grăbiră să-l însoţească. În fundul vasului însă nu se afla decât un cuib de viespi care, zgândărite, tăbărâră asupra lor să-i înţepe.

Fără să se sinchisească de înjurăturile gealaţilor, Esteban îşi aţinti privirile spre port: vasul *Arrow* ridicase ancora, lăsând liber locul unde fusese priponit de binta de

pe chei... Coborî din nou în salon: „Scrie, domnule grefier! – spuse el. Declar în faţa lui Dumnezeu, în care cred, că tot ceea ce am spus mai înainte nu cuprinde niciun grăunte de adevăr. Oricât aţi căuta, n-o să puteţi găsi nici cea mai mică dovadă că am săvârşit cu adevărat ceea ce v-am declarat aici, în afară de faptul că am fost la Paris. Nu există martori şi nici documente pe care să le puteţi folosi împotriva mea. Am bătut câmpii ca să înlesnesc fuga cuiva. Am făcut ceea ce trebuia să fac”. „Poate c-ai să scapi de ştreang – spuse comandantul. Nimeni pe lume însă n-o să te poată scoate din fortăreaţa din Ceuta. Au fost alţii mai puţin vinovaţi pe care i-am trimis în lanţuri la carierele de piatră din Africa”. „Orice s-ar întâmpla, acum puţin îmi pasă!” spuse Esteban şi se opri în faţa tabloului „Exploziei într-o Catedrală”, privind coloanele frânte ce stăteau încremenite în aer, gata să se prăvale, aşa cum le azvârlise răbufnitura năprasnică, într-o atmosferă de coşmar: „Până şi pietrele pe care mi-era hărăzit să le sparg erau prefigurate în pictura asta”. Şi apucând un taburet, îl azvârli asupra tabloului, care se prăbuşi zgomotos pe podele, cu pânza sfârtecată. „Duceţi-mă odată”, spuse Esteban, sleit de puteri, pridидit de un somn atât de copleşitor, încât nu se mai gândea acum decât să doarmă, fie chiar şi la închisoare.

PARTEA A ŞASEA

I

Valurile lunecau molcome dinspre sud, rânduri, rânduri, împletind şi despletind urzeala spumelor subţiri, semănând cu nervurile unei marmore întunecate. Ţărmul înverzit rămăsese în urmă. Brăzdau acum întinsul unor ape de un albastru atât de profund, încât păreau făcute dintr-o lavă – hibernală, însă şi sticloasă, învălurată de o înfiorare ce pornea de undeva departe, departe de tot. Nu se zărea ţipenie de vieţuitoare pe noianul acela de ape ferecat peste adâncurile lui prăpăstioase, aidoma celei dintâi mări de la facerea lumii, mai veche decât mureul şi decât argonautul. Doar Marea Caraibilor, în care totuşi mişunau puzderie de vietăţi, putea să ia uneori înfăţişarea asta de necuprinsă pustietate. Mânaţi parcă de o nevoie misterioasă, peştii se risipeau părăsind faţa apelor, meduzele se trăgeau în adânc, sargasele se făceau nevăzute, iar omul nu mai avea înaintea ochilor decât ceea ce se îngemăna cu infinitul: pururea îndepărtatele fruntarii ale orizontului; văzduhul şi, mai presus de văzduh, stelele presărate pe cerul, a cărui simplă enunţare orală redobândea măreţia covârşitoare pe care va fi avut-o cândva pentru cei care născociseră cuvântul acesta – poate primul cuvânt născocit după cele care încercau să definească durerea, frica sau foamea. Aici, deasupra mării pustii, cerul căpăta o pondere uriaşă, cu toate acele constelaţii care se arătau mereu în acelaşi loc şi pe care fiinţa omenească ajunsese să le deosebească de-a lungul secolelor şi să găsească un nume pentru fiecare dintre ele, proiectând propriile sale mituri pe acele tărâmuri unde nu avea cum să ajungă, şi căutând să îmbine poziţia stelelor cu contururile unor chipuri întipărite în mintea lui de neobosit plăsmuitor de fabule.

Era un fel de cutezanţă copilărească să umpli tot firmamentul cu urse, tauri şi lei – gândea Sofía, stând cu coatele rezemate de balustrada vasului *Arrow* şi cu ochii deschişi asupra nopţii. În modul acesta însă eternitatea era simplificată, închisă într-o carte frumoasă cu poze, ca atlasul cu hărţi astronomice din biblioteca de acasă, pe ale cărui planşe centaurii păreau să se fi încăierat cu scorpionii, luptând pe viaţă şi pe moarte, iar acvilele cu dragonii. Pentru a boteza constelaţiile omul se întorsese la onomastica primelor sale mituri, cărora le rămăsese atât de credincios, încât atunci când lumea lui Cristos luă fiinţă nu mai găsi loc pe cerul împânzit de păgâni. Stelele fuseseră închinate Andromedei şi lui Perseu, lui Hercule şi Casiopeei. Existau titluri de proprietate subscrise asupra unor patrimonii ce nu puteau fi transmise unor pescari de rând de pe lacul Tiberiadei; de altfel, aceştia nici nu aveau nevoie să se călăuzească după aştri ca să-şi mâne bărcile acolo unde Cineva, sortit să-şi verse cândva sângele, era pe cale să făurească o religie care nu cunoştea aştrii… Când licărul Pleiadelor păli şi se lumină de ziuă, mii de coifuri opalescente ieşiră în întâmpinarea corăbiei, fluturând lungi festoane roşii care închipuiau sub apă siluetele unor războinici cu o ciudată înfăţişare medievală, datorită neîndoielnicei lor asemănări cu nişte pedestraşi lombarzi îmbrăcaţi în zale ciuruite, căci arătau într-adevăr ca o ţesătură de zale filamentele acelea întâlnite în cale şi pe care le purtau ca pe nişte eşarfe, de la umăr la şold, de la gât la genunchi, de la ureche la coapsă făpturile de la faţa mării străfulgerate de scăpărări luminoase, *the men of war*[31]*,* cum le numea căpitanul Dexter. Oastea submarină venită din necunoscut se dădea la o parte din drumul corăbiei, pentru a-şi strânge apoi din nou rândurile, continuându-şi în tăcere marşul, zile de-a rândul, până când ţestele plesneau, nimicite de razele soarelui şi

31 Războinicii (în lb. engleză)

festoanele se topeau mistuindu-se de la sine... Cam pe la jumătatea dimineţii pătrunseră într-o nouă împărăţie: aceea a Gorgonelor, desfăşurate ca nişte aripi de pasăre pe firul apei albite de migraţiunea lor. Puţin după aceea se văzură împresuraţi de roiuri cafenii de degetare ce-şi căscau şi-şi închideau gurile înfometate; în urma lor venea un cârd de melci călători ce stăteau agăţaţi de o plută făcută din bulbuci învârtoşaţi. O răpăială de ploaie căzută din senin transfigură, în câteva clipe, marea, care deveni verde-albăstrie, pierzându-şi limpezimea. Un miros salin pătrunzător se ridică din apa şfichiuită de ploaie, ai cărei stropi erau sorbiţi de scândurile punţii. Pânza velelor suna ca ardezia bătută de grindină, în timp ce parâmele încordate trosneau din toate fibrele lor. Tunetul se rostogolea în văzduh dinspre vest spre est, trecând pe deasupra navei într-o clocotire prelungă, şi se îndepărta o dată cu norii, lăsând pe înserat marea, învăluită într-o lumină bizară ca de revărsat de ziuă ce se aşternea pe faţa ei netedă, scăldată în fel de fel de culori, ca un iezer de munte. Prova vasului desţelenea ca un plug întinderea lină pe care dâra lăsată în urmă o împodobea cu arabescuri de spumă, ca o mărturie menită să arate timp de câteva ore că pe acolo trecuse o navă. În amurg, dâra corăbiei se desluşea, luminoasă, peste adâncurile împânzite de umbrele nopţii, desenând ca pe o hartă o reţea de drumuri şi răspântii peste întinsul apelor din nou pustiu, atât de pustiu, încât contemplându-l, călătorii aveau impresia că erau unicii navigatori ai vremii. Şi până a doua zi dimineaţa aveau să străbată un imperiu al fosforescenţelor, cu mii de licăriri venite din adânc, revărsate în snopi de lumină, despletite în şuviţe scânteietoare, urzite în fel şi fel de forme închipuind fie o ancoră, fie un ciorchine, fie o actinie sau o cometă sau, de asemenea, un pumn de gologani, sfeşnice aprinse pe un altar, ori îndepărtatele vitralii ale cine ştie cărei catedrale

scufundate, străbătute de razele reci ale unor sori abisali… Acum Sofía nu mai era răscolită – ca-n timpul trecutei călătorii când stătea rezemată de balustrada aceleiaşi punţi, sorbind briza mării de la înălţimea aceleiaşi prove – de neliniştile adolescenţei. Pe deplin maturizată de hotărârea pe care o luase, era convinsă că viitorul spre care se îndrepta nu putea fi decât aşa cum şi-l imagina ea. După doua zile în care sufletul ei fusese bântuit de tot ceea ce lăsase în urmă, se trezise în cea de-a treia zi cu o extraordinară senzaţie de libertate. Parâmele ce o ţineau legată de ţărm se rupseseră, în sfârşit. Ieşise din cotidian, pentru a păşi într-un prezent atemporal. În curând avea să se poată îndeletnici cu lucrul cel mai de seamă ce-i era dat să-l facă şi pe care ani de-a rândul îl aşteptase, acela de a se realiza pe deplin. Cunoştea din nou bucuria de a fi la început de drum: de a se afla în pragul ei însăşi, ca atunci când inaugurase, pe aceeaşi corabie, o nouă etapă din existenţa sa. Simţea iarăşi în nări mirosul pătrunzător de catran, de saramură, de făină şi tărâţe cu care ajunsese să se deprindă odinioară şi a cărui prezenţă reuşea să anihileze timpul irosit. Închidea ochii de câte ori regăsea la masa căpitanului Dexter gustul uitat al stridiilor afumate, al cidrului englezesc şi al tartelor cu rubarbă şi moşmoane de Pensacola, care o făcea să retrăiască senzaţiile primei sale călătorii pe mare. Fără îndoială, drumul pe care-l urmau acum era altul. Cu toate că Toussaint Louverture[32] se străduia să stabilească relaţii comerciale cu Statele Unite, negustorii nord-americani nu aveau încredere în solvabilitatea conducătorului negru, lăsând această piaţă îndoielnică la dispoziţia celor care vindeau arme şi muniţii – singurele mărfuri plătite întotdeauna cu bani peşin, chiar atunci când nu exista destulă făină pentru a se plămădi

32 Om politic şi general haitian (1743–1803). Respingând rând pe rând tutela spaniolilor, englezilor şi francezilor, cucereşte independenţa şi aduce prosperitatea în insulă.

pâinea cea de toate zilele. Trecuseră de insula Jamaica şi de câteva zile navigau în direcţia portului La Guaira, în partea cea mai ferită de primejdii a mării Antilelor, unde ultimii corsari din Guadelupa îşi făceau rareori apariţia, cu corăbiile lor cu pânze care acum se numeau *Napoleon, Campo-Formio* sau *Cucerirea Egiptului.* Într-o dimineaţă se temură că vor avea parte de o întâlnire neplăcută, descoperind la un moment dat o mică ambarcaţie care se îndrepta spre *Arrow* cu o grabă menită să le dea de gândit. Îngrijorarea de la început se preschimbă în bucurie când se dumeriră că era vorba de aşa-numitul *Cuter al Călugărului,* o corabie aproape fabuloasă, aflată sub comanda unui misionar franciscan cu mână de fier, care de ani de zile, cutreiera Caraibele, îndeletnicindu-se cu contrabanda. Altminterea nu aveau prilejul să întâlnească decât goelete cu pastramă, care făceau naveta între Havana şi Noua Barcelonă, lăsând în urmă un miros puternic de cărnuri afumate. Sofía, pentru a-şi potoli nerăbdarea pe care abia reuşea să şi-o stăpânească, încerca să se cufunde în lectura unor cărţi englezeşti pe care le găsise în biblioteca lui Dexter, alături de Salcâmul, Coloanele şi Tabernacolul şorţului său masonic, păstrat în aceeaşi vitrină, ca odinioară. Climatul *Nopţilor*[33] însă era tot atât de străin de starea sa de spirit din momentul acela ca şi atmosfera apăsătoare din *Castelul din Otranto*[34]. După câteva pagini închidea volumul fără să ştie prea bine ce citise, lăsându-se învăluită fără niciun fel de gânduri de tot ceea ce îi pătrundea prin pori, de tot ceea ce îi solicita simţurile mai mult decât imaginaţia… Într-o dimineaţă se zări o înfiripare viorie închegată din pâcloasa unduire verzuie ce se pierdea la orizont: „Şaua Caracasului – îi

---

33 *Night Thoughts* (Meditaţiile nopţii), ciclu de poezii al poetului englez preromantic Edward Young (1683–1765).
34 *Castle of Otranto,* roman al scriitorului englez Horace Walpole (1717–1797).

explică Dexter. Suntem cam la vreo treizeci de mile de uscat.” Se observa de altfel o agitaţie neobişnuită printre marinari, ca totdeauna în preajma unei escale: cei care nu aveau nimic urgent de făcut se spălau, se bărbiereau, îşi tăiau părul, îşi curăţau unghiile, se căzneau să-şi scoată petele de unsoare de pe mâini. Brice, piepteni, săpunuri, cutii cu cele trebuincioase pentru cusut ieşeau la iveală pe punte, în timp ce parfumuri tari stropeau din prisos creştetele. Unul îşi cârpea rupturile de la cămaşă, altul lipea un petic la încălţămintea găurită, un altul, mai încolo, îşi privea mutra arsă de soare într-o oglinjoară de cucoană. Şi toţi forfoteau cuprinşi de un neastâmpăr care nu se datora numai satisfacţiei de a fi ajuns cu bine la capătul unei lungi călătorii: acolo, la poalele muntelui ce începea să se contureze desprinzându-se din şiragul înalt de munţi ce se ridica din apă, aştepta Femeia – Femeia necunoscută, aproape abstractă, al cărei chip încă nu se desluşea lămurit, dar a cărei prezenţă era chezăşuită de port. Spre acea nălucire ce mijea deasupra acoperişelor, ca un îmbietor liman, pânzele corăbiei se înfoiau de-a lungul catargelor neclintite, ca şi când ar fi anunţat sosirea bărbaţilor. Şi pânzele acelea ce se vedeau acum de pe ţărm stârneau, în casele din port, o forfoteală de găleţi scoase din fântână şi o zarvă întreagă printre femeile care se învârteau de colo până colo prin camere, umblând cu dresuri şi parfumuri, cu jupoane şi găteli. Un dialog fără cuvinte se înfiripa peste marea pe care începuseră să roiască bărcile pescăreşti. Cârmind, corabia prinse a luneca de-a lungul munţilor ce coborau din nori până în marginea apei, atât de prăpăstioşi, încât nicăieri pe povârnişurile lor nu se zărea vreo semănătură. Uneori zidul uriaş de stâncă se curma brusc, dând în vileag tainele unei plaje umbroase ce se întindea între doi pereţi întunecaţi de o vegetaţie atât de stufoasă şi de mohorâtă încât părea că mai păstrează crâmpeie din negura nopţii în

desişul ei. Un miros puternic de umezeală, venit parcă de pe un continent ce nu se trezise încă bine la viaţă, adia dinspre acele văgăuni în care se împotmoleau seminţele marine, aruncate de o ultimă rostogolire de valuri. Munţii începeau să se retragă însă fără a fi dezvăluit ceea ce ascundeau în spatele lor, lăsând de-a lungul ţărmului o fâşie îngustă de pământ, pe care se desluşeau drumuri bătătorite şi case printre păduri de cocotieri hirsuţi, de struguri de nisip şi migdali. După ce ocoliră un promontoriu ce părea tăiat într-un bloc de cuarţ, portul La Guaira le ieşi înainte, larg deschis spre ocean, ca un uriaş amfiteatru pe ale cărui trepte stăteau înşirate acoperişuri de case... Sofía ar fi vrut să se urce până la Caracas, dar se gândea c-ar fi avut de făcut un drum lung şi obositor. Vasul *Arrow* nu putea să zăbovească prea mult în port. Lăsă deci să debarce marinarii care nu erau de cart, nerăbdători să ajungă mai degrabă acolo unde ştiau că sunt aşteptaţi, şi coborî într-o şalupă împreună cu Dexter, care avea de îndeplinit unele formalităţi portuare. „N-aş vrea să vă simţiţi obligat să vă ocupaţi de mine”, spuse tânăra, băgând de seamă că şi comandantul era tot atât de nerăbdător ca şi oamenii săi. Şi o apucă pe nişte străzi ce urcau pieptiş coasta, pe marginea unui torent secat, minunându-se de câte ori întâlnea câte o încântătoare piaţă în miniatură, împodobită cu statui, printre casele cu grilajuri de lemn, aidoma celor din Santiago de Cuba. Se aşeză pe o bancă de piatră şi privi perindarea catârilor ce urcau pe drumurile de munte umbrite de arbori cuji[35], pierzându-se în ceţurile de pe culmi, deasupra unei cetăţi încununate cu foişoare de pază, ca atâtea alte cetăţi ce apărau porturile spaniole din lumea nouă şi atât de asemănătoare unele cu altele, încât păreau plăsmuite de acelaşi arhitect. „Acolo au fost închişi până acum câtăva

35 Arbore asemănător salcâmului, cu flori galbene care răspândesc un parfum plăcut.

vreme nişte francmasoni aduşi de la Madrid. Ăştia, cică, ar fi pus la cale «răzmeriţa din San Blas», încercând să răspândească revoluţia în Spania”, îi destăinui un coropcar din insulele Canare, care voia cu tot dinadinsul să-i vândă nişte panglici de satin. „Nu ştiu dac-o să mă credeţi, dar până şi acolo, în temniţă, încă mai unelteau...” Deci, Evenimentul era în plină desfăşurare. Nu se înşelase când prevăzuse că trebuia să se întâmple. Acum era parcă şi mai nerăbdătoare să-şi atingă ţelul călătoriei, temându-se c-o să ajungă prea târziu: când omul ce trebuia să îndeplinească Marea înfăptuire va fi purces la drum, despicând desişurile pădurilor, ca evreii apele Mării Roşii. Se adeverea ceea ce îi spusese de atâtea ori Esteban, şi anume că Victor în faţa reacţiunii din Termidor se pregătea să pătrundă cu constituţiile lui traduse în limba spaniolă, cu carmaniolele adaptate la împrejurările locale, pe continentul american, purtând pe aceste tărâmuri, aşa cum se mai întâmplase cândva, luminile ce se stingeau în Lumea Veche. Pentru a înţelege era de ajuns să privească roza vânturilor: din Guadelupa, vijelia se îndreptase spre teritoriile guyaneze, iar de acolo se năpustise asupra Venezuelei, apucând drumul firesc pentru a răzbate în partea cealaltă a continentului, unde se înălţau palatele baroce ale regatului Peru. Acolo, într-adevăr, primele glasuri care se ridicaseră fuseseră ale iezuiţilor – Sofía cunoştea scrierile unui Vizcardo Guzmán – ca să ceară pentru lumea aceasta o independenţă ce nu putea fi concepută decât aşa cum o gândise revoluţia. Totul se lămurea: prezenţa lui Victor la Cayenne era începutul unui lucru care avea să fie adus la îndeplinire prin iureşul armiilor de călăreţi din savane, prin expediţii pe apele unor fluvii fabuloase, prin escaladarea uriaşelor ziduri de piatră ale lanţurilor muntoase. O nouă epocă se năştea şi această epocă era sortită să înfăptuiască pe aceste meleaguri ceea ce se irosise în zadar în istovita Europă.

Abia acum îşi vor da seama cei de acasă, care poate o acuzau în momentul acela, că năzuinţele sale avântate nu aveau nimic de-a face cu aspiraţiile impuse marii majorităţi a femeilor, care nu se puteau ocupa decât de rochii şi de scutece. Vor spune desigur că e un scandal, fără să le treacă prin gând că scandalul avea să ia proporţii mult mai mari decât îşi închipuiau ei. De astă dată, când vor trage la ţintă, jocul va fi serios; vor ochi în generali, episcopi, magistraţi şi viceregi.

Vasul *Arrow* ridică ancora după două zile, navigând de-a lungul coastelor insulei Margarita, pentru a trece între Granada şi Tobago, unde se aflau sub protecţia posesiunilor engleze, îndreptându-se spre insula Barbados. Şi după o călătorie tihnită, Sofía se văzu în Bridgetown, unde avu prilejul să descopere o lume diferită de cea pe care o cunoscuse în marea Caraibilor. Era într-adevăr o atmosferă cu totul deosebită în oraşul acela olandez, cu o arhitectură atât de puţin asemănătoare cu cea spaniolă, şi cu încăpătoarele vase de transport încărcate cu lemnărie, venite fie din Scaraborough, fie din Saint-Georges, fie din Port-of-Spain. Prin partea locului circulau nişte monede nostime numite „Pineapple Penny” şi „Neptune Penny”, bătute de curând. La un moment dat avu chiar impresia că se afla într-un oraş de pe vechiul continent, văzând că exista o „stradă masonică” şi o „stradă a Sinagogii”. Trase la un han curat, pe care-l ţinea o mulatră, aşa cum îi recomandase căpitanul Dexter. După o masă de adio la care Sofía se înfruptă din toate – atât era de fericită – fără a dispreţui sticlele de Porto, de Madeira şi vinurile franceze servite în timp ce prânzeau, făcură amândoi o plimbare cu trăsura prin împrejurimi. Cutreierară câteva ore drumurile unei Antile domesticite, ale cărei plaiuri mărginite de dâmburi cu unduioase şi line contururi – aici nimic nu era exagerat, nimic covârşitor, nimic nu avea proporţii ameninţătoare – erau cultivate până la marginea

mării. Aici plantaţiile de trestie-de-zahăr păreau lanuri verzi de grâu, buruienile aveau cuminţenia şi urbanitatea gazonului, până şi palmierii îşi pierduseră înfăţişarea de arbori tropicali. Erau nenumărate case liniştite, ascunse în verdeaţă, străjuite de coloane de templu grecesc, pe care se sprijinea frontonul stropit de iederă, cu ferestrele deschise spre saloanele fastuoase, locuite de portrete al căror vernis lucea în bătaia luminii prea puternice; erau căsuţe acoperite cu olane în miniatură, nişte căsuţe atât de mici, încât atunci când un copil se apleca pe fereastră ascundea cu făptura lui scena din interior, în care o familie numeroasă stătea strânsă în jurul mesei la cină, într-o odaie atât de neîncăpătoare, încât nici chiar o tablă de şah n-ar mai fi avut loc înăuntru; erau ruine îngropate sub frunzişul plantelor agăţătoare, în mijlocul cărora, strigoii – toată insula, spunea birjarul, era bântuită de strigoi – se întruneau pentru a se văicări laolaltă în timpul nopţilor vântoase; şi erau mai cu seamă, la marginea mării, aproape confundându-se cu plaja, nişte cimitire pururea deşarte, umbrite de chiparoşi, în care nişte morminte de piatră cenuşie – atât de sfielnice când te gândeai la mausoleele bogat ornamentate ale necropolelor spaniole – vorbeau despre un Eudolphus şi o Elviră, morţi amândoi într-un naufragiu, fără îndoială protagoniştii unei idile romantice. Sofía îşi amintea de *Noua Heloiză* în timp ce pentru căpitanul Dexter era o evocare a *Nopţilor.* Şi cu toate că mai aveau de făcut o bună bucată de drum până acolo, cu toate că telegarii erau obosiţi şi riscau să se întoarcă noaptea târziu, fiindcă ar fi trebuit oricum să caute nişte cai de schimb, Sofía, linguşindu-se pe lângă nord-american, aproape chiar exagerat de mult după părerea acestuia, îl înduplecă să continue drumul până la micul bastion stâncos St. John; acolo, pe o piatră din spatele bisericii, se putea citi un epitaf cu totul surprinzător, închinat unui personaj ce purta un nume cu o

impresionantă vechime de mai multe secole şi care îşi dăduse obştescul sfârşit pe acele meleaguri: *Aici zac spre veşnică odihnă rămăşiţele pământeşti ale lui – Ferdinand Peleologul – os împărătesc, mlădiţă din ultimii împăraţi ai Greciei – capelanul acestei parohii de la 1655 până la 1656...* Caleb Dexter, care devenise ceva mai sentimental după o sticlă de vin golită pe drum, se descoperi cu respect. În timp ce lumina amurgului împurpura valurile ce se spărgeau de monoliţii stâncoşi din Bathsheba, despletindu-se în jerbe uriaşe de spumă, Sofía împodobi mormântul cu flori rupte din grădina casei parohiale. Când se ivise pentru prima oară la ei acasă, în Havana, Victor Hugues îi vorbise îndelung despre mormântul obscurului nepot al celui care îşi găsise sfârşitul în suprema încercare de rezistenţă a Bizanţului încercuit, înainte ca mâinile pângăritoare ale otomanilor învingători să se fi atins de Patriarhul Ecumenic. Şi iată că-l descoperise acolo unde îi spusese el. Lunecând peste lespedea cenuşie, pecetluită cu semnul Crucii lui Constantin, o mână repeta acum, peste ani, gestul unei alte mâini, care mângâiase de asemenea cu vârful degetelor muchiile literelor săpate în piatră... Pentru a pune capăt unui ceremonial neaşteptat, care i se părea că se prelungeşte prea mult, Caleb Dexter căută să rupă tăcerea: „Când te gândeşti – observă el – că ultimul proprietar legitim al bazilicei Sfânta Sofía a ajuns să închidă ochii aici, pe insulă...” „Se face târziu”, le atrase atenţia birjarul. „Da; să ne întoarcem”, spuse Sofía. Nu se putea dumiri în ce fel numele ei se înşăilase, aşa, dintr-o dată, în constatarea stupidă a însoţitorului său. Era o coincidenţă prea extraordinară ca să n-o ia drept o prevestire, un semn bun, un oracol fericit. O aştepta un destin fără doar şi poate prodigios. Viitorul ei se urzea în taină de când o anumită Voinţă zguduise, într-o seară, toate ciocanele de la uşile casei. Erau cuvinte care nu răsăreau chiar aşa, la întâmplare. O putere misterioasă le

strecura în gura oracolelor. *Sophia.*

II

Auzind că stânca Marelui Conetabil avea să apară la orizont îndată după răsăritul soarelui, Sofía ieşise în zori pe puntea vasului *Republica Batavă* – o veche navă olandeză de transport, proaspăt botezată cu un nume la ordinea zilei, care tot timpul anului făcea naveta între continentul pădurilor virgine şi despădurita insulă Barbados, cărând lemn de mahon pentru ebeniştii din Bridgetown şi cherestea pentru construcţia locuinţelor din Oistin, renumite prin etajele lor suspendate în stil normand. Tânăra femeie fusese nevoită să aştepte câteva săptămâni de-a rândul, în hanul din port, până să se poată îmbarca pe un vas, nemaigăsindu-şi locul de nerăbdare, sătulă să tot bată străzile orăşelului, cu atât mai mult cu cât între timp, spre disperarea ei, aflase că s-ar fi încheiat pacea între Franţa şi Statele Unite, veste care dacă i-ar fi ajuns mai curând la ureche ar fi scutit-o de un drum atât de complicat, deoarece atunci i-ar fi fost mai la îndemână să se îmbarce la plecarea din Havana pe una din navele nord-americane care probabil reluaseră în ultima vreme traficul cu Cayenne. Acum însă uitase totul în faţa stâncilor şi insuliţelor care vesteau apropierea uscatului, înveselite în faptul dimineţii de zborul pelicanilor şi al pescăruşilor. Tocmai se aflau în dreptul Mamei şi Fetelor, despre care îi vorbise cândva Esteban; ţărmul se contura tot mai precis pe măsură ce ochiul începea să desluşească vegetaţia şi forfota oamenilor. Totul i se părea somptuos, fascinant, extraordinar, Sofíei, acum, când ajunsese în sfârşit la liman. S-ar fi spus că toate nuanţele de verde din lume se adunaseră laolaltă, îmbinându-se într-un singur peisaj, pentru a-i ieşi în întâmpinare. Autorităţile militare venite în inspecţie pe bord se arătară oarecum nedumerite aflând că o femeie care călătorea singură părăsise un oraş atât de strălucitor ca Havana, ca să se stabilească la Cayenne.

Îndată însă Sofía pomeni numele lui Victor Hugues, suspiciunile manifestate la început se transformară într-o atitudine respectuoasă. Se înnoptase când tânăra femeie păşi pe străzile adormite ale oraşului, îndreptându-se spre hanul lui Hauguard, unde avu grijă să ascundă legăturile ei de rudenie cu Esteban, dat fiind că, după câte îşi amintea, plecarea lui la Paramaribo semănase mai mult a evadare... A doua zi dimineaţa îi trimise vorbă că sosise celui care, din agentul Directoratului, ajunsese acum să reprezinte Consulatul. Seara, puţin mai târziu după ce se întunecase afară, primi un răspuns laconic, mâzgălit pe o hârtie oficială: *Bun sosit. Mâine o să vină o trăsură să te ia. V.* De unde Sofía se aştepta să primească o chemare înfrigurată, se trezi dintr-o dată în faţa unor cuvinte reci, care o cufundară în noaptea unor încâlcite nedumeriri. Un câine lătra undeva într-o curte învecinată, stârnit de răcnetele unui beţivan care trecea pe stradă scărpinându-şi pecinginea şi trâmbiţând cele mai cumplite prorociri în legătură cu răspândirea pe faţa pământului a celor drepţi, cu pedeapsa sorocită ucigaşilor de regi şi cu socoteala pe care vor avea-o de dat cu toţii pentru faptele lor în faţa tronului ceresc, în ziua judecăţii de apoi, care judecată, după cum spunea el, trebuia să aibă loc – de ce? – într-o vale din Noua Scoţie. Când în sfârşit glasul se stinse în depărtare şi cotarla se potoli, se auzi desluşit foiala unor gângănii nevăzute care roboteau de zor pretutindeni în pereţii casei, sfredelind, râcâind, rozând lemnul. Boabe grele ca plumbul cădeau din rămurişul unui copac pe fundul unor hârdaie răsturnate. Doi indigeni care discutau în faţa hanului îi amintiră de pieile roşii din naraţiunile exploratorilor. Nimic n-o îmbia să se odihnească pe Sofía care se frământa, făcând cele mai năstruşnice ipoteze. De aceea, când trăsura trase la scară a doua zi dimineaţa, Sofía era frântă de oboseală, după o noapte albă în care nu închisese ochii o clipă. Dar în loc s-o conducă la palatul

guvernatorului cu tot calabalâcul, aşa cum îşi închipuise ea, caii se opriră în dreptul unei schele, unde aştepta o ambarcaţie uşoară cu marginile înalte, garnisită cu perne, cu tende şi perdeluţe de pânză. Află cu prilejul acesta că trebuia să plece la conacul unei plantaţii unde urmau să sosească după câteva ore de călătorie pe mare. Cu toate că nimic din ceea ce se întâmpla nu se potrivea cu speranţele sale, Sofía se simţi aproape măgulită văzând politeţea cu care se purtau faţă de dânsa marinarii. Ambarcaţia era comandată de un ofiţer tânăr – se numea de Saint-Affrique – care tot timpul drumului lăudă prosperitatea pe care o dobândise colonia de când Victor Hugues venise acolo. Agricultura luase un nou avânt; magaziile erau ticsite cu mărfuri şi pretutindeni domnea o atmosferă de pace şi îmbelşugare. Aproape toţi deportaţii fuseseră trimişi în Franţa, iar la Iracubo nu mai rămăsese pentru pomenirea suferinţelor pe care le înduraseră decât un vast cimitir, pe ale cărui morminte se puteau citi numele unor iluştri revoluţionari francezi... Pe la chindie barca îşi croi drum pe matca unui fluviu cu maluri mocirloase, unde pluteau frunzele unor plante asemănătoare cu nuferii, ale căror flori viorii ieşeau la iveală spre mijlocul apei. După câtva timp poposiră în dreptul unui debarcader, de unde se zărea o casă în stil alsacian, ce se înălţa pe un dâmb, înconjurată de lămâi şi portocali. Slujită de un roi de negrese care mai de care mai îndatoritoare, Sofía luă în primire apartamentul de la primul etaj, pe pereţii căruia erau atârnate stampe vechi, lucrate cu multă delicateţe, înfăţişând evenimente petrecute în timpul vechiului regim: asediul cetăţii Namur, încoronarea bustului lui Voltaire, nenorocirile familiei Calas, iar printre ele câteva minunate privelişti marine din Toulon, Rochefort, de pe insula Aix şi din Saint-Malo. În timp ce slujnicele guralive îi aşezau lucrurile în dulapuri, Sofía se uită pe ferestrele ce se deschideau spre câmpie; grădina cotropită de trandafiri se

pierdea ceva mai încolo printre straturile de zarzavat şi culturile de trestie-de-zahăr, înconjurate ca de un zid mohorât de desişul nepătruns al pădurilor. Câţiva arbori de mahon, cu trunchiuri înalte argintii, umbreau drumurile pe marginea cărora creşteau arbuşti balsamici de Peru, nucşori şi tufe de pipăruşi.

Timp de câteva ceasuri stătu ca pe ghimpi; într-un târziu, o luntre cu vâsle trase la debarcader. Prin umbrele înserării ce începuseră să întunece aleea, se zăreau lucind galoanele şi fireturile unui costum oarecum asemănător cu o uniformă militară, deasupra căruia fâlfâia panaşul unei pălării; Sofía se grăbi să iasă în vestibul, fără să bage de seamă, nerăbdătoare cum era, că o turmă de porci negri se îndeletnicea în faţa uşii cu o treabă care părea să le facă o deosebită plăcere, dând iama prin straturile de flori, dezgropând lalelele, şi tăvălindu-se cu grohăituri vesele, în ţărâna proaspăt stropită. Văzând uşa deschisă, lighioanele se repeziră în casă buluc, frecându-şi spinările noroioase de fustele Sofíei care încerca în zadar să-i oprească vânturându-şi braţele şi strigând la ei. Rupând-o la fugă, Victor sosi valvârtej, furios: „Cine le-a dat drumul? Asta-i culmea!” Şi intrând în salon, începu să lovească în dreapta şi-n stânga cu latul săbiei, războindu-se cu porcii care încercau să se strecoare prin camere şi să urce scările, în timp ce slugile împreună cu câţiva negri veneau în goană din fundul casei să-i dea ajutor. Cu chiu, cu vai dobitoacele fură scoase câte unul afară, care târâtă de urechi, care de coadă, care luată în braţe ori alungată cu lovituri de picior, într-o hărmălaie cumplită de guiţături. În cele din urmă, uşile ce duceau spre bucătărie şi dependinţe fură închise. „Ce-i asta pe tine? spuse Victor după ce tevatura stârnită de porci se mai potoli, arătând spre rochia murdară de noroi a Sofíei. Du-te de te schimbă până ce se face curat aici...” Când se uită în oglinda de la ea din cameră, Sofía se simţi atât de nenorocită, încât izbucni în plâns, văzând ce

devenise dintr-o dată marea întâlnire la care visase tot timpul călătoriei. Toaleta pe care şi-o făcuse anume pentru această împrejurare atârna pe ea zdrenţuită şi gloduroasă, duhnind a cocină de porci. Îşi lepădă pantofii din picioare, azvârlindu-i într-un colţ întunecat şi îşi scoase furioasă ciorapii. Tot corpul îi mirosea a porc, a mâl, a bălegar. Porunci să i se aducă găleţi cu apă ca să se spele, gândindu-se cât de grotesca putea să pară o scăldătoare într-un asemenea moment. Era ceva ridicol în baia aceasta pe care trebuise s-o facă vrând-nevrând, cu plescăitul apei în putină, care probabil se auzea până jos. În sfârşit, îşi luă la repezeală ceva pe ea şi coborî în salon şontâcăind, fără să-i mai pese dacă arăta bine sau rău, înciudată ca un actor care ar fi ratat o intrare spectaculoasă în scenă. Victor îi strânse mâinile şi o aşeză lângă el. Îşi schimbase uniforma strălucitoare cu o îmbrăcăminte comodă de cultivator chivernisit: pantaloni albi, cămaşă cu guler răsfrânt şi jachetă de indian: „Te rog să mă ierţi, spuse el. Dar acasă îmi place să stau aşa. Simţi nevoia să te odihneşti câteodată de atâtea eşarfe şi cocarde.” O întrebă ce mai face Esteban. Ştia că plecase din Paramaribo: se afla la Havana.

Şi ca şi când ar fi vrut să-i înfăţişeze o imagine completă a vieţii pe care o dusese din clipa când lăsase din mână frânele puterii în Guadelupa, îi povesti peripeţiile rebeliunii sale împotriva lui Desfourneaux şi Pélardy, rebeliune care se încheiase cu dezarmarea şi arestarea lui; în cele din urmă fusese îmbarcat cu forţa. La Paris, se apărase cu atâta străşnicie, încât reuşise să spulbere acuzaţiile aduse de Pélardy. După aceea consulatul Bonaparte se gândise să-l trimită în Cayenne, încredinţându-i postul de guvernator al coloniei… Vorbea, vorbea într-una, la fel de limbut ca odinioară, ca şi când ar fi vrut să se descarce de povara cuvintelor pe care le ţinuse prea multă vreme ferecate. De câte ori îi împărtăşea

unele detalii mai recente din viaţa lui, avea grijă să-i semnaleze caracterul lor confidenţial printr-o formulă mereu repetată: „Asta ţi-o spun ţie, numai ţie. Fiindcă nu pot avea încredere în nimeni”. Şi începea să-i înşire servituţile puterii, mărturisindu-i nenumăratele dezamăgiri pe care le încercase şi imposibilitatea de a avea în jurul tău prieteni atunci când ţineai într-adevăr să exerciţi o autoritate reală. „Ţi s-o fi spus c-am avut o mână de fier, c-am dat dovadă de prea mare severitate în Guadelupa; şi tot aşa şi la Rochefort. Nu se putea altfel. O revoluţie nu se discută: *se face.” î*n timp ce Victor vorbea necontenit, întrerupându-se doar atât cât trebuia ca să-i ceară aprobarea cu câte un „Nu-i aşa?”; „Nu ţi se pare?”; „Tu ce crezi?”; „Ştiai?”; „Ţi s-a spus?”; „Poate c-aţi aflat şi voi”, Sofía îl privea cu atenţie, căutând să observe în ce măsură se schimbase între timp. Era mai trupeş acum, deşi avea o cherestea destul de solidă pentru ca grăsimea pe care o pusese pe el să ia aparenţă de muşchi. Chipul i se înăsprise, cu toate că era mai puhav la faţă. Şi chiar dacă pielea căpătase o culoare cam pământie, din toată făptura lui răzbătea hotărârea şi sănătatea de odinioară... Uşile sufrageriei se deschiseră: două slujnice puseseră nişte candelabre pe masa pe care aştepta o cină rece, servită în veselă de argint atât de masivă, încât nu putea să vină decât de pe un vas pe care va fi navigat vreun vicerege din Mexic sau din Peru. „Pe mâine, le spuse Victor slujnicelor. Şi luând un ton mai intim: Vorbeşte-mi acum despre tine”. Nicio imagine mai puternic reliefată, nicio întâmplare vrednică de interes nu răsărea însă în mintea Sofíei, acum, când căuta să-şi reconstituie viaţa. În faţa zgomotului şi furiei ce învolburaseră existenţa celuilalt, alăturându-l unor personaje a căror faimă umplea epoca, viaţa ei era de o sărăcie întristătoare. Avea un frate negustor, un văr certat cu eroismul, ale cărui apostazii i se păreau atât de vane, acum când îi fusese dat să întrevadă măreţia, încât

ar fi vrut să le ascundă din milă: chiar episodul căsătoriei sale era lamentabil. Îşi îndeplinise îndatoririle ei gospodăreşti, fără a fi reuşit măcar să găsească un har divin în cratiţele ei, aidoma călugăriţelor din Avila. Sperase. Atâta tot. Anii trecuseră fără să lase vreo urmă, fără niciun fel de zbucium, între boboteze fără magi şi crăciunuri fără niciun sens pentru aceia care nu-l puteau sălăşlui pe Marele Arhitect într-o iesle. „Aşadar?” – o tot îmbia celălalt vrând să-i dea curaj să rupă tăcerea. „Aşadar?” O îndărătnicie curioasă, invincibilă, îi pecetluia însă buzele. Se silea să zâmbească; privea flacăra lumânărilor; zgâria faţa de masă cu unghiile; întindea mâna spre un pahar fără a se hotărî să-l apuce. „Aşadar?” Deodată Victor se ridică de pe scaun şi se apropie de ea. Luminile îşi schimbară locul; şi, învăluită în umbră se simţi cuprinsă în braţe, înlănţuită, răvăşită de o înfrigurare care trezea în fiinţa ei freamătul uitat al adolescenţei... Se aşezară din nou la masă, transpiraţi, ciufuliţi, înghiontindu-se, râzând de ei înşişi. Vorbeau iarăşi limba de odinioară, aceea pe care o cunoscuseră în portul Santiago, când înfruntând curiozitatea trivială a marinarilor, profitau de zăduful şi duhoarea ce răbufnea din cală, pentru a se refugia în cabina îngustă de sub duneta, ai cărei pereţi de lemn miroseau ca şi cei de aici a vopsea proaspătă. Briza, ce sufla dinspre coastă, prefira în odăi boarea mării. Se auzea curgând apa într-un rezervor din apropiere. Casa era ca o corabie bătută de tălăzuirea arborilor ce se loveau de ferestre cu un clipocit uşor.

III

Sofía descoperea, fermecată, lumea nebănuită a propriei sale senzualităţi. Dintr-o dată, braţele, umerii, sânii ei, coapsele şi genunchii ei începuseră să vorbească. Înălţat în slăvi de actul dăruirii, trupul său căpăta o nouă conştiinţă de sine, supunându-se imboldurilor de generozitate şi propriilor sale dorinţe care nu aveau câtuşi de puţin nevoie de încuviinţarea spiritului. Mijlocul ei se răsfăţa simţindu-se încătuşat: pielea i se înfiora numai presimţind o apropiere. Părul ei, despletit în nopţile de fericire, era de asemenea un prinos adus bărbatului, care îl cuprindea cu amândouă mâinile pline. Era o infinită mărinimie în această dăruire a întregii fiinţe; în acel „mi-a mai rămas ceva ce i-aş mai putea da?” care în ceasul împreunării şi al metamorfozei descoperea fiinţei omeneşti cumplita ei sărăcie, făcând-o să se simtă atât de neînsemnată în faţa somptuoaselor daruri pe care le-a primit; atât de copleşită de tandreţe, de forţă şi de bucurie, încât mintea parcă i se destrăma la gândul că nu va avea cu ce să compenseze belşugul revărsat asupra sa. Întors spre izvoarele sale, limbajul amanţilor se limita la cuvântul pur, la bolboroseala unei vorbe anterioare oricărui izvod de poezie – vorbă de mulţumire îndreptată către soarele ce dogorea, către râul ce ieşea din matcă udând pământul desţelenit, către sămânţa primită de brazdă, către spicul ce se înălţa ca fusul unei torcătoare. Verbul se năştea din pipăit, elementar şi pur, ca şi gestul ce îl prilejuia. Ritmurile fizice se îmbinau atât de strâns cu ritmurile creaţiei, încât era destul să cadă o răpăială de ploaie, să înflorească peste noapte nişte plante în grădină, să intervină o schimbare în direcţia brizei, pentru ca dorinţa să se înfierbânte în zori sau în amurg, pentru ca trupurile să aibă impresia că se regăsesc într-un climat nou, în care îmbrăţişările reîmprospătau miracolul primei întâlniri.

Totul era la fel, formele aceleaşi dintotdeauna şi totuşi de fiecare dată era altceva. Noaptea aceasta – aceasta, care începea acuma, încă nehotărâtă ca şi când s-ar fi înduplecat cu greu să coboare – era hărăzită să aibă propriile sale sărbători şi haruri, o noapte care nu semăna deloc cu cea de ieri, nici nu avea să semene cu cea de mâine. Desprinşi din timp, scurtând sau întârziind orele, îndrăgostiţii acordau o valoare de permanenţă, de eternitate, unui *acum,* a cărui prezenţă se manifesta exterior prin ceea ce reuşea să perceapă, confuz şi accidental, simţurile lor cu totul acaparate de covârşitoarea străduinţă a unei cât mai depline înţelegeri a propriei lor făpturi: atmosfera apăsătoare din preajma unei furtuni, croncănitul persistent al unei păsări, mireasma pădurii adusă pe neaşteptate în zori de briza ce adia dinspre uscat. Uneori poate nu fusese decât o pală de vânt, un zgomot fugitiv, un freamăt uşor; prezenţa lor însă între ascensiunea spre paroxism şi lunecarea în somnolenţă – tihna fericită a unei stări de adâncă mulţumire – părea să fi stăruit toată noaptea. Îndrăgostiţii păstrau amintirea unei îmbrăţişări fără sfârşit, ritmată de o furtună care-i făcuse să se lipească mai strâns unul de altul, ca să afle a doua zi când se dădeau jos din pat că vântul scuturase doar câteva minute rămurişul copacilor de sub fereastra lor. Revenind la lumina zilei, Sofía se simţea mai mult ca niciodată stăpână pe sine. Ar fi dorit ca toată lumea să împărtăşească imensa ei bucurie lăuntrică, încântarea de care era cuprinsă, liniştea ei desăvârşită. Acum când simţurile îi erau îndestulate, se întorcea printre oameni, printre cărţi şi lucruri, cu spiritul odihnit, minunându-se cât de inteligentă putea fi dragostea fizică. Auzise că unele secte orientale considerau plăcerile cărnii ca un pas necesar pentru cel ce voia să se înalţe spre transcendenţă şi ajunsese să fie convinsă că era într-adevăr aşa, descoperind în sine o capacitate de înţelegere pe care n-ar

fi bănuit-o niciodată. După atâţia ani de recluziune voluntară între patru pereţi, în mijlocul unor obiecte şi fiinţe cu care era mult prea obişnuită, spiritul ei acum se desfăşura în afară, găsind în orice un motiv de gândire. Recitind anumite texte clasice care până atunci avuseseră pentru ea doar rezonanţa unor legende, descoperea esenţa originară a miturilor. Dat fiind că scrierile epocii păcătuiau printr-un stil prea ornamentat iar romanele lacrimogene, după care contemporanii săi se dădeau în vânt, nu prezentau nici cel mai mic interes pentru ea, prefera să se aplece asupra textelor ce fixaseră, în trăsături eterne sau de un simbolism permanent valabil, modurile de convieţuire ale bărbatului cu femeia, într-un univers împănat cu atâtea contingenţe ostile. Abia acum desluşea tainele Lăncii şi ale Potirului pe care le privise, până acum, ca pe nişte simboluri obscure. I se părea că fiinţa ei devenise folositoare: că viaţa ei, în fine, avea un făgaş şi un rost. Era adevărat că lăsa să treacă zile după zile şi săptămâni după săptămâni, mulţumindu-se să trăiască în prezent, pe deplin fericită, fără să se gândească la ziua de mâine. Nu înceta să urzească mai departe planuri măreţe pe care visa să le realizeze cândva, împreună cu bărbatul de care îşi legase viaţa. Un om de talia lui – îşi spunea ea – nu va întârzia să se avânte într-o acţiune glorioasă. Dar iniţiativele lui depindeau în mare măsură de ceea ce se întâmpla în Europa. Şi, deocamdată, veştile ce soseau de la Paris nu-i ofereau niciun punct de sprijin. Evenimentele se succedau acolo atât de repede, încât în momentul când ziarele ajungeau la Cayenne informaţiile pe care le cuprindeau erau cu mult depăşite, ba chiar de multe ori erau în contradicţie cu realitatea. De altminterea, Bonaparte nu părea chiar atât de dornic să continue o acţiune revoluţionară în America; atenţia sa fiind îndreptată asupra unor probleme mai apropiate. De aceea Victor Hugues îşi petrecea mai toată vremea cu

îndeletniciri de ordin administrativ, ocupându-se cu lucrările de irigare, construind drumuri, căutând să extindă relaţiile comerciale cu Surinamul şi străduindu-se să dea o cât mai mare dezvoltare agriculturii în colonie. Guvernarea sa era considerată de toţi paternă şi înţeleaptă. Vechii colonişti erau satisfăcuţi. Bătea un vânt de prosperitate. Şi cum sistemul decadelor nu mai era respectat de mult în Cayenne, unde toată lumea se întorsese la vechile tradiţii ale calendarului gregorian, înaltul mandatar pleca în fiecare luni la oraş, pentru a se înapoia joi sau vineri la plantaţie. În lipsa lui Sofía, timp de câteva ore în fiecare dimineaţă, vedea de treburile gospodăriei, împărţea porunci, comanda vreo lucrare de tâmplărie, avea grijă de înfrumuseţarea grădinilor, căutând bunăoară să procure prin mijlocirea unui elveţian, Sieger, un samsar foarte descurcăreţ, bulbi de lalele aduşi din Paramaribo. Încolo îşi petrecea vremea în bibliotecă, unde se găseau destule cărţi interesante în mijlocul unor plicticoase colecţii de tratate de fortificaţii, de tomuri închinate artei de a naviga şi de manuale de fizică şi astronomie. Trecură astfel câteva luni fără ca Victor, care venea în fiecare săptămână de la oraş, să aducă vreo veste menită să tulbure într-o măsură oarecare viaţa paşnică şi înfloritoare a coloniei.

Într-o zi de septembrie, Sofía se duse la Cayenne, întrerupând în mod excepţional existenţa discretă pe care o ducea la ţară, pentru a face unele cumpărături. Din primul moment simţi că se întâmplă ceva ciudat. Din zori începuse a se înfiripa glasul subţiratec al clopotelor de la capela călugăriţelor din ordinul Saint-Paul de Chartres. Puţin mai apoi, din diferite puncte ale oraşului se ridică, ţinându-le isonul, dangătul altor clopote, nebănuite până atunci, ascunse poate prin podurile caselor sau prin magazii, clopote lovite care cu ciocanul, care cu vătraie, care cu câte o potcoavă, deoarece nu erau încă atârnate.

De pe o corabie proaspăt sosită în port cobora un alai de monahi şi călugăriţe. Oraşul părea cotropit de o armie cu totul neobişnuită cu reverende şi pălării preoţeşti, îmbrăcată în şiacuri negre, sure, cafenii, ce defilau prin mijlocul străzii în aplauzele mulţimii, purtând în văzul tuturor uitate podoabe bisericeşti, mătănii, iconiţe sfinţite, orare şi liturghiere. Unii călugări binecuvântau în treacăt pe curioşii ce ieşeau la ferestre. Alţii încercau să acopere hărmălaia străzilor cântând imnuri de slavă, fără a izbuti să-şi potrivească glasurile în chip armonios. Uluită de spectacolul la care asistase, Sofía se îndreptă spre Palatul Guvernamental, unde trebuia să se întâlnească cu Victor Hugues. În biroul acestuia însă nu-l găsi decât pe Sieger, care şedea tolănit într-un fotoliu, cu o sticlă de tafia la îndemână. Samsarul o întâmpină cu gesturi emfatice, pline de un entuziasm burlesc, încheindu-şi în acelaşi timp nasturii de la cazacă: „Straşnică parodie popească, doamna mea! Preoţi pentru toate parohiile! Maici pentru toate spitalele! S-au întors timpurile procesiunilor! Avem în sfârşit un Concordat! Parisul şi Roma se îmbrăţişează. Francezii trec din nou la catolicism. În momentul acesta se oficiază un tedeum în capela Călugăriţelor Cenuşii, ca un prinos de mulţumire adus divinităţii. Acolo veţi putea vedea toate mărimile, în cele mai sclipitoare uniforme ale lor, ascultând cu capul plecat versetele latineşti *Preces nostrae, quaesumus Domine, propitiatus admitte*[36]. Şi când te gândeşti că mai bine de un milion de oameni au murit ca să distrugă ceea ce astăzi este din nou la mare cinste!” Sofía ieşi din nou în stradă. Din corabia cu feţe cuvioase încă mai coborau călători, deschizând umbrele mari roşii şi verzi, în timp ce hamalii negri ridicau de jos geamantanele şi boccelele, punându-le teanc pe cap. În faţa ospătăriei lui Haugard, câţiva preoţi îşi strângeau calabalâcul risipit,

---

36 *Rugăciunile noastre primeşte-le jertfă, atotputernice Dumnezeule* (în lb. lat.).

ştergându-se de sudoare cu batiste mari, în pătrăţele. La un moment dat se întâmplă ceva curios: doi preoţi din congregaţia Saint-Suplice, care debarcaseră ultimii, fură primiţi de confraţii lor cu strigăte furioase: „Apostaţilor! – îi apostrofau aceştia – Iuda! Iuda!” O ploaie de coji de ananas culese de prin şanţuri, de pietre şi murdării se abătu asupra noilor sosiţi. „Afară, afară! Duceţi-vă de dormiţi în pădure! Apostaţilor! Antihriştilor!” Şi cum cei din congregaţia Saint-Suplice, care nu păreau a fi câtuşi de puţin slabi de înger, căutau să intre cu tot dinadinsul în han, dând ghionturi în dreapta şi-n stânga şi lovind la întâmplare cu picioarele, se stârni în jurul lor o învălmăşeală ameninţătoare de rase negre. În cele din urmă, preoţii care prestaseră jurământ Constituţiei Revoluţionare fură înghesuiţi într-un perete, de unde încercau să răspundă, încurcând vorba, la acuzaţiile aduse în gura mare de „rebeli”, de „preoţii adevăraţi”, cărora Concordatul le atribuise, dintr-o dată, un prestigiu de ostaşi ai lui Cristos, vrednici coborâtori ai diaconilor din catacombe, ca unii care înfruntaseră cu cerbicie persecuţiile, slujind liturghia într-ascuns. Sosiră însă caraulele care-i împrăştiară pe ecleziaşti, izbind încolo şi încoace cu patul puştilor. S-ar fi zis că ordinea fusese restabilită, când un preot tânăr ieşi pe neaşteptate din măcelăria de alături şi aruncă o găleată cu sânge proaspăt – de vită înjunghiată de curând – asupra celor doi ostracizaţi, încercuiţi acum ca de o aureolă, de o pată mare, roşie care, după ce-i năclăise de sus şi până jos, se întipărise pe faţada albă a ospătăriei sub formă de cheaguri şi împroşcături puturoase. Se auzi din nou dangătul clopotelor revărsându-se în văzduh. După ce ascultase liturghia, Victor Hugues, în mare ţinută, ieşea din capela Călugăriţelor Cenuşii însoţit de subalternii săi. „Ai aflat?”, o întrebă el pe Sofía cu care se întâlni la Palatul Guvernamental. „E ceva atât de grotesc”, răspunse

tânăra femeie, apucându-se să-i povestească păţania celor doi preoţi din congregaţia Saint-Suplice. „Am să dau ordin să-i trimită înapoi, altminteri au să le facă zile fripte aici.” „Cred c-ar fi de datoria ta să-i ocroteşti”, observă ea. „Presupun că-ţi sunt mai simpatici decât ceilalţi.” Victor ridică din umeri: „chiar în Franţa, nimeni nu mai vrea să aibă de-a face acum cu preoţii apostaţi”. „Ai început să miroşi a tămâie”, îi spuse Sofía... Se întoarseră la plantaţie fără să schimbe un cuvânt tot drumul. Sosind acasă, îi găsiră pe „soţii Billaud” – cum le spuneau ei – care poposiseră la conac de la amiază, împreună cu căţeaua lor credincioasă, Pacienţa. Veneau adesea pe la ei fără să-i înştiinţeze, şi de fiecare dată zăboveau câteva zile: „Filemon şi Baucis abuzează ca de obicei de ospitalitatea voastră”, spuse Teribilul de odinioară, folosind o imagine pentru care părea să aibă o predilecţie deosebită de când trăia ca soţ şi soţie cu slujnica sa, Brigida. Sofía observase că în ultimele luni Baucis câştigase o tot mai vădită autoritate în căminul lui Filemon. Femeie isteaţă, negresa căuta pe cât putea să-i intre în voie lui Billaud-Varennes, minunându-se de tot ce făcea şi spunea el, şi întâmpinând cu o gălăgioasă şi ostentativă admiraţie fiecare cuvânt şi fiecare gest al lui. Hulit de vecinii săi din Orvilliers, unde avea o fermă în apropiere de ţărmul mării, fostul preşedinte al Convenţiei Naţionale se lăsa covârşit, de la o vreme, de crize subite de cumplită depresiune morală. Se găsea mereu câte cineva să-i trimită anonim ziarele de la Paris, în care numele lui tot mai era pomenit când şi când cu înfiorare. De câte ori se întâmpla aşa ceva, Billaud-Varennes începea să se frământe disperat, lamentându-se în gura mare că era victima unor calomnii deşănţate, că nimeni nu era în stare să înţeleagă rolul istoric pe care îl jucase şi că nimeni nu se milostivea de suferinţele sale. Brigida, văzându-l aşa părăsit şi înlăcrimat, căuta să-l îmbărbăteze cu o frază gata ticluită, mai puternică decât

orice balsam: „Cum aşa, iubitule, după ce ai trecut prin atâtea primejdii, se poate să-ţi faci sânge rău pentru toate bazaconiile pe care le scriu balele alea spurcate?” Şi ca prin farmec, Billaud se însenina dintr-o dată, cu faţa luminată de un surâs. În schimbul acelui surâs, Brigida ţinea pâinea şi cuţitul la ferma din Orvilliers, plină de ifose faţă de slugi, ţinându-i din scurt pe zileri, pururea neobosită şi cu ochii în patru, având grijă de toate ca o adevărată stăpână a unei moşii ale cărei venituri le chivernisea cu o iscusinţă surprinzătoare. Sofía o găsi în bucătărie, împărţind porunci ca la ea acasă, şi punând pe foc toată lumea ca să pregătească mai repede cina. Purta o rochie din cea mai fină ţesătură pe care o putuse găsi la Cayenne şi se înzorzonase cu brăţări de aur şi verigi lucrate în filigran: „Oh, draga de ea!” – exclamă negresa lăsând din mână lingura de lemn cu care tocmai gustase dintr-un sos. „Ce frumoasă te-ai făcut! Ca un luceafăr! Cum să nu se topească după tine?” Sofía răspunse cu o strâmbătură care putea să însemne orice. Nu putea să se împace cu anumite familiarităţi ale Brigidei, care ţinea cu tot dinadinsul să arate că era ibovnica unui om de seamă. „Ce avem de mâncare?” întrebă ea luând fără să vrea, pentru că totuşi se simţea ataşată de „micuţa Billaud”, tonul unei stăpâne care vorbeşte cu bucătăreasa. În salon, Billaud-Varennes tocmai aflase despre încheierea Concordatului şi de cele întâmplate de dimineaţă la Cayenne: „Asta mai lipsea” – striga el lovind cu pumnul, în ritmul vorbei, într-o masă de marchetărie englezească. „Ne scufundăm în hazna.”

IV

Ca o bubuitură prelungă şi ameninţătoare în miez de vară, menită să anunţe dezlănţuirea cumplitelor cicloane ce întunecau lumina zilei, măturând oraşe întregi de pe faţa pământului, vestea năprasnică răzbătu în tot cuprinsul Caraibelor, întâmpinată cu bocete şi focuri iscate din senin: legea din 30 Floreal, anul X, fusese promulgată, lege prin care sclavia era din nou instaurată în coloniile franceze din America, prevederile decretului din 16 Pluviôse, anul II, fiind implicit abrogate. Proprietarii de pământuri, fermierii, latifundiarii, prompt informaţi de acest lucru care-i interesa în cel mai înalt grad, cu atâta promptitudine încât s-ar fi spus că ştafetele zburaseră prin văzduh, luând-o înaintea corăbiilor, nu-şi mai încăpeau în piele de bucurie, cu atât mai mult cu cât se auzise că avea să se revină la sistemul colonial anterior lui 1789, punându-se capăt o dată pentru totdeauna elucubraţiilor umanitare pe care blestemata de Revoluţie le răspândise în lume. În Guadelupa, în Dominica, în Marie-Galante, vestea fu anunţată cu salve şi iluminaţii, în timp ce mii de „foşti” cetăţeni liberi erau mânaţi din nou spre vechile lor sălaşe, sub o ploaie de ciomege şi şfichiuiri de bice. Grangurii albi de odinioară porniră să bată câmpiile însoţiţi de haite de câini, căutându-şi sclavii de până mai deunăzi, pe care vătafii îi luau din nou în primire cu lanţuri în jurul grumajilor. Atât de mare fu panica în faţa acestei vânători de oameni, desfăşurate după bunul plac al unuia şi altuia, încât de teama confuziilor ce s-a putut produce la un moment dat, mulţi sclavi eliberaţi pe vremea monarhiei, care-şi încropiseră între timp o prăvălioară sau îşi cumpăraseră un petec de pământ, îşi adunară toată agoniseala cu gândul de a pleca la Paris. Planurile lor însă fură zădărnicite de un nou Decret, din 5 Messidor, prin care se interzicea intrarea în Franţa a oricărui om de

culoare. Bonaparte avea impresia că şi aşa erau prea mulţi negri în metropolă şi începea să se înfiripe temerea ca nu cumva, fiind atât de numeroşi, să transmită sângelui european „coloritul care se răspândise în Spania după cotropirea ei de către mauri”... Victor Hugues primi înştiinţarea într-o dimineaţă când şedea de vorbă cu Sieger în biroul său din Palatul Guvernamental. „N-o să mai rămână picior de negru pe aici” – spuse samsarul. „Au să-şi ia toţi lumea în cap.” „N-o să le dăm răgaz”, răspunse Victor. Şi trimise pe loc ştafete la proprietarii de plantaţii din preajma oraşului şi la comandanţii miliţiilor, convocându-i la o întrunire secretă ce urma să aibă loc a doua zi. Pentru a se preîntâmpina orice mişcare, legea din Floreal avea să fie adusă la cunoştinţa populaţiei numai după ce sclavia va fi fost restabilită. Începură prin a statornici un plan de acţiune, întâmpinat cu o revărsare de bucurie atât de aprigă, încât puţin mai lipsi ca să se dezlănţuie în abuzuri imediate, după care hotărâră să aştepte până la chindie. Toate porţile oraşului fură închise, în timp ce plantaţiile din vecinătate erau ocupate de trupe şi, la semnalul dat printr-o lovitură de tun seara, pe la opt, toţi negrii eliberaţi în virtutea decretului din 16 Pluviôse se văzură împrejmuiţi de foştii lor stăpâni şi de soldaţi, care îi sechestraseră, adunându-i pe toţi pe o pajişte de pe malul râului Mahury. La miezul nopţii câteva sute de negri aşteptau acolo buluciţi, tremurând năuci, incapabili să priceapă pricina acelei concentrări forţate. Dacă vreunul dintre ei încerca să se desprindă din gloata stăpânită de frică şi scăldată în sudoare, era lovit cu piciorul sau cu patul armei şi împins înapoi. În sfârşit, sosi şi Victor Hugues. Urcându-se pe un butoi, la lumina torţelor, pentru ca toată lumea să-l poată vedea, agentul Consulatului desfăşură tacticos hârtia pe care se afla transcris textul legii, şi începu să citească solemn şi răspicat. Tălmăcite puţin mai apoi în dialectul local de cei care le ascultaseră

mai cu luare-aminte, cuvintele trecură din gură în gură, până la marginea câmpiei. Apoi li se puse în vedere celor de faţă că vor fi pedepsiţi cu cea mai mare străşnicie în cazul când s-ar fi îndărătnicit, refuzând să se întoarcă la starea de sclavie. A doua zi foştii lor stăpâni vor veni să-i ia din nou în primire, ducându-i cu ei acasă, la ferme sau la plantaţii. Dacă s-ar întâmpla să rămână dintre ei unii pe care să nu fi venit nimeni să-i ceară înapoi, aceia vor fi scoşi le mezat. Un vaier imens cu sughiţuri, izbucniri disperate, un bocet colectiv, asemănător cu răcnetele unor sălbăticiuni încolţite, se înălţă din sânul duiumului de negri, în timp ce autorităţile se retrăgeau, petrecute de ropotul asurzitor al tobelor… Dar, înainte ca să prindă cineva de veste, pretutindeni umbre omeneşti începură a se risipi în adâncurile nopţii, afundându-se în hăţişuri şi în inima lor. Cei care nu căzuseră de la început în plasă, se ascundeau prin mărăcinişuri, furau piroge şi bărci şi o porneau pe râuri în sus, aproape goi, fără arme, hotărâţi să se întoarcă la viaţa străbunilor, aciuindu-se prin locuri unde albii nu puteau să-i dibuie. Trecând pe lângă moşiile mai îndepărtate, îi înştiinţau pe ai lor, şi alţi zece, douăzeci de oameni lăsau totul baltă şi părăseau plantaţiile de indigo sau de cuişoare, pentru a se alătura cetelor de fugari. Şi câte, o sută, câte două sute, însoţiţi de femei cu o liotă de copii după ele, pătrundeau în junglă şi în păpurişuri, în căutarea unui loc potrivit ca să înjghebeze nişte aşezări libere. În drum aruncau seminţe de lumânărică prin râuri şi pâraie, pentru ca peştii, otrăviţi, să spurce apele împuţite de mirosul mortăciunilor. Dincolo de cutare torent sau de cutare munte, pe ale cărui povârnişuri se despleteau mulţime de cascade, începea din nou Africa; aveau să se întoarcă la graiurile de mult uitate, la ritualul tăierii împrejur, la cultul închinat primilor zei, anteriori divinităţilor, mai recente, ale creştinismului. Jungla se închidea peste oamenii ce se îndreptau spre

obârşia istoriei, pentru a reîmprospăta timpurile în care creaţiunea se afla oblăduită de fecunda Venus cea pântecoasă şi cu sânii îmbelşugaţi, slăvită în adâncurile cavernelor, unde mâna omului bâigui pe pereţi, înfăţişând din câteva trăsături abia îngăimate îndeletnicirile gospodăreşti şi serbările date în cinstea aştrilor cereşti... La Cayenne, la Sinnamary, la Kuru, pe malurile fluviilor Oyapec şi Maroni, lumea trăia într-o atmosferă de groază. Negrii îndărătnici sau răzvrătiţi erau bătuţi cu gârbacele până îşi dădeau duhul, măcelăriţi, decapitaţi, supuşi celor mai cumplite cazne. Mulţi dintre ei fuseseră agăţaţi de coaste în ciughelurile abatoarelor publice. Pretutindeni se dezlănţuise din plin vânătoarea de oameni, spre bucuria bunilor ochitori, printre colibele şi păşunile incendiate. Pe întinsurile presărate cu cruci ce străjuiau nenumăratele morminte rămase de pe urma deportării, se profilau acum în amurg pe cerul învăpăiat de flăcările ce se răspândiseră peste câmpuri, după ce mistuiseră mai întâi casele, câmpurile, umbrele sinistre ale spânzurătorilor sau – şi mai groaznic – ale arborilor rămuroşi, de crengile cărora atârnau ciorchini de cadavre cu umerii năpădiţi de vulturi. Cayenne îşi împlinea încă o dată menirea ei de pământ blestemat.

Sofía, care nu apucă să afle decât vineri ceea ce se petrecuse la începutul săptămânii, se cutremură toată. Tot ceea ce sperase să găsească aici, în acest post avansat al ideilor noi, se prefăcea în decepţii cu care gândul ei nu se putea împăca. Visase să poată fi de folos în mijlocul unor oameni curajoşi, drepţi şi dârzi, care se îndepărtaseră de zei fiindcă nu mai aveau nevoie de niciun fel de alianţe ca să poată conduce lumea hărăzită lor; fusese convinsă că va lua parte la o muncă de titani, fără să se teamă de sângele care s-ar fi putut să fie vărsat ca în mai toate înfăptuirile, şi iată că-i era dat acum să vadă restaurându-se încetul cu încetul, sub ochii ei, tot ceea ce socotise definitiv suprimat,

tot ceea ce citise în cele mai de seamă cărţi ale vremii c-ar trebui să fie suprimat. După ce templele fuseseră ridicate iar din temelii, cei încătuşaţi odinioară erau din nou puşi în lanţuri. Iar cei care erau în măsură să se împotrivească, pe un continent unde mai putea fi încă salvat ceea ce se irosise peste ocean, nu făceau nimic pentru a fi consecvenţi cu propriul lor destin. Omul care biruise Anglia pe meleagurile Guadelupei; Mandatarul care nu şovăise în faţa primejdiei de a dezlănţui un război între Franţa şi Statele Unite, dădea înapoi în faţa mârşavului decret din 30 Floreal. Dovedise o energie stăruitoare, aproape supraomenească, cu opt ani mai înainte, atunci când fusese vorba să desfiinţeze sclavia, ca să desfăşoare aceeaşi energie acum, pentru a o restaura. Tânăra femeie era uluită de manifestările contradictorii ce vădeau în egală măsură tăria de caracter a unui bărbat capabil să facă binele sau răul cu acelaşi sânge rece. Un om care putea fi tot atât de bine Ormuz ca şi Ariman; care putea să fie Domnul şi Stăpânul întunecimilor sau Domnul şi Stăpânul luminii. Era în stare să se schimbe subit, trecând de la o ipostază la alta cu totul opusă, după cum bătea vântul. „S-ar zice că eu sunt autorul decretului”, spuse Victor, căruia pentru prima oară îi era dat să audă din gura ei o avalanşă de mustrări amare, amintindu-şi în acelaşi timp, poate cu o umbră de remuşcare, în ce măsură ascensiunea lui se datora nobilei legi din Pluviôse, anul II. „S-ar părea c-aţi renunţat cu toţii să purtaţi mai departe flamura Revoluţiei – îi reproşa Sofía. A fost o vreme când te bizuiai s-o răspândeşti pe aceste meleaguri ale Americii.” „Cred că eram încă sub influenţa ideilor lui Brissot, care năzuia să poarte făclia Revoluţiei peste tot. Dar dacă el, cu mijloacele pe care le avea la îndemână n-a reuşit să-i convingă nici măcar pe spanioli, n-o să am tocmai eu pretenţia să dezlănţui Revoluţia la Lima sau în Noua Grenadă. Aşa cum a spus cineva care are acum

autoritatea să vorbească în numele tuturor – şi arătă spre portretul lui Bonaparte aşezat de curând deasupra biroului său – Romanul revoluţiei s-a încheiat; e de datoria noastră acum să începem a făuri istoria ei, ţinând seama numai de ceea ce este real şi posibil în aplicarea principiilor sale". „Ce trist e că istoria asta trebuie să înceapă cu restabilirea sclaviei", spuse Sofía. „Îmi pare rău, dar eu sunt un om politic. Şi dacă restabilirea sclaviei este o necesitate politică, sunt obligat să mă închin în faţa acestei necesităţi"... Cearta nu se opri aici: femeia stăruia în părerile ei, mânioasă, indignată, exasperată de o atitudine echivocă pe care o socotea degradantă. În duminica următoare sosirea lui Sieger întrerupse o discuţie înveninată: „Nemaivăzut şi nemaiauzit dar adevărat", strigă samsarul din uşă, cu glasul strident al unui vânzător de gazete. Şi îşi scoase mantaua veche de iarnă, năclăită de sudoare, cu un guler de blană ros de molii, pe care o îmbrăca de obicei când ploua afară; şi ploua într-adevăr cu găleata, în puhoaie revărsate de pe înălţimi, de pe cine ştie ce coclauri necunoscute de unde izvorau marile fluvii, din creierii munţilor, cu creştetele pierdute în nori, pe care, acolo unde se înălţau uriaşe steiuri de piatră, picior de om nu se urcase vreodată. „Nemaivăzut şi nemaiauzit dar adevărat – repetă el închizând o umbrelă verde, cât toate zilele, făcută parcă din foi de lăptuci – Billaud-Varennes cumpără sclavi. Deocamdată e stăpân pe soarta lui Caton, lui Tranche-Montagne, Hippolyte, Nicolas, Joseph şi Lindore, în afară de cele trei femei pe care le-a luat să-i vadă de gospodărie. Progresăm, domnilor, progresăm. Fireşte că nimic nu-i mai uşor decât să găseşti o justificare când ai fost preşedintele Convenţiei: «Mi-am dat seama în sfârşit (şi căuta să imite felul emfatic de a vorbi al respectivului) că negrii, care din naştere au o mulţime de racile, sunt lipsiţi nu numai de raţiune dar şi de sentimente şi nu sunt capabili să priceapă alte norme de conduită

decât acelea pe care sunt nevoiţi să le respecte de frică»”. Şi elveţianul se prăpădea de râs, convins că imitase cu haz elocinţa Teribilului de odinioară. „Lasă-l în pace”, spuse Victor morocănos, cerându-i nişte planuri pe care Sieger le adusese cu el într-o servietă din piele de porc... Şi în curând începură marile lucrări executate probabil după acele planuri. Sute de negri aduşi la plantaţie, îmboldiţi cu lovituri de bici, se apucară să are, să sape, să răstoarne, să boronească, să niveleze terenurile smulse pădurii pe suprafeţe vaste. La hotarele din ce în ce mai largi ale întinderilor de pământ negru, se prăbuşeau trunchiuri centenare în frunzişul cărora locuiau sumedenie de păsări, maimuţe, gângănii şi reptile, întocmai ca în arborii simbolici ai alchimiei. Giganţii doborâţi fumegau, răzbiţi de focurile care le mistuiau măruntaiele, fără a reuşi să pătrundă pretutindeni prin scoarţă; boii făceau naveta între câmpurile forfotitoare şi joagărul instalat de curând, târând buşteni lungi, încă plini de mâzgă, de sucuri, de lăstari răsăriţi din rănile proaspete; se rostogoleau prin aer rădăcini uriaşe, încleştate de glie, care se frângeau sub tăişul securii, şi ale căror tentacule încă mai încercau să se agaţe de ceva. Flăcările se învârtejeau pe dinaintea ochilor, în timp ce văzduhul vuia de bocănitul ciocanelor, de cântecul salahorilor şi de înjurăturile revărsate asupra atelajelor ce trăgeau de frânghiile legate de trunchiurile copacilor; după ce, opintindu-se din greu, izbuteau în sfârşit să culce la pământ un quebracho[37], caii ieşeau din desiş, asudaţi, acoperiţi de spume, cu jugurile strâmbe, dând cu botul în câte o brazdă răsturnată în care le scăpăta copita. Şi când se strânse lemnăria din prisos, porniră să înalţe schelele; deasupra parilor cioplіţi cu barda, se aşterneau caturi, caturi, podişti şi platforme, anunţând nişte construcţii a căror formă încă nu se putea

---

37 Arbore al cărui lemn de esenţă tare se întrebuinţează la construcţiile navale.

desluşi. Într-o dimineaţă se înjghebă, în fine, un fel de galerie circulară, destul de curioasă, redusă la un simplu schelet, ce închipuia o viitoare rotondă. Şi prin urzeala stinghiilor încrucişate abia conturat, un turn cu o destinaţie încă necunoscută. Ceva mai încolo, cufundaţi în apă printre nuferii ce pluteau la suprafaţa fluviului, negrii îngrămădeau bolovani la baza stâlpilor unui debarcader, urlând de durere când li se înfigea în carne ghimpele unui vatos, când îi azvârlea în aer descărcătura electrică a unei torpile sau când vreun ţipar cenuşiu le apuca între colţi organele genitale, încleştându-le ca într-o menghine. Dincoace aveau să se desfăşoare terase, peroane, apeducte, arcade, deocamdată numai prefigurate de mormanul de pietre cioplite pe care cu chiu cu vai reuşeau să le dovedească, însângerând mâinile muncitorilor, daltele fiind trimise mereu la fierărie fiindcă se ştirbeau după zece lovituri de ciocan. Pretutindeni vedeai adăugându-se mereu alte stinghii şi bârne, mereu alte proptele şi alţi căpriori, pretutindeni se băteau cuie şi se clădea. Silită să respire toată ziua colbăria şi praful de ipsos ce plutea în aer, înconjurată de grămezi de rumeguş, de nisip şi de pietriş, Sofía nu izbutea deloc să înţeleagă ce urmărea Victor cu acele multiple lucrări, pe care le modifica mereu pe parcurs, renunţând mereu la unul ori altul din planurile sale, ale căror schiţe făcute sul se iveau de prin toate buzunarele hainei. „Vreau să înving natura pe aceste tărâmuri – îi explica el. Vreau să înalţ statui şi colonade, să deschid drumuri, să sap eleştee pentru păstrăvi, până departe, cât poţi cuprinde cu ochiul.” Sofía regreta că Victor cheltuia în zadar atâta energie ca să creeze în inima unei păduri masive ce se întindea neîntreruptă până la izvoarele fluviului Amazoanelor, poate chiar până la coastele Pacificului, o imitaţie ambiţioasă de parc regal, ale cărui statui şi rotonde aveau să fie cotropite de hăţişuri la cea dintâi neatenţie, slujind drept araci şi

îngrăşământ vegetaţiei stufoase ce se străduia necurmat să disloce pietrele, să crape zidurile, să spargă mausoleele şi să distrugă tot ce era construit. Omul dorea să-şi manifeste prezenţa lui infimă în sânul unui noian de verdeaţă care, împingând uscatul din ocean în ocean, părea a fi o imagine a eternităţii. „Eu m-aş fi mulţumit şi cu zece straturi de ridichi”, îi spunea Sofía constructorului ca să-l necăjească. „Mi se pare că aud *Ghicitorul Satului,* îi răspundea Victor, vârându-şi nasul în planurile lui.

Lucrările se desfăşurau mai departe prin praf şi noroaie. Sătulă să tot audă târnăcoapele şi fierăstraiele, scripeţii şi maiurile, până la marginile proprietăţii, Sofía se închise în casă, lăsând perdelele atârnate de curând la ferestre, acoperind geamurile cu şaluri largi, desfăcute, înjghebându-şi un refugiu cu ajutorul unor paravane folosite în chip de metereze şi ziduri de cetate, în mijlocul proprietăţii înţesate de paznici şi caraule, de când în cuprinsul ei stăruia o amestecătură de graiuri vorbite de sclavii negri. Cocoţată în vârful unei scări, întinsă pe covor, sau culcată pe mahonul răcoros al unei mese, citise toată literatura pe care o găsise în bibliotecă, lăsând la o parte tratatele care nu-i spuneau nimic: algebre, geometrii şi stampe mult prea complicate din pricina aluziilor ştiinţifice, pe care le cuprindeau personajele zugrăvite în respectivele ilustraţii şi însemnate cu câte un „A” sau câte un „B” pe spate, închipuind simbolurile unor teoreme care stabileau cine ştie ce legătură între ele şi traiectoriile aştrilor sau minunatele fenomene ale electricităţii. De aceea avea toată recunoştinţa pentru tânărul ofiţer de Sainte-Affrique care comanda în numele ei la Buisson, faimosul librar din Paris, cele mai interesante noutăţi scoase de sub presă. Nimic din ceea ce-i sosea din Franţa în zilele acelea nu merita o atenţie deosebită în afară de unele cărţi de călătorii – în Kamciatka, în Filipine, în regiunea fiordurilor, la Mecca – naraţiuni împănate cu

descoperiri şi naufragii, care se bucurau de un mare succes datorită probabil faptului că lumea era sătulă de nenumăratele opere polemice, moralizatoare sau didactice; de nenumărattele autoapărări, memorii, panegirice şi istorii veridice ale cutărui sau cutărui eveniment, publicate în ultimii ani. Nesimţind niciun fel de interes pentru coloanele trunchiate, pentru podurile arcuite peste izvoarele artificiale şi pentru templele în miniatură în genul celor construite de Ledoux, care începeau să se profileze pe terenurile înconjurătoare, fără a reuşi să se încadreze în mijlocul unei vegetaţii mult prea ostile şi prea rebele ca să se poată armoniza cu proporţiile şi liniile stilurilor arhitectonice, Sofía căuta să evadeze din realitate pentru a călători în imaginaţie pe bordul navelor Căpitanului Cook sau La Pérouse, atunci când nu-l însoţea pe Lordul Macartney în aventurile sale pe meleagurile Tartariei. Trecu şi anotimpul ploios, prielnic izolării printre cărţi, şi amurgurile începură iarăşi a-şi desfăşura somptuoasele lor bogăţii peste misterul pădurilor din zare. Acum însă crepusculele aveau ceva apăsător. Ultimele lor văpăi pecetluiau sfârşitul unor zile fără ţintă şi fără rost. De Sainte-Affrique îi povestea că undeva, departe, în adâncurile nestrăbătute ale acelor sălbatice coclauri se înălţau munţii, pe ai căror umeri se despleteau sumedenie de izvoare. Din păcate însă nu se afla niciun drum bătătorit până acolo, iar hăţişurile erau înţesate cu fiinţe duşmănoase, întoarse la o viaţă primitivă, care aruncau săgeţi bine ţintite. Mânată de o dorinţă arzătoare de acţiune, de râvna de a trăi o viaţă utilă şi plină, ajunsese până la urmă să ducă o existenţă claustrată în inima pădurii, în cel mai pustiu şi mai puţin cunoscut loc de pe glob. Tot timpul nu auzea vorbindu-se decât de afaceri. Epoca răzbătuse în chip triumfător, gălăgios şi crud, pe tărâmurile unei Americi până mai ieri plăsmuită după chipul şi asemănarea viceregatelor şi căpităniilor ei

generale, pe care o siliseră să progreseze; iar acum cei ce aduseseră Epoca pe umerii lor, dăruind-o, impunând-o pe aceste meleaguri, fără să pregete în faţa mijloacelor sângeroase necesare pentru instaurarea ei, îşi vârau nasul în registrele de contabilitate ca să uite că fusese înscăunată. Jocul se desfăşura în continuare printre cocarde pierdute şi demnităţi terfelite, condus de nişte inşi care păreau că nu mai vor să-şi amintească de trecutul lor aprig şi zbuciumat. Trecutul acesta – spuneau unii – era făcut din excese. Datorită acelor excese însă se păstrase amintirea unor oameni care, în momentul de faţă, purtau nume mult prea strălucitoare pentru firava lor făptură. Când se spunea că într-o bună zi colonia s-ar putea să fie atacată de Olanda sau Anglia, Sofía ajungea să dorească în sinea ei să se întâmple ceva cât mai curând, un eveniment oricât de năprasnic, care să-i scoată pe cei ce piroteau, ghiftuiţi, dintr-o existenţă lâncedă, urzită din negocieri, recolte şi beneficii. Aiurea, viaţa mergea mai departe, primenindu-se, rănind sau ridicând în slavă, schimbând stilurile, gusturile, obiceiurile, ritmurile vieţii. Pe când aici oamenii se întorseseră înapoi, trăind exact aşa cum trăiau cu o jumătate de secol în urmă, ca şi când nimic nu s-ar fi petrecut între timp pe faţa pământului. Până şi hainele cu care umblau îmbrăcaţi coloniştii cu dare de mână erau făcute din aceeaşi ţesătură de postav şi aveau aceeaşi croială ca şi cele purtate cu o sută de ani înainte. Sofía avea impresia copleşitoare că timpul se oprise pe loc – aşa cum se mai oprise o dată pentru ea – fiecare zi ce trecea semănând aidoma cu cea din ajun şi cu cea următoare.

Vara se scurgea cu încetineală târâş-grăpiş, toropită de căldurile ce zăboveau în aşteptarea unei toamne ce avea să fie la fel ca oricare alta, când, într-o marţi, la bălăngănitul clopotului care chema pâlcurile de negri la muncă, răspunse o linişte atât de stăruitoare, încât vătafii se îndreptară spre barăci cu gârbacele în mână. Nicăieri însă

nu era ţipenie de om. Câinii de pază dresaţi pentru vânătoarea de sclavi zăceau otrăviţi, cu botul îmbăloşat de spumele ultimelor vărsături. Scoase din grajduri, vacile se prăbuşeau după câţiva paşi împleticiţi, ca turmentate. Două dâre de sânge se prelingeau din nările cailor, care stăteau pleoştiţi, cu capetele vârâte sub iesle şi cu pântecele umflate. Nu trecu mult şi începură a sosi oameni de pe plantaţiile învecinate: peste tot se întâmplase acelaşi lucru. Strecurându-se prin galeriile săpate în timpul nopţilor, desprinzând scândurile din cuie cu atâta iscusinţă încât nimeni nu prinsese de veste, căutând să abată atenţia caraulelor prin mici incendii iscate pe ici, pe colo, sclavii fugiseră în pădure. Sofía îşi aduse aminte că peste noapte se auziseră bătând o mulţime de tobe în depărtările sihlei. Nimeni însă nu se sinchisise, socotind că indienii îndeplineau cine ştie ce ritual barbar. Şi cum Victor Hugues era plecat la Cayenne, i se trimise în grabă o ştafetă. Coloniştii tocmai se mirau, din ce în ce mai înfricoşaţi de umbrele înserărilor ce coborau înţesate de spaime şi ameninţări, că trecuse o săptămână întreagă fără ca agentul să fi dat semne de viaţă, când, într-o după-amiază, o flotilă necunoscută de ghimii cu pânze, de ambarcaţii cu fundul plat şi gabare uşoare, încărcate cu trupe, proviant şi arme, se ivi pe apele fluviului. Victor Hugues se duse întins acasă şi acolo îi strânse pe toţi cei care îi puteau povesti câte ceva despre întâmplările recente, luând note în timp ce-i asculta şi cercetând cele câteva hărţi pe care le avea la îndemână. Pe urmă avu o consfătuire cu statul său major de ofiţeri, stabilind cu cea mai mare stricteţe măsurile necesare în vederea unei crâncene expediţii pentru pedepsirea grupurilor de fugari al căror număr sporise peste măsură în desişuri. Sofía, care se uita la el prin crăpătura uşii, se minuna văzându-l cum îşi recăpătase dintr-o dată vechea lui autoritate, precis în expuneri, ca omul care ştie foarte bine ce vrea.

Victor redevenise comandantul militar de odinioară. Din păcate însă acest comandant îşi punea toată energia şi curajul său reîntinerit în slujba unei acţiuni nevrednice şi crude. Femeia se burzului înciudată şi ieşi în grădină unde soldaţii îşi ridicau corturile sub cerul liber, preferând să-şi aşeze tabăra afară, pe câmp, sub cuvânt că negrii îşi lăsaseră mirosul în barăci. Soldaţii aceştia erau cu totul deosebiţi de alsacienii, cu aerul lor blajin şi placid, pe care Sofía îi cunoscuse mai înainte.

Arşi de soare, fanfaroni, fălindu-se cu cicatricele de pe obraji, vorbind în gura mare, dezbrăcând femeile cu ochii, păreau să reprezinte un nou stil militar care, cu toată insolenţa lui, îi plăcea pentru că era o afirmare de bărbăţie şi de curaj. Tânărul ofiţer de Sainte-Affrique care se alarmase văzând-o în mijlocul lor şi venise în grabă s-o escorteze îi spuse că toţi cei de faţă erau supravieţuitorii ciumei din Jaffa, trimişi în colonie după campania din Egipt, deşi cu sănătatea încă şubredă, ca unii ce se dovediseră destul de căliţi pentru a înfrunta clima Guyanei, cu totul neprielnică pentru alsacienii care mureau pe capete. Şi Sofía privea cu ochi mari ostaşii aceia ieşiţi din legendă, care dormiseră în morminte acoperite cu hieroglife, petrecuseră cu prostituate copte[38] şi maronite[39], şi care se lăudau că ştiau Coranul pe de rost şi că-şi bătuseră joc de zeii cu chipuri de şacal şi de păsările ale căror statui încă mai străjuiau templele sprijinite de coloane uriaşe. Suflul marilor aventuri venise o dată cu ei, adiind pe deasupra Mediteranei, dinspre Abukir, dinspre Muntele Tabor şi Saint-Jean d’Acre. Sofía nu se mai sătura întrebând pe unul şi pe altul, dornică să afle ce văzuse şi ce gândise fiecare în timpul năstruşnicei expediţii ce purtase o armată franceză la picioarele piramidelor. Ar fi vrut să şadă alături de ei în preajma

---

38 Copţi – creştini originari din Egipt.
39 Maroniţi – catolici de rit sirian.

cantinelor, să împartă cu ei supa turnată din belşug în străchini cu polonicele, să arunce zarurile pe toba ce răsuna ca bătută de grindină, să bea din rachiul pe care toţi îl duceau în tâlvuri însemnate cu inscripţii arabe. „Nu mai staţi aici, doamnă, o sfătuia de Sainte-Affrique care, de câtăva vreme, se învârtea mereu grijuliu şi îndatoritor în jurul Sofíei. N-aveţi ce căuta printre bădăranii şi zurbagiii ăştia.” Femeia însă asculta cu nesaţ palavrele lor şi isprăvile lor povestite cu ifos, măgulită în sinea ei – şi nu se ruşina câtuşi de puţin de lucrul acesta – pentru că se simţea dorită, dezbrăcată, pipăită în închipuire, de oamenii aceia care scăpaseră teferi de urgia molimei biblice, şi care, lăudându-se cu propriile lor vitejii, căutau să-i întipărească în minte glasurile lor puternice... „Te-ai făcut vivandieră?” o luă în primire Victor încruntat, de cum intră pe uşă. „Cel puţin vivandierele fac ceva”, îi răspunse Sofía. „Să faci ceva! Să faci ceva! Mereu îi dai zor cu asta. Ca şi cum omul ar putea face mai mult decât îi stă în putere!” Victor se ducea, venea, împărţea ordine, stabilea obiective de luptă, dădea instrucţiuni referitoare la aprovizionarea pe apă a trupelor. Sofía se simţea aproape cuprinsă de admiraţie în faţa energiei de care Victor dădea dovadă, când îşi aduse aminte deodată că toată activitatea ce se desfăşura sub acoperământul lor avea drept scop un cumplit măcel organizat împotriva negrilor. Se închise la ea în cameră ca să ascundă o izbucnire năprasnică de furie pe care o înecă în lacrimi. Afară, soldaţii campaniei din Egipt ridicau mici piramide din nuci de cocos uscate, cărora le dădeau foc pentru a izgoni ţânţarii.

Şi după o noapte înţesată de zgomot, de râsete şi de forfoteală, trâmbiţele sunară în zori deşteptarea. Flotila de ghimii, bărci cu pânze şi gabare o porni pe fluviu în sus, ocolind vârtejurile şi locurile unde apa clocotea vijelioasă.

Trecură astfel şase săptămâni. Într-o noapte stăpânită de ropotul apăsător al ploii ce cădea fără întrerupere de

trei zile, traseră la ţărm câteva ambarcaţii. Din ele coborâră nişte oameni istoviţi, înfriguraţi, cu braţele prinse în feşe aninate de gât, murdari de noroi de sus şi până jos, împrăştiind un miros greu, înfăşuraţi în bandaje de culoarea glodului, mulţi dintre ei ciuruiţi de săgeţile indienilor sau ciopârţiţi de securile negrilor, erau aduşi cu targa. Victor sosi ultimul, dârdâind şi târându-şi picioarele, atârnat de umerii a doi ofiţeri. Cum intră în casă se prăbuşi într-un fotoliu, cerând mereu alte pleduri ca să se învelească. Dar chiar înfofolit, îngropat sub macaturi de lână şi ponchos[40] din păr de lamă, tremura din toate mădularele. Sofía observă că avea ochii injectaţi şi urduroşi. Înghiţea mereu în sec, făcând un efort, ca şi cum ar fi avut gâtul umflat. Ăsta nu mai e război, rosti el într-un târziu cu o voce răguşită. Înţeleg să te lupţi cu oamenii, dar nu cu copacii." De Sainte-Affrique, cu o barbă de câteva zile ce-i întuneca obrajii verzui, îi povesti Sofíei între patru ochi, după ce dăduse pe gât cu gâlgâituri lacome o sticlă de vin: „A fost un adevărat prăpăd. Pretutindeni satele întărite ale negrilor erau pustii. Dar în tot momentul cădeam într-o capcană întinsă de o mână de oameni care dispăreau ca prin farmec după ce omorau câţiva soldaţi. Dacă ne întorceam pe vase, săgeţile zburau cu duiumul de pe maluri. Am fost nevoiţi să umblăm prin mlaştini cufundaţi până la piept în apă. Şi, culmea, a mai venit peste noi şi boala egipteană." Şi-i destăinui că soldaţii care scăpaseră de ciuma din Jaffa aduseseră cu ei o molimă misterioasă pe care o răspândiseră în Franţa, unde aproape jumătate din populaţie se molipsise de boala aceasta ce bântuia cu o furie nebănuită. Era vorba de o febră mistuitoare, însoţită de dureri la încheieturi ce cotropeau tot trupul, ajungând în cele din urmă să vatăme ochii. Albul ochiului era împânzit de vinişoare sângerii iar

---

40 Manta fără mâneci care se îmbracă pe cap, purtată de aşa-numiţii „gauchos" (păstorii) din pampas.

pleoapele se umpleau de urdori. A doua zi aveau să sosească alţi bolnavi, alţi răniţi, alţi oameni biruiţi de copacii din adâncul pădurii şi de armele meşteşugite la fel ca în timpurile preistorice – darde din os de maimuţă, săgeţi de trestie, suliţe şi bărzi ţărăneşti – ce înfruntaseră cu succes artileria modernă: „Degeaba tragi cu tunul în pădure: tot ce se poate întâmpla este să-ţi cadă în cap un potop de frunze putrede”. Vorbind despre ostaşii schilodiţi şi despre cei ciumpăviţi cu securea, îşi aduse aminte că Victor urma să fie transportat a doua zi la Cayenne împreună cu răniţii care aveau nevoie de o îngrijire deosebită. Fericită că expediţia dăduse greş, Sofía se grăbi să-şi strângă lucrurile şi să le aşeze, cu ajutorul tânărului ofiţer de Sainte-Affrique, în cuferele de răchită ce miroseau plăcut a odogaci. Parcă-i spunea inima că n-o să se mai întoarcă niciodată în casa aceea.

Molima egipteană se declarase la Cayenne. Erau atâţia bolnavi încât abia mai încăpeau în spitalul Saint-Paul-de-Chârtres. Se înălţau rugăciuni către sfinţii Rochus, Prudenţiu şi Carol Boromeal care erau chemaţi în ajutor de câte ori bântuia ciuma. Localnicii îi blestemau pe soldaţii care prăsiseră pe meleagurile lor acea plagă nouă, adusă cine ştie din ce subterane cu mumii; din cine ştie ce lume de sfincşi şi vraci pricepuţi la îmbălsămatul cadavrelor. Moartea descălecase în cetate şi umbla din casă în casă, sporind cu fiecare din năprasnicele şi uluitoarele ei apariţii răspândirea înspăimântător de rapidă a celor mai fantastice zvonuri şi născociri. Se spunea că soldaţii campaniei din Egipt, furioşi că fuseseră siliţi să părăsească Franţa, căutaseră să nimicească populaţia coloniei ca să pună stăpânire pe ea; că pregăteau nu ştiu ce unsori, zemuri şi grăsimi plămădite cu tot felul de lucruri scârnave, cu care însemnau zidurile caselor în care voiau să împrăştie molima. Orice pată dădea de bănuit. Era destul să-şi lipească cineva palma asudată de un perete în

timpul zilei, lăsând o urmă umedă repede zvântată, ca să fie lovit cu pietre de trecători. Fiindcă avea degetele prea negre şi unsuroase, un indigen fusese ucis cu ciomegele, într-o dimineaţă, de oamenii care privegheau un mort. Deşi medicii susţineau, că boala nu avea nimic de-a face cu ciuma, toată lumea se obişnuise să-i spună „molima din Jaffa” şi în aşteptarea momentului când fiecare avea să fie contaminat – ceea ce trebuia să se întâmple mai curând sau mai târziu – desfrâul ducea casă bună cu frica. Iatacurile stăteau gata să primească pe oricine ar fi dorit. Simţind apropierea morţii ce le dădea târcoale, trupurile se căutau. Balurile şi ospeţele se ţineau lanţ în toiul celei mai cumplite urgii. Cutare cheltuia într-o noapte tot ceea ce strânsese ani de zile prin abuzuri. Cutare altul care ascunsese nişte ludovici de aur, cu toate că se dădea drept iacobin, îi punea pe toţi la bătaie, jucându-i la cărţi. Hauguard era gata oricând să servească cu vinurile sale cele mai de soi obrazele alese din colonie care-şi aşteptau amanţii în odăile hanului. În vreme ce tot oraşul răsuna de dangăte de înmormântare, orchestrele cântau toată noaptea la petreceri şi sindrofii, iar oaspeţii trebuiau să dea la o parte băncile şi mesele întinse până în mijlocul străzii pentru a face loc să treacă sicriele ce apăreau în zorii zilei, cu scândurile umede încă de catranul cu care fuseseră spoite, purtate în cotige, în căruţe sau în trăsuri hodorogite spre cimitir. Două călugăriţe cenuşii, muncite de diavoli, băteau cheiurile prostituându-se, în timp ce bătrânul acadian, care se tânguia cu atât mai amarnic cu cât i se lipea mai tare pielea de oase, striga în gura mare în mijlocul pieţelor şi la colţurile de stradă că se împlinise sorocul şi în curând oamenii aveau să se înfăţişeze la judecata cerească.

Legat la ochi cu feşe groase muiate în apă de nalbă, Victor Hugues orbecăia prin camera sa din Palatul Guvernamental, ţinându-se de spătarele scaunelor,

poticnindu-se, gemând, căutând pe pipăite lucrurile. Sofía avea în faţa ei un om nevolnic, plângăreţ, speriat de zgomotele oraşului. În ciuda febrei ce-l dogora, bolnavul nu voia cu niciun preţ să stea în pat, temându-se să nu se cufunde pe veci într-o beznă şi mai adâncă decât aceea pe care i-o aşterneau peste ochi feşele umede. Atingea, pipăia, cântărea în palme tot ce-i ieşea în cale, ca să simtă că trăieşte cu adevărat. Boala egipteană se încuibase în organismul său puternic cu o străşnicie egalată numai de tăria fiinţei care i se împotrivea. „Nici mai bine, nici mai rău”, spunea medicul, în fiecare dimineaţă, după ce încercase efectul unui nou medicament. Palatul Guvernamental era păzit de un cordon de ostaşi care nu îngăduia nici unei persoane străine să pătrundă înăuntru. Servitorii, odăieşii, funcţionarii fuseseră de asemenea îndepărtaţi. Sofía rămăsese singură cu mandatarul – care se văita că-i amorţesc mădularele, că se chinuia peste măsură din pricina durerilor pe care le îndura, că nu mai poate suporta arsura de sub pleoape – în clădirea ai cărei pereţi erau acoperiţi de ordonanţe şi proclamaţii, şi toată ziua privea cortegiile funebre ce treceau pe sub ferestrele lor. *Ils ne mouraient pas tous, mais tous étaient frappés*[41] – recita în gând, amintindu-şi de versurile din La Fontaine pe care i le citea Victor Hugues, acasă la ei, în Havana, pentru a o învăţa să pronunţe corect franţuzeşte. Ştia că prezenţa ei acolo era o cutezanţă inutilă. Înfrunta totuşi pericolul pentru a se convinge singură că păstrase o fidelitate de care începuse să se îndoiască. În faţa fricii de care bărbatul se lăsa copleşit, propriul său prestigiu părea să crească. După o săptămână, se încredinţă că boala nu se lipea de ea. Plină de mândrie, se simţi ca o fiinţă predestinată, la gândul că moartea, care ţinea în stăpânire acele cuprinsuri, se învrednicise să-i facă un hatâr. În tot

---

41 *Nu mureau toţi, dar toţi erau loviţi* – La Fontaine, *Les animaux malades de la peste.*

oraşul se înălţau acum rugăciuni către sfântul Sebastian, adăugându-se încă un mijlocitor la triada alcătuită din sfinţii Rochus, Prudenţiu şi Carol. *Dies Irae, Dies Illae*[42]. Un sentiment medieval de vinovăţie se sălăşluise în cugetele celor care erau copleşiţi de amintirea propriei lor indiferenţe faţă de grozăviile petrecute la Iracubo, Conanama şi Sinnamary – şi fiindcă bătrânul acadian le amintea prea stăruitor de toate acestea, era alungat cu bâtele din uliţă în uliţă. Victor, tot mai adânc prăbuşit în fotoliul său, bâjbâind după un lucru ori altul în noaptea ce-i învăluia ochii, începuse a vorbi ca un om pe patul de moarte. „Aş vrea să mă îngroape – spunea el – în uniforma mea de comisar al Convenţiei”. O scotea din dulap pe dibuite şi i-o arăta Sofíei, pentru a-şi pune apoi cazaca pe umeri şi pălăria cu pene peste feşele de pe frunte: „În mai puţin de zece ani, crezând că-mi făuresc singur soarta, am fost împins de alţii – de cei care totdeauna leagă şi dezleagă destinele noastre fără să-i cunoaştem măcar – să joc atâtea roluri, încât acum nu mai ştiu care mi se potriveşte. Am îmbrăcat atâtea costume încât acum nu-mi mai dau seama care este croit pe măsura mea.” Şi se silea să-şi umfle pieptul lăsând să se audă nişte hârâituri înfundate. „Există însă unul care mi-e mai drag decât toate celelalte: ăsta de aici. Mi l-a dat singurul om pe care l-am considerat vreodată mai presus decât mine. Din ziua când l-au răsturnat, am încetat să mai înţeleg ce se întâmplă cu mine. De atunci nu mai încerc să-mi explic nimic. Sunt exact ca automatele acelea care joacă şah, umblă, cântă din fluier, bat toba, atunci când le întorci resortul. Nu-mi mai rămăsese decât un singur rol de jucat: cel de orb. Şi iată că mi-a fost dat să-l joc şi pe acela.” Şi scăzând glasul, se apucă să numere pe degete: „Brutar, negustor, mason, antimason, iacobin, erou pe câmpul de luptă, rebel, sechestrat, apoi achitat de aceia care i-au dat la cap

42 *Zilele mâniei, zilele acelea* (în lb. latină).

omului care mă ridicase, agent al Directoratului, agent al Consulatului...” Şi pomelnicul lui, depăşind numărul degetelor, se sfârşi într-o bolboroseală nedesluşită. În ciuda bolii şi a feşelor cu care era oblojit, Victor, pe jumătate îmbrăcat în costumul de comisar al Convenţiei, recăpătase dintr-o dată ceva din aerul tineresc, din forţa şi duritatea celui care, într-o noapte, ridicase în picioare o anumită casă din Havana cu bătăile lui aprige în poartă. Era din nou aşa cum fusese odinioară, înainte de a deveni dregătorul rapace şi sceptic care în momentul de faţă, descumpănit de adierea mormântului, socotea toate bogăţiile fără rost şi toate onorurile zadarnice, lepădându-se de ele cu nişte cuvinte ce păreau ieşite din gura unui predicator la o îngropăciune. „Ce frumos era costumul acesta”, spuse Sofía, netezind penele pălăriei. „S-a demodat, răspunse Victor. Cel mult dacă-l mai pot folosi ca giulgiu.” Într-o zi, medicul se hotărî să aplice un nou tratament care, la Paris, făcuse adevărate minuni, vindecând ochii contaminaţi de boala egipteană: era vorba de nişte fâşii subţiri de carne proaspătă de viţel încă sângerândă care se puneau ca nişte oblojeli peste locul bolnav. „Semeni cu un paricid dintr-o tragedie antică”, spuse Sofía, în momentul când din odaia de dormit, unde se retrăsese cu medicul, ieşi un nou personaj, care o făcu să-şi amintească de Oedip. Nu mai avea vreme acum să se milostivească.

A doua zi dimineaţa Victor se trezi fără niciun pic de febră, şi ceru un pahar de vin tonic. Fâşiile de carne în sânge îi căzuseră de pe ochi, dând la iveală un obraz luminos şi curat. Era uluit, încântat de frumuseţea lumii. Umbla, alerga, zburda prin încăperile Palatului Guvernamental, după lunga noapte pe care o petrecuse în negurile orbirii. Privea arborii, vrejurile plantelor agăţătoare, pisicile, obiectele, ca şi cum abia atunci ar fi fost create şi ar fi trebuit, ca şi Adam, să le pună un nume.

Boala egipteană secera ultimele sale victime, cărate în grabă la cimitir şi îngropate într-o atmosferă de veselie, fără clopote şi fără pompe funebre. Se oficiară tedeumuri pline de fast în cinstea sfinţilor Rochus, Prudenţiu, Carol şi Sebastian, cu toate că unii necredincioşi, făcându-se a fi uitat rugăciunile şi procesiunile din ajun, căutau să insinueze că funiile de usturoi pe care oamenii le purtau atârnate de gât fuseseră mai de folos decât acatistele date la biserică. Două corăbii intrară în port, întâmpinate cu salve de tun. „Ai fost sublimă”, spuse Victor aducându-i laude Sofíei, în timp ce dădea dispoziţii în vederea întoarcerii lor la conac. Ferindu-se să se uite în ochii lui, femeia luă o carte de călătorie prin Arabia pe care o citise în ultimele zile, şi-i arătă un verset citat din Coran: „Ciuma făcea prăpăd în Devardan, oraş din Iudeea. Aproape toţi locuitorii părăsiră cetatea. «Muriţi» le porunci Dumnezeu. Şi muriră. Câţiva ani mai târziu suflă din nou asupra lor duhul vieţii, la rugămintea lui Ezechiel. Pe chipurile tuturor însă rămăsese pecetea morţii.” Apoi după câteva clipe de tăcere: „Mi-e lehamite să mai trăiesc printre morţi. Chiar dacă ciuma a fost stârpită în oraş. Dinainte încă pecetea morţii era întipărită pe feţele voastre.” Şi vorbea, vorbea într-una, întoarsă cu spatele spre el – profilată ca o umbră în dreptunghiul luminos al ferestrei – mărturisindu-i dorinţa ei de a pleca. „Vrei să te întorci acasă la tine? o întrebă Victor consternat. „Niciodată n-am să mă mai întorc într-o casă pe care am părăsit-o, ca să caut alta mai bună.” „Şi unde crezi că se află acea casă mai bună pe care o cauţi acum?” „Nu ştiu. Acolo unde oamenii trăiesc altfel. Aici totul miroase a mort. Vreau să mă întorc în lumea celor vii; a celor care mai cred în ceva. Nu mai am nimic de aşteptat din partea unor oameni care nu mai aşteaptă nimic.” Palatul Guvernamental era împânzit de odăieşi, funcţionari, care veniseră să-şi ia slujba în primire făcând curat, deretecând, apucându-se de

lucru. Revărsându-se din nou prin geamurile despuiate de perdele, lumina învârtejea microcosmuri de praf, ce se înălţau spre ferestre de-a lungul unor pârtii oblice. „Acum – îi explica ea – ai să pui iar la cale o expediţie militară în pădure. N-ai încotro. Funcţia ta ţi-o cere. Puterea pe care o ai îţi creează anumite obligaţii. E un spectacol pe care însă eu nu mai vreau să-l privesc!” „Revoluţia a sucit multe minţi”, spuse Victor. „Poate tocmai asta este minunea cea mare pe care a făcut-o Revoluţia: faptul că a îndreptat pe alt făgaş minţile multora”, îi răspunse Sofía, care se şi apucase să-şi scoată lucrurile din dulapuri. „Acuma ştiu ce trebuie să dau la o parte şi ce trebuie să-mi însuşesc.” Un nou vas ancorase în port – cel de-al treilea din dimineaţa aceea – întâmpinat de asemenea cu salve de tunuri. „Parcă l-aş fi chemat eu”, se bucură Sofía. Victor lovi cu pumnul în perete: „Strânge-ţi numaidecât catrafusele şi cară-te unde vrei!” strigă el. „Mulţumesc, spuse Sofía. Prefer să te văd aşa.” Smucind-o de braţ, bărbatul o trase după el prin toată încăperea, brutalizând-o, îmbrâncind-o, până când o trânti pe pat. Prăbuşindu-se peste ea, o cuprinse cu putere fără să întâmpine nicio împotrivire; trupul ce i se oferea era rece, nesimţitor, absent, gata să accepte orice numai să scape mai repede. O privi aşa cum o privea de obicei în asemenea momente, cu ochii atât de apropiaţi încât luminile lor se îngemănau. Sofía îşi suci capul într-o parte. „Da; e mai bine să pleci”, spuse Victor, şi se ridică, gâfâind, nesatisfăcut, cotropit de o imensă tristeţe. „Nu uita răvaşul de drum”, spuse Sofía, liniştită, lăsându-se să lunece pe partea cealaltă a patului ca să se ducă la biroul în care ştia că se află formularele. „Aşteaptă: nu e cerneală în călimară”. După ce îşi trase ciorapii şi-şi netezi îmbrăcămintea răvăşită, luă o sticlă de cerneală, înmuie pana şi o întinse lui Victor. Continuă apoi să-şi strângă lucrurile, pândindu-l din ochi până ce sfârşi de completat cu o mână nervoasă hârtia. „Asta-i tot? întrebă din nou

bărbatul. Nu ne mai rămâne nimic?” „Ba da. Câteva amintiri”, spuse Sofía. Mandatarul se îndreptă spre uşă. Din prag se întoarse iar către ea, cu un zâmbet împăciuitor ce-i schimonosea faţa: „Nu vii?” Şi văzând că nu-i răspunde nimic: „Drum bun!” Îl auzi apoi coborând scările. Jos îl aştepta o trăsură ca să-l ducă la debarcader. Sofía rămase singură în mijlocul rochiilor ei împrăştiate peste tot. Printre satinuri şi dantele trona costumul de comisar al Convenţiei pe care Victor i-l arătase o dată pe vremea când era orb. Aşezat cum era, pe un fotoliu cu tapiţeria ruptă, cu pantalonii strânşi, cu cazaca brăzdată în curmeziş de eşarfa tricoloră, cu pălăria pusă peste pulpele absente, părea o relicvă de familie, una din acele relicve sortite să evoce, prin formele ei golite de oseminte şi carne, imaginea unui om dispărut care jucase cândva un rol important. Aşa erau expuse în galantare, în oraşele de pe continentul european, veşmintele unor ilustre personalităţi din trecut. Acum când lumea se schimbase într-atâta încât formula „a fost o dată” cu care începea odinioară orice povestire fusese înlocuită cu expresiile „înainte de Revoluţie” şi „după Revoluţie”, muzeele aveau multă căutare. În noaptea aceea, pentru a se obişnui din nou cu singurătatea, Sofía se dărui tânărului ofiţer de Saint-Affrique care o iubea cu o discreţie wertheriană de când sosise în colonie. În felul acesta se simţea din nou stăpână pe propriul său trup, încheind, printr-un act de voinţă, ciclul unei îndelungate înstrăinări. Un alt om avea s-o strângă în braţe înainte de a lua vasul care trebuia să ridice ancora miercurea următoare, îndreptându-se spre Bordeaux.

PARTEA A ŞAPTEA

Şi deodată a venit un vânt mare de dincolo de pustie şi a izbit în cele patru coifuri ale casei; casa s-a prăbuşit peste tineri şi au murit; şi am scăpat numai eu ca să-ţi dau de ştire.

Iov – I-19

I

Un ropot cadenţat de tocuri ce frământau de zor podelele în sunetul ghitarelor răzbătea din încăperile de la etaj, în momentul când călătorul, scoţând braţul amorţit de sub grămada de pleduri scoţiene cu care era încotoşmănat, ridică ciocanul, greu făurit în chip de zeitate a apelor, pregătindu-se să bată în poarta masivă ce dădea spre strada Fuencarral. Cu toate că bătaia răbufni înăuntru ca o detunătură de flintă, tămbălăul de sus se înteţi, sporit de un glas de ţârcovnic răguşit care încerca în zadar să prindă o melodie ce aducea cu cântecul contrabandistului. Dar mâna friptă de bronzul încins de ger continua să bată, în timp ce piciorul încălţat cu cizme de toval izbea în canatul uşii, strivind chiciura ce se risipea peste piatra îngheţată a pragului. Într-un târziu, uşa scârţâi din balamale, deschisă de un servitor care duhnea a băutură şi lumina unei lămpi cu ulei se apropie de faţa călătorului. Văzând că figura acestuia avea trăsături asemănătoare cu ale portretului atârnat pe perete, într-o cameră de la etaj, speriat, feciorul îl pofti înăuntru pe temutul musafir intempestiv, cerându-i într-una iertare şi încurcându-se în tot felul de explicaţii. Nu se aşteptase ca domnul să sosească atât de curând; dacă ar fi ştiut dinainte că vine, s-ar fi dus să-l întâmpine la poşta centrală. Ca un făcut, în seara aceea, fiind Anul Nou – zi în care precum se ştie, toţi cei ce se cheamă Manuel îşi sărbătoresc numele – şi deci,

cum s-ar zice, fiind ziua lui, căci aşa fusese botezat, Manuel – abia apucase să se culce, după ce mai întâi se rugase bunului Dumnezeu să-l aducă pe domnul acasă, când nişte cunoscuţi, băieţi de treabă, altminterea, deşi cam zurbagii, dăduseră buzna peste el pe nepusă masă şi fără să înţeleagă de cuvânt, se apucaseră să cânte şi să golească sticlele „aduse" de ei, deoarece „ei aduseseră" băutura. Domnul să aibă bunătatea să aştepte câteva clipe până va scoate golănimea pe scara din dos... Dându-l la o parte, călătorul începu să urce scara largă ce ducea la etaj. În salon se încinsese un chiloman în toată legea; mobilele fuseseră urnite din loc şi covoarele strânse la perete, iar în mijlocul încăperii, pe parchetul dezgolit, se frământau într-o ţopăială deşănţată nişte femeiuşte deocheate şi nişte băieţi cu mutre suspecte, care dădeau pe gât pahare mari de vin şi scuipau pe jos la întâmplare. După numărul sticlelor şi butelcilor deşertate ce zăceau prin colţuri se vedea că petrecerea era în toi. O teleleică striga în gura mare „castane calde" cu toate că nu se vedea nicio castană nicăieri; urcată pe un divan, o *maja* [43] îşi spărgea pieptul zbierând cântecul păsării marabu; ceva mai încolo o puşlama înghesuise o femeie într-un colţ; mai mulţi beţivani se îngrămădeau în jurul unui orb care îşi dresese glasul şi încerca să moduleze fioriturile capricioase ale unei melodii populare. „Ieşiţi afară!" strigă servitorul cu o voce atât de fioroasă, încât îi băgă în sperieţi pe toţi cei de faţă, care o rupseră la fugă pe scări în jos, având grijă totuşi să ia şi nişte sticle de vin cu ei, atâtea câte putuseră înşfăca la repezeală, când văzură apărând din grămada de pleduri scoţiene chipul unui om care părea să fie o persoană de seamă. Bodogănind şi văicărindu-se fără rost, servitorul se grăbi să facă ordine prin casă, aşezând mobilele la locul lor, să întindă covorul şi să scoată cât mai repede afară sticlele goale. Puse apoi câţiva butuci în

43 Ferneie de moravuri uşoare.

cămin, înteţind focul care fusese aprins din vreme şi, înarmându-se cu tot felul de mături, pămătufuri de pene şi cârpe de praf, se sili să şteargă urmele pe care zaiafetul le lăsase peste tot: pe fotolii, pe podele şi chiar pe capacul pianului pe care se înşirau rotocoale umede mirosind a rachiu. „Sunt oameni de treabă, se tânguia sluga. N-ar pune mâna nici pe un capăt de aţă. Dar ce să le faci dacă sunt neciopliţi. Aici, pe la noi, lumea nu prea ştie de respect; nu e ca-n alte ţări, unde oamenii sunt învăţaţi de mici cum să se poarte...” În cele din urmă, lepădând de pe el şi ultimul pled, călătorul se apropie de foc şi ceru o sticlă de vin. Când i-o aduse, observă că era acelaşi vin din care băuseră chefliii. Se făcu totuşi că nu bagă de seamă: în clipa aceea tocmai îi căzuseră ochii asupra unui tablou pe care îl cunoştea foarte bine. Era vorba de năpăstuita *Explozie într-o catedrală,* pe care cineva încercase s-o repare, deşi era atât de stricată, lipindu-i aşa cum se pricepuse rupturile, cu atâta neîndemânare însă, încât pânza rămăsese încreţită în locurile unde fusese spintecată. Însoţit de servitorul care ţinea în mână un candelabru impunător, cu lumânări atunci începute, trecu în încăperea alăturată unde se afla biblioteca. Printre rafturile cu cărţi trona o panoplie împodobită cu coifuri şi chivere a căror lucrătură arăta că ieşiseră din mâna unui meşter italian: lipseau câteva arme care, judecând după cârligele răsucite, fuseseră smulse fără milă de acolo. Două fotolii stăteau aşezate faţă în faţă ca pentru o conversaţie între patru ochi, de o parte şi de alta a mesei înguste din mijlocul camerei, pe care rămăsese o carte deschisă şi un pahar băut numai pe jumătate; evaporându-se, vinul de Malaga lăsase urme ruginii pe pereţii de cristal. „Aşa cum am avut cinstea să-i scriu domnului, de atunci nimic nu s-a mişcat din loc”, spuse servitorul, deschizând o altă uşă. Călătorul intră în iatacul unei femei care abia cu o clipă înainte s-ar fi deşteptat din somn: totul

era vraişte! Cearşafurile zăceau răvăşite ca şi când tocmai atunci s-ar fi dat jos din pat şi se putea ghici graba cu care stăpâna încăperii se îmbrăcase după cămaşa de noapte aruncată pe jos şi rochiile trântite claie peste grămadă, aşa cum le scosese din dulap, ca să-şi aleagă pe cea care lipsea acum. „O rochie de culoarea tutunului, cu dantele”, îi explica feciorul. Cei doi bărbaţi ieşiră într-un cerdac spaţios, ale cărui geamuri erau înflorite de ger. „Aici era camera domnului”, spuse servitorul, căutând o cheie. În faţa străinului se deschise o odaie îngustă, mobilată cu o sobrietate aproape austeră; singura ei podoabă era o tapiţerie desfăşurată pe peretele din faţa patului, înfăţişând o orchestră burlescă de maimuţe, care cântau la clavecin, viole, flaute şi trompete. Pe o noptieră se aflau câteva sticluţe cu doctorii, iar lângă ele o cană de apă şi o lingură. „Apa am aruncat-o fiindcă se clocise”, îl lămuri servitorul. Peste tot domnea o ordine şi o curăţenie desăvârşită ca într-o încăpere de cazarmă. „Domnul îşi făcea singur patul şi-şi dereteca odaia. Oamenii de serviciu n-aveau voie să intre înăuntru, nici când era bolnav.” Călătorul se întoarse în salon: „Spune-mi tot ce s-a întâmplat în ziua aceea”, porunci el. Dar destăinuirile feciorului, cu toată dorinţa lui arzătoare de a-i fi pe plac, făcându-l să treacă astfel cu vederea isprava cu chiolhanul şi cu vinul băut – printr-o nestăvilită vorbărie presărată cu cele mai extravagante elogii aduse bunătăţii, generozităţii şi purtărilor alese ale stăpânilor, care zicea el, se cunoştea că erau oameni de soi, nu prezentau niciun interes. Aceleaşi lucruri i le spusese într-o scrisoare pe care i-o trimisese ceva mai înainte cu ajutorul unui scriitor public; fără să cunoască situaţia, acesta adăugase unele explicaţii personale, mult mai semnificative, deşi se bazau doar pe nişte simple supoziţii, decât puţinele amănunte reţinute de la lacheul care, la urma urmelor, nu ştia mai nimic. În dimineaţa aceea, stârnite de entuziasmul mulţimii ce se

revărsase pe străzi, slugile părăsiseră bucătăriile, spălătoria, cămările şi remizele pentru trăsuri. Mai apoi unii se înapoiaseră; alţii, nu... Călătorul ceru o hârtie şi o pană, ca să-şi noteze numele tuturor persoanelor care avuseseră cumva de-a face cu stăpânii casei: medici, furnizori, coafeze, croitorese, librari, tapiţeri, farmacişti, negustori de parfumuri, dughengii şi meseriaşi, fără a nesocoti faptul că o coropcărească care vindea evantaie venise adesea să-şi desfacă marfa, nici că un bărbier a cărui prăvălie se afla în apropiere ştia multe şi mărunte despre toată lumea care locuise, în ultimii douăzeci de ani, pe strada Fuencarral.

II

Aşa s-a întâmplat
Goya

Din cele aflate prin prăvălii şi ateliere; din cele auzite într-o cârciumă din vecinătate, unde memoriile se împrospătau, înviorate de căldura alcoolului, din cele istorisite de diferite persoane de toată mâna şi de toată starea, se înfiripă o poveste înjghebată din crâmpeie, trunchiată pe alocuri şi cu destule lacune, întocmai ca o cronică din alte vremuri, reconstituită parţial prin îmbinarea unor fragmente răzleţe... Casa contesei de Arcos – după cum arăta un notar care, fără să ştie, era autorul precuvântării acestei compilaţii – rămăsese multă vreme nelocuită, de când între zidurile ei se petrecuseră tot felul de întâmplări curioase cu fantome şi strigoi, ce făcuseră vâlvă într-un timp. Anii treceau şi casa zăcea mai departe părăsită, însingurată de propria ei legendă; negustorimea din împrejurimi tânjea după zilele de odinioară, când petrecerile şi soarélele se ţineau lanţ, iar stăpânii le făceau dever mare, cumpărând cu bani grei tot felul de podoabe, lumânări, delicatese şi vinuri scumpe. De aceea, seara în care ferestrele casei se luminară, stârni o vâlvă neobişnuită ca un eveniment de seamă. Vecinii se apropiau curioşi, observând forfoteala slugilor ce umblau de colo până colo, din curtea unde se aflau remizele pentru trăsuri şi până în pod, urcând cufere, cărând baloturi, atârnând candelabre noi de tavane. A doua zi sosi o armată întreagă de zugravi, tapiţeri, ipsosari, cu scări şi schele. Aerul proaspăt năvăli în toate încăperile, risipind vrăjile şi farmecele. Perdele de culori deschise înveseliră saloanele, în timp ce doi falnici cai roibi, aduşi de un rândaş în livrea, erau adăpostiţi în grajdurile care începură să miroasă iarăşi a fân, a ovăz şi a nutreţ. Atunci se auzi că o doamnă

creolă, care nu se temea nici de duhuri, nici de fantome, închiriase de curând casa... De aici încolo cronica era depănată de o dantelăreasă de pe Strada Mare. În scurtă vreme toată lumea ajunse s-o cunoască pe doamna din casa Arcos sub numele de „Cubaneza”. Era o femeie frumoasă, cu nişte ochi mari, întunecoşi, care trăia singură, fără să primească pe nimeni şi fără să încerce a intra în relaţii cu lumea bună sau cu cea de la curte. Şi cu toate că privirea îi era necontenit adumbrită de nu ştiu ce gânduri apăsătoare, nu căuta mângâiere în credinţă, deoarece nu se ducea niciodată la biserică. Era o femeie bogată, judecând după numărul servitorilor şi după viaţa pe picior mare pe care o ducea. De obicei umbla îmbrăcată cât se poate de simplu, dar când cumpăra o dantelă sau alegea o ţesătură, cerea totdeauna mărfurile cele mai fine, fără să se uite la preţ... Cum însă dantelăreasa nu ştia să spună mai mult, destăinuirile ei fuseseră întregite cu balivernele lui Paco, bărbierul ghitarist, a cărui prăvălie avea faima de a fi unul din locurile cele mai frecventate de clevetitorii din oraş: „Cubaneza” venise la Madrid în vederea unei intervenţii deosebit de gingaşe: voia anume să ceară de la stăpânire graţierea vărului său, care zăcea întemniţat, de câţiva ani, în fortăreaţa din Ceuta. Se vorbea că vărul său ar fi francmason şi că ar fi luat parte la nu ştiu ce uneltiri pe tărâmurile americane. Că îşi mărturisise totdeauna dragostea lui pentru francezi şi credinţa faţă de ideile Revoluţiei, c-ar fi tras la tipar nişte scrieri şi cântece aţâţătoare, menite să şubrezească puterea regală în dominioanele de peste ocean. Fără doar şi poate că şi dumneaei „Cubaneza” va fi avut vreo meteahnă: pesemne că şi ea era necredincioasă ca şi văru-său şi va fi urzit ceva, într-ascuns, că prea şedea retrasă şi prea se arăta nepăsătoare când trecea vreo procesiune prin faţa casei; puteau să treacă oricâte, chiar şi cu chivotul sfânt, că nu s-ar fi învrednicit, ferească

Dumnezeu, să iasă la fereastră. Gurile rele merseseră până acolo încât scorniseră zvonul că în casa Arcos ar fi fost în fiinţă coloanele nelegiuite ale unei loji masonice şi că s-ar fi slujit chiar liturghii vrăjitoreşti. Poliţia, stârnită de aceste clevetiri, după ce supraveghease casa câteva săptămâni în şir, trebuise să recunoască până la urmă că nu putea să adăpostească niciun fel de întruniri secrete de uneltitori, necredincioşi sau francmasoni, de vreme ce nimeni nu-i călca pragul. Casa Arcos, învăluită în mister din pricina fantomelor şi duhurilor de odinioară, continua să rămână o casă a misterelor şi acum, când era locuită de o femeie frumoasă, căreia toţi bărbaţii îi adresau câte o vorbă măgulitoare în rarele împrejurări când se ducea pe jos să cumpere ceva de la o prăvălie din apropiere sau când ieşea să târguiască, în ajunul Crăciunului, marţipane de Toledo pe una din ulicioarele ce dădeau în Piaţa Mare… De aici înainte avea cuvântul un medic bătrân care vizitase adeseori, într-o vreme, casa Arcos, unde fusese chemat să consulte un bărbat cu o constituţie robustă, dar a cărui sănătate fusese destul de serios zdruncinată de osânda pe care o făcuse în fortăreaţa din Ceuta, de unde fusese eliberat printr-o ordonanţă regală. Se mai vedeau încă în jurul gleznelor urmele fiarelor pe care le purtase. Pacientul suferea de febră recurentă precum şi de o astmă care-l chinuia din copilărie: mai avea şi acum când şi când crize pe care, ce-i drept, şi le potolea fumând nişte ţigări din frunze de ciumăfaie aduse tocmai din Cuba, de la un farmacist din cartierul Tribulete. Supus unui tratament întăritor, bolnavul se pusese încetul cu încetul pe picioare. De atunci medicul nu mai avusese prilejul să intre în casa Arcos… Acum era rândul librarului să vorbească: Esteban nu se interesa câtuşi de puţin de opurile filosofíce, de tratatele economiştilor şi nici de lucrările istorice care înfăţişau evenimentele petrecute în Europa în ultimii ani. Îi plăceau cărţile de călătorii: poeziile lui Osian; romanul

suferinţelor tânărului Werther; cele mai noi traduceri din Shakespeare. Librarul îşi amintea că o dată se arătase entuziasmat de *Geniul Creştinismului,* operă pe care o socotea „pur şi simplu extraordinară”; ţinuse chiar s-o aibă legată în coperte de catifea, prevăzute cu o mică încuietoare de aur, pentru a păstra secretul însemnărilor personale, făcute pe marginea textului. Carlos citise şi el cartea lui Chateaubriand şi ca atare nu putea deloc să-şi explice de ce Esteban, care era ateu, fusese atât de puternic atras de o lucrare lipsită de unitate, atât de rebarbativă uneori, şi în orice caz prea puţin convingătoare pentru cel ce nu era cu adevărat însufleţit de credinţă. Căutând prin toată casa, reuşi în sfârşit să găsească unul din cele cinci tomuri în iatacul Sofíei. Răsfoindu-l, băgă de seamă cu mirare că volumul respectiv cuprindea, în a doua jumătate a lui, un fel de povestire romanţioasă, intitulată *René,* care nu figura în ediţia mai recentă cumpărată de el la Havana. Şi în timp ce în rest paginile rămăseseră curate, fără niciun comentariu sau însemnare pe margini, aici, nenumărate fraze şi chiar paragrafe întregi erau subliniate cu cerneală roşie: „Viaţa aceasta care la început mă încântase, mi se păru apăsătoare după o bucată de vreme. Mi se făcuse lehamite să văd mereu aceleaşi privelişti şi să port în mine aceleaşi gânduri. Începui să-mi cercetez inima şi să mă întreb ce doresc...” „Fără părinţi, fără prieteni, singur pe lume, şi, ca să spun aşa, fără să fi cunoscut încă iubirea, eram copleşit de preaplinul vieţii ce clocotea în mine... Colindam văile, cutreieram munţii, chemând cu toată puterea dorinţelor mele făptura ideală menită să aprindă văpaia dragostei mele...” „Închipuieşte-ţi că era unica fiinţă din lume pe care o iubisem vreodată şi că toate simţămintele mele se îngemănau în ea cu duioşia amintirilor din copilărie...” „Un imbold milostiv o adusese iar lângă mine...” O bănuială începu să se înfiripe în mintea lui

Carlos. Încercă să descoasă o jupâneasă care o slujise pe Sofía o bucată de vreme, punându-i o seamă de întrebări ocolite în aşa fel, încât din vorbă în vorbă fără să arate că ar urmări ceva cu tot dinadinsul să scoată la un moment dat din gura slujnicei o mărturisire revelatoare: nu încăpea nicio îndoială că Sofía şi Esteban ţineau foarte mult unul la altul, trăind într-o paşnică şi duioasă intimitate. În zilele geroase de iarnă, când îngheţau fântânile din Retiro, luau masa împreună în camera ei, încălzindu-se la un brasero[44] aşezat lângă fotoliile lor. Vara făceau lungi plimbări cu trăsura, oprindu-se să bea câte un sirop de migdale la un limonagiu ce-şi vindea marfa pe stradă. De asemenea, fuseseră zăriţi uneori în bâlciul de la San Isidro, privind amuzaţi petrecerile populare. Mergeau ţinându-se de mână, ca doi fraţi. Nu-şi amintea să-i fi văzut vreodată certându-se sau discutând mai aprins. Ferit-a sfântul. El îi spunea pe nume, fără nicio alintare, iar ea îi spunea Esteban, atâta tot. Niciodată gurile rele – fiindcă nu se poate să nu se găsească cineva care să îndruge verzi şi uscate la bucătărie sau prin acareturile casei – nu-şi îngăduiseră să spună că s-ar fi putut să existe o legătură mai strânsă între ei. Nu. În niciun caz nimeni nu văzuse nimic. Când el avea câte o noapte proastă, din pricina bolii, ea nu se mişca de la căpătâiul lui până în zori. Încolo, amândoi se aveau ca fraţii. Lumea era totuşi mirată că o femeie atât de frumoasă nu se decidea să se căsătorească; numai să fi vrut, şi s-ar fi înfăţişat destui pretendenţi de familie bună, aleşi pe sprânceană… „Cine poate şti care-i adevărul” se gândea Carlos, citind şi recitind frazele subliniate în cartea îmbrăcată în catifea roşie, care puteau fi tălmăcite în fel şi chip: „Un arab ar spune că-mi pierd în zadar timpul, cum şi l-ar pierde cel ce ar căuta urma păsării în văzduh sau a peştelui în apă”.

---

44 Vas cu jeratec care slujeşte la încălzitul odăilor în Spania.

Nu-i mai rămânea acum decât să reconstituie ziua fără sfârşit, când două existenţe păreau să se fi destrămat cu desăvârşire într-un vârtej clocotitor şi sângeros. Singurul martor care asistase la prologul dramei era o mănuşăreasă care, fără să bănuiască ce-o să se întâmple, venise de dimineaţă să aducă nişte mănuşi comandate de Sofía. Spre marea ei mirare observase că în toată casa nu rămăsese decât un servitor bătrân. Sofía şi Esteban stăteau la fereastra bibliotecii rezemaţi de pervaz şi trăgeau cu urechea la zvonurile ce veneau de afară. Un freamăt nedesluşit împânzea oraşul. Deşi s-ar fi spus că nu se întâmplă nimic deosebit pe strada Fuencarral, era curios totuşi că unele prăvălii şi cârciumi îşi zăvorâseră uşile pe neaşteptate. În spatele caselor, pe străzile învecinate, părea să se fi adunat o mulţime compactă. Deodată vuietul crescu. Grupuri de bărbaţi din popor, urmaţi de femei şi copii, apărură la colţuri de stradă, strigând „moarte francezilor". Din case ieşeau oameni înarmaţi cu cuţite de bucătărie, cu vătraie, cu scule de tâmplărie, cu tot ce putea să taie, să rănească, să vatăme. Pretutindeni detunau focuri de armă, în timp ce puhoiul omenesc, ce se învârtoşea cu fiece clipă, venea mereu val după val dinspre Piaţa Mare şi Puerta del Sol. Un preot care mergea urlând cât îl ţinea gura în fruntea unei cete de băieţi, toţi cu câte o custură în mână pe care o vânturau prin aer, se întorcea când şi când spre ciracii săi, ca să strige: „Moarte francezilor! Moarte lui Napoleon!" Toată populaţia Madridului se revărsase pe străzi într-o răzvrătire izbucnită pe negândite, năprasnică şi pustiitoare, fără ca nimeni s-o fi stârnit prin proclamaţii tipărite sau prin cine ştie ce artificii oratorice. Elocvenţa, aici, stătea în gesturi, în avântul năvalnic al femeilor ce-şi spărgeau pieptul urlând: în nestăvilita înaintare a mulţimii ce mărşăluia umăr la umăr, în universalitatea furiei dezlănţuite. Deodată, noianul de oameni păru că se opreşte locului,

stăvilit de propriile sale vârtejuri. Din toate părţile împuşcăturile se înteţeau, din ce în ce mai vijelioase, în timp ce răsuna pentru prima oară glasul răguşit şi clocotitor al tunului. „Francezii au scos cavaleria”, strigau unii care se întorceau răniţi din primele ciocniri, brăzdaţi pe faţă, pe braţe, pe piept de tăişul săbiilor. Sângele lor însă în loc să-i înspăimânte pe cei ce înaintau, le iuţi pasul, mânându-i spre locurile unde bubuiturile tunului şi vuietul mitraliilor mărturiseau cât de aprigă era încrâncenarea... În momentul acela, Sofía se depărtă de fereastră: „Hai şi noi!” izbucnise ea smulgând nişte săbii şi pumnale de pe panoplie. Esteban încercase s-o oprească: „E o prostie: n-auzi cum bat tunurile? Ce vrei să faci cu vechiturile astea?” „N-ai decât să rămâi! Eu mă duc!” „Şi pentru cine vrei să lupţi?” „Pentru cei ce au ieşit în stradă! – strigase Sofía. Trebuie să facem ceva!” „Ce?” „Orice!” Şi Esteban o văzuse ieşind din casă, aprigă, vijelioasă, cu un umăr dezgolit, fluturând o sabie scoasă din teacă; era pentru prima oară când vedea întipărită pe chipul ei atâta forţă şi atâta dăruire de sine. „Aşteaptă-mă”, răcnise el. Şi înarmându-se cu o puşcă de vânătoare, coborâse scările în fugă... Asta era tot ce se ştia. Pe urmă pretutindeni se înstăpânise furia şi vacarmul, învălmăşeala şi haosul frământărilor colective. Se năpusteau mamelucii, se năpusteau cuirasierii, se năpusteau gărzile poloneze asupra mulţimii ce le ţinea piept cu arme albe, asupra bărbaţilor şi femeilor ce căutau să se apropie de cai pentru a le reteza tendoanele cu cuţitul. Împresuraţi de plutoanele ce năvăleau pe câte patru străzi deodată, oamenii dădeau buzna prin case sau o rupeau la fugă, sărind peste garduri, căţărându-se pe acoperişuri. Ploua cu lemne aprinse, cu pietre, cărămizi aruncate pe ferestre; crătiţi şi oale pline cu ulei fierbinte erau vărsate asupra agresorilor. Rând pe rând servanţii unui tun se prăbuşeau fără ca arma să-şi înceteze bătaia iar când nu mai rămânea

niciun bărbat care să aprindă fitilul, învâlvorate de mânie, femeile săreau să le ia locul. În tot Madridul domnea atmosfera marilor cataclisme, a erupţiilor telurice – când focul, fierul, oţelul, tot ce taie şi tot ce detună se răzvrătise împotriva propriilor lor stăpâni – într-un vaier clocotitor de *Dies Irae*... Apoi se lăsase noaptea. O noapte de crâncene măceluri, de execuţii în masă, de exterminare, în cartierele Manzanares şi Moncloa. Împuşcăturile nu mai erau acum risipite peste tot; localizate în diverse puncte ale oraşului, se îmbinau pentru a răbufni în rafale cumplite, răspunzând la o comandă, în decorul lugubru al zidurilor înroşite de sânge. Ceasurile acelei nopţi de mai bântuite de groază şi scăldate în sânge păreau nesfârşit de lungi. Străzile erau înţesate de cadavre şi de răniţi care gemeau, prea greu loviţi ca să se mai poată ridica de jos, până ce erau răpuşi de sinistre patrule, de arătări, cu chipuri omeneşti, ale căror dolmane rupte, galoane smulse, chivere spintecate, dezvăluiau dezastrele războiului la lumina sfioasă a vreunui felinar stingher, purtat prin tot oraşul, cu nădejdea zadarnică de a descoperi chipul unui mort rătăcit printre sute şi mii... Nici Sofía nici Esteban nu se mai întoarseră acasă. Nimeni nu ştia ce se întâmplase cu ei după aceea nici nu descoperise locul unde se odihneau rămăşiţele lor pământeşti. La câteva zile după ce aflase puţinele amănunte pe care izbutise să le culeagă, Carlos porunci să se închidă cuierele în care strânsese câteva lucruri, câteva cărţi, câteva haine, acele haine care mai aminteau încă – prin forma lor, prin mirosurile lor, prin cutele lor – de existenţa celor dispăruţi. Jos îl aşteptau trei trăsuri care urmau să-l ducă, împreună cu toate bagajele, la poşta de cai. Înapoiată proprietarilor ei, casa Arcos era sortită să rămână iarăşi pustie. Uşile fură încuiate cu cheia rând pe rând. Şi noaptea se sălăşlui în încăperi – fiind iarnă se însera devreme – în timp ce focurile erau stinse, butucii pe jumătate arşi fură împrăştiaţi în cămin înainte de a se

turna peste ei apă cu o garafă de cristal masiv roşu, poleit cu aur. Când se închise şi ultima uşă, tabloul *Explozie într-o catedrală,* uitat în salon, poate cu bună-ştiinţă, se întunecă deodată; imaginea lui se şterse, rămânând ca o umbră pe peretele îmbrăcat în brocard vişiniu ce părea că sângerează în locurile unde tapetul era pătat de igrasie.

Guadelupa, Barbados,
Caracas, 1956–1958

ADEVĂRUL ISTORIC ASUPRA LUI VICTOR HUGUES

Deoarece Victor Hugues a fost aproape cu desăvârşire ignorat de istoria Revoluţiei Franceze – mult prea atentă la evenimentele petrecute în Europa, din zilele Convenţiunii până la 18 Brumar, ca să-şi întoarcă privirea spre îndepărtatele meleaguri ale insulelor Caraibe – autorul cărţii de faţa socoteşte util să dea unele lămuriri în legătură cu realitatea istorică a eroului său.

Se ştie că Victor Hugues, originar din Marsilia, era fiul unui brutar şi există motive să bănuim că avea o îndepărtată ascendenţă neagră, cu toate că lucrul acesta nu poate fi dovedit cu exactitate. Atras de marea care este – la Marsilia – o eternă invitaţie la aventură încă de pe vremea lui Piteas[45] şi a corăbierilor fenicieni, s-a îmbarcat ca ucenic pe un vas care se îndrepta spre America, şi cu care a făcut mai multe călătorii pe Marea Caraibilor. Mai târziu ajunse pilot de nave comerciale şi cutreieră Antilele, observând, cercetând, îmbogăţindu-şi cunoştinţele. În cele din urmă părăsi navigaţia pentru a deschide la Port-au-Prince un mare magazin – sau *comptoir* – cu cele mai diverse mărfuri, strânse, achiziţionate, procurate cu bani peşin, schimburi în natură, contrabande, trocuri de mătăsuri cu cafea, vanilie, perle, obicei care mai dăinuie încă în multe porturi din lumea aceasta plină de ticăloşii şi atât de strălucitoare.

Intrarea sa în Istorie datează de fapt din noaptea în care magazinul său a fost incendiat de revoluţionarii haitieni. Începând de atunci, îi putem urmări pas cu pas evoluţia,

45 Navigator marsiliez (sec. VI î.e.n.) care a determinat latitudinea Marsiliei şi a explorat mările din nordul Europei.

aşa cum este înfăţişată în acest roman. Capitolele consacrate recuceririi Guadelupei respectă o succesiune cronologică precisă. Relatările privitoare la războiul purtat împotriva Statelor Unite – pe care iancheii de atunci îl numeau „războiul briganzilor” – cât şi la operaţiile corsarilor, numele acestora şi numele corăbiilor respective, se bazează pe informaţii culese de autor în Guadelupa şi în bibliotecile din insula Barbados, precum şi pe scurtele dar substanţialele referinţe găsite în lucrările autorilor latino-americani care au menţionat, în treacăt, existenţa lui Victor Hugues.

În ceea ce priveşte activitatea lui Victor Hugues în Guyana franceză, am găsit un bogat material informativ în diverse „memorii” scrise asupra deportărilor. În anii următori perioadei în care se termină acţiunea romanului, Victor Hugues a fost chemat la Paris, în faţa unui consiliu de război, sub acuzaţia de a fi predat olandezilor colonia, după o capitulare inevitabilă în realitate. Achitat şi reabilitat, Victor Hugues a continuat să se învârtească în cercurile politice.

Se ştie bunăoară că a fost în legătură cu Fouché. După cum, tot aşa, se ştie că se afla încă la Paris în anul când s-a prăbuşit imperiul napoleonian.

De aci încolo însă i se pierde urma. Unii istorici – dintre cei foarte puţini care s-au ocupat de el şi numai în mod accidental, în afară de Pierre Vitoux care i-a consacrat, acum douăzeci de ani şi mai bine, un studiu încă inedit – afirmă că Victor Hugues ar fi murit în anul 1820, în împrejurimile oraşului Bordeaux unde „avea nişte proprietăţi” (?). Bibliografia Universală a lui Didot stabileşte data morţii în 1822. În Guadelupa însă, unde amintirea lui este atât de prezentă, stăruia convingerea că după căderea imperiului Victor Hugues s-a întors în Guyana, unde a reintrat în posesia bunurilor sale. Se pare – cel puţin aşa spun cercetătorii din Guadelupa – că s-a

stins după lungi şi grele suferinţe, mistuit de o boală care ar fi putut fi lepră, dar care, după indicii mai sigure, ar fi fost mai degrabă o afecţiune canceroasă. [46]

Care a fost, în realitate, sfârşitul lui Victor Hugues? Încă nu-l cunoaştem, după cum ştim foarte puţine lucruri despre originea sa. Nu încape însă nicio îndoială că prestigioasa lui activitate – fermă, sinceră, eroică, în prima perioadă; sceptică, contradictorie, mercantilă, chiar cinică, în cea de-a doua – ne oferă imaginea unui personaj extraordinar, a cărui comportare prezintă o dualitate plină de dramatism. De aceea autorul a socotit interesant să înfăţişeze viaţa acestui necunoscut personaj istoric într-un roman care îmbrăţişează, în acelaşi timp, tot arhipelagul Caraibilor.

---

46 Paginile de mai sus văzuseră lumina tiparului, fiind publicate la sfârşitul primei ediţii a romanului apărute în Mexic, în momentul când, aflându-mă la Paris, am avut prilejul să cunosc un descendent direct al lui Victor Hugues, posesorul unor importante documente de familie asupra personajului. Dânsul mi-a dezvăluit că Victor Hugues este înmormântat undeva în apropiere de Cayenne. Cu această ocazie am descoperit, într-unul din documentele examinate, o mărturie uimitoare: Victor Hugues a fost iubit cu credinţă, ani de-a rândul, de o frumoasă cubană, care, printr-o şi mai uimitoare coincidenţă, se numea Sofia. *(Nota autorului.)*